ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ імені С.З. ҐЖИЦЬКОГО

СЕРІЯ “ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ”

SCIENTIFIC MESSENGER

OF LVIV NATIONAL UNIVERSITY OF VETERINARY MEDICINE AND BIOTECHNOLOGIES NAMED AFTER S.Z. GZHYTSKYJ

SERIES “ECONOMICAL SCIENCES”

Том 19 № 76

2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького
входить до «Переліку наукових фахових видань України», в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук у галузі економічних наук (остання перереєстрація згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 747 від 13 липня 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 141333104 ПР від 11.06.2008 року.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ
Голова редакційної колегії:
В.В. СТИБЕЛЬ, д.вет.н. (Україна)

Заступники голови редакційної колегії
О.М. ФЕДЕЦЬ, к.с.г.н. (Україна)
О.Я. ГРИМАК, к.е.н. (Україна)

Відповідальний секретар
Б.В. ГУТИЙ, д.вет.н. (Україна)

Члени редакційної колегії
В.К. ЗБАРСЬКИЙ, д.е.н. (Україна)
І.Ф. КОЛОМІЄЦЬ, д.е.н. (Україна)
В.В. ЛИПЧУК, д.е.н. (Україна)
І.Р.МИХАСЮК, д.е.н. (Україна)
П.М. МУЗИКА, д.е.н. (Україна)
С.І. ПОПЕРЕЧНИЙ, к.е.н. (Україна)
О.Є. СМОЛІНСЬКА, д.пед.н. (Україна)
Н.І. ЧУХРАЙ, д.е.н. (Україна)
В.А. ЧЕМЕРИС, д.е.н. (Україна)
М.Г. ШУЛЬСЬКИЙ, д.е.н. (Україна)
М.В. ЩУРИК, д.е.н. (Україна)

Рекомендовано Вченою радою Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького (протокол № 2 від 30.03.2017 р.).

Адреса редакційної колегії:
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, Україна, 79010
тел. +38 (032) 2392622, +380681362054
Email: admin@vetuniver.lviv.ua, bvh@ukr.net

Scientific messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj
includes in the "List of scientific professional publications of Ukraine, which can be published the results of dissertations for the degree of doctor and candidate of Science in Economic Science (last reregistration under the order of the Ministry education of Ukraine number 747 of July 13, 2015)

Certificate of registration of print media Series KV number 141333104 PR from 11.06.2008 year.

EDITORIAL BOARD
EditorinChief:
V. STYBEL, Dr. Vet. Sci. (Ukraine)

Deputy Editors:
O.FEDETS, Cand. Agr. Sci. (Ukraine)
O. HRYMAK, Cand. Econ. Sci. (Ukraine)

Executive Secretary:
B. GUTYJ, Dr. Vet. Sci. (Ukraine)

Editorial board
V. ZBARSKYJ, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
I. KOLOMIJEC, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
V. LYPCHUK, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
I. MIKHASYUK, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
P. M.MUZYKA, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
S. POPERECHNYJ, Cand. Econ. Sci. (Ukraine)
O. SMOLINSKA, Dr. Ped. Sci. (Ukraine)
N. ChUHRAJ, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
V. CHEMERYS, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
M. SHULSKYY, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)
M. SCHURYK, Dr. Econ. Sci. (Ukraine)

Recommended by Academic Council of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj (Minutes № 2 of 30.03.2017).

Editorial address:
Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj,
79010, Lviv, Pekarska str.,50
tel. +38 (032) 2392622, +380681362054
Email: admin@vetuniver.lviv.ua, bvh@ukr.net

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7601

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION AND AGRICULTURAL PRODUCTS ALTERATION

УДК 504.06: 34

Управління туристично-рекреаційною галуззю в умовах нестабільності ринку

М.В. Багрій
kachmar.marjana@rambler.ru

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

У статті розглядаються напрямки управління ефективністю розвитку туристично-рекреаційної галузі в умовах нестабільності ринку України. Відзначається актуальність туристично-рекреаційної галузі, яку вважають одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку країни. Визначені загальноєвропейські принципи з розвинутою індустрією туризму, яка дозволяє надавати державну підтримку розвитку, зокрема у сфері інформаційно-рекламної діяльності. Зазначені загальнодержавні та регіональні чинники впливу на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів. Об'єктом дослідження туристично-рекреаційної галузі є туристично-рекреаційні ресурси. З метою вдосконалення управління розмежовано вивчення питання розвитку туристично-рекреаційної галузі з точки зору соціального статусу регіону та його географічного розміщення, оскільки вплив цих чинників на галузь різний та неоднозначний. Запропоновано вирішення локальних проблем розвитку земельно-ресурсного потенціалу туристично-рекреаційної галузі та формування рекреаційно-туристичної інфраструктури на регіональному рівні через розробку стратегій з обґрунтуванням пріоритетних напрямів розвитку кожної окремої області західного регіону; розробку системи бюджетів для розвитку земельно-ресурсного потенціалу туристично-рекреаційної галузі в розрізі окремих сфер її діяльності; вдосконалення існуючих та створення нових маршрутів регіональних спеціалізованих туристичних напрямів; розробку планів залучення інвестиційних ресурсів для розвитку земельно-ресурсного потенціалу регіону тощо. Визначено можливі шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму туристично-рекреаційної діяльності.

Ключові слова: *управління, розвиток, туризм, рекреація, галузь, нестабільність, ринок, перспектива, напрям, поняття, ресурс.*

Управление туристско-рекреационной отраслью в условиях нестабильности рынка

М.В. Багрий
kachmar.marjana@rambler.ru

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Citation:
Bahriy, M.V. (2017). Management tourism and recreation industry under market instability. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 3–9.

В статье рассматриваются направления управления эффективностью развития туристско-рекреационной отрасли в условиях нестабильности рынка Украины. Отмечается актуальность туристско-рекреационной отрасли, которую считают одним из перспективных направлений социально-экономического развития страны. Определены общеевропейские принципы, с развитой индустрией туризма, которая разрешает оказывать государственную поддержку развития, в частности в сфере информационно-рекламной деятельности. Указаны общегосударственные и региональные факторы влияния на развитие туристско-рекреационных ресурсов. Объектом исследования туристско-рекреационной отрасли является туристско-рекреационные ресурсы. В целях совершенствования управления разграничено изучение вопроса развития туристско-рекреационной отрасли с точки зрения социального статуса региона и его географического размещения, поскольку влияние этих факторов на отрасль разное и неоднозное. Предложено решение локальных проблем развития земельно-ресурсного потенциала туристско-рекреационной отрасли и формирования рекреационно-туристической инфраструктуры на региональном уровне через разработку стратегий с обоснованием приоритетных направлений развития каждой отдельной области западного региона; разработку системы бюджетов для развития земельно-ресурсного потенциала туристско-рекреационной отрасли в разрезе отдельных сфер ее деятельности; совершенствование существующих и предлагаемые новые маршруты региональных специализированных туристических направлений; разработку планов привлечения инвестиционных ресурсов для развития земельно-ресурсного потенциала региона и тому подобное. Определены возможные пути совершенствования организационно-экономического механизма туристско-рекреационной деятельности.

Ключевые слова: *управление, развитие, туризм, рекреация, отрасль, нестабильность, рынок, перспектива, направление, понятие, ресурс.*

Management tourism and recreation industry under market instability

M.V. Bahriy
kachmar.marjana@rambler.ru

Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;

In the article the areas of performance management of tourism and recreation industry in an unstable market. Noted the relevance of tourism and recreation industry, which is considered one of the promising areas of socio-economic development. Definedwide principles, with a developed tourism industry, which allow promoting to provide state support to development, particularly in information and advertising. Indicating national and regional factors influence the development of tourism and recreational resources. The object of study of tourism and recreation industry is tourism and recreation resources. To improve the management demarcated study the development of tourism and recreation industry in terms of social status of the region and its geographical location, since the impact of these factors on the industry different and ambiguous. A solution of local problems of land and resource potential of the tourism and recreation industry and the formation of recreation and tourism infrastructure at the regional level through: developing strategies with justification priority directions of every single area of the Western Region; develop a system of budgets for the development of land resources of the tourism and recreation industry in individual areas of activity; improve the existing and proposed new routes regional specialized tourist areas; developed plans to attract investments for the development of land and resource potential of the region and so on. Possible ways of improving the organizational and economic mechanism of tourism and recreational activities.

Key words: *management, development, tourism and recreation, industry, volatility, market outlook, direction, concept, resource.*

Вступ

Природні, історичні та економічні умови Західної України дали потужну основу для розвитку на її території туристично-рекреаційної галузі, яку вважають одним із перспективних напрямів соціально-економічного розвитку країни.

Поняття «туризм» і «рекреація» тісно пов'язані між собою. Зокрема, під рекреацією найчастіше розуміють сукупність явищ і процесів, які впливають на відтворення фізичних і духовних сил населення.

Туризм, як зазначає Т. Ткаченко, – це чинник соціальної рівноваги та взаєморозуміння між людьми різного соціального статусу, чинник відпочинку й оздоровлення, доступу до різного виду пам'яток, що сприяє міжнародній і політичній стабільності (Tkachenko, 2006).

Очевидною є зростаюча конвергенція між туризмом і рекреацією у площині теорії, діяльності та впливів, особливо зі зростанням комерціалізації рекреації і розпорошенням обов'язків у рекреаційній сфері між державними і приватними структурами в умовах нестабільності ринку (Smal` and Smal`, 2014).

Матеріал і методи досліджень

На сучасному етапі поняття «туристично-рекреаційна галузь» досліджують різні вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема Ю.І. Прасул зазначає, що її розглядають як «соціально-географічне явище, що відображає прагнення людей до пізнання території, народів, які проживають на цій території, їх історичного та культурного надбання, збереження екологічного середовища», як «економічне явище, що здійснює прямий та опосередкований вплив на розвиток багатьох галузей економіки» (Prasul, 2012).

Економічні чинники пов'язані з тенденцією підвищення кількості наданих послуг та їх якості. На думку П.Р. Пуцентейла, «вони полягають у зміні структури споживання товарів і послуг, у бік збільшення, в споживчому кошику населення частки різних послуг» (Pucentejlo, 2007).

Як зазначає В.І. Мацола, туристично-рекреаційні ресурси – це закономірні поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які на певному рівні розвитку продуктивних сил виступають як передумови задоволення туристично-рекреаційних потреб людини та організації господарського комплексу, що спеціалізується на туристично-рекреаційному обслуговуванні населення (Maczola, 1997).

В економічній літературі зустрічаємо й інше трактування поняття «туристично-рекреаційні ресурси». Зокрема М.П. Мальська та В. В. Худо стверджують, що це компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, можуть бути використані для організації розмаїтих видів рекреаційних занять (Mal`s`ka and Xudo, 2016).

Окремі вчені більше уваги приділяють рекреації та ототожнюють поняття туристично-рекреаційних та рекреаційно-туристичних ресурсів. Зокрема, Н.Б. Кушнір стверджує, що «рекреаційно-туристичні ресурси включають сукупність компонентів та умов природи, соціокультурних явищ певної території, пов'язаних з відновленням сил людини та задоволенням її фізіологічних і соціальних потреб, які можуть сприяти розвитку туризму на цій території» (Kushnir and Dyachuk, 2016).

Як доводить Б.Б. Батюк, під туристичними ресурсами, в широкому розумінні цього терміна, йдеться про такі: економічні; природні; кліматичні; культурно-історичні; трудові; фінансові; соціальні; виробничі (Batyuk, 2015). Зазначає, що використання природно-кліматичних туристичних ресурсів зумовлюється специфікою їх функціонального призначення. Саме вона й визначає пріоритетний профіль туристично-рекреаційного освоєння окремих територій, районів і місцевостей.

Окремим чинником І.М. Школа виділяє сезонність, під якою розуміє властивість туристичних потоків концентруватися в окремих місцях протягом певного періоду (Shkola, 2007).

Проте, як зазначає А. С. Лохматов, останніми роками кількість чинників значно зросла. Попит різко диференціювався: громадяни з високим рівнем доходів демонструють відповідно високу вибірковість і вимогливість до якості послуг. Новий стан попиту почав позначатися на туристських технологіях, а отже й на обсязі та структурі пропозиції на ринку послуг (Loxmatov, 2017).

Як вважають П. Ляшкевич, І. Бочан, проблемами розвитку туристичної галузі України є:

– невідповідність наявної туристичної інфраструктури світовому рівню та сучасним вимогам споживачів туристичного ринку;

– низька якість туристичних послуг;

– відсутність сприятливого інвестиційного клімату, що зумовлює нерозвиненість соціальної інфраструктури;

– недостатній рівень кадрового забезпечення управління туристичною галуззю за кількісними та якісними параметрами;

– занадто складні, порівняно із загальновизнаною міжнародною практикою, візові, митні та прикордонні процедури;

– відомча підпорядкованість закладів розміщення, санаторно-курортних і рекреаційних закладів, що ускладнює стандартизацію туристичних послуг, підвищення їх якості та впровадження ефективних механізмів державного регулювання розвитку туристичної галузі тощо (Lyashkevy`ch and Bochan, 2015).

Підсумовуючи результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, можемо стверджувати, що, з географічної точки зору, туристично-рекреаційні ресурси – це поєднання природних і туристичних ресурсів з певними територіальними обмеженнями, які володіють сприятливими для рекреаційної сфери властивостями та можуть викликати певні позитивні емоції на основі проведеного відпочинку, лікування, оздоровлення тощо.

Результати та їх обговорення

Пріоритетними напрямами розвитку рекреаційної галузі слід вважати:

– розширення обсягу та асортименту послуг і підвищення їхньої якості;

– розробку виваженої цінової стратегії, що забезпечує оптимальне співвідношення «ціна-якість», яка спрямована на задоволення потреб широких верств населення;

– створення з боку держави законодавчого забезпечення, сприятливого для інноваційно-інвестиційного розвитку рекреаційної сфери;

– формування спеціалізації діяльності суб'єктів підприємництва рекреаційної сфери. З метою підвищення якості надання рекреаційних послуг та продуктивнішого і раціональнішого використання всіх видів ресурсів: економічних, організаційно-управлінських, матеріально-технічних, інноваційно-технологічних та ін.;

– комерціалізацію надання рекреаційних послуг і розвиток підприємництва, що забезпечить ефективне функціонування підрозділів сервісу, реалізацію маркетингових підходів до організації надання послуг та їх ефективний розвиток;

– вивчення та запровадження світового досвіду у сфері рекреаційних послуг, пошук найбільш ефективних форм і методів стимулювання їх розвитку, забезпечення високих стандартів обслуговування;

– підготовку висококваліфікованих кадрів для рекреаційної сфери з метою забезпечення її ефективного функціонування і розвитку (Il`chuk and Anopriyenko, 2017). Найбільший вплив на розвиток туристично-рекреаційної галузі повинна здійснювати держава, її політика може бути спрямована на:

– сприяння залученню коштів вітчизняних та іноземних інвесторів у галузь;

– збільшення кількості видавничо-друкарських матеріалів, інформаційно-рекламних заходів щодо рекреаційно-туристичних можливостей України та конкретного регіону;

– вдосконалення законодавчої та нормативної бази;

– створення єдиної методологічної бази розрахунків щодо кількісного визначення впливу рекреаційно-туристичної галузі на економіку держави загалом та окремих регіонів;

– збільшення потоку іноземних туристів в Україну через максимальне спрощення процедури оформлення візових документів, прикордонного та митного контролю для них (Mel`ny`k and Starostenko, 2002).

Регіонологія туризму в Україні виявляє недостатність концептуалізації просторової організації рекреаційно-туристичної діяльності та необхідна для вирішення множини часткових проблем, у тому числі питань політики просторового розвитку туризму (Stechenko et al., 2012).

Дослідження туристично-рекреаційної галузі з різних ракурсів показано на рис. 1.

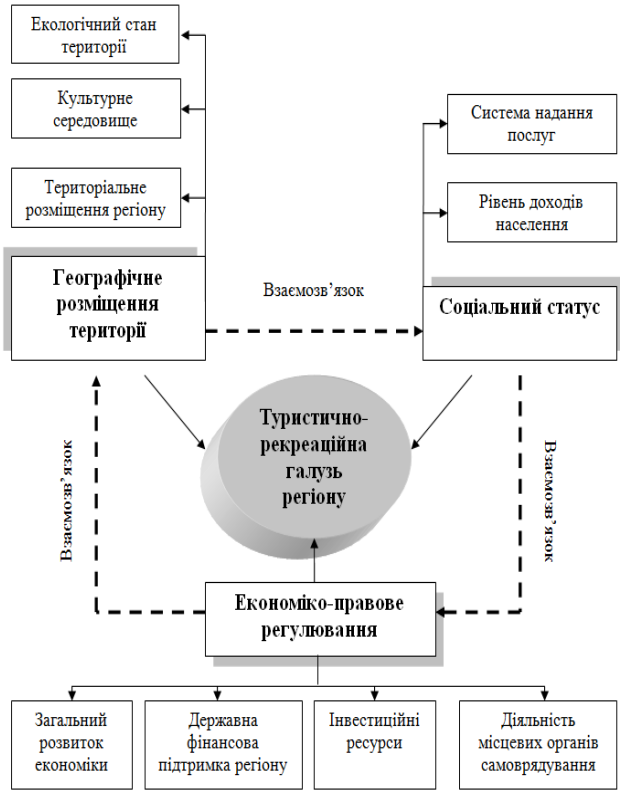

Рис. 1. Схема дослідження туристично-рекреаційної галузі*

** Розроблено авторами.*

Туристично-рекреаційна діяльність регіону повинна здійснюватися з урахуванням таких принципів:

– належне ставлення до біорозмаїття, природних та культурних особливостей якості води, повітря, землі, ландшафтів;

– особливе ставлення до соціально-культурної самобутності місцевого населення;

– необхідність пошуку рівноваги між цілями великого бізнесу та місцевого населення, розвитком туризму й охороною навколишнього середовища. Коли інтереси охорони навколишнього середовища не збігаються з інтересами розвитку туризму, пріоритет залишається за першими;

– використання частини доходів, отриманих від туристичної діяльності, для вживання заходів, спрямованих на відновлення навколишнього середовища відповідних територій;

– поєднання зусиль центральних органів влади, місцевих громад і ділових структур у розвитку території та чітко визначеної відповідальності за збереження природного та культурного ландшафту (Xarichkov, 2007).

Водночас у плануванні туристичного розвитку мають діяти загальноєвропейські принципи (Рекомендація Комітету міністрів державам – членам Ради Європи № (97) «Про політику розвитку сталого туризму з урахуванням навколишнього середовища в прибережних зонах»).

Аналіз принципів організації туристичної галузі країн, що мають розвинуту індустрію туризму, доводить необхідність надання державної підтримки її розвитку, зокрема у сфері інформаційно-рекламної діяльності. Це є передумовою формування галузі як високоприбуткового сектору економіки, чинника соціального розвитку та культурного піднесення країни за збереження її самобутності та національної суті туристичної галузі, гармонійної інтеграції України в європейські та світові глобалізаційні та гуманізаційні процеси (Prejger, 2001).

Якщо на рівні функціонального призначення тих чи інших ресурсів можна провести чітку межу між субгалузями рекреаційної сфери (туризм, відпочинок, спорт, санаторно-курортне лікування тощо), то для вивчення просторової організації природно-ресурсного потенціалу необхідний саме комплексний підхід. Тому й рекреаційно-туристична придатність різнорангових регіональних утворень фактично не буває монофункціональною: всі вони певним чинном можуть задовольняти потреби у туристичних послугах чи санаторно-курортному оздоровленні (Shkola, 2003).

Розглядаючи туристично-рекреаційні ресурси з соціальної точки зору, стверджуємо, що це – сукупність дій людини, які спрямовані на надання, споживання чи задоволення туристичних потреб із врахуванням вільного часу, фінансових ресурсів, необхідності підвищення інтелектуального рівня тощо.

З погляду сфери економіки, туристично-рекреаційні ресурси – це складові туристичних і природних ресурсів, які мають матеріальну та фінансову основу. На практиці використовують три види платежів: платежі за використання природних рекреаційних ресурсів; відрахування за понаднормативне їх використання і за користування загальною інфраструктурою. Різниця результатів господарського використання формується на основі кількісних обмежень та якісних відмінностей рекреаційних ресурсів в умовах ринкової економіки.

Проте, незважаючи на розбіжності у визначеннях туристично-рекреаційних ресурсів з різних точок зору, є низка однотипних чинників впливу на їхній розвиток (рис. 2).

На нашу думку, дослідження впливу чинників на туристично-рекреаційні ресурси доцільно почати із загальнодержавного рівня.

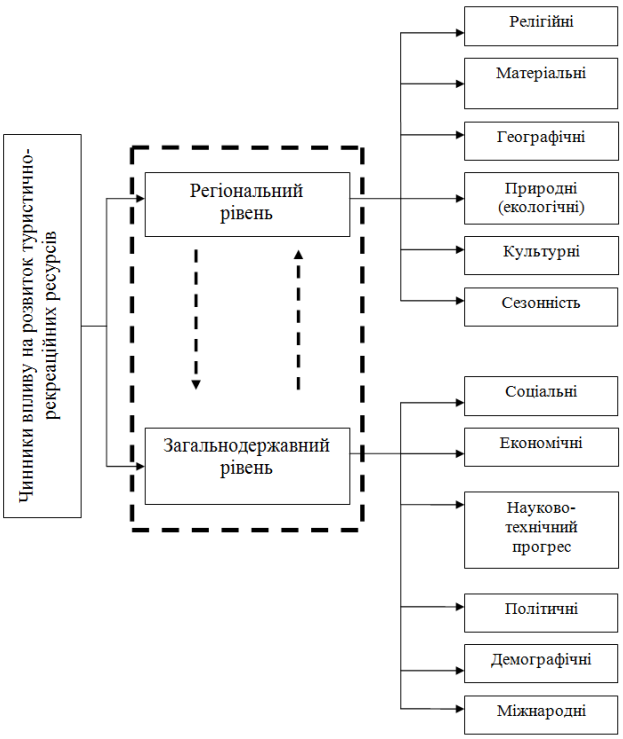

Рис. 2. Загальнодержавні та регіональні чинники впливу на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів*

* *Розроблено авторами.*

Соціальні чинники характеризуються підвищенням рівня доходів населення та витрат на відпочинок і дозвілля. При цьому також потрібно враховувати частку самотніх людей похилого віку, збільшення кількості бездітних пар і тенденцію зростання кількості укладених шлюбів у зрілому віці тощо, що призводить до збільшення кількості подорожуючих.

Політичний стан країни впливає майже на всі динамічні потоки у сфері туризму. Зокрема особливий вплив на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів має стабільна політична ситуація в регіоні та в країні загалом, пом'якшення адміністративного контролю тощо.

Під демографічними чинниками розуміємо кількість населення, статево-вікову структуру, родинний склад, урбанізацію, кваліфікованість кадрів, гостинність місцевого населення тощо. Найбільшу схильність до активних форм туризму виявляють люди у віці 18–30 років. Однак пік загальної туристичної рухливості людей спостерігається за досягнення 30–50 років (Gacenbiller, 2009).

На регіональному рівні вплив чинників на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів є не менш дієвим, ніж на загальнодержавному.

Релігійні чинники впливу ґрунтуються на дослідженні сучасного релігієзнавства, географії релігії, етнографії та етногеографії, ретроспективній методології та ін. (Nemecz` et al., 2001).

Особливий вплив на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів мають матеріальні чинники, пов'язані з кількістю місць розміщення, кількістю закладів громадського харчування та закладів розваг у регіоні, наявністю висококваліфікованих кадрів та існуванням засобів зв'язку тощо.

Географічні чинники мають особливий вплив на розвиток туристично-рекреаційної галузі, оскільки це передусім цінність рекреаційних ресурсів, сезонність, відстань, транспортна доступність тощо (Mal`s`ka et al., 2008).

Розвиток земельно-ресурсного потенціалу туристично-рекреаційної галузі залежить і від природних чинників, серед яких особливу увагу необхідно звернути на рівень екологізації регіону, оскільки навколишнє середовище є основою і потенціалом туристичної діяльності. Негативний стан природного середовища призводить до зменшення кількості відвідувачів і загалом до спаду туристичного попиту.

Культурні чинники мають важливе значення для туристів із високим рівнем інтелекту та освіти, а також пізнавальними потребами. Тут важливо враховувати наявність у регіоні об'єктів культурної спадщини. До останніх належать місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

На мікрорівні гальмування розвитку туристично-рекреаційної галузі пов'язані з:

– відсутністю висококваліфікованих кадрів і наявністю обізнаних туроператорів, оскільки останні не зацікавлені у підвищенні та просуванні туристичного іміджу регіону;

– відсутністю коштів на відновлення пам'яток історії та архітектурного мистецтва;

– відсутністю розмаїття туристичних послуг;

– незадовільним станом готельного бізнесу, що характеризується низькою якістю сервісу та обслуговування;

– слабкою взаємодією місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму і рекреації в регіоні;

– низьким рівнем розвитку туристичної інфраструктури та високим рівнем зношеності комунальної інфраструктури тощо;

– відсутністю дорожніх вказівників і туристично-інформаційних знаків, а також під'їздів до багатьох туристичних об'єктів;

– недостатністю методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки з боку держави.

Для розвитку рекреаційно-туристичної галузі належить:

– значно підвищити рівень розвитку інфраструктури, якості продукції і рекреаційних послуг;

– вдосконалити нормативно-правову базу забезпечення рекреаційної діяльності та візовий режим;

– розробити і реалізувати низку рекламних і стимуляційних заходів з метою створення позитивного іміджу держави;

– поліпшити випуск туристичних друкованих видань і буклетів, рекламних відеофільмів, компакт-дисків;

– поліпшити стан дорожньої мережі та збільшити кількість авіарейсів;

– поліпшити систему необхідного для туристів сервісу внаслідок розширення комплексу послуг, що надаються одним рекреаційним закладом (лікувально-оздоровчі, лікувально-спортивно-оздоровчі комплекси);

– зменшити ставки податків на прибуток туристичних підприємств;

– розширити вивчення існуючих мінеральних джерел тощо (Solyarchuk and Solyarchuk, 2016).

В умовах нестабільного ринку кожен регіон усвідомлює необхідність використання туристичної діяльності, її вплив на свій соціальний та економічний розвиток. Хоча державні органи мало приділяють уваги розвитку туризму та процесу його фінансування, він усе таки розвивається досить швидкими темпами.

Висновки

Отже, для вирішення локальних проблем розвитку земельно-ресурсного потенціалу туристично-рекреаційної галузі та формування рекреаційно-туристичної інфраструктури на регіональному рівні необхідно:

− розробити стратегії з обґрунтуванням пріоритетних напрямів розвитку кожної окремої області Західного регіону;

− розробити систему бюджетів для розвитку земельно-ресурсного потенціалу туристично-рекреаційної галузі в розрізі окремих сфер її діяльності;

− вдосконалити існуючі та запропонувати нові маршрути регіональних спеціалізованих туристичних напрямів;

− розробити плани залучення інвестиційних ресурсів для розвитку земельно-ресурсного потенціалу регіону тощо.

Перспективи подальших досліджень спрямованні на вивчення туристично-рекреаційної галузі, яка зіштовхнулася з різними проблемами та потребує повноцінного дослідження, вивчення та усунення.

Бібліографічні посилання

Tkachenko, T.I. (2006). Staly`j rozvy`tok tury`zmu: teoriya, metodologiya, realiyi biznesu. K.: Ky`yiv. nacz. torg.-ekon. un-t (in Ukrainian).

Smal`, I.V., Smal`, V.V. (2014). Rekreaciya, tury`zm i dozvillya: tlumachennya i spivvidnoshennya ponyat` [Elektronny`j resurs]. Pedagogichni ta rekreacijni texnologiyi v suchasnij industriyi dozvillya : mizhnar. nauk.-prakt. konf. 4-6 chervnya 2014 r. – Rezhy`m dostupu do resursu : http://tourlib.net/statti_ukr/smal.htm. (in Ukrainian).

Prasul, Yu.I. (2012). (Informacijno-kartografichne zabezpechennya priory`tetny`x vy`div tury`zmu v Xarkivs`kij oblasti [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: www.dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/Prasul_2B.pdf.

Pucentejlo, P.R. (2007). Ekonomika i organizaciya tury`sty`chno-gotel`nogo pidpry`yemny`cztva: navch. posib. Rezhy`m dostupu : http://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo35.htm. (in Ukrainian).

Maczola, V.I. (1997). Rekreacijno-tury`sty`chny`j kompleks Ukrayiny`. L`viv: In-t regional`ny`x doslidzhen` NANU (in Ukrainian).

Mal`s`ka, M.P., Xudo, V.V. (2016). Tury`sty`chny`j biznes: teoriya ta prakty`ka : pidruchny`k [Elektronny`j resurs]. K.: Centr uchbovoyi literatury`. Rezhy`m dostupu: http://b-ko.com/book_140_glava_27_4.1._Tury`sty`chno-re.html. (in Ukrainian).

Kushnir, N.B., Dyachuk, O.I. (2016). Osobly`vosti rozvy`tku tury`sty`chno-rekreacijnoyi sfery` regionu [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/tavnv/2016_69/69_35.pdf. (in Ukrainian).

Batyuk, B.B. (2015). Pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen` v sy`stemi administraty`vnogo menedzhmentu. Naukovy`j visny`k L`vivs`kogo nacional`nogo universy`tetu vetery`narnoyi medy`cy`ny` ta biotexnologij imeni S.Z. Gzhy`cz`kogo. 17(64), 209–213 (in Ukrainian).

Shkola, I.M. (2007). Rozvy`tok tury`sty`chnogo biznesu. Chernivci: Kny`gy`. XNI (in Ukrainian).

Loxmatov, A.S. (2017). Analiz faktoriv rozvy`tku tury`zmu v regioni [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2017_7_2/Lohmatov.pdf. (in Ukrainian).

Lyashkevy`ch, P., Bochan, I. (2015). Tury`zm v Ukrayini: suchasny`j stan ta priory`tety` rozvy`tku. Osvita Ukrayiny`. 85, 6 (in Ukrainian).

Il`chuk, V.P., Anopriyenko, V.O. (2017). Markety`ng ry`nku rekreacijny`x poslug : [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vcndtu/2017_46/14.htm.

Mel`ny`k, P.V., Starostenko, G.G. (2002). Napryamy` udoskonalennya opodatkuvannya tury`sty`chno-rekreacijnoyi diyal`nosti [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http://tourlib.net/statti_ukr/melnyk2.htm (in Ukrainian).

Stechenko, D.M., Bezugly`j, I.V., Turlo, N.P., Marxonos, S.M. (2012). Upravlinnya regional`ny`m rozvy`tkom tury`zmu: navch. posib. K. : Znannya (in Ukrainian).

Xarichkov, S.K. (2007). Priory`tetni napryamy` zabezpechennya stalogo rozvy`tku regional`ny`x rekreacijno-tury`sty`chny`x kompleksiv. Informacijni texnologiyi v upravlinni tury`sty`chnoyu ta kurortno-rekreacijnoyu ekonomikoyu: materialy` dopovidej III nauk.-prakt. konferenciyi: – Berdyans`k : AUIT «ARIU», 153–154 (in Ukrainian).

Prejger, D. (2001). Rozvy`tok inozemnogo tury`zmu v Ukrayini v konteksti rozbudovy` mizhnarodny`x transportny`x kory`doriv. Ekonomika Ukrayiny`. 6, 20–28 (in Ukrainian).

Shkola, I.M. (2003). Menedzhment tury`sty`chnoyi industriyi: navch. posib. Chernivci: ChTEI KNTEU (in Ukrainian).

Gacenbiller, N.Ju. (2009). Analiz i klassifikacija faktorov, opredeljajushhih napravlenie razvitija turistskih rekreacij. Cheboksarskij jekonomicheskij forum «Jekonomika i upravlenie razvitiem v uslovijah mirovogo finansovogo krizisa». Cheboksary, 19–22 (in Russian).

Nemecz`, L.M., Segida, K.Yu., Moshtakova, N.V. (2001). Social`no-demografichni ta istory`ko-kul`turni faktory` rozvy`tku tury`zmu. Kul`tura narodov Pry`chernomor`ya. Rezhy`m dostupu: http://tourlib.net/statti_ukr/nemec.htm (in Ukrainian).

Mal`s`ka, M.P., Antonyuk, N.V., Gany`ch, N.M. (2008). Mizhnarodny`j tury`zm i sfera poslug : pidruch. K.: Znannya (in Ukrainian).

Solyarchuk, D., Solyarchuk, Yu. (2016). Prognozuvannya rozvy`tku tury`zmu ta rekreaciyi v Ukrayini: [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vldau/Zem/2016pdf (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7602

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

UDC 158.943:338.26

Information influence on management decisions

B. Batyuk
bbbatyk@gmail.com

Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;

The basic task manipulation in the management environment, which is focused on the impact of the opinion of the persons involved to achieve a certain driven result are revealed. The investigation of certain results for manipulation of information in the administration that are designed to show the most widespread cases of influence.

The study proved that the management in terms of manipulation of information is a creative process of selecting from the list of possible alternatives to a single decision that is taken for execution.

Specifics of management in terms of manipulation of information and uncertainty is that it is always an act of volition, social action, which expresses not only the needs and interests of individuals and reflects the interests of the organization, but also can realize the interests of the team as a whole that would not violate the etiquette and were accepted norms of human life.

Key words: *influence, information, decision management, manager, team, method, economy, technology.*

Інформаційний вплив на прийняття управлінських рішень

Б.Б. Батюк
bbbatyk@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна;

Розкрито основні завдання маніпуляції в управлінському середовищі, які цілеспрямовані на вплив думку задіяних осіб для досягнення визначеного керованого результату. Здійснено дослідження окремих результатів щодо маніпулювання інформацією під час управління, що покликані показати найбільш поширенні випадки впливу.

В результаті дослідження доведено, що процес управління в умовах маніпулювання інформацією є творчим процесом вибору із переліку можливих альтернатив єдиного рішення, яке приймається до виконання.

Ключові слова: *вплив, інформація, рішення, управління, керівник, колектив, метод, економіка, технологія.*

Информационное воздействие на принятие управленческих решений

Б.Б. Батюк
bbbatyk@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина;

Раскрыты основные задачи манипуляции в управленческой среде, целенаправленные на воздействие мнения задействованных лиц для достижения определенного управляемого результата. Проведено исследование отдельных результатов по манипулирования информацией при управлении, призванные показать наиболее распространенные случаи воздействия.

Citation:
Batyuk, B. (2017). Information influence on management decisions. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 10–14.

В результате исследования доказано, что процесс управления в условиях манипулирования информацией является творческим процессом выбора из перечня возможных альтернатив единого решения, которое принимается к исполнению.

Ключевые слова: *влияние, манипуляция, информация, решения, управление, руководитель, коллектив, метод, экономика, технология.*

Formulation of the problem

Problem, according to The American Heritage Dictionary, is «a question or situation that presents uncertainly, perplexity, or difficulty». The problem of manipulation is very important in our modern world. Some manipulator lives in every person and fights for existence in these current conditions. Modern manipulator develops and constantly improves himself. He also seeks to understand the secrets of human nature in order to better control the others. Some scholars (Borovs`ka, 2012) believe that the manipulators are not born they are from childhood. Because all children know how to use crying to manipulate their parents. And this is not a simple «little» understanding of how to care for a young baby by unexperienced parents.

Perfected technics of influence on motivation of actions and human's behavior – «nonviolent coercion» are developed today. Peoples' manipulation against their will, but with their consent for a small part of society is implemented every time. The information, which is an instrument of power over people as one of the means of social control is constantly used for this purpose.

As a result of qualitative changes, manipulation has come out to the forefront. Now it plays a determining role in social processes.

The main task of manipulation in the management environment is to be focused on the influence on the minds of individuals to achieve a certain driven result (Batyuk, 2014). However, the manipulation may be accompanied not only by positive goals, but also negative. That is why the manager or the group always try to use the mechanisms to achieve the purposes. Quite often distorted information is used during the conflict, competition, collision of opposite interests, etc.

Analysis of recent research

Everett Shostrom, Jay Haley, Eric Berne, William Glasser, Frederic Perls, Albert Ellis, Abraham Maslow, Erich Fromm, James Buhentalya and other scientists pay attention to the study of nature of information transfer and manipulation, causes and conditions of its appearance.

The modern term «manipulation» has got Latin roots, «manipulus»: manus – «hand» («manipulus» – «handful» (of «manus») and «ple» – «to fill» (Kulinich, 2006).

There are some scientific thoughts about the concept of the term «manipulation». According to the theory of William Glasser, a man is «irresponsible» and desperately needs to «pass the buck to others». According to the theory of Eric Berne, modern man is the man that «plays games» (Bern, 2003). Albert Ellis assures us that the man – a «person who is acting on the basis of illogical assumptions» (Jellis, 2002). Everett Shostrom considers that men are manipulators serving unreliable persons that seek to manage themselves and others, and treate people as things and not realise their falsity and non-viability. That is why a person needs such psychological care, which he/she understands and for whom benefit is obvious (Shostrom, 2003).

Frederick Perls believed that the main cause of the phenomenon of manipulation is in perpetual internal conflict between the human desire for independence and autonomy on the one hand, and the desire to find support in their external environment – on the other. Not trusting completely on their own, a man believes her salvation to rely on others. However, the man does not fully trust others, so he steps on a slippery slope manipulation to set the «others on a short lace». Then he could always control them and in such conditions, trusted them (Perlz et al., 1995).

French writer Luc de Klape de Vovenarh said, «Art to be pleased is the art of deception». Christian Johann Heinrich Heine said: «Anyone who wants to influence the crowd must have witch seasonings» (Kulinich, 2006). On this folk wisdom also specifies that the one who creates the wind, the storm can get.

Sidorenko E.V. gives an interesting definition, that manipulation is a deliberate and hidden motives of another person to experience certain conditions, decision making and impulse actions that are needed for initiator to achieve their goals (Sidorenko, 2002).

Sheinov V.P. believes that manipulation is a kind of psychological impact, whose skilful performance leads to the breach another person's intentions that do not coincide with his actual existing desires. It also gives metaphorical definition of manipulation «manipulation – is action aimed at«holding in the hands» another person, control which is produced so skillfully that it is seemed that he controls his behavior himself» (Shejnov, 2003).

Shulsky M.G. believes that the psychological manipulation is the process of using different tools and resources specific changes in human behavior or goals, desires, intentions, relationships, attitudes, mental states and other characteristics of his psychological impact in the subject, and which could not happen if the recipient knew in sufficient data concerning the situation, including which methods were used against him or for what purpose they were used (Shulskyi, 2016).

In view of the foregoing some unresolved issues of manipulative influence of information on the management process remains up to date.

The purpose of the article. The article presents the results of some research on the manipulation of information during management that help to show the most widespread cases of influence.

Presentation of main material

The basis of communicative converse is the ability to make contact with the person and keep business communication to a certain level. Skilled manipulator operates very delicately and in the communication

process tries to create trust and to re-use information on his/her own. Thus preparatory stage is created and during it the manipulator fully adapts to the companion, using the technique of joining. As the manipulator can be head of the organization or leading managers who use this technology to look for common interests and views and create an atmosphere of openness and a favorable impression of themselves. In this situation they can copy the gestures of the communication partner, facial expressions, make similar poses, do anything to adjust themselves. Manipulation in communication is based on mental processes as the management – this is the choice of the available alternatives.

The logic of manipulators is obvious and regularity is clear: the larger the group, which should make an impact, the more universal «victims» have to be. Speciality and accurate focus of mass influence is possible when the organizer of the impact knows specific qualities of required groups of the population or groups of people. So the narrower is the intended group, the more accurate adjustment must be to its features. In cases when such adjustment for any reason is not making, universal provocatives appear again: the pride, the desire for pleasure, comfort, desire to have a family cosiness, career, fame – these are quite available and understandable to most people values. If at the same time something does not work, it can be seen as inevitable starting salary for savings.

Modern methods of influence on the minds and actions of people, including: bribery, blackmail, threats of violence and violence had been using for a long time to target human behavior in the desired direction. However, we can not qualify this influence as manipulation. In many cases, a person who uses such methods does not matter whether the man believes in the rightness and justice him is forced to do. One who affected, in this case is only interested in one thing – to achieve his purpose. This influence is violent and forced.

Manager must resort to means of not violence but conviction that is based on deliberate deception or even better – suggestion. He has to create in the minds of his «victims» double illusion: first that it is this reality which he depicts , and secondly, that the response to this reality depends on the person who is the subject of manipulation.

In the process of manufacturing a man convinced that manipulation can bring not only benefit, but harm. Rather it can bring «good» to manipulators, and often can bring «hard times» for who are influenced by these manipulators. An example of this are the numerous pyramids. Let us recall how many times voters were wrong in policies which they expressed confidence. The word «manipulation» became negative again. More often we hear that someone is manipulating us, someone uses us, cheats us and so on.

There are many ways to influence the minds and actions of people, including: bribery, blackmail, threats of violence and violence itself. All that for a long time have been using to order human behavior in the desired direction. However, we can not qualify such influence as effect similar manipulate effect. In many cases, a person who uses such methods does not matter whether man believes in the right and justice that forced him to do or not. One who affected is only interested in one thing – to achieve his goals. This influence is really forced and violent.

Head must not use any violence and beliefs based on deliberate deception or even better – suggestion. He must create in the minds of his «victims» double illusion: first that it is this reality which he represents it, and secondly, that the response to this reality depends on the person who is the subject of manipulation.

Since the beginning of the production process man has convinced that manipulation can bring not only benefit, but harm. Exactly who manipulates has benefits, and those who are under influence, often has «hard times». The financial pyramids are an example of this. Let us recall how many times voters were wrong in policies to whom they have been expressed their voices. The word «manipulation» has become negative again. Increasingly we hear that someone is manipulating us, using us and diddling us etc.

Such named «method of accumulation» now acquired distribution. It provides integrated information flow and is rather difficult to understand even for analytics and for the community when such information becomes almost impossible task. An example of the method of preventing fragmentation may be reducing the quality perception of the facts as a result of supply so many news that manager is unable to classify them.

Incomplete submission of information is in partially its concealment (suppresssion). In this case, the informator simply does not tell the manager (the team) some fragments integral unit of integrated information flow that forms incorrect understanding of the situation as a result. The benefit to the sender is that in case of fact of distortion of information by the recipient the sender has ability to solve their problems.

Very effective approach for manipulating mass conscience – misinformation is wellknown in the field of business communication (Lazebna, 2011). Its essence lies in the fact that misinformation is mainly submitted at the time of the adoption of certain important decisions, and when it turns out the truth – the aim of misinformation will be already achieved. Refutation of misinformation in most cases remains undetected, and therefore it does not affect formed with the help of lies social and psychological factors.

Imaginative and artistic idea is created to manipulate and what is interesting nobody of manupulated persons feel anything and this is very advantageous in many respects. First, the manager gets an opportunity to flatter to manager (the team), appealing to his scholarship, for example: «Because you remember that ...». Second, history can show us many examples of almost in all life spheres. This method also helps in the design of historical metaphors which programmed an object of influence, as well as the necessary historical myths used in strategic perspective.

Distorted information can range from partial to complete lie distortion (manipulation of facts, different interpretations). The main advantage lies in the skillful selection of facts and their skilful commenting on or off by adding some little-known facts. In this way we can not only detect a nonexistent trend, but implement it as a real tendency.

The great interest is in the usage of gossips in organizations in which managers provide much more value of whisper messages than for open published news (Perlz et al., 1995). This manager, who was given such news, considers himself as the owner of unique information. So this fact favors its affirmation. Overall, the situation of mystery and initiation helps fixing in memory of this message. Thus, reporting «the news in a whisper», will be achieved the highest effect of communication of information, while the recipient takes the responsibility for its accuracy. This concerns giving news as the «hidden links». Here is the principle of the expected deception: if people gossip – then there is reason for this.

Information received allegedly from «credible» but «anonymous sources» often is organized to conduct monitoring team thought about a specific list of questions (Lazebna, 2011). In case of a negative response team thought will be subjected to enhanced additional processing, to prepare it for the proper perception of the planned action in the organization (for instance, reducing staff units). If the reaction appears ultimately negative, it is always possible to refute the sensational information dissolving it in the form of gossips.

The method of «distraction» is used to distract the team from important but unprofitable manipulators of information by providing other information in the most sensational manner. This method creates a distracting emotional dominant (Batyuk, 2014).

Manipulation of information through technology is called coherent set of methods, techniques and means of manipulative influence, which aims to encouraging the subject to a predetermined address specific tasks. Quality use of technology allows manipulators get the planned result by forming in the team most suitable for them an economic acting and active algorithms.

There are many other different methods in the arsenal of manipulators. However, considering the manipulation, we must bear in mind that manipulative techniques can be applied not only consciously, that is, with some «ominous» purposes, but also quite inadvertently.

It is clearly that it is no need to re-evaluate the possibility of manipulative influence. Most people have very strong defense mechanisms. According to research from social psychology (Lazebna, 2011), the pressure manipulative influence can change only acquired in adulthood quality and belief, not fundamental and personal qualities, but also detraction is not worth from the effectiveness of manipulation.

Successful manipulation of information is that in most cases, do not want to waste emotional and mental strength, and time to have a doubt in actual material. Much of this is because passive dip in the stream of messages is much easier than to critically consider each of them and find the truth. On it a person will have forces, if it does not own to automatically the set of supervisory «mental cognitive tools» which by itself, without efforts of consciousness and desire, analyse information at subconscious level on one sign, that whether is the symptoms of manipulation.

Management is the result of mental, psychological, creative activities of a director, product of management work, and its adoption – a process that causes the appearance of the product. For successful fight against misinformation the head needs: a) to distinguish between facts, opinions and find out whether the informant is able to post its access to the communicated facts; b) to take into account subjective (arrogance, fantasy) and the characteristics of the source and its relation to the intended message; c) to use duplicate channels of information; d) to eliminate all unnecessary or intermediate links; d) to remember that especially easily is misinformation that is expected or received for the desired result.

Conclusions

Consequently, the management in terms of manipulation of information is a creative process of selecting from the list of possible alternatives to a single decision that is taken for executive action. Therefore, management decisions are characterized by the diversity and complexity of the interrelations of social, economic, political and technical factors in presenting information, so the main role in finding optimal and acceptable solution belongs to the head.

Specifics of management in terms of manipulation of information and uncertainty is that it is always an act of volition, social action, which expresses not only the needs and interests of individuals and reflects the interests of the organization, but also can realize the interests of the team as a whole that would not violate the etiquette and were accepted norms of human life.

References

Borovs`ka, K. (2012). Manipulyator chy` aktualizator – vy`bir za vamy`. K. Borovs`ka. Rezhy`m dostupu: http:www.business-territory.com/articles/man-za-vami (in Ukrainian).

Batyuk, B.B. (2014). Pidvy`shhennya efekty`vnosti upravlins`ky`x rishen` v agrarnomu sektori nacional`noyi ekonomiky`: teoriya, metodologiya, prakty`ka: [Monografiya]. L`viv (in Ukrainian).

Bern, E. (2003). Ljudi kotorye igrajut v igry. M.: Jeksmo-Press (in Russian).

Jellis, A. (2002). Gumanisticheskaja psihoterapija: Racional'no-jemocional'nyj podhod . M.: Izd-vo Jeksmo-Press (in Russian).

Kulinich, I.O. (2006). Psy`xologiya upravlinnya: psy`xologichny`j mexanizm pry`jnyattya rishen`. Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http:www.pidruchniki.ws/10810806 (in Ukrainian).

Lazebna, O. (2011). Specy`fika pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen` za umov nevy`znachenosti ta ry`zy`ku. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http:www.conf-cv.at.ua/forum/53-474-1 (in Ukrainian).

Frankl, V. (2015). Chelovek v poiskah smysla. M.: Progress (in Russian).

Palexa, Yu.I. (2006). Klyuchi do uspixu abo organizacijna ta upravlins`ka kul`tura. K.: Yevropejs`kogo universy`tetu (in Ukrainian).

Perlz, F., Gudmen, P., Xefferly`n, R. (1995). Vnutri i vne pomojnogo vedra [Tekst]. SPb.: XXI vek (in Russian).

Petruni, Yu.Ye. (2011). Pry`jnyattya upravlins`ky`x rishen`. K.: CzUL (in Ukrainian).

Sidorenko, E.V. (2002). Trening vlijanija i protivostojanija vlijaniju. SPb.: Rech' (in Russian).

Cy`mbalyuk, V.S. (2009). Manipulyaciya informaciyeyu v upravlinni suspil`noyu dumkoyu ta vidobrazhennya yiyi u informacijnomu pravi. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu: http:www.khai.edu/csp/nauchporta.pdf (in Ukrainian).

Shejnov, V.P. (2003). Skrytoe upravlenie chelovekom: Psihologija manipulirovanija. M.: Harvest (in Russian).

Shostrom, Je. (2003). Chelovek – manipuljator. M.: Izd-vo Jeksmo-Press (in Russian).

Shulskyi, M.H. (2016). Tekhnolohii manipuliuvannia v upravlinskii diialnosti kerivnyka. Lviv, LNUVMtaBT (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7603

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК330.4.658.8

Маркетингове управління методами економіко-математичного моделювання

Т.І. Бурцева, Т.А. Пальонна, А.О. Боковня
kbti@ukr.net, tansha@ukr.net, 7angela7@rambler.ru

Черкаський державний технологічний університет,
бульвар Шевченка, 460, Черкаси, 18000, Україна

В статті наголошено, що маркетинг є одним з основних напрямів сучасного підприємництва, вказано на зростання ролі маркетингу в управлінні підприємствами та на необхідність забезпечення маркетингового управління ефективними методами. Наголошено на важливості методу математичного моделювання в маркетинговому управлінні, в забезпеченні прийняття управлінських рішень та вирішенні задач маркетингу. Проведено аналіз основних методів економіко-математичного моделювання та вказано напрямки їх використання в маркетинговому управлінні підприємством, в підвищенні якості та ефективності діяльності маркетингових служб. Показано, що застосування економіко-математичних моделей вказує шляхи вдосконалення маркетингової інформації, веде до спрощення розв'язку системи задач планування й управління, інтенсифікації, підвищення точності розрахунків, оптимізації та прогнозування. Вони дають можливість оцінити перспективи розвитку місткості ринку, визначити найбільш раціональні стратегії маркетингу і можливі відповідні кроки конкурентів, оцінити оптимальні затрати на маркетинг для отримання необхідного розміру прибутку.

Ключові слова: *маркетинг, маркетингове управління, підприємство, аналіз, планування, модель, метод, моделювання, економіко-математичне моделювання, математичні методи, оптимізація, прогнозування, прийняття управлінських рішень.*

Маркетинговое управление методами экономико-математического моделирования

Т.И. Бурцева, Т.А. Пальонна, А.О. Боковня
kbti@ukr.net, tansha@ukr.net, 7angela7@rambler.ru

Черкасский государственный технологический университет,
бульвар Шевченка, 460, Черкассы, 18000, Украина

В статье отмечается, что маркетинг является одним из основных направлений современного предпринимательства, указано на рост роли маркетинга в управлении предприятиями и на необходимость обеспечения маркетингового управления эффективными методами. Отмечена важность метода математического моделирования в маркетинговом управлении, в обеспечении принятия управленческих решений и решении задач маркетинга. Проведен анализ основных методов экономико-математического моделирования и указаны направления их использования в маркетинговом управлении предприятием, повышении качества и эффективности деятельности маркетинговых служб. Показано, что применение экономико-математических моделей указывает пути совершенствования маркетинговой информации, ведет к упрощению решения системы задач планирования и управления, интенсификации, повышения точности расчетов, оптимизации и прогнозирования. Они дают возможность оценить перспективы развития емкости рынка, определить наиболее рациональные стратегии маркетинга и возможные ответные шаги конкурентов, оценить оптимальные затраты на маркетинг для получения необходимого размера прибыли.

Citation:
Burceva, T.I., Palonna, T.A., Bokovnya, A.O. (2017). Marketing management of economic-mathematical modeling methods. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 15–18.

Ключевые слова: *маркетинг, маркетинговое управление, предприятие, анализ, планирование, модель, метод, моделирование, экономико-математическое моделирование, математические методы, оптимизация, прогнозирование, принятие управленческих решений.*

Marketing management of economic-mathematical modeling methods

T.I. Burceva, T.A. Palonna, A.O. Bokovnya
kbti@ukr.net, tansha@ukr.net, 7angela7@rambler.ru

Cherkasy State Technological University
Shevchenko Boulevard, 460, Cherkasy, 18000, Ukraine

The article noted that marketing is one of the main areas of modern business. The growing role of marketing in the enterprises management and the necessity to ensure effective methods of marketing management were stated. The importance of mathematical modeling in marketing management, to ensure the management decisions and solving problems of marketing was emphasized. The analysis of the main methods of economic-mathematical modeling and directions for their use in marketing management of enterprises to improve the quality and efficiency of marketing services were given. They make it possible to assess the prospects of market size, to determine the most rational marketing strategy and appropriate steps of possible competitors, to estimate the optimum marketing costs needed to get the profit.

For large-scale implementation in enterprises of modern economic and mathematical modeling methods of marketing situations needed a way to implement the results of marketing analysis. Therefore, it Aktual scientific challengefavor the development and implementation of modern software to solve complexproblems of basic marketing information system

Key words: *marketing, marketing management, enterprise analysis, planning model, method, simulation, economic and mathematical modeling, mathematical methods, optimization, forecasting, decision-making.*

Вступ

В умовах ринкової економіки маркетинг є одним з основних напрямів сучасного підприємництва і займає особливе місце в повсякденній роботі підприємств, фірм, компаній. Сьогодні для більшості вітчизняних підприємств маркетингове управління стає однією з умов виживання та успішного функціонування. Важливими методами забезпечення ефективності проведення маркетингового управління є методи економіко-математичного моделювання.

Вивченню проблем застосування методів економіко-математичного моделювання в маркетинговому управлінні діяльністю підприємства приділяється значна увага в економічній науці та практиці. Цим питанням присвятили праці вітчизняні та зарубіжні вчені: В.В. Вітлінський, В.Г. Воронкова, С.С. Гаркавенко, Л.Ф. Єжова, В.В. Здрок, М.П. Калиниченко, Т.І. Макаренко, С.І. Наконечний, С.В. Прокопов, М.О. Турченюк. В той же час постійні проблеми сучасного ринку вимагають пошуку, вивчення та удосконалення методів маркетингового управління та заходів його реалізації.

Мета і завдання дослідження. Стаття присвячена дослідженню ролі економіко-математичного моделювання в маркетинговому управлінні підприємством. Щоб досягти поставленої мети, треба дослідити використання математики як методу вдосконалення маркетингового управління та показати можливості, які можна отримати за допомогою економіко-математичного моделювання.

Матеріал і методи досліджень

Останнім часом в економіці України спостерігається зростання ролі маркетингу в управлінні підприємствами. Маркетинг вчить визначати потреби ринку та якнайкраще їх задовольняти – і не лише відносно виробництва якісного товару, а й стосовно зручності його придбання, обслуговування тощо (Voronkova, 2008). Тобто маркетинг – це ринкова концепція управління діяльністю організації, яка спрямована на вивчення ринку, конкретних запитів споживачів і орієнтацію на них пропонованих товарів і послуг, а також на формування та стимулювання купівельного попиту з метою збільшення продажів, завоювання необхідної частки на ринку та збільшення прибутків підприємства (Harkavenko, 2006).

Основна мета сучасного маркетингу – досягнення стратегічних цілей функціонування підприємства на основі постійного дослідження та максимального задоволення потреб споживачів і суспільства в цілому. Відповідно до цього маркетингове управління включає такі основні функції: аналіз, планування, організацію, мотивацію, реалізацію, контроль.

Для вирішення цих функцій як необхідний і потужний інструмент широко використовуються математичні моделі та методи. Використання математичних методів у сфері маркетингового управління – важливий напрям удосконалення системи маркетингу. Застосування математичного моделювання сприяє підвищенню якості та ефективності діяльності маркетингових служб організацій і фірм, а також безпосередньо процесу управління.

Математичні моделі надзвичайно різноманітні за природою досліджуваної системи, за завданнями дослідження та формами математичних залежностей. За типом задач, які розв'язуються в маркетинговому управлінні, можна виділити такі основні напрямки використання економіко-математичного моделювання:

– оптимізація планування за допомогою оптимізаційних моделей;

– прогнозування та вибір перспективних напрямків стратегії діяльності підприємства;

– прийняття управлінських рішень за допомогою методів експертних оцінок;

– здійснення кількісного аналізу виробництва і використання виробничих потужностей на основі балансових математичних моделей.

В маркетингу набули широкого застосування оптимізаційні методи як засіб вирішення задач оптимізації виробничо-господарської діяльності. Вони дозволяють знаходити оптимальний з позиції певного критерію варіант використання ресурсів. Цінність їх для маркетингового управління полягає у тому, що вони дають змогу оцінювати досягнення потенціалу, планових завдань, визначати стан устаткування, обмежені види сировини і матеріалів, ступінь конкурентності та дефіцитності. Економіко-математичні моделі оптимізації містять цільову функцію, основою якої є ефективність виробництва, і систему обмежень, куди входять чинники, у сфері яких модель не втрачає своєї практичної цінності. Вирішення задачі називається оптимальним рішенням, або оптимальним планом. Прикладом оптимізаційних математичних моделей є задачі оптимального розподілу ресурсів, капітальних вкладень, оптимального керування запасами та ін.

До оптимізаційних математичних моделей відноситься також задача про оптимальне закріплення постачальників за споживачами, так звана транспортна задача. Суть її полягає в тому, що запаси деякого продукту є на кількох пунктах постачання і цей продукт потрібно доставити в кілька пунктів споживання. Потрібно визначити, яку кількість продукту треба перевезти з кожного пункту постачання до кожного пункту споживання так, щоб забезпечити вивезення всього наявного продукту з пунктів постачання, задовольнивши повністю потреби кожного пункту споживання, і при цьому сумарна вартість перевезень була б мінімальною.

У практичній діяльності організації і служб маркетингу використовуються системи регулювання товарних запасів, засновані на різних стратегіях поповнення запасів, тобто на певних правилах цього поповнення. Для вирішення таких задач використовують методи і моделі управління товарними запасами, що є одним з видів оптимізаційних задач

Часто в маркетингу виникають задачі, в яких доводиться приймати рішення в ситуаціях з кількома учасниками, коли значення цільової функції для кожного учасника залежить також і від рішень, прийнятих іншими учасниками. Тоді для прийняття управлінських рішень варто використовувати методи теорії ігор. Теорія ігор – це сукупність математичних методів і моделей, пов'язаних із прийняттям раціональних рішень в умовах конфлікту та невизначеності.

Для ефективного маркетингового управління підприємства важливою складовою є узгоджене планування усіх підрозділів підприємства. При плануванні та організації виробничого процесу використовують сіткове планування. Таке планування дозволяє побудувати єдиний ланцюг, що пов’язує виробничий процес з доставкою готової продукції, шляхом побудови графоаналітичної моделі. Сіткові графіки дають можливість легше аналізувати правильність організації виробничих процесів, контролювати хід їх виконання, виявляти недоліки і своєчасно їх ліквідовувати, перерозподіляючи матеріальні й трудові ресурси підприємства.

За допомогою математичних методів можна досліджувати також кількісні оцінки процесів масового обслуговування. Будь-яке підприємство та його підрозділи можна представити як об'єкт системи обслуговування, і теорія масового обслуговування широко використовує математичні методи.

В останні роки для прийняття управлінських рішень в комплексі з математичним моделюванням часто застосовують методи експертних оцінок. Ці методи побудовані на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів при розв'язуванні аналітичних задач, особливо при прогнозуванні розвитку економічних ситуацій.

Для вибору ефективних варіантів управління підприємством, його раціональної маркетингової діяльності необхідно прогнозувати можливі ситуації, впливати на них, вибираючи оптимальні варіанти рішень, спрямовувати його господарську діяльність на досягнення поставленої мети (Turchenyuk and Shvets', 2011).

Маркетингові дослідження дають змогу прогнозувати попит, виявляти пріоритетні галузі, сфери діяльності та створювати відповідну основу для формування інвестиційної політики (Voronkova, 2008).

В економіці, як правило, не існує суворих функціональних залежностей. На рівень економічних показників впливає багато факторів як закономірних, так і випадкових, причому деякі фактори не можуть бути виражені кількісно, а про інші неможливо отримати інформацію. Тому метод моделювання, який використовується для прогнозування економічних показників, базується головним чином на стохастичних моделях, які реалізуються на основі статистичної інформації. Моделі такого виду носять назву економетричних. Економетричні методи є своєрідним поєднанням трьох сфер знань: економіки, математики і статистики. Вони дають можливість з урахуванням наявних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища оцінити перспективи розвитку місткості ринку визначити найбільш раціональні стратегії маркетингу і можливі відповідні кроки конкурентів, оцінити оптимальні затрати на маркетинг для отримання максимального прибутку.

Основою економетрії є економічна модель, під якою розуміють схематичне подання економічного явища чи процесу за допомогою математичного виразу (формули), що відображає зв'язок досліджуваного показника і факторів, які його визначають.

При економіко-математичному моделюванні маркетингових задач досить часто використовують балансові моделі. В основі створення таких моделей лежить балансовий метод, тобто взаємне зіставлення необхідних матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Балансова модель – це система рівнянь, кожне з яких виражає баланс між кількістю продукції, що виробляється окремими економічними об’єктами, і сукупною потребою в цій продукції.

Результати та їх обговорення

За допомогою математичних моделей відбувається удосконалення системи маркетингової інформації шляхом її впорядкування, виявлення недоліків, вироблення вимог для підготовки нової інформації або її коригування. Широке використання економіко-математичних методів є важливим напрямком удосконалення шляхів вирішення проблем маркетингового управління, що підвищує ефективність діяльності підприємства загалом.

Висновки

Отже, економіко-математичні методи відіграють важливу роль у вирішенні проблем маркетингу. Математичне моделювання є універсальним інструментом аналізу й дослідження виробничих та господарських процесів і явищ (Kalynychenko, 2013). Вони вказують шляхи вдосконалення економічної інформації, сприяють спрощеному розв’язанню системи задач маркетингу, задач планування й управління, інтенсифікації і підвищенню точності економічних розрахунків.

Перспективи подальших досліджень. Для масштабного впровадження на підприємствах сучасних економіко-математичних методів моделювання маркетингових ситуацій необхідний спосіб реалізації результатів маркетингового аналізу. Тому актуальним науковим завданням виступає розробка та впровадження сучасного програмного забезпечення для вирішення комплексу основних задач маркетингової інформаційної системи (Yarenko, 2009).

Бібліографічні посилання

Harkavenko, S.S. (2006). Marketynh: Pidruchnyk. K.: Libra (in Ukrainian).

Kalynychenko, M.P. (2013). Optymizatsiyni modeli pryynyattya marketynhovykh rishen'. Elektronne naukove fakhove vydannya «Efektyvna ekonomika». 7 (in Ukrainian).

Voronkova, V.H. (2008). Marketynh sotsial'nykh posluh: navchal'nyy posibnyk dlya stud. Vuziv. Kyyiv: Profesional (in Ukrainian).

Turchenyuk, M.O., Shvets', M.D. (2011). Marketynh: pidruchnyk. K.: Znannya (in Ukrainian).

Yarenko, A.V. (2009). Vykorystannya prykladnykh komp"yuternykh prohram pry vyvchenni profesiynykh marketynhovykh dystsyplin. Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. 5(3), 238–241 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 1.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7604

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики

С.В. Васильчак[1], М.В. Куницька-Іляш[2], М.П. Дубина[2]
dubynamarichka@gmail.com

[1]Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна;
[2]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

«Гроші – головний стержень навколо якого сконцентрована економічна наука». А. Маршалл

Досліджено розвиток та використання в Україні інноваційних технологій розрахунків, а саме криптовалюти. Проаналізовано особливості функціонування криптовалют у світових платіжних системах. Криптовалюта як абсолютно інноваційний платіжний інструмент в сучасних умовах розвитку комп'ютерних технологій, значно інтегрується у повсякденне життя людей, тому питання розвитку та використання цього платіжного засобу в Україні набуває особливого значення. Відбувається це на фоні кризи вітчизняної банківської системи, нестабільності національної валюти, мінливого курсу валют та інших труднощів, які постають перед економічними суб'єктами. Однак, поряд з перевагами, криптовалюта має також і певні недоліки, які стримують її розвиток та використання в Україні. Аналіз недоліків здійснений в даній статті. Дослідження міжнародної практики використання криптовалюти свідчить про те, що у світі неоднозначно ставляться до її впровадження в обіг, а пояснюється це в першу чергу новизною даного платіжного інструменту та відсутністю єдиного визначення категорії «криптовалюта», яка б розкривала її економічну сутність. Основним об'єктом дослідження в даній статті є bitcoin. Bitcoin успішно виконує функцію грошей у відносинах, які виникають в процесі суспільного виробництва між людьми по всьому світу. Передача bitcoin здійснюється безпосередньо між платником та отримувачем через децентралізовану (пірингову p2p) мережу. У цій схемі передачі біткоїнів немає посередників, які зазвичай встановлюють свої правила, мають змогу блокувати та обмежувати. Сьогодні Bitcoin – сучасна цифрова валюта, яка чудово підходить для розрахунків в мережі Інтернет. Також розглянуто питання інвестицій у реальний сектор економіки за допомогою криптовалют, використання в економіці країни та спроби їх регулювання. Сьогодні в світі налічується близько 1,6 тис. віртуальних валют. Понад 600 серед них є активними, а ринкова вартість 30 валют понад 1 млрд дол. США.

Bitcoin залишаються найпоширенішими та найдорожчими, вони не випускаються центральними банками і не залежать від грошово-кредитної політики держави. Їхня максимальна кількість лімітована, а тому інфляція їм не загрожує.

Ключові слова: *криптовалюта, волатильність, bitcoin, блокчейн, валюта, електронні гаманці, електронні платежі, електронні гроші, інституалізація, капіталізація, майнінг, цифрова (віртуальна) валюта, майнери.*

Использование криптовалют в современных экономических системах Украины: перспективы и риски

С.В. Васильчак[1], М.В. Куницкая-Ильяш[2], М.П. Дубина[2]
dubynamarichka@gmail.com

[1]Львовский государственный университет внутренних дел,
ул. Городоцкая, 26, Львов, 79007, Украина;
[2]Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого,
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина;

Citation:
Vasylchak, S.V., Kunytska-Ilyash, M.V., Dubyna, M.P. (2017). Using of cryptocurrency in the modern economic systems of Ukraine: prospects and risks. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 19–25.

Исследовано развитие и использование в Украине инновационных технологий расчетов, а именно криптовалюти. Проанализированы особенности функционирования криптовалют в мировых платежных системах. Криптовалюта, как абсолютно инновационный платежный инструмент, в современных условиях развития компьютерных технологий, значительно интегрируется в повседневную жизнь людей, потому вопрос развития и использования этого платежного средства в Украине приобретает особое значение. Однако, рядом с преимуществами, криптовалюта имеет также и определенные недостатки, которые сдерживают ее развитие и использование в Украине. Основным объектом исследования в данной статье является bitcoin. Bitcoin успешно выполняет функцию денег в отношениях, которые возникают в процессе общественного производства между людьми по всему миру. Сегодня Bitcoin – современная цифровая валюта, которая замечательно подходит для расчетов в сети Интернет. Также рассмотрен вопрос инвестиций в реальный сектор экономики с помощью криптовалют, использование в экономике страны и попытки их регуляции. Bitcoin остаются самыми распространенными и самыми дорогими, они не выпускаются центральными банками и не зависят от денежно-кредитной политики государства. Их максимальное количество лимитировано, а потому инфляция им не угрожает.

Ключевые слова: *криптовалюта, волатильность, bitcoin, блокчейн, валюта, электронные кошельки, электронные платежи, электронные деньги, институализация, капитализация, майнинг, цифровая (виртуальная) валюта, майнер.*

Using of cryptocurrency in the modern economic systems of Ukraine: prospects and risks

S.V. Vasylchak[1], M.V. Kunytska-Ilyash[2], M.P. Dubyna[2]
dubynamarichka@gmail.com

[1]Lviv State University of Internal Affairs,
Horodotska Str., 26, Lviv, 79007,Ukraine;
[2]Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

This article explores the development and use of innovative technologies in Ukraine calculations, namely cryptocurrency. It was considered peculiarities of cryptocurrency in global payment systems. Cryptocurrency is a completely innovative payment tool in the development of modern computer technology, greatly integrated into everyday life, as well as the development and use of the payment instrument in Ukraine is particularly important. This occurs against the backdrop of the crisis the domestic banking system, currency instability, volatile exchange rates and other difficulties faced by business entities. However, along with the benefits cryptocurrency also has some drawbacks that hinder their development and use in Ukraine. Disadvantages mentioned in this article. This occurs against the backdrop of the crisis the domestic banking system, currency instability, volatile exchange rates and other difficulties faced by business entities. However, along with the benefits cryptocurrency also has some drawbacks that hinder their development and use in Ukraine. Disadvantages and advantages is mentioned in this article. The main object of study in this article is bitcoin. Bitcoin successfully performs the function of money in the relations arising in the process of social production between people worldwide. Bitcoin transfer is done directly between the payer and the payee through IT (equal P2P) network. In transfer of bitcoin agents are not usually set their own rules, are able to restrict the operation. Today Bitcoin - a modern digital currency, which is perfect for payments on the Internet. The question of investment in the real economy via cryptocurrency use of the economy and their regulation. Today there are about 1.6 thousand of virtual currencies. More than 600 of them are active, market value 30 currencies than one billion USA. Bitcoin remains the most common and the most expensive, they are not issued by central banks and are independent of monetary policy. Their amount is limited, so inflation does not threat them.

The article aims is to study the dynamics of today's economy cryptocurrency in Ukraine. Today using the cryptocurrency in the world as a completely new, innovative payment instrument of XXI century is becoming very popular, that's why the development and use of this means of payment needs further research in Ukraine.

Key words: *cryptocurrency, volatility, bitcoin, blockchain, currencies, electronic wallets, electronic payments, electronic money, institutionalization, capitalization, mining, digital (virtual) currency trader.*

Вступ

Сучасні умови розвитку ринкових відносин в Україні та її участь у світових глобалізаційних процесах зумовлюють необхідність зміцнення грошово-кредитної системи, підвищення ефективності використання інструментів монетарної політики з метою посилення їхнього впливу на структуру перебудови та подальший розвиток економіки. Якщо аналізувати реалії соціально-економічного життя України, пріоритети вищих органів влади зосереджені на вирішенні гострих проблем у сфері фінансів. Це обґрунтовує актуальність дослідження сутності і механізму функціонування сучасних грошей, валютно-кредитних відносин, операцій з криптовалютою та тенденціях розвитку електронних грошей. Адже у ринковій економіці фінансовий стан та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання залежить від фінансової грамотності – вміння управляти грошовими потоками, кредитними ресурсами та оперувати сучасними грошима – криптовалютою. Немає нічого важливішого для розуміння механізмів функціонування ринкової економіки, ніж розуміння ролі грошей, що є її основним інструментом.

Гроші є дуже важливим інструментом в економічній науці, оскільки особливого розвитку набувають операції відповідно до форм грошей. Свою форму гроші змінювали в процесі історичного розвитку. Головними видами функціональних форм грошей сьогодні є неповноцінні гроші: монети, паперові, кредитні (банкнота, вексель, чек), депозитні й електронні гроші (Krupka, 2011).

Термін «електронні гроші» є порівняно новим у науковій літературі, тому нема єдиного визнаного у світі визначення електронних грошей, яке б однозначно розкрило їхню сутність, і нема також чітких критеріїв віднесення новітніх платіжних продуктів до електронних грошей. Протягом кількох років у нашій країні діють системи розрахунків електронними грошима як на програмній основі, так і на підставі карток. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року передбачає розвиток безготівкових платежів з використанням електронних грошей. Перспективним напрямом для України є запровадження концепції безготівкової економіки (cashless economy). Варто зазначити, що розвиток комп'ютерних технологій сприяє появі нової епохи – «електронних грошей» і все частіше звучить термін «криптовалюта».

В даний час відбувається поширення обсягів використання криптовалюти в світі, як абсолютно нового, інноваційного платіжного інструменту XXI століття, тому питання розвитку та використання цього платіжного засобу в Україні потребують подальших досліджень.

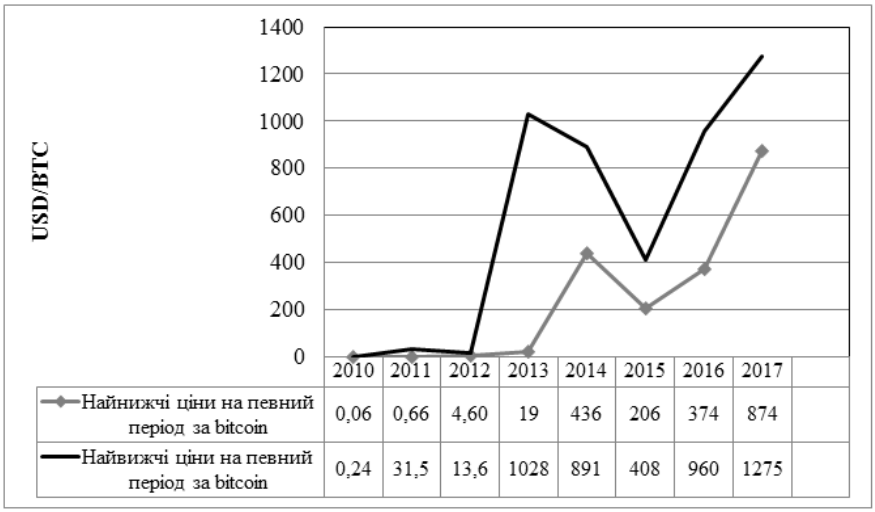
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження криптовалюти розпочалося у 1980-ті роки, тому питання дослідження їх розвитку є порівняно новим. Вивченню історії розвитку та функціонування криптовалют присвячені праці вчених, таких як Е. Андроулакі, С. Капкун, О. Караме, М. Роесчлін, Т. Счерер (Androulaki et al., 2013; Gervais et al., 2015), М. Андручович, Д. Джіембовскі, Л. Мазурек (Andrychowicz et al., 2014), Д., М. Гражек, Н. Коуртоіс, Р. Наїк (Courtois et al., 2014), Г. Максвел (Maxwell, 2013), А. Герваїс, Д. Грубер (Gervais et al., 2015), О. Галицький, О. Мороз, Е. Молчанова, Ю. Солодковський. Однак проблематика дослідження розвитку криптовалют в Україні залишається недостатньо вивченою вітчизняними вченими, що й зумовлює актуальність наукових пошуків.

Метою даної статті є дослідження динаміки розвитку криптовалюти в сучасній економіці України.

Результати та їх обговорення

Останнім часом на фінансовому ринку з'явилися такі нові категорії, як «криптовалюта», «біткоїни», «блокчейни». Для більшості населення ці гроші нові та викликають багато питань. Криптовалюта – від англійського «cryptocurrency», тобто віртуальна валюта, захищена криптографією. Насамперед, криптовалюта – це швидка і надійна система платежів та грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і непідконтрольна жодному уряду. На даний момент в світі існує близько 1600 криптовалют (Bitcoin, Litecoin, Ethereum, Peercoin), але найвідомішою зі швидким розвитком є bitcoin. Bitcoin не випускаються центральними банками і не залежать від кредитно-грошової політики тієї чи іншої держави. Емісія відбувається тільки в цифровому вигляді. Будь-хто охочий може добувати криптовалюту (займатися майнінгом), використовуючи комп'ютерні можливості. Запланована емісія криптовалюти не більше ніж 21 мільйона bitcoin, тому загалом випускається все менше і менше монет. За прогнозами майнерів у 2033 році емісія bitcoin досягне саме цієї позначки (Vartist Bitkoina…).

У 2015 році Європейський суд звільнив bitcoin від оподаткування, чим фактично визнав її повноцінною грошовою одиницею. Bitcoin – це своя власна валюта інтернету. Нею можна розраховуватись, і навіть зберігати як заощадження. Також інтерес до криптовалют створюють інвестиційні можливості. Курс криптовалюти bitcoin є дуже волатильний, що можна побачити на рис. 1.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Найнижчі ціни на певний період за bitcoin	0,06	0,66	4,60	19	436	206	374	874
Найвижчі ціни на певний період за bitcoin	0,24	31,5	13,6	1028	891	408	960	1275

Рис. 1. Динаміка курсу долара до bitcoin протягом 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі (Bitkoin v Ukraini…; Vartist Bitkoina zrosla do 1250 dolariv…; Skromna charivnist Bitkoina…)

На рис. 1 відображена динаміка коливання курсу bitcoin. На графічному зображенні ми бачимо найвигіднішу ціну для купівлі і продажу bitcoin на певний період (крива 1 найнижчі ціни, крива 2 найвижчі ціни). Аналізуючи даний графік можна зрозуміти, що коливання відбувається дуже різко, наприклад найнижчий курс 2011 року – 0,66 USD, а найвищий курс у 2011 році – 31,5 USD за bitcoin. У 2012 році в червні можна було купити bitcoin за 4,6 USD, а в листопаді продати за 13,6 USD. Розуміємо, що ті хто купили

bitcoin у 2011 році за 31,5 USD втратили на одному bitcoin майже 18 USD. Але з 2013 року ціна за bitcoin почала стрімко зростати, якщо у червні купували bitcoin за 19,8 USD, то в листопаді ціна його зросла до 1028 USD. У 2014 році курс пішов на спад: червень – 891 USD, листопад – 436 USD за bitcoin. У 2015 році тенденція спаду продовжилася, в червні 2015 року bitcoin – 206 USD, але з листопада 2015 року за bitcoin віддавали 408 USD . На початку 2016 року bitcoin впав до 374 USD, але в листопаді його вартість становила 960 USD. За останні 6 років курс за bitcoin з позначки 0,66 USD зріс до позначки близько 1050 USD, а за останній місяць – він злетів більш ніж до 1275 USD за bitcoin (в 1931 разів). Таким чином, вартість цифрової валюти перевищила вартість унції золота. Ціна за одну тройську унцію золота (близько 31,1 г) 1237 USD. Одною з причин цього послужило зростання спекулятивного інтересу до цієї криптовалюти: дійсно, ті, хто зміг вчасно купити і вчасно продати bitcoin, змогли заробити великі гроші з невеликих сум.

У 2010 році вперше була проведена покупка реального товару за bitcoin. Тоді житель США купив 2 піци вартістю 50 доларів за 10000 bitcoin. Коли в листопаді 2013 року курс bitcoin досяг свого піку, ця людина написала в своєму блозі несамовитий пост про те, що якби не «проїв» свою криптовалюту, міг би зараз стати власником стану в 9 млн доларів. А студент з Норвегії в 2009 році купив 5000 біткоінів, витративши на операцію близько 27 доларів. У 2013 році він продав цю суму, виручивши 885 000 доларів, тобто, збільшивши свій капітал за 4 роки майже в 33 000 рази (Forum Bitcoin …).

Але з урахуванням того, що первісна вартість bitcoin визначалася витратами електроенергії на його майнінг, можна робити висновок, що курс bitcoin все одно надмірно високий. Інший важливий момент, що забезпечує популярність bitcoin – це те, що він, по суті, є вигідною і чесною альтернативою світовій фінансовій системі, яку багато хто вважає несправедливою і неефективною.

На сучасному етапі розвитку світової економіки використання криптовалюти значно розширюється, про що свідчить досвід закордонних партнерів.

Можна стверджувати, що Велика Британія є найбільш прогресивною країною відносно використання криптовалюти (тут нараховується більше, ніж 30 bitcoin-банкоматів). Данія відкрито заявила про бажання якнайшвидше ліквідувати паперові гроші, тому безготівкові розрахунки та цифрова валюта досить поширені. У березні 2016 року Данія стала першою скандинавською країною, де купівля нерухомості була здійснена за допомогою bitcoin.

Найсміливіше ставлення до криптовалюти продемонстрували Нідерланди, де було створено «місто bitcoin», де визначена найвища концентрація компаній, що надають товари та послуги за bitcoin. Тут можна не тільки сплатити юридичні послуги, а й підстригтися, купити гамбургер або новий костюм, надіслати листа, полагодити побутову техніку або зняти номер в готелі.

Міністерство фінансів Німеччини офіційно визнало bitcoin фінансовим інструментом та внесла відповідні зміни у Банківський кодекс. Франція, так само як і Україна, рекомендувала утриматися від використання bitcoin, Фінляндія розглядає bitcoin не як «валюту», а як «сировинний товар», Естонія відмовляється працювати з bitcoin, як і найбільший скандинавський SEB Bank. У США bitcoin розглядаються як один із засобів платежів в електронній комерції. Так, наприклад, найбільший американський інтернет-магазин побутової техніки Overstock.com давно функціонує за рахунок bitcoin. На Кіпрі один із університетів приймає цифрову валюту як спосіб оплати за навчання (Forum Bitcoin…)

В столиці Австрії Відні відкрився перший в світі bitcoin банк. Цей банк повинен зробити купівлю і продаж bitcoin простішим та безпечнішим. У банку встановлено спеціальні банкомати, які дозволяють обмінювати bitcoin на євро і навпаки. Клієнти банку також можуть отримати цікаву для них інформацію про віртуальні валюти. Проект став досить успішним, і після нього bitcoin банкомати стали з'являтися і в інших місцях.

Проте в таких країнах, як Росія, Еквадор, Киргизія, використання bitcoin було заборонено. У Китаї їх використання заборонено для фінансових інституцій (Skromna charivnist Bitkoina…).

В Японії був прийнятий закон, за яким з квітня цього року bitcoin та інші криптовалюти прирівнюються за статусом до фіатних грошей та стають законним платіжним засобом. Японія стала першою країною у світі, яка це зробила. Одним із поштовхів до надання криптовалютам статусу законного засобу платежу стали обвал торгів на одній з найбільших bitcoin-бірж MTGox та її банкрутство у 2014 р., внаслідок чого її клієнти зазнали величезних втрат, а курс криптовалюти сильно впав. Саме для того, щоб запобігти подібним ситуаціям та захистити права споживачів, Японія і здійснює законодавче врегулювання цього питання (Zakonodavcha nevrehulovanist prohresu).

Отже, міжнародна практика використання криптовалюти свідчить про те, що держави по-різному ставляться до її впровадження в обіг. Пояснюється це передусім новизною даного інструменту та відсутністю єдиного визначення категорії «криптовалюта», яка б розкривала її економічну сутність.

Зацікавленість до цифрових валют також і значно пожвавлюється в Україні. Спричиняє це криза вітчизняної банківської системи, нестабільність гривні, мінливий курс валют та інші соціально-економічні труднощі, які сконцентровані на фінансовій системі України. В Україні справжня популярність криптовалют розпочалася у 2014 році, коли ентузіастами було створено громадську організацію, що має на меті поширення, розвиток та вивчення bitcoin та інших віртуальних валют на території нашої держави – Bitcoin Foundation Ukraine (BFU). Приблизно в цей час також почали з'являтись перші компанії та агенції, зокрема які пропонували фізичний обмін криптовалют за готівку, а також здійснення грошових онлайн-операцій. За словами власників даних структур,

фізичним особам, що досі не стикалися з такого типу транзакціями, ризиковано і технічно непросто здійснювати їх самостійно, саме тому подібного роду компанії беруть на себе роль своєрідного посередника, за що і отримують оплату у вигляді певних відсотків від загальної суми транзакції – подібно до звичайних банків (Bitkoin v Ukraini…).

Проте треба зауважити, що поряд з перевагами цифрові гроші мають також і певні недоліки (рис. 2).

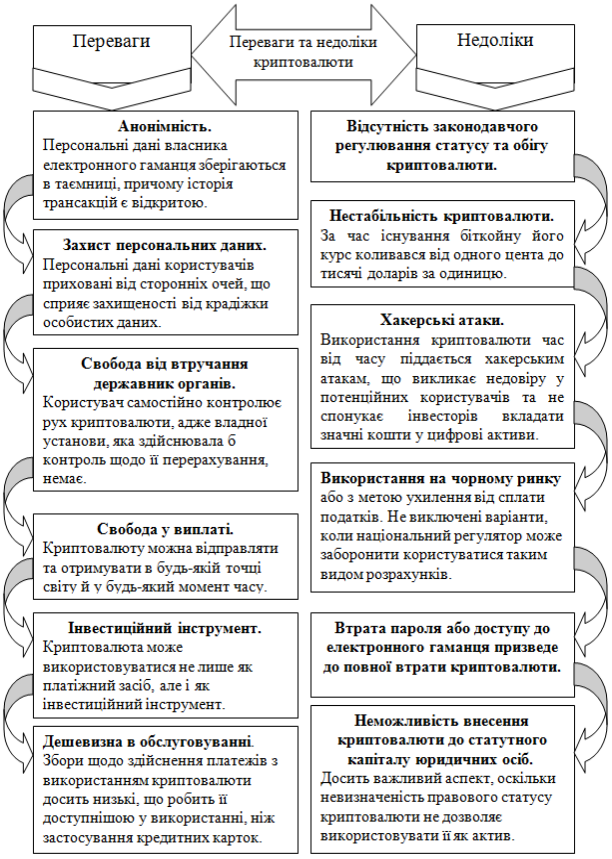

Рис. 2. Переваги та недоліки використання криптовалюти в економічній системі України

Джерело: побудовано авторами на основі (Skromna charivnist Bitkoina…; Chy buty kryptovaliuti na ukrainskomu rynku)

Сьогодні bitcoin продовжує свій розвиток, число користувачів цієї системи неухильно зростає в Україні. Популярність bitcoin також породила створення інших криптовалют, що розвиваються поряд з bitcoin, але їхня популярність і можливості поки набагато менша. У деяких країнах, в тому числі в Україні, з bitcoin почали боротися, пояснюючи це турботою про людей, застереженням їх від вкладення грошей в «грошові сурогати» і можливої їх втрати, якщо настав би крах bitcoin. Однак насправді така боротьба, найімовірніше, викликана бажанням сконцентрувати функції грошової емісії, а значить – і влади, в руках держави і не допустити утворення альтернативних джерел емісії платіжних засобів, оскільки вони не піддаються ніякому державному регулюванню.

НБУ в офіційних джерелах зазначив, що випуск віртуальної валюти bitcoin не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної з країн. Отже, bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості.

Таким чином всі ризики з використанням для розрахунків криптовалют несе учасник таких розрахунків, натомість Національний банк України як регулятор не відповідає за можливі ризики та втрати, пов'язані із використанням bitcoin, а лише рекомендує користуватися послугами тільки тих платіжних систем, які внесені до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури.

Однак, незважаючи на чітку позицію НБУ і негативні відгуки про роботу системи, заперечувати міжнародний досвід та розвиток bitcoin у практиці міжнародних валютних розрахунків не варто. Так само як і не варто відмовлятися від використання електронних грошей через їх потенційну загрозу.

Звичайно, зараз в Україні використання криптовалют не досягло таких показників, як у США, країнах Західної Європи чи Південно-Східної Азії. Однак, незважаючи на те, що широка громадськість ще і досі мало знає про криптовалюти, в тому числі bitcoin, сьогодні Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними bitcoin -гаманцями. Справа в тому, що bitcoin дуже популярні серед українських ІТ-фахівців, які дуже активно інвестують реальні гроші у віртуальну валюту.

UBR.ua вирішив виявити, які компанії в Україні приймають bitcoin і що за них можна купити. З bitcoin в Україні працюють не більше ніж 20 компаній (табл.). За них можна придбати квитки на концерт, виставку, кіно, театр, цирк, дельфінарій, планетарій. Оплачувати ці послуги криптовалютою стало можливим з жовтня 2015 року.

У 2016 році найбільша кількість пошукових запитів зі словом bitcoin надходило з Харкова, на другому місці – Дніпро, на третьому – Львів, на четвертому – Одеса. Київ замикає п'ятірку міст. Якщо дивитися статистику за областями, то на першому місці з великим відривом від решти – окупований Крим. Зацікавленість до криптовалюти пояснюється тим, що місцевому бізнесу важко здійснювати розрахунки із закордонними партнерами через дію санкцій.

З грудня минулого року Українська біржа запустила торгівлю ф'ючерсними контрактами на індекс bitcoin. Специфікація контрактів зареєстрована в НКЦПФР. Це фактично перший регульований ринок у світі, який запропонував ф'ючерсні контракти на bitcoin.

У 2016 році юридична компанія Axon Partners стала першою українською компанією, що внесла bitcoin в свій статутний капітал, що свідчить про те що криптовалюта знаходить своє застосування в Україні.

Таблиця

Компанії в Україні, які приймають розрахунки у bitcoin

Компанії, які приймають біткойни	Продуктовый магазин в Києві «Натуральні продукти»
	Сервісний центр Ukrainian iPhone Service, який знаходиться в Києві, з кінця 2014 року почав надавати послуги в обмін на біткойни.
	Юридична фірма «Юскутум» надала можливість оплачувати юридичні послуги за допомогою біткойнів в 2013 році. В компании аргументували нововведення частими зверненнями та запитами клієнтів.
	В інтернет-магазині SendFlowers представлений широкий вибір способів розрахунку, в тому числі є можливість купити букет квітів за біткойни.
	З жовтня 2014 року біткойни почав приймати український стартап Yaware, який розробляє корпоративні додатки для бізнесу та виробництва.
	Кав'ярня Kava Like, Київ
	Агенство нерухомості Gek, Одеса
	Туристична компанія Blitz Travel, Київ
	Школа сучасної флористики Asant Studio, Київ
	IT-компанія Silença Tech, Київ
	Креативне агентство VIDEOFABRIKA, Київ
	Міжнародна федерація захисту прав водія, Київ
	Інтернет-магазин акумуляторів 12v.ua, Київ
	Магазин натуральних продуктів «Еко-лавка», Київ

Джерело: побудовано авторами на основі (Kompanii v Ukraini…)

Висновки

На сьогодні значно зростає зацікавленість пересічних громадян у використанні криптовалюти, так само як зростає кількість компаній, які працюють з цією валютою. Досить багато проводиться спеціальних навчальних курсів для вивчення специфіки роботи з криптовалютою bitcoin.

На нашу думку, відбувається це на фоні масових банкрутств фінансових установ, відповідно втрат населенням своїх депозитних заощаджень, інфляція. Тому, з одного боку, інвестування в криптовалюту не видається таким ризикованим. Однак, з іншого боку, незважаючи на міжнародний досвід використання криптовалюти та численних її переваг, вважаємо за доцільне консультуватись з майнерами, досліджувати динаміку коливання bitcoin, врахувати те що хакери завжди розвиваються в одну епоху і крокують поряд з новими технологіями, тому необхідно добре зважувати усі застереження та інструкції щодо купівлі bitcoin. Утримуватися від розрахунків цією валютою в нашій країні, можна лише з міркувань відсутності відповідної інфраструктури для обміну криптовалюти в готівку для щоденного використання, а також існують обмеження в її використанні у сфері споживчих послуг. Проте у сфері консалтингу, інформаційних послуг та IT ймовірність оплати криптовалютою досить висока.

Саме тому першочерговим завданням є розробка нормативно-правових актів на прикладі Данії, Англії, Нідерландів та інших країн, які вільно використовують криптовалюту bitcoin та широко впроваджують її для розрахунків.

Такі IT технології, як цифрова валюта, зрештою прийдуть в Україну і стануть способом взаєморозрахунків для більшості громадян. При відповідному їх вдосконаленні, законодавчому регулюванні та створенні інфраструктури ця технологія займе вагоме місце в повсякденному житті населення України.

Перспективи подальших досліджень. Використання системи bitcoin як варіант оплати товарів і послуг істотно розширює можливості ведення аграрного бізнесу, дає можливість проводити розрахунки за сільськогосподарську продукцію та послуги там, де немає банків та інших платіжних систем або ж комісії за банківське обслуговування надмірно високі (наприклад, в деяких країнах Азії). Головна і єдина умова – наявність інтернету. Разом з тим, використання цієї системи в економічних розрахунках потребує популяризації її переваг над традиційними розрахунками та «адаптації» її до кожного економічного регіону, в чому і полягають перспективи подальших досліджень цієї теми та наукових дебатів щодо її застосування в світовій аграрній економіці.

Бібліографічні посилання

Krupka, M.I. (2011). Hroshi ta kredyt: navch.pidruchnyk. [za red.d-ra ek. nauk, prof. M.I. Krupky]. Lviv: Vydavnychyi tsentr LNU im. Ivana Franka (in Ukrainian).

Gervais, A., Karame, G.O., Gruber, D., Capkun, S. (2015). On the Privacy Provisions of Bloom Filters in Lightweight Bitcoin clients. In ACSAC.

Brands, S. (1993). Untraceable off-line cash in wallets with observers (extended abstract). In CRYPTO.

Camenisch, J., Hohenberger, S., Lysyanskaya, A. (2005). Compact e-cash. – Eurocrypt.

Androulaki, E., Karame, G.O., Roeschlin, M., Scherer, T., Capkun, S. (2013). Evaluating User Privacy in Bitcoin. In Financial Cryptography.

Maxwell, G. (2013). CoinJoin: Bitcoin privacy for the real world. bitcointalk. org, August 2013.

Andrychowicz, M., Dziembowski, S., Malinowski, D., Mazurek, L. (2014). Secure Multiparty Computations on Bitcoin. In IEEE Symposium on Security and Privacy.

Courtois, N.T., Grajek, M., Naik, R. (2014). Optimizing in bitcoin mining. In Cryptography and Security Systems.

Bitkoin v Ukraini: [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu – http://groshyki.com/bitcoin-v-ukrayini/ (in Ukrainian).

Vartist Bitkoina zrosla do 1250 dolariv: [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu – https://hromadske.ua/posts/vartist-bitcoin-zrosla-do-1250-dolariv Franka (in Ukrainian).

V Avstrii vidkryvsia pershyi v sviti Vitcoin bank: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu - https://hromadske.ua/posts/v-avstrii-vidkryvsia-pershyi-v-sviti-bitcoin-bank Franka (in Ukrainian).

Zakonodavcha nevrehulovanist prohresu: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansovepravo/zakonodavcha-nevregulovanist-progresu.html Franka (in Ukrainian).

Kompanii v Ukraini, yaki pryimaiut rozrakhunky u bitkoinakh: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu - http://ubr.ua/ukraine Franka (in Ukrainian).

Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy: Rezhym dostupu. – http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=11879608 Franka (in Ukrainian).

Skromna charivnist Bitkoina: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://forbes.net.ua/ua/opinions/1428255-skromna-charivnist-bitkoina ukrayinski-realiyi-vikoristannya-kriptovalyut Franka (in Ukrainian).

Ukrainski kompanii pochynaiut vnosyty bitkoiny v statutnyi kapital: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://forklog.com/ukrainskie-kompanii-nachinayut-vnosit-bitkoin-v-ustavnoj-kapital Franka (in Ukrainian).

Forum Bitcoin: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu - URL: http://bitlabs.ru/otnoshenie-k-bitkoin-v-raznyh-stranah-mira Franka (in Ukrainian).

Khto zarobliaie na svitovomu skachku kryptovaliuty: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://biz.liga.net/all/it/stati/3412100-bitcoin-v-ukraine-kto-zarabotaet-na-mirovom-skachke-kriptovalyuty.htm Franka (in Ukrainian).

Chy buty kryptovaliuti na ukrainskomu rynku: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://olans.com.ua/2017/02/20/chy-buty-kryptovaliuti-na-ukrainskomu Franka (in Ukrainian).

19 hrudnia vidbudetsia zapusk fiuchersnykh kontraktiv: [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu – http://www.fin.org.ua/news/1223260 Franka (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7605

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 338.48:65.01 (01)

Стан підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні та за кордоном

І.В. Власенко
vlasenkovanya@mail.ru

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, вул. Соборна, 70, м. Вінниця, 21050 Україна

У статті розглянуто питання розвитку сільського зеленого туризму на селі. Цей вид відпочинку має найдемократичнішу цінову політику. В результаті досліджень встановлено, що в Україні сільський зелений туризм перебуває на початковій стадії свого становлення і розвитку, а підприємництво у цій сфері все ще належить до ризикованих видів діяльності. Певну роль у функціонуванні та розвитку сільського зеленого туризму відіграє Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. В статі показано, що за кордоном лідерами щодо реалізації послуг сільського зеленого туризму є Франція та Іспанія, де сільський туризм вже сформувався у високорентабельну та прибуткову галузь економіки та вийшов на рівень міжнародної економічної спеціалізації. В статті також розкривається, що ринок послуг зеленого туризму в Україні має низку недоліків, які доведеться вирішувати вже найближчим часом, якщо Україна планує подальшу євроінтеграцію.

Ключові слова: *село, сільський зелений туризм, ціна, якість, гостинність, відпочинок, агрооселя, ринок послуг.*

Состояние предпринимательства в сфере сельского зеленого туризма в Украине и за рубежом

И.В. Власенко
vlasenkovanya@mail.ru

Винницкий торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета, ул. Соборная, 70, Винница, 21050, Украина

В статье рассмотрены вопросы развития сельского зеленого туризма на селе. Этот вид отдыха имеет демократическую ценовую политику. В результате исследований установлено, что в Украине сельский зеленый туризм находится на начальной стадии своего становления и развития, а предпринимательство в этой сфере все еще относится к рискованным видам деятельности. Определенную роль в функционировании и развитии сельского зеленого туризма играет Союз содействия развитию сельского зеленого туризма в Украине. В статье показано, что за рубежом лидерами по реализации услуг сельского зеленого туризма является Франция и Испания, где сельский туризм уже сформировался в высокорентабельную и прибыльную отрасль экономики и вышел на уровень международной экономической специализации. В статье также раскрывается, что рынок услуг зеленого туризма в Украине имеет ряд недостатков, которые предстоит решать в ближайшее время, если Украина планирует дальнейшую евроинтеграцию.

Ключевые слова: *село, сельский зеленый туризм, цена, качество, гостеприимство, отдых, агроусадьба, рынок услуг.*

Citation:
Vlasenko, I.V. (2017). State enterprise in rural green tourism Ukraine and abroad. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 26–30.

State enterprise in rural green tourism Ukraine and abroad

I.V. Vlasenko
vlasenkovanya@mail.ru

Vinnitsa Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics, Cathedral Str., 70, Vinnitsa, 21050, Ukraine

The article discusses the development of green tourism in rural areas. This type of holiday is the most democratic pricing. Tourists are attracted convenient settlements, current private pensions, closeness to nature, the ratio of price / quality, hospitality and homely atmosphere with recreation. As a result of studies found that in Ukraine rural green tourism in the initial stages of its formation and development, and entrepreneurship in this area still belongs to risky activities. A role in the functioning and development of green tourism plays Union to promote rural green tourism in Ukraine. The article shows that the Union for Promotion of Rural Green Tourism in Ukraine approved the program of voluntary categorization in green tourism «Ukrainian hospitable mansion». The paper shows that the proposed sign «Ukrainian hospitable mansion» is assigned ahrooseli reports of potential consumers of services of appropriate quality housing and service levels and enables farmers to set fee. This sign is given by the Union to promote rural green tourism and can be used as a marketing tool. In the analyzed statistics on rural green tourism is noted that in the Volyn region, where the Shatsky Lakes, which is the main place of summer vacation, 2751 provided services to tourists, and nine ahroosel Cherkasy region visited only 289 tourists. In 2015, the undisputed leader in the provision of services of green tourism remains Ivano-Frankivsk region, which visited – 16.903 tourists. In Bukovina village has 75 private estates, are engaged in eco-tourism. Their number has increased compared to the year 2015 mynulym – 26 units. However, in Ukraine in 2015 compared to 2013 the number of businesses in this area decreased by 52 ahrooseli, including by entities that are located in the annexed Crimea. In some areas, particularly Zaporozhye, Odessa, Kharkiv and Kherson, ahrooseli ceased operations (including – 6 estates), that these areas, according to official statistics, disappeared from the map of green tourism in Ukraine. In sex shows that foreign leaders to implement green tourism services are France and Spain, where rural tourism has emerged in highly profitable and lucrative sector of the economy and reached the level of international economic specialization. In sex also revealed that the market of services of green tourism in Ukraine has a number of shortcomings to be addressed in the near future if Ukraine plans to further European integration.

Key words: *village, rural green tourism, the price, quality, hospitality, leisure, ahrooselya market services.*

Вступ

Актуальність теми. Швидкий ритм життя, урбанізація, впровадження високих технологій та комунікацій створили умови для формування та розвитку сільського зеленого туризму. В Україні цей вид туризму набув поширення в останньому десятиріччі та переживає період становлення як окремої сфери підприємницької діяльності. Враховуючи особливості географічного положення, сприятливість кліматичних умов, культури і традицій, у нашій країні є достатні передумови для розвитку сільського зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми розвитку підприємництва в сфері сільського зеленого туризму та особливості його становлення в системі аграрної економіки є в полі зору багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Варто відзначити праці вітчизняних науковців, які досліджують особливості розвитку економічної ситуації в Україні та світі і роль туристичної галузі, зокрема: О.О. Фарйон, О.Г. Топчієв, С.В. Дутчак, А.А. Жигірь, В.Г. Іванова, О.О. Корчинська та інші (Topchiiev, 2005; Ivanova, 2010; Dutchak, 2011; Zhyhir, 2012; Farion, 2013; Korchynska, 2015). Серед зарубіжних дослідників особливе місце посідають праці O. Faryon, S. Nordin, W.W. Gaworecki та інших (Gaworecki, 2003; Nordin, 2013; Faryon and Korchynskyy, 2013).

Незажаючи на значну кількість наукових праць, питання розвитку сільського зеленого туризму потребує подальшого вирішення.

Метою роботи було обґрунтувати можливості розвитку зеленого туризму на селі як фактору підвищення соціально-економічного стану сільського населення.

Результати та їх обговорення

Викладення основного матеріалу. В результаті проведених досліджень встановлено, що в Україні сільський зелений туризм перебуває на початковій стадії свого становлення і розвитку, а підприємництво у цій сфері все ще належить до ризикованих видів діяльності. Певну роль у функціонуванні та розвитку сільського зеленого туризму відіграє Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. У квітні 2011 року виповнилось 15 років з дня заснування Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. За цей час багато було зроблено, але не все заплановане вдалося здійснити. Сільський зелений туризм нині стає все більш популярним у світі. В 2016 році понад 400 сільських господарів в Карпатському регіоні готові прийняти гостей у своїх садибах, а по Україні цей показник досягає значення близько 1000 садиб. Туристів приваблює зручна система поселення, сучасне обладнання приватних пансіонатів, близькість до природи, співвідношення ціна/якість, гостинність та домашня атмосфера при організації відпочинку. Цей вид відпочинку має найдемократичнішу цінову політику. Так, правлінням спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні затверджено програму Добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба». Зроблено це, як зазначено в Положенні, з метою розвитку форм поселень у сільських садибах, підвищення якості комплексного

обслуговування туристів, надаваних послуг розміщення та сприяння розвитку сільських територій в Україні.

Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» має чотири категорії, які позначаються відповідним знаком (рис. 1).

Рис. 1. Знак «Українська гостинна садиба»

Знак «Українська гостинна садиба» містить словосполучення двома мовами: українською – «Українська гостинна садиба» та англійською – «Ukrainian Guest House» та зображення української хатинки. Під хатинкою розміщені квітки мальви – від однієї до трьох (рис. 1). Кількість квіток визначає категорію агрооселі:

базова категорія – позначається без квітки;

перша – однією квіткою ;

друга – двома квітками ;

третя – трьома квітками .

Такий знак повідомляє потенційних споживачів про відповідну якість житлових умов та рівень послуг, а також дає змогу сільському господарю встановити плату. Цей знак надається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму та може використовуватися як інструмент маркетингу. Надається він на термін три роки, що підтверджується відповідним сертифікатом. Категоризація садиб є добровільною та здійснюється на підставі заяви власника агрооселі, до якої ще додаються відповідні документи.

Присвоєння певної категорії для суб'єктів підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні, на жаль, поки що не становить жодної інформаційної чи рекламної цінності. Це зумовлено тим, що така категоризація є добровільною, не закріпленою в законодавчому порядку нормою ведення підприємництва, як і сама підприємницька діяльність у сфері сільського зеленого туризму. Тобто, з одного боку, власники агроосель не зацікавлені в проведенні такої категоризації, а з іншого – «кількість квітів» на фасаді садиби не мотивує відвідувачів користуватися її послугами. Цінові пропозиції умовно можна поділити на п'ять категорій, залежно від таких умов:

- побутові – наявність ванни (душу), туалету в самому будинку, а також користування холодильником, газовою або електроплитою;

- інфраструктура – як далеко розташоване господарство від жвавих трас, річки, лісу, озера чи моря, наявність поряд медпункту, магазину;

- додаткові пропозиції – домашнє харчування, трансфер, екскурсії, походи в гори, вивчення мов, риболовля, катання на конях, домашні овочі та фрукти, молоко, мед;

- сезон – дорожче може коштувати відпочинок під час Новорічних, Різдвяних і Пасхальних свят, влітку, у популярному розвинутому регіоні, дешевше -– міжсезоння (весна і осінь);

- цінність регіону – наявність визначних пам'яток архітектури, цікавих ландшафтів, екологія.

Попри добровільну категоризацію садиб, в Україні Державна служба статистики проводить збір та аналіз інформації, у тому числі про підприємництво у сфері сільського зеленого туризму. Однак в Україні у 2015 р. порівняно з 2013 р. кількість суб'єктів підприємництва в цій сфері зменшилась на 52 агрооселі за рахунок суб'єктів господарювання, які розташовані на території анексованого Криму. Варто відзначити і те, що в окремих областях, зокрема Запорізькій, Одеській, Харківській та Херсонській, агрооселі припинили свою діяльність (разом – 6 садиб), тобто ці області, за даними офіційної статистики, зникли з карти сільського зеленого туризму в Україні.

Це знову підтверджує висновок про значний вплив чинника політичної нестабільності в цих регіонах, хоча аналогічна тенденція до зменшення офіційної кількості агроосель, але з меншою динамікою, спостерігається також в Івано-Франківській, Львівській, Закарпатській та Чернівецькій областях.

Аналізуючи статистичні дані щодо сільського зеленого туризму та кількості туристів, які скористались послугами агроосель у 2015 р., можна зробити висновок про те, що розміщення осередків і результати розвитку та функціонування цього виду підприємницької діяльності насамперед залежать від природних умов. Так, двома агрооселями Волинської області, де розташовані Шацькі озера, які є основним місцем літнього відпочинку, надано послуги 2751 туристові, а дев'ять агроосель Черкаської області відвідало лише 289 туристів.

Якщо ж оцінювати кількість туристів, які скористалися послугами сільського зеленого туризму у 2015 р. в розрізі областей України, то беззаперечним лідером залишається Івано-Франківська область (рис. 2).

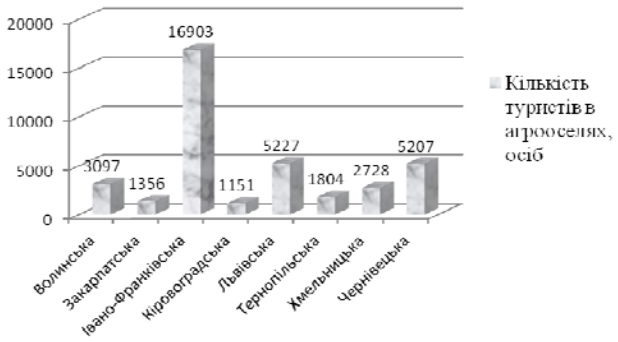

Рис. 2. Кількість осіб, які у 2015 р. скористалися послугами агроосель в областях України*

* За даними Державної служби статистики України

У селах під впливом високого безробіття активізуються процеси пошуку зайнятості селян. Розвиток сільського зеленого туризму в умовах безробіття сільських жителів може певною мірою забезпечити робочі місця для них, підвищити рівень їх зайнятості. Це сприятиме розширенню сфери послуг, зокрема торгівлі, громадського харчування. Україна на сучасному етапі в наданні туристичних послуг поступається перед багатьма країнами, хоча в сільському господарстві, зеленому туризмі як щодо обсягів, так і потенційних можливостей, держава має значні перспективи. Тільки через непорозуміння та невідповідальне ставлення до справи керівних кадрів на регіональному рівні не повною мірою використовується природні потенційні можливості організації зеленого туризму і державою втрачаються великі гроші, які можна використати для подальшого розвитку сільського туризму і матеріального забезпечення мешканців сіл та відповідно збільшення надходжень до бюджету країни у вигляді податків. Потенційні можливості розвитку зеленого туризму практично у всіх регіонах України безмежні як щодо іноземних туристів, так і щодо вітчизняних.

За обсягами розвитку та реалізації послуг сільського зеленого туризму лідерами є Франція та Іспанія, де сільський туризм вже сформувався у високорентабельну та прибуткову галузь економіки та вийшов на рівень міжнародної економічної спеціалізації.

За останні роки у Франції зелений туризм набув широких масштабів. У 1971 р. в Франції була створена асоціація «Туризм в сільській місцевості», яка координує організацію сільського, зеленого туризму в національному масштабі всієї державі. Для сільського зеленого туризму Франції поширеним є поняття «Gites ruraux», що об'єднує всі варіанти проживання: вілли, ферми, садиби чи апартаменти. Варто відзначити, що у Франції агротуристична садиба – це не обов'язково володіння фермерів. Фактично власником агротуристичної садиби виступає лише кожен третій фермер. Решта власників – це городяни і туристичні компанії.

Сільський зелений туризм по-іспанськи – це Turismo Rural. На сьогодні інфраструктура сільського туризму Іспанії налічує близько 10 тисяч установ. Серед них є маленькі і великі готелі – скромні та з усіма зручностями (наприклад, саунами і басейнами). Крім того, можна ознайомитися із сільськогосподарським виробництвом (вирощуванням фруктів і овочів, тваринництвом), майстерністю винобробства, виробленням сирів і ковбас, взяти участь у дегустаціях, відвідати майстер-класи тощо. Найпоширенішою формою сільського туризму в Іспанії є сільський готель «фінка» (finca). В Іспанії фінка – це, зазвичай, сільський будинок або ціла ферма, яка пропонує свої послуги туристам. Загалом Іспанія утримує пальму першості в розвитку сільського туризму серед країн Європи. У цій країні існує понад 5 тис. об'єктів для відпочинку в сільській місцевості із загальною кількістю ліжко-місць 27000. Існує категоризація 750 сільських готелів за системою «INNS OF SPAIN», яким присвоюються 1–4 тюльпани. Деякі готелі функціонують на базі монастирів, історичних замків. Незважаючи на те, що послуги сільського відпочинку в Італії майже вдвічі дорожчі, ніж в Іспанії чи Франції, ними щорічно користується близько 2 млн осіб (з них 78% – італійці). А щорічний прибуток від сільського туризму перевищує 350 млн доларів. Загалом розвиток сільського зеленого туризму в Італії має давні традиції та з року в рік продовжує нарощувати обсяги діяльності.

Сільський туризм у європейських країнах (особливо у Франції, Італії, Іспанії, Польщі) є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку села та обґрунтовує необхідність ефективного використання потенціалу сільських територій для зростання рівня зайнятості сільського населення та вдосконалення інфраструктури села.

Розвиток підприємництва у сфері сільського зеленого туризму на території України відбувається досить нерівномірно, що зумовлено природно-кліматичними умовами, наявністю історико-культурних об'єктів та збереженням національних самобутніх традицій.

У нашій державі є ентузіасти в кожному регіоні, які можуть організувати туристичні центри там, де їх немає. В окремих містах обласного підпорядкування, де є потенційні можливості для зеленого туризму, необхідно створити відділи, які сприятимуть розвитку даного виду туризму та надаватимуть консультаційні послуги. Владою і громадськими організаціями Чернівецької області проведено цілу низку наукових конференцій, навчальних семінарів з надання практичної допомоги з питань розвитку сільського туризму.

В результаті проведеної роботи на Буковині діє 75 сільських приватних садиб, які займаються екологічним туризмом. Їхня чисельність збільшилась у 2016 році порівняно з минулим роком на 26 одиниць. Розвиток сільського зеленого туризму варто розцінювати як стратегічний пріоритет подальшого соціально-економічного поступу Чернівецької області. Частина Карпатського регіону є цікавою для зовнішніх та внутрішніх туристів у зв’язку з сезонною різноманіттю розваг, зокрема літній та зимовий відпочинок дуже відрізняється (табл. 1).

Таблиця 1

Різноманіття відпочинку в Карпатському регіоні

Програма сільського «зеленого туризму та баз відпочинку»	
Влітку	Взимку
пішохідні одноденні екскурсії в гори; велотуризм та інші види активного відпочинку; збирання ягід та грибів; пішохідні багатоденні туристичні походи; автобусні екскурсії	катання на снігоходах; катання на ковзанах; пішохідні одноденні екскурсії в гори; святкування Нового року та Різдва

Водночас ринок послуг зеленого туризму в Україні має низку недоліків, які доведеться вирішувати вже найближчим часом, якщо Україна планує подальшу євроінтеграцію (рис. 3).

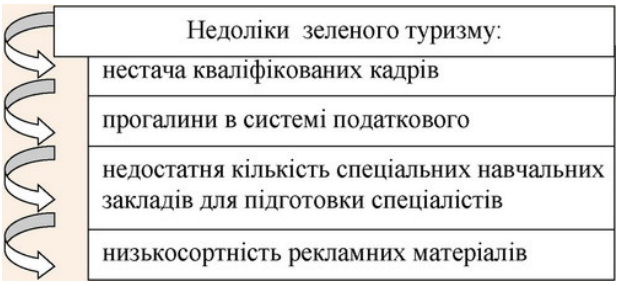

Рис. 3. Недоліки ринку послуг зеленого туризму в Україні

Для того, щоб сільський зелений туризм в Україні дійсно розвивався, необхідно звернути увагу на відсутність спрощеного обліку, звітності і оподаткування. Діюча податкова політика не завжди є послідовною в змінах форм оподаткування. Єдиний податок ставки 6 і 10 відсотків від усіх надходжень є найоптимальнішим варіантом як для малих підприємств, так і для податкових органів. Форма спрощеного оподаткування, тобто єдиний податок, за діючим законодавством обирається щорічно. Головною перевагою єдиного податку є простота його нарахування як для підприємств, так і для перевірки податковими органами.

Висновки

Сільський зелений туризм – явище багатогранне. Звичайно, цей вид підприємницької діяльності не вирішить усіх соціальних проблем на селі, але дасть можливість одержувати додаткові доходи при незначних вкладеннях коштів самих селян, а завдяки підтримці органів місцевого самоврядування і держави можлива поступова ліквідація негативних явищ як у сільському господарстві, так і в інших сферах господарської діяльності на селі. Це також один із чинників стратегії подолання бідності в сільській місцевості.

Бібліографічні посилання

Farion, O.O. (2013). Funktsionuvannia silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini v umovakh rynkovoi ekonomiky. Innovatsiina ekonomika. 8(46), 183–185 (in Ukrainian).

Topchiiev, O.H. (2005). Suspilno-heohrafichni doslidzhennia: metodolohiia, metody, metodyky : navch. posib. Odesa: Astroprynt (in Ukrainian).

Dutchak, S.V. (2011). Upravlinnia rehionalnym rozvytkom turyzmu: navch. posib. dlia studentiv vyshchykh navch. Zakladiv. Chernivtsi: Cherniv. nats. un-t (in Ukrainian).

Zhyhir, A.A. (2012). Ekolohizatsiia pidpryiemnytstva v ahrarnii sferi. Ahrosvit. 5, 9–12 (in Ukrainian).

Ivanova, V.H. (2010). «Silskyi turyzm» yak katehoriia nauky administratyvnoho prava ta zakonodavstva Ukrainy. Pravo i suspilstvo. 3, 119–125 (in Ukrainian).

Korchynska, O.O. (2015). Ekonomichni osnovy rozvytku silskykh terytorii. Efektyvnist funktsionuvannia silskohospodarskykh pidpryiemstv. Problematyka 2015 r.: innovatsiinyi rozvytok pidpryiemstv ahrarnoi sfery ekonomiky : materialy IV Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. Lviv: LNAU, 105–107 (in Ukrainian).

Faryon, O., Korchynskyy, O. (2013). Legislative and regulatory aspects of the regulation of rural green tourism in Ukraine. Development scenarios and alternatives in the modern economy. San Francisco: B&M Publishing, 154–157.

Nordin, S. (2013). Tourism Clustering & Innovation – Paths to Economic Growth & Development. ETOUR: European Tourism Research Institute, 90.

Gaworecki, W.W. (2003). Turystyka. Waszawa: Pol. wydaw. Ekonomiczne.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7606

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 658.3.07.04

Теоретичні аспекти формування системи управління трудовими ресурсами підприємства

К.М. Гірняк
girnjak@mail.ru

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

У статті розглядаються теоретичні аспекти формування системи управління трудовими ресурсами підприємства. Визначено, що на виробництві персонал в наш час став ресурсом, який є ключовим у капіталі сучасної організації, від якого залежить успішність і процвітання підприємства. Зазначенно, що трудові ресурси характеризують чисельністю працездатного населення і є важливим елементом економічного потенціалу України. Ефективність функціонування системи управління трудовими ресурсами підприємства розглянуто як частину ефективності діяльності підприємства загалом. Подано мету статті, яка є узагальненням теоретичних підходів до розуміння управління трудовими ресурсами підприємства. Визначено, що управління трудовими ресурсами – дії, що спрямовані на формування та ефективне всебічне їх використання в різних галузях економіки з метою поліпшення економічного та соціального становища країни. Управління трудовими ресурсами націлено функціонувати на рівні держави, яка в свою чергу розробляє комплекс нормативних документів з метою покращення розподілу та використання трудових ресурсів. Запропоновано та розглянуто сучасні поняття «трудовий ресурс», «трудовий потенціал» та «персонал», з подальшим переходом у визначення поняття «управління трудовими ресурсами». Подано управління трудовими ресурсами як діяльність, спрямовану на розвиток здібностей працівників з метою їх постійного росту і прогресу. В теорії і практиці сучасного управління показано докорінну зміну уявлень щодо ролі трудового чинника в функціонуванні економічної системи. Запропоновано під управлінням трудових ресурсів розуміти політику суб'єкту господарювання, яка спрямована на розвиток людського потенціалу організації, досягнення стратегічної мети бізнесу та отримання високого економічного результату діяльності організації.

Ключові слова: *теорія, система, управління, трудовий ресурс, трудовий потенціал, персонал, концепція, людина, діяльність, економіка, підприємство.*

Теоретические аспекты формирования системы управления трудовыми ресурсами предприятия

К.М. Гирняк
girnjak@mail.ru

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования системы управления трудовыми ресурсами предприятия. Определено, что на производстве персонал в наше время стал ресурсом, который является ключевым в капитале современной организации, от которого зависит успешность и процветание предприятия. Указано, что трудовые ресурсы характеризуют численность трудоспособного населения и являются важным элементом экономического потенциала Украины. Эффективность функционирования системы управления трудовыми ресурсами предприятия рассмотрено как часть эффективности деятельности предприятия в целом. Подано цель статьи, которая является обобщением теоретических подходов к пониманию управления персоналом предприятия. Определено, что управление трудовыми ресурсами – действия, направленные на формирование и эффективное всестороннее их использование в различных отраслях экономики с целью улучшения экономического и социального положения страны. Управление трудовыми ресурсами нацелено функ-

Citation:
Hirnyak, K. (2017). Theoretical aspects of the system human resource management enterprise. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 31–34.

ционировать на уровне государства, в свою очередь разрабатывает комплекс нормативных документов с целью улучшения распределения и использования трудовых ресурсов. Предложены и рассмотрены современные понятия «трудовой ресурс», «трудовой потенциал» и «персонал», с последующим переходом в определение понятия «управление трудовыми ресурсами». Подано управления трудовыми ресурсами, как деятельность, направленную на развитие способностей работников с целью их постоянного роста и прогресса. В теории и практике современного управления показано коренное изменение представлений о роли трудового фактора в функционировании экономической системы. Предложено под управлением трудовыми ресурсами понимать политику субъекта хозяйствования, которая направлена на развитие человеческого потенциала организации, достижение стратегической цели бизнеса и получение высокого экономического результата деятельности организации.

Ключевые слова: *теория, система, управление, трудовой ресурс, трудовой потенциал, персонал, концепция, человек, деятельность, экономика, предприятие.*

Theoretical aspects of the system human resource management enterprise

K. Hirnyak
girnjak@mail.ru

Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

In the article the theoretical aspects of human resources management company. It was determined that production personnel in our time has become a resource that is essential to the modern capital of which depends on the success and prosperity of the company. Indicating that characterize labor working-age population and is an important element of the economic potential of Ukraine. The effectiveness of the system of enterprise workforce management as part of a performance of the whole enterprise. Posted purpose of the article is a generalization of theoretical approaches to understanding human resource management company.

Determined that workforce management – actions aimed at creating a comprehensive and efficient use in various industries to improve the economic and social situation of the country. Human Resource Management is targeting to operate at the state level, which in turn develops a set of regulations to improve the distribution and use of human resources.

Proposed and considered modern concept of «labor resource», «employment potential» and «staff», and then transition into the definition of «human resources management». Posted workforce management, as an activity aimed at developing skills of employees for their continuous growth and progress. In theory and practice of modern management shows a fundamental change in perceptions about the role of the labor factor in the economic system. A running human resources to understand policies, aimed at the development of human potential, the strategic goal of business and obtaining high economic performance of the organization.

Key words: *theory, system, management, labor, employment potential, staff, concept, person, activity, business, business.*

Вступ

Сучасний етап розвитку економіки не може забезпечити стале зростання підприємств без підвищення ефективності управління трудовими ресурсами. Управління трудовими ресурсами забезпечує безупинне удосконалення методів роботи з кадрами і використання досягнень вітчизняної й закордоної науки і найкращого виробничого досвіду.

Матеріал і методи досліджень

Зміни, які відбуваються в економіці, та їх способи розвитку поміняли погляд на управління трудовими ресурсами підприємства. На виробництві персонал в наш час став ресурсом, який є ключовим у капіталі сучасної організації, від якого залежить успішність і процвітання підприємства. Вагомий внесок у розробку теоретико- методологічних та прикладних аспектів проблеми розвитку та управління трудовими ресурсами підприємства зробили такі вчені, як Бабкін Д.О., Батюк Б.Б., Бондаренко Н.В., Замора О.І., Осовська Г.В., Крушельницька О.В., Кепко В.М, Козинець А.О., Крикавський Є.В., Леонова С.В., Романишин В.О., Махначов Н.М., Наумко Ю.С., Сергієнко Т.І., Філіпишин І.В. та ін.

Ефективність функціонування системи управління трудовими ресурсами підприємства необхідно розглядати як частину ефективності діяльності підприємства в цілому. Однак у наш час немає єдиного підходу до визначення даної проблеми. Відповідно, метою статті є узагальнення теоретичних підходів до розуміння управління трудовими ресурсами підприємства.

Результати та їх обговорення

Процес управління трудовими ресурсами є сукупністю взаємопов'язаних елементів, що характеризують населення, яке має необхідний фізичний розвиток, розумові здібності та знання для роботи в народному господарстві, його формування, розподіл і використання, які перебувають у взаємодії з матеріальними і фінансовими ресурсами та приводяться в рух і підлягають впливу та упорядкуванню з боку суб'єктів управління різних рівнів. Управління трудовими (людськими) ресурсами — властива системність і завершеність на основі комплексного вирішення проблем їх відтворення.

Сучасні концепції управління базуються на тому, що люди є одним з найважливіших економічних ресурсів підприємства, джерелом її доходів, конкурентоспроможності та розвитку. Наприклад, Л. Якокка стверджує, що «усі господарські заходи об'єднуються трьома поняттями: люди, продукція, прибуток. Передусім головну роль відіграють люди. Якщо немає здібних спеціалістів, то всі ваші намагання будуть марними».

Розглянемо більш докладно деякі сучасні аспекти управління трудовими (людськими) ресурсами**.** Процес управління у вигляді окремої функції організації почав своє формування в кінці XIX в. Дослідження, що проводив Ф.У. Тейлор одночасно з іншими вченими, були спрямовані на поліпшення в організаціях роботи з трудовими ресурсами.

Євенко Л.І. (Evenko, 1996) вважав, що сталася зміна чотирьох концепцій ролі персоналу у виробництві: використання ресурсів праці; управління персоналом; управління людськими ресурсами; людина як елемент соціальної організації в сукупності трьох компонентів.

Поняття «трудові ресурси» в економічну теорію та практику ввів відомий економіст С. Струмілін, який за матеріалами перепису 1920 р. розробив демографічний прогноз чисельності населення (Strumilin, 1992).

Вчені по-різному дають визначення поняття «управління трудовими ресурсами», що свідчить про різні підходи до їх визначення, і всі вони достатньо обґрунтовані, зокрема: Бабкін Д.О., Нікітіна О.А. (Babkin and Nikitina, 2014) вважають, що управління трудовими ресурсами виступає одним із центральних завдань науки і практики державного управління. Вирішити його можливо лише за умови належного науково-методичного обґрунтування. Поряд з цим Махначова Н.М. (Maxnachova, 2015) звертає увагу на те, що у вітчизняній економічній літературі, яка тривалий час базувалася на марксистській теорії, шлях до розуміння сутності трудових ресурсів пролягав через дослідження соціально-економічних форм праці, її нормування та організації людини як головної виробничої сили суспільства.

Наумко Ю.С. (Naumko, 2012) зазначає, що управління трудовими ресурсами – дії, що спрямовані на формування та ефективне всебічне їх використання в різних галузях економіки з метою поліпшення економічного та соціального становища країни. Управління трудовими ресурсами повинно здійснюватись на рівні держави, яка в свою чергу розробляє комплекс нормативних документів з метою покращення розподілу та використання трудових ресурсів.

Трудові ресурси поділяються на активні (особи, безпосередньо зайняті в суспільному виробництві) і потенційні (учні з відривом від виробництва та зайняті в домашньому господарстві). Трудові ресурси характеризуються зайнятістю. Сучасне розуміння трудових ресурсів трактується як людські ресурси, що є значно ширшим і включає в себе такі поняття, як трудовий потенціал, стан здоров'я, рівень освіти, здібності і культури, професійні знання для роботи в сфері суспільно корисної діяльності.

Науковці Богиня Д.П., Грішнова О.А., вважають, що категорія «трудовий потенціал» – це інтегральна оцінка і кількісних, і якісних характеристик економічно активного населення (Bogy`nya and Grishnova, 2000). Г.В. Осовська та О.В. Крушельницька (Osovs`ka and Krushel`ny`cz`ka, 2010) визначають трудовий потенціал як сукупність працездатного населення з урахуванням інтелектуального розвитку, знань, умінь, досвіду, духовних цінностей, звичаїв, традицій, переконань і патріотизму.

Трудові ресурси характеризують чисельність працездатного населення і є важливим елементом економічного потенціалу країни. За методологією, яка прийнята в Україні, критеріями віднесення до трудових ресурсів є межі працездатного віку: 16–65 років для чоловіків, 16–60 років для жінок (Vikipediya…).

До трудових ресурсів зараховується населення у зазначених межах працездатного віку, а також особи, старші та молодші за працездатний вік, фактично зайняті у народному господарстві (школярі, які працюють; пенсіонери).

Лідери японського менеджменту К. Мацусита, А. Морита (Sergiyenko, 2012) розробили концепцію управління людиною. Згідно з концепцією центральним елементом в соціально-економічних системах стає людина, її потреби, цінності та установки, а управління не обмежується сферою праці, технологією та економікою виробництва. Людина в організації виступає і як об'єкт, і як активний суб'єкт управління, а персонал є центром системи, потребує постійного, глибоко продуманого управлінського впливу.

Термін «персонал» є найбільш доцільним на рівні організації, оскільки визначає особовий склад організації, який працює за наймом і характеризується певними ознаками. Основними є: трудові взаємовідносини з роботодавцем, як правило, оформляються трудовими договорами; володіння певними якісними характеристиками, поєднання особистих та організаційних цілей. Отже, персонал – основний, постійний штатний склад кваліфікованих працівників, який формується та змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (Sergiyenko, 2012).

Отже, термін «персонал» об'єднує складові частини трудового колективу підприємства. До персоналу ми включаємо всіх працівників, які виконують виробничі та управлінські операції і зайняті перетворенням предметів праці з використанням засобів праці (Babkin and Nikitina, 2014).

Поняття «персонал» найчастіше використовують невеликі фірми (до 100 осіб). Серед тих, хто користується терміном «людські ресурси» – організації з кількістю зайнятих понад 2,5 тис. осіб.

На відміну від концепції управління персоналом, вона виправдовує економічну доцільність витрат, пов'язаних із залученням якісної робочої сили, її безперервним навчанням, підтримкою у працездатному стані й навіть створенням умов для повнішого виявлення можливостей і здібностей, закладених в особистості, для майбутнього її розвитку. Щодо вкладення в людські ресурси, то вони стають довгостроковим фактором конкурентоспроможності та виживання підприємства. У зв'язку з цим витрати, пов'язані з персоналом, розглядають не як втрати, а як інвестиції в людський капітал – основне джерело прибутку (Sergiyenko, 2012).

В системі сучасного менеджменту управління трудовими ресурсами – діяльність, що виконується всіма керівниками, а також спеціалізованими структурними підрозділами підприємства, яка сприяє ефективному використанню трудових ресурсів для досягнення цілей підприємства і особистих цілей кожного з них.

Висновки

Управління трудовими ресурсами — діяльність, спрямована на розвиток здібностей працівників з метою їхнього постійного росту і прогресу. В теорії і практиці сучасного управління спостерігається докорінна зміна уявлень щодо ролі трудового чинника в функціонуванні економічної системи. Запропоновано під управлінням трудовими ресурсами розуміти політику суб'єкта господарювання, яка спрямована на розвиток людського потенціалу організації, досягнення стратегічної мети бізнесу та отримання високого економічного результату діяльності організації.

Отже, управління трудовими ресурсами – система взаємозалежних організаційно економічних і соціальних заходів з метою створення умов для нормального функціонування, розвитку й ефективного використання потенціалу робочої сили на рівні підприємства, а також керівників і спеціалістів підрозділів системи управління, яка включає розробку концепції, стратегій кадрової політики, принципів і методів управління трудовими ресурсами.

Перспективою подальших досліджень може бути продовження в даному напрямку детального дослідження закономірностей та принципів теоретичного функціонування окремих систем як складових інтегрованого комплексу в управлінні трудовими ресурсами підприємства.

Бібліографічні посилання

Anpilogova, Zh.D. (2011). Ponyattya trudovy`x resursiv ta napryamy` pidvy`shhennya efekty`vnosti yix vy`kory`stannya [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.oksana/downloads/339-1313-1-PB.pdf (in Ukrainian).

Babkin, D.O., Nikitina, O.A. (2014). Anty`kry`zove upravlinnya trudovy`my` resursamy` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.oksana/downloads/piprp_2014_1_6.pdf (in Ukrainian).

Bogy`nya, D.P., Grishnova, O.A. (2000). Osnovy` ekonomiky` praci. K.: Znannya-Pres (in Ukrainian).

Vikipediya [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: www.uk.wikipedia.org/wiki/Trudovi_resursy` (in Ukrainian).

Evenko, L.I. (1996). Jevoljucija koncepcij upravlenija chelovecheskimi resursami. Strategija razvitija personala: Materialy konferencii. Nizhnij Novgorod, 15 (in Russian).

Kovtun, Ye.I. (2016). Analiz sy`stemy` upravlinnya personalom pidpry`yemstva ta rozrobka zaxodiv shhodo yiyi udoskonalennya [Elektronny`j resurs]: Molody`j vcheny`j. K.: Biznes. 6(33) – Rezhy`m dostupu: www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/12.pdf (in Ukrainian).

Naumko, Yu.S. (2009). Rozrobka strategiyi upravlinnya vy`kory`stannyam trudovy`x resursiv agrarnoyi sfery` regionu. Materialy` VI Vseukr. nauk.-prakt. internet-konf. [«Ukrayina naukova»], (Ky`yiv, 21-23 grudnya 2009r.). Ky`yiv. 2, 53–56 (in Ukrainian).

Naumko, Yu.S. (2012). Teorety`chni zasady` formuvannya sy`stemy` upravlinnya trudovy`my` resursamy` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.economy.nayka.com.ua (in Ukrainian).

Maxnachova, N.M. (2015). Racional`ne vy`kory`stannya trudovy`x resursiv na sil`s`kogospodars`komu pidpry`yemstvi: Teorety`chny`j aspekt [Elektronny`j resurs]: My`kolayivs`ky`j nacional`ny`j universy`tet imeni V.O. Suxomly`ns`kogo. 4. – Rezhy`m dostupu: www.global-national.in.ua/archive/4-2015/101.pdf. (in Ukrainian).

Osovs`ka, G.V., Krushel`ny`cz`ka, O.V. (2010). Upravlinnya trudovy`my` resursamy`. Zhy`tomy`r (in Ukrainian).

Sergiyenko, T.I. (2012). Upravlinnya lyuds`ky`my` resursamy` na pidpry`yemstvi v sy`stemi suchasnogo menedzhmentu [Elektronny`j resurs]: Gumanitarny`j visny`k ZDIA. 51. – Rezhy`m dostupu: www.zgia.zp.ua/gazeta/visnyk_51_101.pdf (in Ukrainian).

Strumilin, S.G. (1992). Nashi trudovye resursy perspektivy. M.: Hoz. str-vo. 2, 34–45 (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 5.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7607

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 332.3:631.95

Перспективи аграрної галузі в контексті інтеграційних процесів з ЄС

Р.С. Грабовський[1], О.О. Дадак[1], Ю.М. Музичка[1], Р.П. Дудяк[2]
romansg@ukr.net

[1]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна;
[2]Львівський національний аграрний університет, вул. Володимира Великого, 1, Дубляни, Львівська облизько, 80381, Україна

У статті проаналізовано перспективи нарощування експорту вітчизняної продукції аграрного сектора в країни Європейського Союзу та можливості розширення збуту вітчизняної аграрної продукції на цьому ринку. Особливість співпраці між Україною і країнами ЄС полягає у скасуванні більшості мит на експорт продукції, запровадженням тарифного квотування. Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції аграрний сектор економіки України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства. У публікації подано алгоритм дій, який дає можливість налагодити співпрацю із іноземними партнерами та вказано напрями підвищення ефективності аграрного виробництва. Наведено основні групи продовольчих товарів, з якими конкуруватиме вітчизняна продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках у результаті спрощення умов для товарообороту між Україною і країнами Європейського Союзу. Основними вітчизняними експортними продуктами є зерно, насіння соняшника, олія, корми для тварин, добрива. В статті описано умови, які необхідно виконувати для реалізації продукції на експорт в ЄС. Завдяки гарантуванню якості та безпеки нашої продукції на рівні європейських стандартів вітчизняний сільськогосподарський виробник зможе ефективно конкурувати на ринку Європейського Союзу. Оскільки доступ на ринок Європейського Союзу може бути отриманий після проходження процедур сертифікації та отримання відповідних дозволів.

Ключові слова: *ринок, сільськогосподарська продукція, Європейський Союз, конкурентоспроможність, експорт, макросередовище, чинники, сертифікація, квоти.*

Перспективы аграрной отрасли в контексте интеграционных процессов с ЕС

Р.С. Грабовский[1], О.О. Дадак[1], Ю.М. Музычка[1], Р.П. Дудяк[2]
romansg@ukr.net

[1]Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина;
[2]Львовский национальный аграрный университет, ул. Владимира Великого, 1, г. Дубляны, Львовская облизько, 80381, Украина

В статье проанализированы перспективы наращивания экспорта отечественной продукции аграрного сектора в страны Европейского Союза и возможности расширения сбыта отечественной аграрной продукции на этом рынке. Особенность сотрудничества между Украиной и странами ЕС заключается в отмене большинства пошлин на экспорт продукции, внедрением тарифного квотирования. Для успешного решения задач евроинтеграции аграрный сектор Украины имеет достаточно предпосылок: богатый природно-ресурсный и экспортный потенциал, весомый человеческий капитал, постепенно растущую инвестиционную привлекательность, сохранен уклад сельской жизни и многовековые традиции

Citation:
Grabovskyi, R.S., Dadak, O.O., Muzychka, Y.M., Dudyak, R.P. (2017). Perspectives in the agricultural sector integration with the EU. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 35–38.

ведения сельского хозяйства. В публикации представлен алгоритм действий, позволяющий наладить сотрудничество с иностранными партнерами и указаны направления повышения эффективности аграрного производства. Приведены основные группы продовольственных товаров с которыми будет конкурировать отечественная продукции на внутреннем и внешнем рынках в результате упрощения условий для товарооборота между Украиной и странами Европейского Союза. Основными отечественными экспортными продуктами являются зерно, семена подсолнечника, масло, корма для животных, удобрения. В статье описаны условия, которые необходимо выполнять для реализации продукции на экспорт в ЕС. Благодаря обеспечения качества и безопасности нашей продукции на уровне европейских стандартов отечественный сельскохозяйственный производитель сможет эффективно конкурировать на рынке Европейского Союза. Поскольку доступ на рынок Европейского Союза может быть получен после прохождения процедур сертификации и получения соответствующих разрешений.

Ключевые слова: *рынок, сельскохозяйственная продукция, Европейский Союз, конкурентоспособность, экспорт, макросреда, факторы, сертификация, квоты*

Perspectives in the agricultural sector integration with the EU

R.S. Grabovskyi[1], O.O. Dadak[1], Y.M. Muzychka[1], R.P. Dudyak[2]
romansg@ukr.net

[1]Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;
[2]Lviv National Agrarian University,
Volodymyr Velykyi Str., 1, Dubliany, Lviv, 80381, Ukraine

The article analyzes the prospects for increased exports of domestic products of the agricultural sector in the European Union and the possibility of expanding the domestic marketing of agricultural products in the market. Feature of cooperation between Ukraine and the EU is the abolition of duties on most exports, the introduction of tariff quotas. The successful solution of problems of European integration agrarian sector of Ukraine has enough prerequisites: rich in natural resources and export potential, significant human capital, gradually increasing the investment attractiveness saved the rural way of life and old traditions of farming. The publication presents an algorithm of actions, which makes it possible to establish cooperation with foreign partners and specified areas of improving the efficiency of agricultural production. The basic groups of food products that compete with domestic products in domestic and foreign markets as a result of simplifying the conditions for trade between Ukraine and the European Union. The main domestic export products are corn, sunflower seed oil, animal feed, fertilizer. is corn, sunflower seed oil, animal feed, fertilizer. The article describes the conditions that must be met for the sale of products for export to the EU. Owing to ensure quality and safety of our products to European standards for domestic agricultural producers will be able to effectively compete in the market of the European Union. As access to the market of the European Union can be obtained after passing certification procedures and obtaining appropriate permits.

Key words: *market agricultural products, the European Union, competitiveness, exports, macro factors, certification, quotas*

Вступ

Актуальність теми. Сучасний стан сільськогосподарського ринку перебуває під впливом низки макрорівневих чинників, які мають на нього визначальний вплив. У цій статті зосередимо свою увагу на одному з таких чинників, який має стимулюючий вплив на розвиток вітчизняного аграрного виробництва, а саме спрощення доступу вітчизняної продукції на ринок Європейського Союзу. Розширення можливостей експорту вітчизняної продукції на ринок ЄС сприятиме підвищенню якісних показників аграрної продукції, зростанню інвестицій в аграрну сферу, зумовить створення нових робочих місць в галузі, поліпшить соціально-економічну ситуація в селі тощо.

Мета і завдання дослідження Основною метою дослідження є аналіз перспектив доступу вітчизняного виробника на ринок ЄС. Для досягнення цієї мети потрібно оцінити позитивні сторони економічної інтеграції з ЄС, бар'єри, що гальмують просування вітчизняної продукції на цей ринок та загрози для вітчизняного виробника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню проблематики та перспектив експорту вітчизняної аграрної продукції на ринок Європейського Союзу приділено в наукових публікаціях вчених Ю.Е. Губені, Б.Г. Базилюка, В. Сіденка, О. Лошкарьова, І. Бережнюка, С. Боротничека, А.С Гальчинського, О.А. Корнієвського та ін. Слід зазначити, що обговорення економічних вигод і загроз від такої співпраці на фоні економічної і політичної ситуації, яка динамічно міняється, не втрачає свої актуальності.

Результати та їх обговорення

Аграрний сектор України вже більш ніж два десятиліття, перебуваючи під впливом низки економічних та політичних чинників, не використовує свою потенціалу повністю. Розглядаючи перспективи інтеграції України в економічне і політичне середовище ЄС потрібно оцінити можливості розширення збуту вітчизняної аграрної продукції на цьому ємнісному ринку. Як зміняться умови для експортно-імпортних операції між Україною і ЄС, чи зможе вітчизняний виробник запропонувати на ринку ЄС продукцію, яка відповідає його вимогам.

Станом на сьогодні сільське господарство продовжує залишатися експортною галуззю №1 в Україні. Загалом, АПК забезпечує 14% загального обсягу ВВП країни. Так, наприклад, за 7 місяців 2015 року аграр-

ному сектору вдалося забезпечити обсяг експорту продукції на рівні 7,7 млрд доларів, що становить 35% валютних надходжень від експорту всіх товарів. Але важливо інше: Україні необхідно відійти від практики сировинного експорту в бік поставок готової продукції з додатковою вартістю (Rozvytok agrarnogo sektoru…, 2015).

Особливість співпраці між Україною і країнами ЄС полягає у скасуванні більшості мит на експорт продукції, запровадженні тарифного квотування. Таким чином, стратегічним завданням для вітчизняного виробника є адаптація технологічних процесів до випуску продукції, що відповідатиме стандартам безпеки і якості в ЄС. Перспективи росту експорту в ЄС агропродукції залежать від успішної уніфікації стандартів, вимог та системи контролю за продукцією. Підприємства повинні інвестувати в модернізацію виробництва.

Основними вітчизняними експортними продуктами є зерно, насіння соняшнику, олія, корми для тварин, добрива. На перелічену продукцію вже діють нульові ставки експортного мита. Вигідним для Українського сільськогосподарського виробника є 10-річний перехідний період скасування українських торгівельних мит. Це дасть можливість поступово відкривати вітчизняний продовольчий ринок для висококонкурентної за якістю і ціною європейської продукції.

Позитивною стороною посилення торгівлі між Україною та ЄС є також ріст інвестиційних потоків в аграрну сферу. Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції аграрний сектор економіки України має достатньо передумов: багатий природноресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства. У цьому контексті дослідження та наукове осмислення досвіду формування європейської аграрної моделі сприятимуть проведенню структурних реформ у галузі сільського господарства та підвищенню рівня конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на європейському та світовому ринках.

Відсутність досвіду експорту в ЄС для багатьох українських виробників вимагає використання чіткого алгоритму дій, який дає можливість налагодити співпрацю із іноземними партнерами. Насамперед потрібно провести маркетингове дослідження попиту на продукцію, кон'юнктуру ринку. Наступний етап – це чітке визначення бізнес-партнера, партнерів, що згідні закуповувати продукцію підприємства. Далі менеджер вивчає документацію, пов'язану з експортом продукції, наявність квот та ставки мита. Залежно від характеристики продукції підприємець отримує дозволи і здійснює експортну операцію. Саме цей алгоритм дій є таким, що забезпечить успішний експорт. В контексті розвитку експортної діяльності підприємства та пошуку партнерів також можна брати участь у відповідних виставках та ярмарках.

Зростання експорту продукції вітчизняного аграрного сектора може вирішити низку екологічних проблем українського НПС. Екологізація аграрного виробництва зумовлює підвищення якісних показників продукції і ріст експорту, ріст експорту впливає на удосконалення виробництва продукції, використання ресурсоощадних технологій (Grabovsky ana Dudjak, 2013).

Ріст експортно-імпортних операцій зумовлює загострення конкуренції на ринку. Найбільше українська агропродовольча продукція конкуруватиме з такими товарними групами європейських товарів, як: тварини в живій вазі, готові чи консервовані продукти з м'яса, готові чи консервовані продукти з риби; живі рослини та продукти квітництва; овочі, рослини та коренеплоди; кава, чай, мате та прянощі; насіння та плоди для сівби; какао-боби і продукти з них тощо.

Найбільш значущими українськими агропродовольчими товарами на ринках ЄС будуть: кукурудза; насіння олійних культур; матеріали рослинного походження; олія; цукор, меляса, кондвироби; пшениця та суміш пшениці й жита (меслин); мед; залишки і відходи харчової промисловості. Саме ці продукти, маючи конкурентні переваги, визначатимуть реальні експортні обсяги українських товарів до ЄС (Pugachov, 2016). За рахунок виходу на ринок ЄС український виробник зможе наростити виробництво продукції, гарантувати збут, удосконалити технологію. Для прикладу, низька платоспроможність населення України стримує розвиток виробництва органічної продукції, яку можна реалізувати на зовнішньому ринку (Grabovsky and Djak, 2012).

Одним з магістральних напрямів підвищення ефективності аграрного виробництва і найперспективнішою сферою залучення іноземних інвестицій є розвиток переробних галузей промисловості. Переробка сільськогосподарської сировини забезпечує втричі вищу прибутковість, ніж її виробництво. Тому, з огляду на привабливість цієї сфери для вкладання інвестицій, на недорозвиненість переробної промисловості в Україні, а також на перспективний внутрішній ринок для якісних продуктів харчування вітчизняного виробництва, переробна сфера АПК повинна стати пріоритетним напрямом його розвитку (Kunyc'-ka-Iljash, 2011). Важливим завданням державного рівня є удосконалення вітчизняного законодавства в напрямку наближення до фітосанітарних норм ЄС. Лише у разі гарантування якості та безпеки нашої продукції на рівні європейських стандартів ми зможемо ефективно конкурувати на ринку ЄС. Недотримання стандартів ЄС зумовлює недовикористання тарифних квот на експорт української продукції. Деякі групи квот потребують від українських виробників проходження процедур сертифікації та отримання відповідних дозволів. Наприклад, у 2016 році було вперше частково використано квоти на вершкове масло (46%) та сухе молоко (30%). На сьогодні право експорту своєї продукції на територію Європейського Союзу мають 266 українських підприємств. З них 86 підприємств – виробники продукції для кінцевого споживання, 180 підприємств – виробники нехарчової продукції. Багато квот не використовуються українськими експортерами (гриби, часник, яловичина, баранина, свинина, продукти з обробленого молока, крохмаль та багато інших позицій). Насамперед, щоб наша

аграрна продукція відповідала європейським стандартам безпеки та якості. Наприклад, для здійснення експорту яловичини до ЄС в Україні на національному рівні має бути введена в дію система моніторингу на захворювання губчастоподібною енцефалопатією великої рогатої худоби. Україна поки що не використовує безмитні квоти на часник, але розвиток цього напрямку матиме успіх для малих та середніх виробників. Так, ця культура складна в обробітку, але ретельне напрацювання технологій обробки в результаті забезпечить добрі досягнення в цій галузі. Наразі встановлення безмитних тарифних квот ЄС передбачено для 36 видів товарів (яловичина, свинина, м'ясо баранини, м'ясо птиці, молоко, вершки, йогурти, зернові, висівки, мед, цукор, крохмаль, гриби, часник, солод, виноградний і яблучний соки, вершкове масло, цигарки, етанол, яйця та альбуміни тощо). Інформація про поточні залишки тарифних квот, які управляються на основі принципу «перший прийшов – перший обслуговується», доступна в режимі он-лайн у відповідному розділі на офіційному порталі Європейської Комісії. Водночас імпорт товарів понад визначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами, які діяли для України до запровадження вільної торгівлі.

Важливо, щоб виробники були зацікавлені у розвитку хоча б первинної переробки та були здатні кооперуватися між собою у взаємодоповнюючі кластери. Це значно примножить сили малих фермерів для подолання міжнародної конкуренції (Trofimceva, 2016).

Висновки

Дослідження дозволяє зробити висновок про важливість адаптації українського виробника до стандартів продовольчого ринку країн ЄС. Саме за рахунок підвищення якісних показників вітчизняної продукції можливо використати шанси зростання прибутку за рахунок збуту своєї продукції на ринку ЄС. Незначна ємність вітчизняного ринку є стримуючим фактором для нарощення виробництва продукції вітчизняними аграрними виробниками.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження проблематики розширення ринків збуту є однією із найважливіших завдань для вітчизняної науки. У цьому контексті важливо проводити аналіз шляхів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на зовнішніх ринках, удосконалення виробництва, підвищення прибутковості.

Бібліографічні посилання

Rozvytok agrarnogo sektoru – perspektyvne majbutnje Ukrai'ny? (2015). [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://www.slovoidilo.ua/2015/09/22/stattja/ekonomika/rozvytok-ahrarnoho-sektoru-perspektyvne-majbutnye-ukrayiny (in Ukrainian).

Grabovsky, R.S., Dudjak, R.P. (2013). Suchasnyj stan ta perspektyvy ekologizacii' agrovyrobnyctva v Ukrai'ni. Naukovyj visnyk NLTU Ukrai'ny. 23(2), 135–141 (in Ukrainian).

Pugachov, M. (2016). Eksport ukrai'ns'koi' sil's'kogospodars'koi' prodovol'choi' produkcii' do JeS zroste do 4,7 mlrd dol. – prognoz. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://www.agrobusiness.com.ua/agrobusiness/events/4652-2016-eksport-ukraiinskoii-silskogospodarskoii-prodovolchoii-produktsiii-do-ies-zroste-do-47-mlrd-dol-prognoz.html (in Ukrainian).

Grabovsky, R.S., Djak, O.T. (2012). Organichne vyrobnyctvo jak sposib ekologizacii' agrarnoi' sfery Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni C.Z.G'zhyc'kogo. 14, 1(51), 169–172 (in Ukrainian).

Kunyc'ka-Iljash, M.V. (2011). Jevropejs'kyj dosvid derzhavnogo reguljuvannja ta pidtrymky rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky ta mozhlyvosti jogo zastosuvannja v Ukrai'ni. Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni C.Z. G'zhyc'kogo. 13, 4(50), 135–144 (in Ukrainian).

Trofimceva, O. (2016). Kvoty i ne til'ky: de Ukrai'na mozhe narostyty eksport do JeS. [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu: http://www.eurointegrati on.com.ua/experts/2016/11/8/7057104/ (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7608

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 336.64

Шляхи вдосконалення процесу управління оборотними коштами

Я.В. Григор'єва
yarynka_g@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Коперника, 3, м. Львів, 79005, Україна

Стаття присвячена дослідженню значення оборотних коштів для діяльності підприємства. У статті досліджено сутність поняття «оборотні кошти», особливості його управління та основні фактори, що впливають на їх формування. Проаналізовано вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на рівень оборотних коштів підприємства. Розглянуто методи управління їх елементами в сучасних умовах для здійснення всебічного аналізу ефективності використання оборотних засобів, що дозволить визначити шляхи підвищення їх використання. Запропоновано та обґрунтовано заходи для підвищення ефективності використання оборотного капіталу для успішного розвитку підприємств на основі вдосконалення управління оборотними активами у нестійкому ринковому середовищі.

***Ключові слова**: оборотні кошти, процес управління, методи управління, дебіторська заборгованість, запаси.*

Пути совершенствования процесса управления оборотными средствами

Я.В. Григорьева
yarynka_g@ukr.net

Львовський национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Коперника, 3, Львов, 79005, Украина

Статья посвящена исследованию значения оборотных средств для деятельности предприятия. В статье исследована сущность понятия «оборотные средства», особенности его управления и основные факторы, влияющие на их формирование. Проанализировано влияние внешних и внутренних факторов на уровень оборотных средств предприятия. Рассмотрены методы управления их элементами в современных условиях для осуществления всестороннего анализа эффективности использования оборотных средств, что позволит определить пути повышения их использования. Предложены и обоснованы меры по повышению эффективности использования оборотного капитала для успешного развития предприятий на основе совершенствования управления оборотными активами в неустойчивом рыночной среде.

***Ключевые слова**: оборотные средства, процесс управления, методы управления, дебиторская задолженность, запасы.*

Ways to improve working capital management process

Y. Grygorieva
yarynka_g@ukr.net

Ivan Franko Lviv National University,
Kopernyka Str., 3, Lviv, 79005, Ukraine

Article investigates the importance of working capital to the enterprise. In the article the essence of the concept of «working capital», especially its management and main factors influencing their formation. Clarified the economic essence of the working

Citation:
Grygorieva, Y. (2017). Ways to improve working capital management process. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 39–42.

capital funds that offer their own definition of this notion that more fully disclose the economic nature of working capital and gives an opportunity to separate them from other concepts. The influence of external and internal factors on the level of working capital business. The methods of control elements in modern terms, to implement the comprehensive analysis of efficiency of working capital, which will identify ways to increase their use. Recommended system of indicators for the implementation of the comprehensive analysis of efficiency of use of working capital that would identify ways to improve their use. Equally important in the management of working capital is accounts receivable management, if the company will follow our suggested ways to manage receivables that will be able to reduce the outflow of working capital and reduce the risk of doubtful and bad debts. Proposed and justified measures to improve the efficiency of working capital for the successful development of enterprises through improved management of current assets in a volatile market environment.

***Key words**: werewolf koshti, process management, methods of management, debitor's zaborgovinst, stock.*

Вступ

У сучасних умовах господарювання кожне підприємство робить головний акцент на вирішення питань стабільності функціонування та максимізації прибутку. Тому на перший план виходить питання управління оборотними активами як основи виробничої діяльності. Для того щоб досягти поставлених цілей, потрібна чітко збудована, обґрунтована і ефективна фінансова політика управління активами підприємства, в яких значну роль відіграють оборотні кошти. Брак оборотних коштів ставить підприємство на грань банкрутства, що змушує задуматись над удосконаленням системи управління ними.

Матеріал і методи досліджень

Вагомий внесок зробили такі дослідники як С.М. Онисько, П.М. Марич, вони досліджували джерела фінансування оборотних коштів.

В.В. Ковальов проаналізував моделі управління залежно від їх формування. Також питання моделювання процесів управління оборотними коштами підприємства розглядаються у працях В.І. Борзенка, О.О. Демьохіна та інших.

Мета статті полягає у визначенні можливих шляхів підвищення ефективності використання оборотних коштів на промисловому підприємстві.

Результати та їх обговорення

Діяльність суб'єктів господарювання щодо створення та реалізації продукції здійснюється через поєднання основних виробничих фондів, оборотних засобів і самої праці. Оборотні кошти – це найбільш мобільна частина капіталу, від стану і раціонального використання якого багато в чому залежить результат господарської діяльності та фінансове становище підприємства. Відомо, що існує пряма залежність між результатами діяльності підприємства та системою управління, формуванням та використанням оборотних коштів. Варто зазначити, що система управління має свої особливості (Azarenkova et al., 2009).

Першим кроком в системі управліннями оборотними коштами варто назвати їх структурний аналіз та динаміку, що дозволяє визначити, яка тенденція: збільшення чи зменшення оборотних коштів та визначити оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів.

Адже правильність розміщення оборотних коштів має свої особливості як в окремих галузях, так і на окремих підприємствах.

Наступним кроком є аналіз показників ефективності використання оборотних коштів, а також чинників, які впливають на них. Не варто залишати поза увагою той факт, що саме завдяки нормуванню відбувається значна економія ресурсів, що призводить до зменшення витрат та ризиків. При управлінні потрібно приділити значну увагу зовнішнім та внутрішнім чинникам.

Якщо розглядати операційний цикл, то у своєму русі оборотні кошти послідовно проходять три стадії: заготовчу, виробничу та реалізаційну.

Заготовча стадія – «гроші – виробничі запаси» – охоплює період, необхідний для створення виробничих запасів. Оборотні кошти на цій стадії у вигляді грошей використовують для закупівлі сировини, матеріалів та інших предметів праці.

Виробнича стадія – «виробничі запаси – готова продукція» – починається з отримання предметів праці та завершується відправленням готової продукції на склад підприємства.

Оборотні кошти на цій стадії мають вигляд предметів праці, незавершеної та готової продукції (Nesterenko, 2009).

Стадія реалізації – «готова продукція – гроші» – починається з надходження готової продукції на склад підприємства і завершується отриманням виручки від реалізації продукції. Оборотні кошти на цій стадії перебувають у вигляді готової продукції та грошей. Лише після того, як товарна форма вартості зробленої продукції перетвориться в грошову, авансовані кошти відновлюються за рахунок частини виторгу, що надійшов від реалізації продукції. При цьому за необхідності на розширення оборотних коштів може бути спрямована частина отриманого прибутку.

У такому випадку в наступних циклах братиме участь більший обсяг оборотних коштів. Важливо розуміти, що грошова форма, якої набувають оборотні кошти на третій стадії їхнього кругообігу, одночасно є і початковою стадією операційного циклу, а отже, важливим напрямком підвищення ефективності використання оборотних коштів є удосконалення їх розподілу за стадіями кругообігу та зниження питомої ваги фондів оберту (Filimonenkov, 2002).

Таким чином для кожної окремо узятої стадії можна запропонувати такі заходи:

– на стадії створення виробничих запасів: ліквідація наднормативних запасів матеріалів; удосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі через установлення чітких договірних умов і забезпечення їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту; поліпшення організації складського господарства;

– на стадії виробництва: упровадження прогресивної техніки та технології, зокрема безвідходної та маловідходної; розвиток стандартизації й уніфікації; удосконалення форм організації виробництва; удосконалення системи економічного стимулювання; заохочення більш економного використання сировинних та паливно-енергетичних ресурсів; удосконалення використання основних фондів, насамперед, їх активної частини;

– на стадії реалізації готової продукції: раціональна організація збуту готової продукції; застосування прогресивних форм розрахунків; своєчасне оформлення документації та прискорення її руху; дотримання договірної та платіжної дисципліни (Hrynchutskyi, 2010).

Зазначені заходи дозволять прискорити оборотність оборотних коштів, що в свою чергу надасть можливість збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції без додаткових фінансових вливань . Однак у сучасних умовах господарювання кожне підприємство робить головний акцент на вирішенні питань стабільності функціонування та максимізації прибутку.

Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. На процес нормування оборотних коштів впливає багато факторів.

На підприємствах виробничої сфери до них належать: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності, тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції, кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантажену продукцію (Poddierohin et al., 2006).

Враховуючи досить широкий перелік факторів впливу, для удосконалення процесу нормування можна запропонувати такі заходи:

1) вчасне урахування всіх техніко-технологічних та організаційних змін;

2) постійний перегляд норм та нормативів;

3) автоматизація системи нормування (за можливості).

Визначення джерел фінансування оборотних коштів є важливою ділянкою роботи підприємства. За джерелами фінансування оборотні кошти поділяються на власні, залучені та запозичені. Недостатність джерел фінансування оборотних коштів призводить до поточних фінансових ускладнень. Але наявність зайвих джерел фінансування навпаки сприяє створенню наднормових запасів товарно-матеріальних цінностей, відволіканню (Peltek and Pysarenko, 2010).

Варто пам'ятати, що ефективність формування та використання оборотних коштів зумовлена певними особливостями управління їх основними структурними елементами: запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами.

Основними методами контролю запасів є такі :

- Нормування, що включає в себе аналітичний, коефіцієнтний і прямий методи розрахунку оптимального рівня запасів;
- Контроль запасів, що передбачає використання методів ABC і XYZ та методу економічно обґрунтованих потреб.

Вибір того чи іншого методу проведення аналізу оборотних коштів на підприємстві, дозволяє отримувати достовірну та об’єктивну інформацію про хід справ на даному підприємстві. Визначення величини оборотних коштів за аналітичним методом передбачає ґрунтовний аналіз фактичних запасів, коригування їх величини та вилучення надлишків, якщо вони є на підприємстві.

Коефіцієнтний метод полягає у визначенні чинності нормативів власних оборотних коштів на початку розрахункового періоду, з урахуванням показників виробництва цього періоду.

Метод прямого розрахунку, дозволяє визначити фактичну потребу підприємства запасах на встановлений період.

Метод економічно обгрунтованих потреб це мінімізація сукупних операційних витрат зі закупівлі та збереженні запасів на підприємстві. Він дає можливість розрахувати витрати по зберіганню їх.

Метод ABC він є найпростішим способом управління запасів і розподіляє запаси на три категорії.

A – найважливіші, які включають 20% запасів і 80% – продажу.

B – важливі, що поділяють на 30% запасів і 15% – продажу.

C – менш важливі, де 50% запасів і 5% – продажу. Особливість цього є те, що порівняно мала група запасів може мати найбільшу вартість.

Метод XYZ полягає у поділі запасів залежно від попиту і точності прогнозування величини споживання товарів. Цей метод оснований на розподілі ресурсів підприємства на категорії.

1) X – це стабільна величина споживання і висока точність прогнозу. Значення коефіцієнта варіації в інтервалі від 0 до 10%.

2) У – це вже визначена величина споживання, відповідно до чинників,які на них впливають. Значення коефіцієнта від 10 до 25%.

3) Z – це малий рівень споживання товарів і невисокою точністю прогнозування. Значення коефіцієнта понад 20%.

Згідно з дослідженнями Стерлігової А.М., яка вважає,що найефективнішим використанням методів відбулось б при їх об'єднанні ABC та XYZ, тому що при їх зіставленні можна отримати цінні інструменти планування та контролю для системи постачання в цілому та управління запасами зокрема.

Для забезпечення постійної наявності оборотних коштів і платоспроможності підприємства дуже важливе значення має не лише їх обсяг але і ефективність управління дебіторською заборгованістю. А останнє в свою чергу залежить від способу управління дебіторською заборгованістю (Povazhnyi et al., 2008).

На наш погляд слід дотримуватись таких способів управління дебіторською заборгованістю:

1. Створення клірингових центрів, які здійснювали операції, що включають в себе збір інформації щодо

результатів торгівлі, на основі яких будуть здійснюватись фінансові операції;

2. Продаж заборгованості, що може бути здійснено через факторинг, при купівлі грошових вимог постачальника до покупців за визначену винагороду;

3. Застава.

Якщо підприємство буде дотримуватись вище зазначених способів управління дебіторською заборгованістю, то буде мати можливість зменшити відтік оборотних коштів та зменшити ризики виникнення сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Але це не означає, що не потрібно використовувати інші, не менш важливі методи.

Отже, як нестача обортних коштів, так і їх надлишок чинять значний вплив на підприємство, спричиняючи збої у виробництві чи постачання сировини, чим зменшують очікуваний прибуток (Hetman and Shapoval, 2010).

Висновки

Оборотні кошти промислових підприємств займають значну частку в загальній сумі активів. Наявність у підприємства достатнього обсягу оборотних коштів та їх оптимальна структура – необхідні передумови для його нормального функціонування та фінансової стійкості в умовах ринкової економіки. Тож ефективне використання оборотних коштів відіграє значну роль у досягненні підприємством високих результатів діяльності. Сформульована система управління оборотними коштами дозволить здійснювати ефективний аналіз та визначити оптимальний обсяг і структуру оборотних коштів. На основі визначення показників ефективності використання оборотних коштів розрахувати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективне функціонування за мінімального обсягу оборотних коштів.

Значну увагу слід приділяти прискоренню оборотності оборотних активів, яке можливе за рахунок різного роду заохочень для клієнта купувати продукцію та залучення на підприємство комерційного кредиту.

Отже, врахування особливостей управління оборотними коштами на підприємстві сприятиме підвищенню ефективності його функціонування, збільшення рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Бібліографічні посилання

Poddierohin, A.M., Bilyk, M.D., Buriak, L.D. (2006). Finansy pidpryiemstv: pidruchnyk [6-te vyd., pererob. ta dopov.]. K.; KNEU (in Ukrainian).

Azarenkova, H.M., Zhuravel, T.M., Mykhailenko, R.M. (2009). Finansy pidpryiemstv: navchalnyi posibnyk. [3-tie vyd., vypravl. i dop.]. K.: Znannia-Pres (in Ukrainian).

Hetman, O.O., Shapoval, V.M. (2010). Ekonomika pidpryiemstva: navchalnyi posibnyk. K.: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).

Peltek, L.V., Pysarenko, S.M. (2010). Metodolohichni aspekty formuvannia systemy upravlinnia oborotnymy aktyvamy pidpryiemstva. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. 1(5), 43–49 (in Ukrainian).

Povazhnyi, O.S., Kramzina, N.O., Kvasha, Yu.V. (2008). Osoblyvosti vyznachennia sutnosti ta skladu poniattia «oborotni aktyvy». Ekonomichnyi prostir. 12/2, 41–52 (in Ukrainian).

Filimonenkov, O.S. (2002). Finansy pidpryiemstva : navchalnyi posibnyk. K.: Elha, Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Pokropyvnyi, S.F. (2001). Ekonomika pidpryiemstva: pidruchnyk. K.: KNEU (in Ukrainian).

Nesterenko, S.S. (2009). Oborotni koshty v umovakh formuvannia rynkovoi ekonomiky. Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. 7, 49 (in Ukrainian).

Hrynchutskyi, V.I. (2010). Ekonomika pidpryiemstva: navchalnyi posibnyk. K.: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 1.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7609

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 338.439.5

Економічна оцінка стану та тенденцій розвитку м'ясного скотарства Львівської області

А.В. Гримак
opanovich@ukr.net

Львівський державний університет внутрішніх справ,
вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна

Наведені у статті результати дослідження містять інформацію про ситуацію на ринку продукції м'ясного скотарства, а також фактори, які стимулюють або стримують розвиток галузі. Виявлено окремі невідповідності при заготівлях, переробці, формуванні ціни, попиті на продукцію галузі, поведінці споживача, усунення яких сприятиме поліпшенню фактичного стану та стабілізації розвитку м'ясного скотарства. В свою чергу і зміни у нормативно-правовому забезпеченні ще не в повній мірі проявились на завершенні формування ринкового середовища м'ясного скотарства.

Невід'ємною умовою ефективного господарювання в галузі м'ясного скотарства є активне використання переваг ринкових відносин. Виробничо-економічні зв'язки у м'ясному підкомплексі АПК повинні базуватись на взаємопогодженій співпраці на стадіях виробництва сировини, її переробки та споживання готової м'ясної продукції, а також створенні інтегрованих виробничих формувань. Одним із вирішальних факторів поступального розвитку галузі м'ясного скотарства є кормова база та нарощування селекційного ядра. Відносини між сільськогосподарськими товаровиробниками і переробними підприємствами повинні базуватись на об'єктивно-обґрунтованій ціновій політиці, яка виключала б ціновий диспаритет у відносинах учасників м'ясного підкомплексу АПК.

Ключові слова: *ринок, м'ясне скотарство, аграрний сектор, тенденції, економічна оцінка.*

Экономическая оценка состояния и тенденций развития мясного скотоводства Львовской области

А.В. Гримак
opanovich@ukr.net

Львовский государственный университет внутренних дел,
ул. Городоцкая, 26, г. Львов, 79007, Украина

Приведенные в статье результаты исследования содержат информацию, относящуюся к ситуации на рынке продукции мясного скотоводства, а также факторы, которые стимулируют или сдерживают развитие отрасли. Установлены отдельные несоответствия при заготовках, переработке, определении цены и спросе на продукцию отрасли, поведении потребителя, устранение которых будет способствовать улучшению фактического состояния и стабилизации развития отрасли мясного скотоводства. В свою очередь и изменения в нормативно-правовом обеспечении еще не в полной мере проявились на завершении формирования рыночной среды мясного скотоводства.

Неотъемлемым условием эффективного хозяйствования в отрасли мясного скотоводства является активное использование преимуществ рыночных отношений. Производственно-экономические связи в мясном подкомплексе АПК должны базироваться на взаимосогласованном сотрудничестве на стадиях производства сырья, его переработки и потребления готовой мясной продукции, а также создании интегрированных производственных формирований. Одним из решающих факторов поступательного развития отрасли мясного скотоводства является кормовая база и наращивание селекционного ядра. Отношения между сельскохозяйственными товаропроизводителями и перерабатывающими предприятиями дол-

Citation:
Hrymak, A.V. (2017). Assessment of economic development and trends beef cattle lviv region. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 43–46.

жны базироваться на объективно обоснованной ценовой политике, которая исключала бы ценовой диспаритет в отношениях участников мясного подкомплекса АПК.

Ключевые слова: *рынок, мясное скотоводство, аграрный сектор, тенденции, экономическая оценка.*

Assessment of economic development and trends beef cattle lviv region

A.V. Hrymak
opanovich@ukr.net

Lviv State University of Internal Affairs
Horodotska Str., 26, Lviv, 79019, Ukraine

Given in article research results provide information about the situation on the beef cattle production, and factors that promote or hinder the development of the industry. Revealed some inconsistencies in the procurement, processing, pricing, demand for the products of industry, consumer behavior, the removal of which will improve the actual state and stabilization of beef cattle. In turn, changes in the regulatory provision is not yet fully evident at the completion of the beef cattle market environment.

An essential condition for effective management in beef cattle is active markets, the benefits-term relationship. Industrial and economic ties in meat subcomplex AIC should be based on the work of mutual co-production stages in raw and processed meat consumption of finished products as well as creating integrat-Rowan production units. One of the decisive factors in the progressive development of beef cattle industry is increasing and forage breeding nucleus. The relationship between agricultural producers and processing enterprises, we should be based on objective and reasonable pricing, which would exclude the price disparity in the relationship beef sub APC members.

Key words: *market, beef cattle, agriculture, trends, economic assessment.*

Вступ

Львівська область займає особливе місце серед інших областей України щодо поступального розвитку агропромислового виробництва, зокрема і м'ясного скотарства (Hrymak, 2007; Trynko and Hrymak, 2009). Розвитку цієї галузі сприяють об'єктивні передумови, насамперед природно-кліматичні, трудові, економічні для функціонування і розвитку ринку продукції м'ясного скотарства, а також історичні, адже населення області завжди тяжіло до розвитку індивідуальних приватних господарств з розведення різних видів тварин та птиці, в т. ч. м'ясного напрямку (Kandyba, 1993; Mesel-Veseliak and Mazurenko, 1999). І не випадково в аграрному секторі Львівської області більшу питому вагу займає виробництво продукції тваринництва. Однак разом із позитивними тенденціями намітились і проблемні, що позначаються і на розвитку м'ясного скотарства. Серед основних варто виділити невідповідність цін при закупівлях і комплектуванні резервів продовольства, низьку купівельну спроможність населення, суттєве здорожчання енергоносіїв, нееквівалентні відносини між сільським господарством і переробною промисловістю, нестимулююча кредитна система і т. ін. Потребує удосконалення цілісна система взаємовідносин учасників маркетингової лінії від товаровиробника м'ясних ресурсів (сировини) до переробника і споживача готової продукції.

Матеріал і методи досліджень

Методологія дослідження базувалася на методах пізнання, аналізу, статистики, оцінки відносин між виробниками-переробниками-споживачами.

Результати та їх обговорення

Виробництво м'яса, зокрема яловичини, в області, як і загалом по Україні, змінилося у зв'язку зі зміною форм власності і господарювання та реформуванням крупних, в т. ч. спеціалізованих, господарств громадської власності. За цих умов виробництво м'яса всіх видів було стабільним або динамічно зростало, що не можна сказати про виробництво м'яса яловичини (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги виробництва м'яса всіх видів, в т. ч. яловичини (тис. т) (всі категорії господарств)

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015 до 2005, %
Виробництво м'яса всіх видів у ж. в. (тис. т)	124,5	135,0	146,9	154,3	156,0	165,1	166,8	174,0	188,3	176,4	170,3	136,8
Виробництво м'яса яловичини у ж. в. (тис. т)	68,4	69,1	68,3	64,0	60,1	55,0	56,0	46,7	51,1	48,0	46,3	67,7

Джерело: дані Головного управління статистики у Львівській області

Тенденція до скорочення виробництва м'яса яловичини намітилась із 2010 року, на що вплинуло ряд факторів. Серед них варто виділити відсутність достатнього практичного досвіду на етапах переходу до ринкової моделі розвитку, що певною мірою призвело до розбалансування економічних зв'язків між виробниками м'яса, переробниками, реалізаторами та споживачами і поставило м'ясне скотарство перед необхідністю реформування і переходу до нових форм господарювання. При цьому відповідно відбувався

перехід до роботи в нових умовах господарювання й усвідомлення ринкового вибору, як і те, за якою ціною, на яких умовах і кому реалізувати продукцію, якою мала б бути співпраця із переробними підприємствами. Треба враховувати і те, що з 2014 року як в області, так і Україні на загальний стан розвитку галузі м'ясного скотарства, як і інших, позначилась ситуація з анексією Криму та частини Донецької і Луганської областей, яка загострила проблеми.

Варто відзначити і те, що припинення державних закупівель поставило виробників продукції м'ясного скотарства у залежність від переробних підприємств, які скуповували та й скуповують м'ясну сировину за порівняно низькими цінами. Аналіз підтверджує і те, що серед причин, які впливають на розвиток м'ясного скотарства, є постійний ріст затрат і собівартості продукції, недостатній рівень дотацій при вирощуванні та заготівлі худоби, запровадження вільних цін, які не відшкодовують затрати в галузі і не впливають на її рентабельність. Суттєвий вплив на ефективність галузі має продуктивність тварин м'ясного стада. Тут важливим є відновлення селекційно-племінної роботи, розведення м'ясних порід тварин, організація повноцінної їх годівлі. Вивчення ситуації в галузі м'ясного скотарства свідчить, що джерелом яловичини на м'ясному ринку є виключно молочне скотарство. Водночас вираженою є тенденція скорочення поголів'я корів, що позначається на чисельності й відгодівельного стада (табл. 2).

Таблиця 2

Поголів'я ВРХ, в т. ч. корів у всіх категоріях господарств на 1 січня 2017 р. (тис. гол.)

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2016 до 2005, %
Поголів'я ВРХ	395,0	362,7	353,3	317,5	299,8	283,7	251,9	237,6	250,5	240,4	210,3	203,4	51,5
у т.ч. корови	261,0	235,4	215,1	192,1	177,7	171,7	161,7	155,9	152,4	146,7	136,7	129,7	49,7

Джерело: дані Головного управління статистики у Львівській області

Викладені проблеми позначились на розвитку м'ясного скотарства як складової економіки сільськогосподарської галузі, адже м'ясо і продукція м'ясної промисловості по праву прирівнюється до стратегічних ресурсів.

Базуючись на набутому історичному досвіді, сприятливих природно-кліматичних умовах, практичних напрямах, які реалізуються при здійсненні реформування галузі м'ясного скотарства, можливо відпрацьовувати і розглядати заходи, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності виробництва продукції м'ясного скотарства у Львівській області. В цих заходах доцільним було б виділити:

- створення нових, інтегрованих підприємств, кооперативів, об'єднань і т. ін. з виробництва, переробки і реалізації м'яса, в т. ч. яловичини і м'ясних продуктів;
- практичне нарощування поголів'я худоби м'ясних порід;
- створення, відповідно до потреб, кормових ресурсів;
- виправданим є нарощування племінного ядра у стадах товарних господарств, розведення адаптованих до зональних умов порід;
- використання менеджменту в пошуках вигідних, стабільних ринків реалізації м'ясної худоби та м'ясопродуктів;
- спільно виробникам, переробникам, реалізаторам узгодити шляхи удосконалення параметрів розвитку ринку яловичини на перспективу;
- розглядати слід і маркетингові чинники, які сприяють поєднанню інтересів як виробників, так і споживачів;
- одним із першочергових завдань є курс на призупинення тенденції скорочення поголів'я корів, відповідно великої рогатої худоби на відгодівлі і дорощуванні та подальше його нарощування. Завдання не з легких, оскільки за рахунок власного відтворення стада в короткий період вирішити його складно, тому не виключений навіть імпорт;
- важливо вивчити і використовувати можливості кооперування. Розглядати виробничу кооперацію із сільськогосподарськими товаровиробниками слід як засіб ефективного і гарантованого забезпечення не тільки сировиною, а й готовою продукцією.
- застосовувати об'єктивно-виважену цінову політику на всьому ланцюгу: виробництво-переробка-реалізація. Відпрацювати програму доступного, довгострокового, у т. ч. й пільгового, кредитування сільськогосподарських і переробних підприємств різних форм власності, включаючи і особисті сільські господарства для зміцнення їх матеріальної бази, поліпшення якісних характеристик поголів'я тварин, вирішення тих питань, які безпосередньо впливають на ефективність і продуктивність м'ясного скотарства.

За наявних природно-кліматичних та економічних умов для Львівської області актуальним є створення на ринку умов для підвищення пропозиції на м'ясо, в т. ч. яловичини, з метою задоволення попиту на дану продукцію. При цьому треба враховувати, що переважна більшість споживачів надають перевагу, насамперед якісній і екологічній продукції. У пропозиції такої продукції суттєві економічні пріоритети має Львівська область, зокрема за рахунок наявності екологічно чистих й порівняно дешевих і продуктивних кормових угідь, переважаючої концентрації поголів'я тварин у господарствах населення, розвитку підприємств переробної галузі різної потужності та власності, що є важливим і у зменшенні виробничих витрат на готову продукцію.

Здійснення наведених заходів позитивно позначиться не тільки на виробництві м'яса, а й на його попиті та рівнях споживання і, що важливо, на рентабельності галузі м'ясного скотарства. Результати ана-

лізу свідчать, що в області, як і в Україні загалом, забезпечується стабільність обсягів споживання м'яса і м'ясних виробів (табл. 3).

Рівень споживання м'яса різних видів, в т. ч. і м'яса яловичини, в області, порівняно із показниками по Україні, повною мірою можна пояснити зменшенням обсягів виробництв м'яса яловичини в загальному виробництві м'яса та рівнем доходів потенційних споживачів.

Для Львівщини стабільний аграрний сектор є базою для поступального економічного розвитку, а це означає: агропромисловий комплекс з його могутнім природним і трудовим потенціалом повинен стати серйозним конкурентом для виробників сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, в т. ч. продукції м'ясного скотарства в Україні.

Таблиця 3

Споживання м'яса і м'ясопродуктів в розрахунку на одну особу в середньому за місяць (кг)

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Споживання по Україні	5,1	5,1	5,0	5,1	4,9	4,6
Споживання по Львівській області	4,2	4,1	4,3	4,4	4,1	4,1

Джерело: дані Головного управління статистики у Львівській області

Висновки

Невід'ємною умовою ефективного господарювання в галузі м'ясного скотарства є активне використання переваг ринкових відносин. Виробничо-економічні зв'язки у м'ясному підкомплексі АПК повинні базуватись на взаємопогодженій співпраці на стадіях виробництва сировини, її переробки та споживання готової м'ясної продукції, а також створенні інтегрованих виробничих формувань. Одним із вирішальних факторів поступального розвитку галузі м'ясного скотарства є кормова база та нарощування селекційного ядра. Відносини між сільськогосподарськими товаровиробниками і переробними підприємствами повинні базуватись на об'єктивно-обґрунтованій ціновій політиці, яка виключала б ціновий диспаритет у відносинах учасників м'ясного підкомплексу АПК.

Перспективи досліджень. Будуть продовжуватись дослідження з оцінки ефективності реформування галузі м'ясного скотарства.

Бібліографічні посилання

Trynko, R.I., Hrymak, A.V. (2009). Rynok produktsii miasnoho skotarstva: stan, perspektyvy rozvytku: Monohrafiia. Lviv: TzOV «Liha Pres» (in Ukrainian).

Hrymak, A.V. (2007). Otsinka efektyvnosti vyrobnytstva produktsii miasnoho skotarstva silskohospodarskymy pidpryiemstvamy riznoi formy vlasnosti u Lvivskii oblasti. Ekonomika: Problemy teorii ta praktyky: Zb.nauk.pr. Dnipropetrovsk: DNU. 1, 130–140 (in Ukrainian).

Kandyba, V.M. (1993). Stratehiia i taktyka zbilshennia vyrobnytstva yalovychyny. Tvarynnytstvo Ukrainy. 5/6, 2–4 (in Ukrainian).

Mesel-Veseliak, V.Ia., Mazurenko, O.V. (1999). Ekonomichni vidnosyny uchasnykiv intehrovanoho formuvannia. Rozvytok hospodarskykh formuvan i orhanizatsiia vyrobnytstva v ahrarnii sferi APK. K.:UAAN IAE (in Ukrainian).

Holovne upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti. Statystychni dani (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 12.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7610

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 338.439.02

Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції

М.М. Дорош-Кізим, О.О. Дадак, Т.С. Гачек
mim.dorosh@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Сьогодні агропромисловий комплекс є одним із найбільших і найважливіших секторів економіки України, адже саме тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу. Крім того, що агропромислові підприємства роблять значний внесок у розвиток галузі і економіки країни в цілому, агропромисловий сектор України є також одним із найважливіших елементів економічних систем більшості країн світу з ринковою економікою. Протягом останніх трьох років Україна остаточно закріпила за собою статус світового лідера з виробництва та експорту аграрної продукції. І як визнають експерти, попереду ще великий потенціал. Проте одним із найголовніших досягнень останніх декількох років стало завоювання продовольчого ринку Європейського Союзу. Слідом за українськими зерновими на європейському ринку, на полицях європейських супермаркетів з'являються продукти харчування з позначкою «Зроблено в Україні». Європа зацікавлена у нашій продукції, але тут існують свої невід'ємні «правила гри». Проблеми міжнародної економічної інтеграції тісно пов'язані з міжнародною торгівлею, яка є невід'ємною частиною світової глобалізації, оскільки можуть суттєво впливати на географічну та товарну структури експорту й імпорту. Внаслідок зростання показників відкритості ринків з'являються нові вимоги до якості товарів і послуг національних виробників, особливо виробників сільськогосподарської продукції. Розвиток експортного потенціалу сільськогосподарської продукції стає запорукою зростання економіки в цілому, що передбачає, у тому числі, підвищення кваліфікації персоналу та якісну зміну системи маркетингу. Україні необхідно щонайменше 2–3 роки напруженої роботи, аби отримати вихід на європейський ринок за всіма видами продукції сільського господарства. І ця напружена робота включає як прийняття необхідних законодавчих актів, так і, насамперед, вдосконалення вже існуючих бізнес-практик.

Ключові слова: *сільське господарство, експортний потенціал, інноваційні технології, маркетинговий рік, якість продукції, інвестиційна привабливість, продовольчий ринок, національна економіка, світовий ринок, агропромисловий комплекс, фермерські господарства, імпорт, експорт, споживчий потенціал, продовольча проблема, інноваційна ідея, конкурентоспроможна продукція.*

Перспективы развития агропромышленного комплекса Украины в условиях евроинтеграции

М.М. Дорош-Кизым, О.О. Дадак, Т.С. Гачек
mim.dorosh@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий им. С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Сегодня агропромышленный комплекс является одним из крупнейших и важнейших секторов экономики Украины, ведь именно здесь формируется основная часть продовольственных ресурсов и почти три четверти розничного товарооборота. Кроме того, что агропромышленные предприятия делают значительный вклад в развитие отрасли и экономики страны в целом, агропромышленный сектор Украины является также одним из важнейших элементов экономических систем большинства стран мира с рыночной экономикой. В течение последних трех лет Украина окончательно закрепила за собой

Citation:
Dorosh–Kizym, M., Dadak, O., Gachek, T. (2017). Prospects of development of agroindustrial complex of Ukraine under conditions of European integration. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 47–55.

статус мирового лидера по производству и экспорту аграрной продукции. И как признают эксперты, впереди еще большой потенциал. Однако одним из главных достижений последних нескольких лет стало завоевание продовольственного рынка Европейского Союза. Вслед за украинскими зерновыми на европейском рынке, на полках европейских супермаркетов появляются продукты питания с пометкой «Сделано в Украине». Европа заинтересована в нашей продукции, но здесь существуют свои неотъемлемые «правила игры». Проблемы международной экономической интеграции тесно связаны с международной торговлей, которая является неотъемлемой частью мировой глобализации, поскольку могут существенно влиять на географическую и товарную структуру экспорта и импорта. Вследствие роста показателей открытости рынков появляются новые требования к качеству товаров и услуг национальных производителей, особенно производителей сельскохозяйственной продукции. Развитие экспортного потенциала сельскохозяйственной продукции становится залогом роста экономики в целом, что предполагает, в том числе, повышение квалификации персонала и качественное изменение системы маркетинга. Украине необходимо минимум 2–3 года напряженной работы, чтобы получить выход на европейский рынок по всем видам продукции сельского хозяйства. И эта напряженная работа включает как принятие необходимых законодательных актов, так и, прежде всего, совершенствование уже существующих бизнес-практик.

Ключевые слова: *сельское хозяйство, экспортный потенциал, инновационные технологии, маркетинговый год, качество продукции, инвестиционная привлекательность, продовольственный рынок, национальная экономика, мировой рынок, агропромышленный комплекс, фермерские хозяйства, импорт, экспорт, потребительский потенциал, продовольственная проблема, инновационная идея, конкурентоспособная продукция.*

Prospects of development of agroindustrial complex of Ukraine under conditions of European integration

M. Dorosh-Kizym, O. Dadak, T. Gachek
mim.dorosh@gmail.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Today the agricultural sector is one of the largest and most important sectors of Ukraine's economy, because it is formed the bulk of food resources and almost three-quarters of the retail trade. In addition, agroindustrial enterprises that make significant contributions to the industry and the economy as a whole, the agricultural sector of Ukraine is also one of the most important elements of the economic systems of most countries with market economies. Over the past three years, Ukraine finally consolidated its status of world leader in the production and export of agricultural products. As recognized experts, there is still great potential. However, one of the most important achievements of the past few years has been winning food market of the European Union. Following the Ukrainian grain in the European market on the shelves of European supermarkets there are foods labeled «Made in Ukraine». Europe is interested in our products, but this has its own inherent «rules». Problems of international economic integration are closely linked to international trade, which is an integral part of world globalization, because it can significantly influence the geographical and commodity structure of exports and imports. Due to the growing openness of markets there are new requirements to the quality of goods and services of domestic producers, especially producers of agricultural products. The development of export potential of agricultural products is the key to overall economic growth, which implies, in particular, the staff development and qualitative change in the marketing system. Ukraine needs at least 2–3 years of hard work to get access to the European market for all types of agricultural products. And that hard work involves both taking the necessary legislation and, above all, improving existing business practices.

Key words: *agriculture, export potential, innovative technology, marketing year, product quality, attractiveness, food market, national economy, the world market, agriculture, farming, imports, exports, consumption potential, the food problem, the idea of innovation, competitive products.*

Вступ

Співробітництво з Європейським Союзом є одним із головних пріоритетів зовнішньоекономічної політики України, саме тому на даний час активно здійснюються заходи, які спрямовані на поглиблення співпраці між Україною та Європейським Союзом, зокрема у сфері агропромислового комплексу.

За даними Державної служби статистики України, у 2015 році прямі іноземні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство зросли на 15%, тоді як в економіку загалом – лише на 5%, і становлять 839,3 млн дол. США.

Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції агропромисловий комплекс України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства.

Твердження, що Україна – житниця Європи, повністю доводиться об'ємами експорту українських зернових, які щороку зростають.

Сьогодні, можна сміливо декларувати нарощення експортного потенціалу у сфері сільського господарства. За спостереженнями та висновками експертів, даними індексу інвестиційної привабливості та, найголовніше, – мовою статистики, в Україні суттєво збільшився експорт сільськогосподарської продукції, у середньому до 12 млрд дол. США.

Світова продовольча криза, зростання світових цін, девальвація гривні підвищила конкурентоспроможність українських товарів. Без сумніву, членство України у Світовій Організації Торгівлі протягом останніх років також має свої позитивні наслідки та вплив на збільшення експортного потенціалу. Виник-

ли якісно нові соціально-економічні умови розвитку сільськогосподарського виробництва: змінилася економічне, інформаційне та правове середовище функціонування підприємств АПК. Зараз у них інша мета і завдання, інший характер діяльності, який все більше набуває форми бізнесу. З'явилися різноманітні за видами та організаційно-правовими формами підприємства. Змінився характер їх зв'язків і взаємовідносин між собою та іншими суб'єктами ринку. Після вступу України до СОТ частка сільськогосподарських товарів у загальному експорті товарів збільшилась до 20% замість 12% до вступу. Для вітчизняних підприємств збільшуються можливості виходу на міжнародні ринки (Halushko, 2006; Shpychak et al., 2006; Babenko, 2008; Dorosh, 2015)..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність та необхідність вирішення проблеми експортного потенціалу країни знаходить своє відображення у численних наукових працях українських і зарубіжних вчених. Статті, монографії та наукові матеріали О.П. Катеринича, М.І. Сахацького, П.Т. Саблука, В.Г. Маслича, Ф.О. Ярошенка, Ю.М. Бондаренка, В.І. Богачова, Б.А. Мельника, С.М. Онисько, В.Г. Ткаченко й досі є постійним предметом для вивчення і заслуговують детального розгляду та подальшого обговорювання.

В умовах економічної кризи в Україні та на тлі світової продовольчої кризи стає зрозумілим, що аграрний сектор економіки сьогодні є одним з найперспективніших шляхів до виходу країни на європейський рівень, – що ставить перед нами нову мету і відповідно нові завдання, які потребують детального обговорення та своєчасного ефективного вирішення.

Формулювання цілей статті полягає в аналізі експортного потенціалу АПК України та виявлення основних ринків збуту продукції.

Результати та їх обговорення

Агропромисловий сектор України з його основною складовою – сільським господарством є базисним та системотворчим в національній економіці, формуючи фактори стійкості та незалежності держави, зокрема – продовольчу, економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави. Саме він забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки та стимулює надійне та ефективне функціонування ринку сільськогосподарської продукції і продовольства країни.

Експортний потенціал української аграрної галузі – невичерпний, адже справжнім багатством нашої країни є 32 мільйони гектарів орних земель і третина світового запасу чорнозему. На сьогодні близько 25% валового внутрішнього продукту припадає на весь агропромисловий комплекс. Чудовий природний та людський ресурси – справжня перевага будь-якої держави. Важливо правильно розподілити наявні ресурси та забезпечити професійне управління та впровадження новітніх технологій (рис. 1).

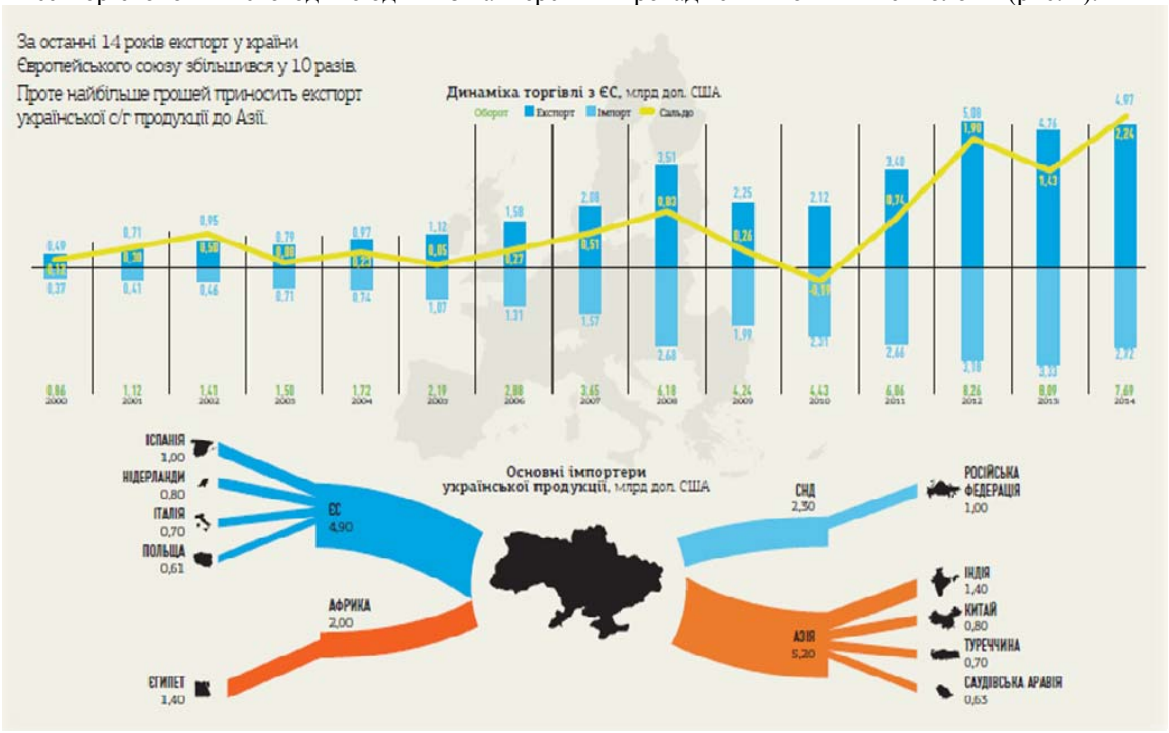

Рис. 1. Основні тенденції зовнішньої торгівлі України

Джерело: відображено за даними http://latifundist.com/infographics

В структурі ВВП України сільське господарство займає 10,43%. За цим показником наша країна посідає третє місце в Європі. На основі проведеного аналізу даних можна скласти такий рейтинг країн, економіка яких залежить саме від розвитку агропромислового сектору:

1. Албанія – частка сільського господарства у ВВП країни 21,83%. Сільське господарство є провідною галуззю економіки країни, орієнтоване переважно на внутрішній ринок. Основні сільськогосподарські культури в Албанії – кукурудза і пшениця. Також успі-

хів албанські фермери досягли у вирощуванні тютюну і бавовни.

2. Молдова – частка сільського господарства у ВВП країни 13,8%. Сільське господарство є базовою частиною національної економіки. Разом з переробною промисловістю частка сільського господарства в структурі ВВП становить близько 30% обсягу. АПК формує майже половину обсягу експорту.

3. Україна – частка сільського господарства у ВВП країни 10,43%. Агросектор є ключовим у наповненні бюджету та одним з ключових джерел надходжень валюти в країну. Сільські жителі становлять майже третину населення країни.

4. Македонія – частка сільського господарства у ВВП країни 10,2%. Провідними галузями в сільському господарстві є овочівництво, плодівництво, вівчарство. Македонські фермери вирощують також пшеницю, кукурудзу і рис. Багато уваги приділяють технічним культурам – тютюну, соняшнику, бавовнику. Останні відрізняються високою якістю і йдуть на експорт. Широко поширені виноградарство і виноробство. У сільському господарстві зайнято близько 20% економічно активного населення, однак зайнятість носить сезонної характер.

5. Чорногорія – частка сільського господарства у ВВП країни 10,1%. М'ясне виробництво домінує над вирощуванням сільгоспкультур, воно займає значну частину (понад 60%) сільського господарства. Серед культур значну частину становлять картопля, тютюн, виноград, цитрусові, оливки, інжир. Вирощені в цій країні продукти визнані одними з найбільш екологічно чистих і корисних в Європі.

6. Сербія – частка сільського господарства у ВВП країни 9,66%. Сільськогосподарські землі займають приблизно 70% загальної площі земель. Частка сільського населення становить 44%, а чисельність зайнятих в сільському господарстві жителів досягає 22%.

7. Білорусія – частка сільського господарства у ВВП країни 9,2%. АПК є однією з основних галузей економіки країни. Однак частка сільського господарства у ВВП країни не характеризується стабільністю. Проблемними галузями стали виробництво зернових і зернобобових, картоплі, цукрових буряків та льоноволокна. Тваринництво, навпаки, демонструвало тенденцію зростання обсягу виробленої продукції.

8. Боснія і Герцеговина – частка сільського господарства у ВВП країни 8,45%. Основні сільськогосподарські культури: кукурудза, цукрові буряки, пшениця, тютюн, фрукти та овочі. У передгір'ях вирощуються сливи та горіхи; на півдні – виноград, тютюн, оливки, мигдаль, інжир. Герцеговина є центром виноробства. У тваринництві переважає розведення овець і кіз.

9. Болгарія – частка сільського господарства у ВВП країни 6,7%. Основні сільськогосподарські культури: пшениця, кукурудза, виноград, фрукти, овочі, цукрові буряки, тютюн, олійна троянда, рис. Близько 60% посівних площ займають зернові – пшениця, кукурудза і ячмінь. Чисельність зайнятих в сільському господарстві становить близько 7%.

10. Румунія – частка сільського господарства у ВВП країни 6,4%. Основні сільськогосподарські культури: озима пшениця та кукурудза на зерно, кожна з них займає близько третини загальної площі оброблюваних земель. Третина зайнята під іншими культурами – соняшником, ріпаком, соєю, цукровими буряками, картоплею.

Україна увійшла в десятку головних експортерів сільськогосподарської продукції в країни Євросоюзу і займає восьме місце. У 2015 році ЄС імпортував української сільськогосподарської продукції на суму 3,5 млрд євро. Хоча варто відзначити, що в аналогічний період 2016 року цей показник зменшився майже на 15%.

Україна є лідером в експорті цілої низки сільгоспкультур (передусім зернових культур) і рослинних жирів (зокрема соняшникової олії). Вітчизняний агросектор зі значними експортним потенціалом може стати рушієм розвитку національної економіки, надаючи імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню України (рис. 2).

Окреслюючи основні тенденції в експорті сільськогосподарських культур, неможливо не помітити зростання поступу держави в експорті зерна, який щорічно збільшується.

Звертаючись до статистичних даних, можна констатувати, що експорт зернових стабільно збільшується (у структурі експорту з 20% до 28%), експорт жирів за останні роки суттєво збільшився за рахунок соняшникової олії – з 20% до 27%, а також реекспорту пальмової олії до Росії.

Щодо експорту олійних культур, то збільшилися обсяги продажу за кордон насіння соняшнику через зниження експортних мит. Експорт сої зріс у 6 разів. Також можемо спостерігати зменшення обсягів продажу рапсу через нові вимоги ЄС.

Нагадаємо, що найбільше зернових Україна експортує до Євросоюзу. У 2015 році туди поставлено 7,7 мільйона тонн зерна. Найбільше рослинної олії Україна продає до Індії – 1,1 мільйона тонн, та до ЄС – 684 тис. тонн. За обсягами продажу соняшникової олії у поточному маркетинговому році Україна посідає одне з провідних місць у світі.

Якщо подивитися на географію експорту української сільськогосподарської продукції, то це насамперед Єгипет, Марокко, Саудівська Аравія, Туреччина, куди продається зерно, соняшник та олія. До Білорусі та Казахстану експортуються товари з більш високою доданою вартістю (Shubravska and Prokopenko, 2015).

Сільськогосподарська продукція є однією з ключових позицій у зовнішньоторговельному товарообороті України, який за підсумками 2015 року становив 140,3 млрд дол. США (Dorosh, 2015). Так, зовнішньоторговельний оборот сільгосппродукції України за 2015 рік склав 25,9 млрд дол. США, або 18,5% зовнішньоторговельного товарообороту України. При цьому її експорт за вказаний період становив 17,3 млрд дол. США, або 27,3% від загального експорту товарів України; імпорт – 8,6 млрд дол. США, або 11,2% від загального товарного імпорту України; позитивне зовнішньоторговельне сальдо склало 8,8 млрд дол. США.

Рис. 2. Структура експорту продукції АПК України

Джерело: відображено за даними http://latifundist.com/infographics

Вітчизняні аграрії забезпечили провідні позиції України на світових ринках сільськогосподарської продукції: за 2012–2015 маркетинговий рік за обсягами експорту соняшникової олії Україна посіла перше місце, зернових (пшениця, кукурудза, ячмінь) – друге, кукурудзи – третє, пшениці – шосте.

Країни ЄС є ключовими партнерами України у регіональній структурі товарообороту сільськогосподарської продукції за 2015 рік, частка яких становить 31,2% (рис. 3). Найбільші частки у зовнішньоторговельному обороті між ЄС та Україною мають такі країни: Польща – 13,3%, Іспанія – 12,4%, Нідерланди – 11,7%, Німеччина – 11,6%, Італія – 11,4%, Франція – 10,2%, Бельгія – 4%, Великобританія – 3,9%, Португалія – 2,9%, Угорщина – 2,7%.

Ринки країн ЄС перебувають на другому місці у регіональній структурі експорту сільськогосподарської продукції України за 2015 рік із часткою в 27,4% (або 4758,6 млн дол. США) (рис. 4). Найбільші обсяги в структурі експорту сільськогосподарської продукції України до країн ЄС займали зернові злаки – 1,7 млрд дол. США; насіння олійних культур – 1,3 млрд дол. США; олія – 500,1 млн дол. США; залишки і відходи харчової промисловості – 497 млн дол. США; соки – 154,2 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 82,5 млн дол. США (Heitsia et al., 2013).

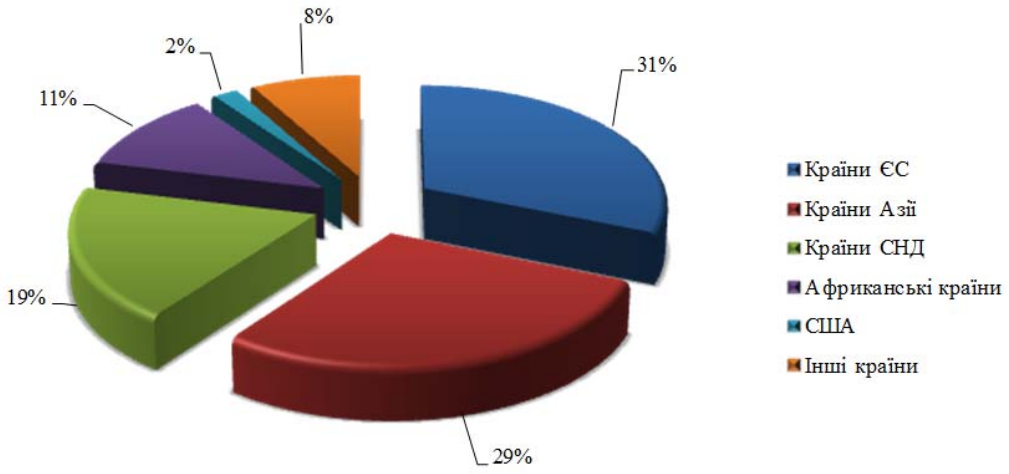

Рис. 3. Товарооборот сільськогосподарської продукції України у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

Країни ЄС є найбільшими імпортерами сільськогосподарської продукції до України, частка яких у регіональній структурі імпорту сільськогосподарської продукції за 2015 рік становила 39 % (рис. 5). Основними видами продукції імпорту були: різні харчові продукти (продукти для приготування соусів, екстракти та концентрати з чаю, кави або лате та ін.) – 380,2 млн дол. США; м'ясо та субпродукти – 304,4 млн дол. США; плоди, горіхи та цедра – 258,7 млн дол. США; зернові злаки – 221,3 млн дол. США; залишки та відходи харчової промисловості – 198,7 млн дол. США; какао-боби, продукти з них, шоколад – 150,6 млн дол. США; вироби із зерна і хлібних злаків – 124 млн дол. США; насіння олійних культур – 111,6 млн дол. США; риба, ракоподібні та молюски – 111,3 млн дол. США; продукти переробки овочів, плодів – 96,5 млн дол. США.

У рослинництві експортується переважно продукція товарної групи 10 «Зернові злаки», серед якої на частку кукурудзи у 2015 р. припадало 96,6% (7 млн тонн). Експорт пшениці і суміші пшениці та жита до країн ЄС за 2015 рік становив 101 тис. тонн (1,4% експорту зернових до країн ЄС), сорго зернового – 115,8 тис. тонн (1,6%). На решту зернових культур припадало менше, ніж 0,5% експорту зернових.

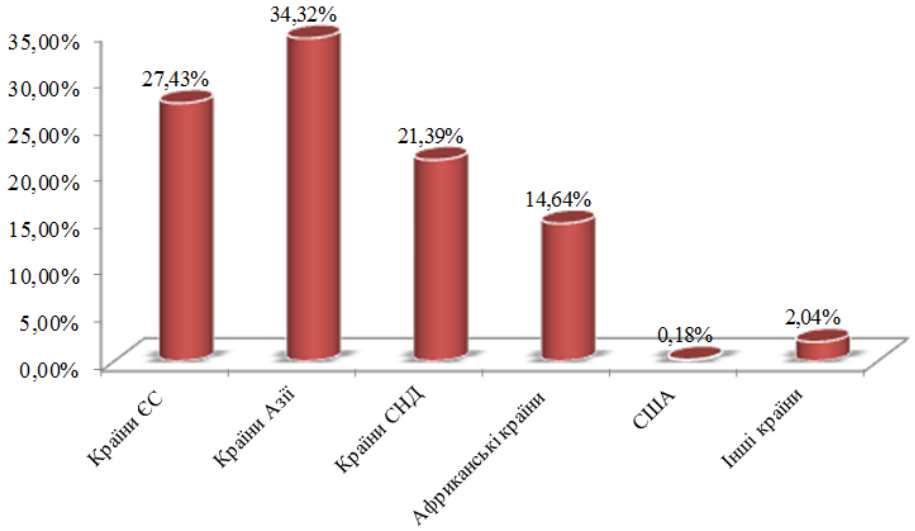

Рис. 4. Динаміка експорту сільськогосподарської продукції України у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

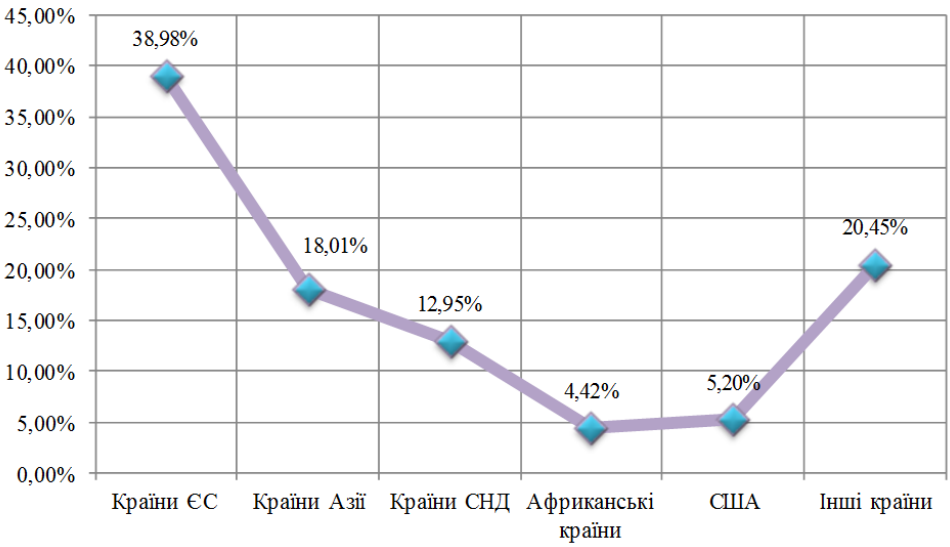

Рис. 5. Структура імпорту сільськогосподарської продукції в Україну у 2015 р.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики та Міністерства аграрної політики та продовольства України

Угода про асоціацію між Україною та країнами ЄС встановлює обсяги квот на безмитні експортні поставки зернових культур з України з поступовим їх збільшенням протягом 5 років. Так, щорічна квота на ввезення пшениці до ЄС встановлена в розмірі 950 тис. тонн з поступовим збільшенням до 1 млн тонн, ячменю – 250 тис. тонн із збільшенням до 350 тис. тонн (у 2015 році було експортовано 7,3 тис. тонн),

кукурудзи – 400 тис. тонн із збільшенням до 650 тис. тонн через 5 років. Незважаючи на встановлені обсяги квот на експорт зернових до країн ЄС, необхідно відмітити низку особливостей регулювання ринку ЄС, які варто враховувати:

- ***Кукурудза.*** В ЄС діє так зване «плаваюче мито»: якщо вартість кукурудзи на Чиказькій біржі становить понад 4 дол. США за бушель, експорт кукурудзи до країн ЄС здійснюється без мита, якщо менше або дорівнює 4 дол. США за бушель – імпортне мито на поставки кукурудзи понад квоту становить 94 євро за тонну [4];
- ***Пшениця.*** Країни ЄС імпортують українську пшеницю переважно для фуражних цілей. Загалом, за експертними оцінками, країни ЄС споживають до 60 млн тонн фуражної пшениці на рік. Тому для України цей ринок є надзвичайно перспективним. При цьому, незважаючи на досить невеликий обсяг квоти на експорт пшениці з України до країн ЄС в обсязі 950 тис. тонн із збільшенням до 1 млн тонн протягом 5 наступних років, Україна може розраховувати на квоту для третіх країн (до списку яких вона входить) за пільговою ставкою ввізного мита – 12 євро за тонну. У 2013–2015 маркетинговому році тарифна квота на ввезення пшениці середньої і низької якості до країн ЄС для третіх країн становила 2378 тис. тонн. Поставки пшениці понад обсяг квоти потраплятимуть під дію ставки ввізного мита у розмірі 95 євро за тонну;
- ***Ячмінь.*** Для постачання продукції понад встановлену квоту встановлюється імпортне мито у розмірі 93 євро за тонну. У тексті Угоди особливо прописаний механізм торгівлі насінням соняшнику, яке для України є надзвичайно важливим, оскільки воно є сировиною для виробництва соняшникової олії; збільшення ж експортних поставок може призвести до зниження переробки продукції на вітчизняних підприємствах.

Угода про асоціацію дозволяє освоювати ринок країн ЄС вітчизняним компаніям, що займаються виробництвом, переробкою та реалізацією тваринницької продукції. Так, Україна може щорічно постачати на ринок країн ЄС:

- 12 тис. тонн яловичини;
- 20 тис. тонн свинини;
- 16 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 20 тонн) м'яса птиці;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) яєць;
- 8 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 10 тис. тонн) молока, вершків, згущеного молоко та йогуртів;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 5 тис. тонн) сухого молока;
- 1,5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 3 тис. тонн) вершкового масла;
- 250 тис. тонн перероблених масляних продуктів;
- 5 тис. тонн (із збільшенням протягом 5 років до 6 тис. тонн) меду.

Водночас на сири квот не встановлено, що дозволяє завозити необмежену кількість даного виду продукції з України до ЄС. Разом з тим, обсяги експорту переважної більшості тваринницької продукції з України до ЄС мізерні, у 2015 році вони становили (у кг): ВРХ – 0, свиней – 0, овець, кіз – 0, курей живих – 0; м'яса ВРХ (свіжого) – 366,9, м'яса ВРХ (мороженого) – 1187,14, свинини – 3170,7, баранини або козлятини – 128,7, м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці – 447563,3, риби свіжої – 162,6, молока та вершків, незгущених та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 10949,2, молока та вершків, згущених та з доданням цукру чи інших підсолоджувальних речовин – 25483,4, масла – 320,8, сирів усіх видів і кисломолочних сирів – 1279,3.

Варто зазначити, що експорт тваринницької продукції України до ЄС можна буде збільшити за рахунок використання тарифних квот тільки за умови, якщо вітчизняні експортери зможуть задовольнити вимоги ЄС щодо безпечності та стандартів якості продукції і відповідним чином сертифікувати продукцію. У найближчій перспективі заповнити встановлені квоти для тваринницької продукції буде проблематично, оскільки переважна більшість тварин утримується господарствами населення (станом на 1.07.2015 р. населенням утримувалось 71,6% загальної чисельності ВРХ, у т. ч. корів – 77,7%; свиней – 53,1%, овець і кіз – 87,0%), які не мають можливостей застосовувати сучасні технології виробництва продукції, що зумовлює низьку її якість та невідповідність європейським санітарним нормам та стандартам.

Держава всебічно підтримує сільгоспвиробників. Упродовж останніх років діє система оподаткування, що включає в себе спеціальні режими оподаткування у вигляді фіксованого сільськогосподарського податку та акумуляції коштів податку на додану вартість. Зазначені режими існують як доповнення до прямої бюджетної підтримки. Така політика сприяє інвестиційній привабливості галузі як для вітчизняних, так і іноземних інвесторів, забезпечує зростання валового внутрішнього продукту у галузях АПК та підвищує конкурентоспроможність продукції на світових ринках.

Для переважної більшості вітчизняних малих і середніх сільгосппідприємств також існують проблеми забезпечення відповідності власної продукції європейським стандартам, оскільки процеси гармонізації та адаптації законодавства у сфері технічного регулювання та санітарних і фітосанітарних заходів потребують не тільки тривалого часу, а й значних матеріальних ресурсів. Наприклад, сукупні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясної промисловості Польщі становили близько 2 млрд євро (Dorosh, 2014).

Вітчизняна продукція вже давно і остаточно завоювала прихильність українців і зараз її обирають близько 90% наших співвітчизників. Тепер справа дійшла і до експорту на європейські ринки. Проте загальновідомо, що в Європі жорстко поставлені питання якості та безпечності продукції харчування. Однак не всі вітчизняні виробники сьогодні готові до такого жорсткого контролю.

Невідповідність української продукції європейським стандартам є суттєвою загрозою розвитку вітчиз-

няного агропродовольчого сектору, оскільки стримує постачання продукції на ринки країн ЄС на період запровадження всіх необхідних технічних регламентів і отримання сертифікатів відповідності, призводить до зниження дохідності вітчизняних малих і середніх сільгосппідприємств, а також до послаблення конкурентних позицій на внутрішньому ринку окремих видів української продукції порівняно з європейською, яка вже відповідним чином сертифікована (Dorosh, 2014).

Процес впровадження європейських і міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування (HACCP, ISO, EN, Кодексу Аліментаріус) у сфері агропромислового виробництва в Україні відбувається вкрай повільно.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, з 297 стандартів системи Кодексу Аліментаріус гармонізовано та перебувають на стадії затвердження 30 стандартів.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення в рамках цієї Угоди Зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом є важливими чинниками розвитку аграрної галузі, оскільки для України відкриваються перспективи поступового освоєння ринку країн ЄС вітчизняними компаніями, підвищення рівня якості, безпечності, екологічних характеристик української продукції АПК, поліпшення стану продовольчої безпеки держави. Тому для України постає завдання вироблення механізмів державної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки, його адаптації до нових умов, з урахуванням можливих ризиків, які виникатимуть внаслідок лібералізації зовнішньоторговельних відносин з європейськими країнами (рис. 6).

Рис. 6. Позитивні сторони виходу продукції АПК України на ринки ЄС

Джерело: відображено за даними http://latifundist.com/infographics

З метою мінімізації ризиків і використання можливостей для агропромислового комплексу внаслідок підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом необхідно реалізувати низку заходів державної аграрної політики, що не суперечитимуть принципам державної підтримки та регулювання аграрного ринку, передбачених угодою про асоціацію між Україною та ЄС, які забезпечать умови для підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції АПК.

Висновки

Європейський ринок має свої стандарти, і для того, щоб вийти на цей ринок, відповідати рівню безпеки і технічним умовам, нам необхідно провести необхідні зміни і в технічному регулюванні, і у вимогах щодо безпеки продукції. Це дасть можливість не тільки на внутрішньому ринку підвищити якість і безпеку товарів, а й дозволить вийти на інші ринки – не тільки на європейські, а й на ринки інших країн, що беруть стандарти ЄС.

З урахуванням нинішніх проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, видається доцільною реалізація заходів у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку за такими основними напрямами: гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС; збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції; налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств населення виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та дослідними установами; використання

позитивного досвіду країн ЄС у регулюванні ринку аграрної продукції в напрямі зміцнення конкурентоспроможності АПК.

Європейський Союз – це невичерпне джерело досвіду функціонування ринкової соціально орієнтованої економіки та державного регулювання економічних процесів. Очевидно, саме тут Україна може отримати знання щодо розробки й реалізації результативної антимонопольної політики та недопущення надмірної концентрації ринку окремими його учасниками.

Бібліографічні посилання

Halushko, V.P. (2006). Ekonomika svitovoho silskoho hospodarstva. K.: NAU (in Ukrainian).

Shpychak, O.M., Hapusenko, Yu.Ia., Stanisevych, S.A. (2006). Normatyvni vytraty, tsiny, balansy silskohospodarskoi produktsii v Ukraini ta krainakh svitu. K.: NNTs «IAE» (in Ukrainian).

Dorosh, M.M. (2015). Osoblyvosti eksportnoho potentsialu Ukrainy v ramkakh spivrobitnytstva z krainamy YeS [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http:// nvlvet.com.ua/index.php/journal/article/ download/367/368 (in Ukrainian).

Dorosh, M.M. (2014). Eksportnyi potentsial Ukrainy: spivrobitnytstvo z krainamy Yevropeiskoho soiuzu [Elek-tronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: http://cyberleninka.ru/article/n/eksportnyy-potentsial-ukraini-sotrudnichestvo-s-stranami-evropeyskogo-soyuza (in Ukrainian).

Heitsia, V.M., Ostashko, T.O., Tochylina, V.O. (2013). Mozhlyvosti i zasterezhennia shchodo naslidkiv uvedennia v diiu polozhen Uhody pro asotsiatsiiu mizh YeS ta Ukrainoiu: nauk. dop. DU «In-t ekon. ta prohnozuv». K. (in Ukrainian).

Shubravska, O.V., Prokopenko, K.O. (2015). Intehratsiini perspektyvy Ukrainy: perevahy i ryzyky dlia ahrarnoho sektoru. Ekonomika Ukrainy. 1, 63–73 (in Ukrainian).

Zamozhne suspilstvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava : Prohrama ekonomichnykh reform na 2010–2015 roky vid 2 cherv. 2010 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rada.gov.ua; (in Ukrainian).

Babenko, A.H. (2008). Derzhavne rehuliuvannia ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru. Ekonomika APK. 5, 85–88 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7611

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 334.732.6

Теоретичні аспекти реалізації інтеграційних процесів в аграрному секторі на основі кластерів

Д.В. Єременко
eremenko-dv@mail.ru

Таврійський державний агротехнологічний університет,
пр. Б. Хмельницького, 18, м. Мелітополь, Запорізька облизько, 72310, Україна

Стаття присвячена аналізу теоретичних підходів щодо формування інтеграційних зв'язків в аграрному секторі економіки України за допомогою кластерів. Автор зазначає, що на даний момент має місце низка трактувань поняття «кластер», що сформовані у науковій та нормативно-правовій площинах. Незважаючи на певні розбіжності у формулюваннях, невід'ємною складовою будь-якого кластеру є суб'єкти підприємницької діяльності, що намагаються підвищити рівень конкурентоспроможності виробництва за рахунок оптимізації системи міжгосподарських зв'язків, підвищення рівня ефективності використання наявного ресурсного потенціалу, запровадження науково обґрунтованих техніко-технологічних та організаційних рішень. Саме тому основу будь-якого кластеру мають складати представники підприємницької спільноти, що здійснюють свою діяльність в даному регіоні, а її конкурентоспроможність є критерієм ефективності функціонування кластеру як інтегруючої структури. В статті підкреслено, що розвиток інтеграційних структур на базі кластерних об'єднань сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності суб'єктів аграрного підприємництва.

Автор зазначає, що переважна більшість позитивних аспектів даного процесу пов'язані з підвищенням якості використання наявного ресурсного потенціалу, насамперед за рахунок доступу до сучасних техніко-технологічних рішень, а також їхньої адаптації до умов та вимог конкретного регіону та суб'єкта господарювання. В статті наголошується на необхідності створення інноваційних аграрних кластерів, базою для яких мають бути регіональні науково-навчальні центри. Автором обґрунтовуються такі напрями співпраці між науковим та бізнес-співтовариствами: розробка ексклюзивних техніко-технологічних схем організації конкурентоспроможного виробництва або адаптація існуючих відповідно до потреб конкретного господарства; оптимізація теоретико-методологічного забезпечення дослідження сучасних особливостей розвитку аграрного виробництва, враховуючи його багатоукладний характер; підготовка фахівців для організації ефективного ведення підприємницької діяльності, враховуючи специфіку малого та середнього аграрного підприємництва, а також сільськогосподарських підприємств сімейного типу на засадах високого рівня товарності; моніторинг процесів регіонального розвитку аграрного виробництва з метою визначення основних трендів функціонування галузі.

Ключові слова: *кластер, аграрне підприємництво, інтеграційні процеси, конкурентоспроможність, фермерські господарства, інноваційна діяльність, кадрове забезпечення.*

Теоретические аспекты реализации интеграционных процессов в аграрном секторе на основе кластеров

Д.В. Еременко
eremenko-dv@mail.ru

Таврический государственный агротехнологический университет,
пр. Б. Хмельницкого, 18, г. Мелитополь, Запорожская облизько, 72310, Украина

Статья посвящена анализу теоретических подходов относительно формирования интеграционных связей в аграрном секторе экономики Украины с помощью кластеров. Автор отмечает, что на данный момент имеет место ряд трактовок понятия «кластер», сложившиеся в научной и нормативно-правовой плоскостях. Несмотря на некоторые различия в фор-

Citation:
Yeremenko, D. (2017). Theoretical aspects of integration processes in the agricultural sector based clusters. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 56–60.

мулировках, неотъемлемой составляющей любого кластера являются субъекты предпринимательской деятельности, которые пытаются повысить уровень конкурентоспособности производства за счет оптимизации системы межхозяйственных связей, повышения уровня эффективности использования имеющегося ресурсного потенциала, внедрения научно обоснованных технико-технологических и организационных решений. Именно поэтому основу любого кластера должны составлять представители предпринимательского сообщества, осуществляющие свою деятельность в данном регионе, а ее конкурентоспособность является критерием эффективности функционирования кластера как интегрирующей структуры. В статье отмечается, что развитие интеграционных структур на базе кластерных объединений будет способствовать повышению уровня конкурентоспособности субъектов аграрного предпринимательства.

Автор отмечает, что подавляющее большинство положительных аспектов данного процесса связаны с повышением качества использования имеющегося ресурсного потенциала, прежде всего за счет доступа к современным технико-технологическим решениям, а также их адаптации к условиям и требованиям конкретного региона и субъекта хозяйствования. В статье отмечается необходимость создания инновационных аграрных кластеров, базой для которых должны быть региональные научно-учебные центры. Автором обосновываются следующие направления сотрудничества между научным и бизнес-сообществами: разработка эксклюзивных технико-технологических схем организации конкурентоспособного производства либо адаптация существующих согласно потребностям конкретного хозяйства; оптимизация теоретико-методологического обеспечения исследования современных особенностей развития аграрного производства, учитывая его многоукладный характер; подготовка специалистов для организации эффективного ведения предпринимательской деятельности, учитывая специфику малого и среднего аграрного предпринимательства, а также сельскохозяйственных предприятий семейного типа на основе высокого уровня товарности; мониторинг процессов регионального развития аграрного производства с целью определения основных трендов функционирования отрасли.

***Ключевые слова**: кластер, аграрное предпринимательство, интеграционные процессы, конкурентоспособность, фермерские хозяйства, инновационная деятельность, кадровое обеспечение.*

Theoretical aspects of integration processes in the agricultural sector based clusters

D. Yeremenko
eremenko-dv@mail.ru

Tavria State Agrotechnological University,
18 B.Khmelnitsky Ave., Melitopol, Zaporizhia obl. 72310, Ukraine

The article is devoted to analysis of theoretical approaches concerning the formation of integration relations in the agrarian sector of Ukraine's economy with the help of clusters. The author notes that at the moment has a number of interpretations of the concept «cluster» established in the scientific and regulatory dimensions. Despite some differences in wording, an essential component of any cluster are the subjects of entrepreneurial activity who are trying to raise the level of competitiveness of production due to optimization of the system of intereconomic communications, increasing the level of efficiency of the available resource potential, introduction of scientifically grounded technical-technological and organizational solutions. That is why the basis of any cluster should be representatives of the business community operating in the region, and its competitiveness is the criterion of efficiency of functioning of the cluster as an integrated structure. The article notes that the development of integration structures on the basis of cluster associations is to increase the level of competitiveness of subjects of agrarian entrepreneurship.

The author notes that the vast majority of the positive aspects of the process associated with improving the quality use of available resource potential, primarily due to access to modern technological solutions and adapting them to the conditions and requirements of a particular region and entity. The article notes the need to create agricultural innovation clusters, the basis for which should be regional research and training centers. The author substantiates the following directions of cooperation between scientific and business communities: development of exclusive technological schemes of the organization of competitive production or adaptation according to the needs of a particular economy; optimization, theoretical and methodological supply of the study of modern features of development of agricultural production, given its mixed character; training of specialists for organization of effective business activity, given the specificity of small and medium agricultural businesses and agricultural enterprises of family type on the basis of a high level of marketability; monitoring the processes of regional development of agricultural production with the aim of identifying the main trends in the functioning of the industry.

***Key words:** cluster, agro entrepreneurship, integration processes, competitiveness, farming, innovation, and staffing.*

Вступ

Процес будівництва інтеграційних утворень на базі суб'єктів системи аграрного виробництва відбувається постійно, безперервно і отримує свій вияв у різноманітних формах залежно від тісноти зв'язків між членами-учасниками, мети, що ставить перед собою конкретне формування, а також організаційно-правового статусу елементів, що його створюють. Як приклад можна навести міжгосподарські об'єднання кооперативно-корпоративного типів, обслуговуючі кооперативи, які включають в себе фізичних та юридичних осіб, агропромислові об'єднання тощо. Проте за сучасних умов набуває особливого значення активізація розвитку аграрного підприємництва на засадах кластерного підходу.

Актуальність теми. Проблематика оптимізації міжгосподарської співпраці суб'єктів аграрного підприємництва, а також напрями розвитку кластерного будівництва в аграрному секторі знайшли своє відображення в працях В.М. Гейця, В.К. Збарського, П.Т. Саблука, С.І. Соколенка та ін. Проте, на нашу думку, потребують додаткового дослідження питання, пов'язані із вивченням теоретичних аспектів виник-

нення кластерних утворень на базі регіональної підприємницької спільноти (Sokolenko, 2004; Heiets, 2008; Sabluk and Kropyvko, 2010; Karpenko and Shpak, 2012; Zbarskyi, 2013; Kurbanov, 2015).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення теоретичних підходів щодо процесу кластерного будівництва в системі аграрного підприємництва. Для досягнення мети було сформульовано такі завдання: проаналізувати наукові підходи щодо визначення терміну «кластер», дослідити особливості створення кластерних структур, проаналізувати проблеми та перспективи формування регіональних кластерів на базі суб'єктів малого та середнього аграрного бізнесу.

Матеріал і методи дослідження

В процесі дослідження було використано такі методи: абстрактно-логічний, монографічний, порівняльного аналізу.

Результати та їх обговорення

Варто зазначити, що на даний момент має місце низка трактувань поняття «кластер», що сформовані у науковій та нормативно-правовій площинах. В науковій літературі існує низка визначень, що характеризують форми співпраці підприємницьких структур із державними інститутами в масштабі конкретного регіону (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика наукових підходів щодо визначення економічної сутності поняття «кластер»

Визначення	Мета діяльності	Особливості функціонування
Кластер – це організація територіально взаємопов'язаних відносинами співробітництва підприємств та організацій, що об'єднані навколо науково-освітнього центру, пов'язана партнерськими відносинами із державними та муніципальними органами управління	Підвищення конкурентоспроможності підприємств, регіону та національної економіки	Наявність наукових центрів як членів
Кластер – це географічна концентрація подібних, суміжних або додаткових підприємств з активними каналами для бізнес-транзакцій, комунікацій та діалогу, що поділяють спеціалізовану інфраструктуру, робочі ринки та послуги та мають спільні можливості або загрози.	Вирішення спільних організаційних та економічних проблем	Потенційна можливість для включення широкого кола підприємців
Промисловий кластер – це набір виробництв, чиї взаємовідносини представляють собою «покупець-постачальник» та «постачальник – покупець», або загальні технології, загальні покупці, або канали розподілу, або загальні людські ресурси	Оптимізація техніко-технологічних та організаційних ланцюгів	Галузева обмеженість членів
Регіональний кластер – це промисловий кластер, в якому фірми-члени перебувають у безпосередній близькості один до одного	Оптимізація техніко-технологічних та організаційних ланцюгів	Регіональна обмеженість членів
Регіональний індустріальний кластер – інноваційна структура, що формується в регіоні на основі концентрації мереж виробників, постачальників і споживачів, пов'язаних спільними схемами виробництва і реалізації продукції, проблемами регіонального відтворення та розвитку інституційного середовища	Налагодження кооперативної взаємодії між суб'єктами регіональної економіки для реалізації їх власних цілей та конкурентних переваг регіону	Відсутність обмежень за галузевими та територіальними ознаками
Кластер – це різновид великих мереж підприємницького типу, що сконцентровані на географічно визначеній території.	Удосконалення міжгосподарських відносин, рівня взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності	Організаційно-правова обмеженість членів кластерів

Джерело: Дослідження автора

Незважаючи на певні розбіжності у формулюваннях, невід'ємною складовою будь-якого кластеру є суб'єкти підприємницької діяльності, що намагаються підвищити рівень конкурентоспроможності виробництва за рахунок оптимізації системи міжгосподарських зв'язків, підвищення рівня ефективності використання наявного ресурсного потенціалу, запровадження науково обґрунтованих техніко-технологічних та організаційних рішень. Саме тому основу будь-якого кластеру мають складати представники підприємницької спільноти, що діють в даному регіоні, а її конкурентоспроможність є критерієм ефективності функціонування кластеру як інтегруючої структури.

Водночас географічна обмеженість кластеру і, як наслідок, суттєвий вплив його розвитку на соціально-економічний стан регіону обумовлює необхідність участі державних інститутів не тільки як засобу легітимізації даного об'єднання, а й форми контролю за організацією використання консолідованих обсягів матеріальних, грошових та трудових ресурсів. Особливо важливим є факт наявності даних структур в системі кластерів, що об'єднують представників малого та середнього аграрного бізнесу і діяльність яких значною мірою визначає характер розвитку сільських територій, рівень зайнятості на селі, ступінь добробуту сільського населення, демографічний вектор в сільській місцевості на ін.

Беручи до уваги вищевказані аспекти функціонування кластеру як специфічної структури, ми погоджуємося із думкою К.О. Ісланкіної відносно того, що

проблемне поле кластерного підходу складають не тільки дослідження питань конкурентоспроможності виробництва на рівні підприємства, галузі та національної економіки, а й аналіз та розробка загальнонаціональної та регіональної промислової політики, дослідження інноваційних аспектів діяльності суб'єктів господарювання та взаємодії мереж бізнесу, науки, державних і фінансових інститутів.

Аналізуючи характер ефекту від запровадження даної моделі співробітництва бізнес-структур та державних установ, варто зазначити, що переважна більшість позитивних аспектів даного процесу пов'язані із підвищенням якості використання наявного ресурсного потенціалу, насамперед за рахунок доступу до сучасних техніко-технологічних рішень, а також їхньої адаптації до умов та вимог конкретного регіону (що є особливо важливим для аграрного сектору) та суб'єкта господарювання. Окремо слід розглядати організаційну складову позитивного значення кластеру для його членів-учасників, яка пов'язана із здобуттям синергічного ефекту від взаємовигідного системного розвитку, спільно вирішуючи проблеми розвитку один одного. Набуває особливої значущості спроможність членів-учасників кластеру створювати та використовувати інформаційний капітал, вартість та споживна вартість якого є відносною більшою мірою, ніж матеріальних, фінансових та трудових ресурсів.

Уцьому зв'язку досить популярним є термін «інноваційний кластер», до складу якого зазвичай входять виробники певного виду продукції та послуг, постачальники сировини, матеріалів, обладнання, технологій, комерційні структури. Основи співробітництва, взаємодію і внутрішньомережеві зв'язки між організаціями, що входять до складу кластера, визначають відповідними угодами. Найуспішніше інноваційні кластери формуються там, де здійснюється інноваційний прорив у галузі виробництва, технології або послуг (Kniazevych and Britchenko, 2015).

Швидкість отримання інформації від членів кластеру та в процесі моніторингу інформаційного середовища, результативність її обробки (здобуття необхідних результатів в процесі аналітичної діяльності) за сучасних умов значною мірою впливає на рівень конкурентоспроможності суб'єкта аграрного підприємництва, незважаючи на організаційно-правовий статус. В даному аспекті особливо важливим є забезпечення взаємовигідної співпраці між представниками аграрного підприємництва (зокрема фермерськими господарствами) та регіональними науково-навчальними центрами, діяльність яких за сучасних умов здійснюється на принципах самовиживання. Скорочення державного замовлення на цілу низку спеціальностей і відповідно державного фінансування вищої школи в регіонах, створює реальну загрозу для подальшого існування даних закладів, що в свою чергу, вимагає пошуку нових засобів для забезпечення свого існування на засадах сталого розвитку. За цих обставин перспективними напрямами продуктивної співпраці між науковим та бізнес-співтовариствами є, на нашу думку, такі:

- розробка ексклюзивних техніко-технологічних схем організації конкурентоспроможного виробництва або адаптація існуючих відповідно до потреб конкретного господарства;
- оптимізація теоретико-методологічного забезпечення дослідження сучасних особливостей розвитку аграрного виробництва, враховуючи його багатоукладний характер;
- підготовка фахівців для організації ефективного ведення підприємницької діяльності, враховуючи специфіку малого та середнього аграрного підприємництва, а також сільськогосподарських підприємств сімейного типу на засадах високого рівня товарності;
- моніторинг процесів регіонального розвитку аграрного виробництва з метою визначення основних трендів та прогнозування подальших перспектив функціонування галузі.

Практична реалізація кластерного підходу щодо забезпечення конкурентоспроможного функціонування суб'єктів аграрного підприємництва дозволяє створити умови для системного розвитку значної кількості суб'єктів господарювання в межах окремого регіону, проте, реалізуючи дану модель інтеграційної взаємодії наукових, бізнесових та державницьких інституцій, необхідно, на нашу думку, дотримуватися таких принципів.

1. Відкритість кластеру, стимулювання розширення кола членів-учасників, гнучкість структури, наявність тісних взаємозв'язків між членами-учасниками.
2. Домінування приватного бізнесу як об'єкту реалізації проектних рішень і забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності як основної мети їхнього запровадження.
3. Створення конкурентних умов між членами-учасниками кластеру, стимулювання попиту на науково-інформаційну продукцію серед підприємців та забезпечення пропозиції інноваційно-інформаційної продукції з боку представників наукової спільноти.
4. Першочергова орієнтація на стимулювання економічного та соціального розвитку регіону, в якому зосереджена «критична маса» учасників-членів кластеру, участь у відповідних державних програмах та заходах.

Варто підкреслити, що сам процес створення та подальшого функціонування інтегрованих утворень кластерного типу є досить складним, кожен кластер має власні специфічні особливості виникнення та вектора розвитку і на характер його становлення здійснюють свій вплив комплекс факторів, дія яких не завжди має позитивний характер. До основних проблем практичної реалізації кластерів як форми консолідованого розвитку державних та бізнес-інститутів в аграрній сфері відносять такі:

- проблеми із визначенням цільової галузі або суб'єкта господарювання, що мають стати основою розвитку кластеру;
- незадовільний стан розвитку соціально-економічної інфраструктури, логістично-інформаційного забезпечення на рівні регіону;
- різний рівень конкурентоспроможності підприємницьких структур – учасників кластеру;

- відсутність належного професійно-кваліфікаційного рівня, а також практичних навичок та умінь для організації кластерних об'єднань та забезпечення ефективної взаємодії між учасниками протягом тривалого періоду;
- низький рівень інвестиційної привабливості об'єднань, що включають в себе членів, що різняться за організаційно-правовими та мотиваційними критеріями;
- відсутність належної інституційної структури кластеру як форми вираження інтересів своїх членів, а також проблеми із його інтеграцією в систему загальнодержавних соціально-економічних заходів;
- ізолююче-обмежуючий вплив периферійного розміщення на рівень конкурентоспроможності суб'єктів малого аграрного бізнесу.

Необхідно враховувати той факт, що кожен кластер є унікальним утворенням, що формується під впливом соціально-економічних факторів, які обумовлюються загальнонаціональними та регіональними особливостями розвитку всіх складових даного утворення (підприємництва, державних інститутів, наукових центрів тощо).

Висновки

В статті проаналізовано теоретичні підходи до процесу кластерного будівництва в системі аграрного підприємництва. За результатами дослідження доведено, що термін «кластер» трактується вітчизняними науковцями з різних позицій. Обґрунтовано необхідність забезпечення розвитку конкурентоспроможного аграрного виробництва за рахунок створення інноваційних кластерів. Зазначається важлива роль регіональних науково-навчальних центрів у підвищенні рівня конкурентоспроможності суб'єктів аграрного підприємництва.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому планується дослідити перспективи створення інноваційних кластерів на рівні конкретного регіону. Передбачається проаналізувати вплив кластерних структур на ступінь конкурентоспроможності суб'єктів малого аграрного підприємництва, зокрема фермерських господарств.

Бібліографічні посилання

Heiets, V. (2008). Klastery i merezhevi struktury v ekonomitsi – tema dosyt tsikava, ale na sohodni shche do kintsia ne vyvchena. Ekonomist. 10, 10–11 (in Ukrainian).

Zbarskyi, V.K. (2013). Upravlinnia rozvytkom malykh silskohospodarskykh pidpryiemstv. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Finansy i kredyt. 1, 108–115 (in Ukrainian).

Karpenko, O.O., Shpak, O.S. (2012). Osoblyvosti formuvannia klasteriv v Ukraini. Vodnyi transport. 2, 83–87 (in Ukrainian).

Kniazevych, A.O., Britchenko, I.H. (2015). Klasternyi pidkhid do stvorennia innovatsiinoi infrastruktury krainy. Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomika. 2(1), 24–29 (in Ukrainian).

Kurbanov, A.A. (2015). Klasternyj pohod v formirovanii innovacionnoj jekonomiki. Aktual'nye voprosy jekonomicheskih nauk. 44, 43–46 (in Russian).

Sabluk, P.T., Kropyvko, M.F. (2010). Klasteryzatsiia yak mekhanizm pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ta sotsialnoi spriamovanosti ahrarnoi ekonomiky. Ekonomika APK. 1, 3–12 (in Ukrainian).

Sokolenko, S.I. (2004). Klastery v hlobalnii ekonomitsi. K.: Lohos (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 2.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7612

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.3 : 681.3

Автоматизована система обчислення раціонів годівлі сільськогосподарських тварин

Б.І. Козій, О.І. Степанюк
k_itm@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

При обчисленні раціонів годівлі сільськогосподарських тварин необхідно використовувати значну кількість довідкового матеріалу. Сюди відноситься інформація про характеристики кормів та норми годівлі тварин. Пропонується зберігати цю інформацію у вигляді бази даних, яка утворена засобами табличного процесора MS Excel. База даних міститься у кількох таблицях. Структура бази даних передбачає наявність таких таблиць: таблиця еталонної бази даних про корми; таблиця робочої бази даних; таблиця кормових добавок; таблиця бази даних про норми годівлі тварин; таблиця з інформацією про максимально допустимі норми вмісту кормів в раціоні тварин.

Таблиця еталонної бази даних є захищеною від випадкових змін і служить еталоном, з якого можна при потребі копіювати інформацію в таблицю робочої бази даних. Таблицю робочої бази даних можна актуалізувати, вносячи в неї для кожного корму зміни, що одержані в результаті лабораторних аналізів вмісту в кормі поживних речовин.

Система містить розрахункову таблицю, яка призначена для формування раціону годівлі тварини певної статевовікової групи за запропонованим алгоритмом. Користувач має можливість задавати вміст у раціоні кожного виду корму, враховуючи його поживність, у відсотках від загальної поживності раціону. При цьому попередньо в розрахункову таблицю за допомогою системи макросів вводиться інформація з таблиці бази даних про норми годівлі для даної тварини та інформація про максимально допустимий вміст кожного з кормів в обчислюваному раціоні.

Ключові слова: *електронна база даних, корми, норми годівлі тварин, свинарство, табличний процесор, математична модель, раціони годівлі тварин.*

Автоматизированная система расчета рационов кормления сельскохозяйственных животных

Б.И. Козий, О.И. Степанюк
k_itm@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

При вычислении рационов кормления сельскохозяйственных животных необходимо использовать значительное количество справочного материала. Сюда относится информация о характеристиках кормов и нормах кормления животных. Предлагается сохранять эту информацию в виде базы данных, создаваемой средствами табличного процессора MS Excel. База данных содержится в нескольких таблицах. Структура базы данных предусматривает наличие таких таблиц: таблица эталонной базы данных о кормах; таблица рабочей базы данных; таблица кормовых добавок; таблица базы данных о нормах кормления животных; таблица с информацией о максимально допустимых нормах содержания определенных кормов в рационе животных.

Таблица эталонной базы данных является защищенной от случайных изменений и служит эталоном, с которого можна при потребности копировать информацию в таблицу рабочей базы данных. Таблицу рабочей базы данных можна акту-

Citation:
Kozij, B., Stepanjuk, O. (2017). Automated system calculation rations feeding farm animals. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 61–66.

ализировать, внося туда для каждого корма изменения, полученные в результате лабораторных анализов содержания в корме питательных веществ.

Система содержит расчетную таблицу, предназначенную для формирования рациона кормления животного определенной возрастной группы по предложенному алгоритму. Пользователь имеет возможность задавать содержание в рационе каждого вида корма, учитывая его питательность, в процентах от общей питательности рациона. При этом предварительно в расчетную таблицу при помощи системы макросов вводится информация с таблицы базы данных о нормах кормления для данного животного и информация о максимально допустимом содержании каждого из кормов в рассчитываемом рационе.

Ключевые слова: *электронная база данных, корма, нормы кормления животных, свиноводство, табличный процессор, математическая модель, рационы кормления животных.*

Automated system calculation rations feeding farm animals

B. Kozij, O. Stepanjuk
k_itm@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

When calculating feed rations of farm animals must use a considerable amount of reference material. This includes information about the characteristics of feed and animal feed regulations. It is proposed to keep this information in a database, which is formed by means of spreadsheet MS Excel. The database contained in several tables. The database structure provides for the following tables: Table reference database on feed; Table working database; Table feed additives; Table database on animal nutrition standards; a table listing the maximum permissible limits content of feed in the diet of animals. Table reference database is protected against accidental changes and serves as a benchmark from which to copy the information if necessary to table a working database. Working table can update the database, it makes a change for each feed that derived from laboratory analysis of content in the feed nutrients. The system includes the estimated table, which is intended to form the ration feeding the animals some sex-age groups of the proposed algorithm. The user can set content in the diet of each type of food as a percentage of the total dietary intake. This previously estimated in the table with the help of macros entered information from the database table rules of nutrition for the animal and information about the maximum content of each feed in the ration calculations.

Key words: *electronic database, feed, animal feed standards, pigs, spreadsheet, mathematical model, animal feed rations.*

Продуктивність тварин деякого стада, що характеризується певним генетичним потенціалом, залежить від впливу багатьох факторів зовнішнього середовища. Одним з таких факторів є належна годівля високоякісними кормами при відповідній збалансованості добових раціонів тварин за усіма поживними речовинами (Cerenjk et al., 2015).

Процес обчислення раціонів годівлі тварин передбачає потребу в громіздкій роботі з великою кількістю довідкової інформації: табличними даними про вміст поживних речовин, макро- та мікроелементів, вітамінів у кожному виді корму, результатами лабораторних аналізів кормів, потребами в поживних речовинах тварин різних статево-вікових груп. Робота значно спрощується, якщо уся ця інформація зберігається в пам'яті комп'ютера у вигляді відповідної бази даних. При цьому виникає проблема розробки раціональної структури такої бази даних та наявності ефективної методики роботи з нею.

В даній роботі пропонується комп'ютерна система обчислення раціонів годівлі сільськогосподарських тварин, інформаційної основою якої служить база даних про характеристики кормів та норми годівлі тварин.

На нашу думку, доцільно створювати таку базу даних засобами табличного процесора, оскільки в подальшому буде зручно реалізувати алгоритм обчислення раціонів годівлі тварин та оптимізацію таких раціонів за допомогою електронних таблиць. Систему управління базою даних можна достатньо просто реалізувати за допомогою сукупності відповідних макросів (копіювання, доповнення, стирання).

База даних складається із сукупності реляційних таблиць. З нашого досвіду розробки обчислювальних інформаційних систем пропонується така структура бази даних.

1. Таблиця еталонної бази даних про корми, що можуть використовуватися для годівлі відповідного виду тварин. Для кожного корму в базі зберігається інформація про вміст в 1 кг поживних речовин, макро- та мікроелементів. Ця таблиця є захищеною від випадкових змін і служить еталоном, з якого можна при потребі копіювати інформацію в таблицю робочої бази даних.

2. Таблиця робочої бази даних, яку можна актуалізувати, вносячи в неї для кожного корму відповідні зміни, що одержані в результаті лабораторних аналізів вмісту в кормі поживних речовин, оскільки при тривалому зберіганні кормів їхні властивості можуть змінюватися, а отже – не відповідати еталонним значенням. При роботі системи інформація з цієї таблиці використовується для автоматичного підрахунку вмісту в раціоні речовин, за якими балансується раціон.

3. Таблиця премікcів, яка містить інформацію про типи кормових добавок та їхні характеристики, що можуть використовуватися при годівлі даного виду тварин (Polistcuk and Bulavkina, 2010).

4. Таблиця бази даних про норми годівлі різних статево-вікових груп відповідного виду тварин. Кожний рядок таблиці відповідає одній з таких груп. Як-

що в подальшому при роботі з системою виявиться, що користувач має потребу в обчисленні раціонів годівлі для інших груп тварин, він може доповнити базу, сформувавши відповідні нові рядки.

5. Таблиця з інформацією про максимально допустимі норми вмісту кормів в раціоні тварин.

У даній статті розглядається система обчислення раціонів годівлі свиней, а тому база даних містить відповідну інформацію.

На рис.1 зображено таблицю еталонної бази даних кормів, які можуть використовуватися при годівлі свиней. Таблиця містить довідкову інформацію про вміст поживних речовин, мікроелементів та вітамінів в 1 кг корму, яка є стандартною для даної території. Еталонна база даних кормів використовується для поновлення робочої бази, якщо виникає потреба. Таке поновлення реалізується шляхом копіювання вмісту таблиці еталонної бази в таблицю робочої бази даних кормів за допомогою макросу, який активізується кнопкою Копіювання бази (див. рис. 1) .

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
1		База даних для обчислення раціону годівлі свиней										
2				Вміст поживних речовин в 1 кг корму					Копіювання бази			
3	Назва корму	Корм.од.	Об.енерг.	Суха реч.	Сир.прот.	Пер.прот.	Сир.клітк.	Лізин	Метіон.+цист.	Кальцій	Фосфор	Каротин
4		кг	МДж	г	г	г	г	г	г	г	г	мг
5	Горох (екструд.)	1,18	13,06	850	218	192	54	14,2	5,5	2	4,3	0,2
6	Овес	1	10,78	850	108	79	97	3,6	3,2	1,5	3,4	1,3
7	Пшениця	1,28	13,56	850	133	106	17	3	3,7	0,8	3,6	1
8	Ячмінь	1,15	12,7	850	113	85	49	4,1	3,6	2	3,9	0,3
9	Кукурудза	1,33	13,67	850	103	73	38	2,1	3,3	0,5	5,2	3
10	Висівки пшен.	0,75	9,28	850	151	97	88	5,4	3,9	2	9,6	2,6
11	Макуха соняшн.	1,08	12,25	900	405	324	129	13,4	15,8	5,9	12,9	2
12	Шрот соняшн.	1,03	12,54	900	429	386	144	14,2	16,7	3,6	12,2	3
13	Шрот сої (48%)	1,31	14,5	900	497	450	58	28,4	14,2	3,2	6,8	0,2
14	Шрот сої (42%)	1,21	14,2	900	420	380	64	27,1	12,3	3	6,4	0,2
15	Вика	0,17	1,99	220	49	33	59	2,2	1,5	2,4	0,8	47
16	Конюшина	0,2	2,13	235	39	27	61	1,5	0,7	3,7	0,6	40
17	Люпин	0,19	2,25	200	43	31	57	1,9	1	1,9	0,5	27
18	Люцерна	0,22	1,99	250	50	38	68	1,9	1,1	4,5	0,7	44
19	Картопля сира	0,3	3,19	220	18	10	8	1	0,5	0,2	0,5	0,2
20	Картопля варена	0,32	3,34	230	18	11	8	1	0,5	0,1	0,5	0
21	Буряк корм.	0,12	1,74	120	13	9	9	0,4	0,2	0,4	0,5	0,1
22	Морква	0,14	1,74	120	12	8	11	0,5	0,4	0,9	0,6	54
23	Жом свіжий	0,12	1,74	112	12	6	33	1,2	0	1,5	0,14	0
24	Дріжджі сухі	1,19	14,69	900	455	419	2	30,9	12,3	3,85	14,9	0
25	Молоко цільне	0,3	2,88	130	35	33	0	2,8	1,2	1,3	1,2	0,9
26	Відвійки свіжі	0,13	1,51	90	37	35	0	2,9	1,2	1,4	1	0
27	Сироватка свіжа	0,13	1,1	59	10	9	0	0,6	0,1	0,4	0,5	0
28	Борошно м.-кістк.	1,04	11,5	900	401	341	0	21,7	8,8	143	74	0
29	Борошно рибне	0,98	13,34	900	621	571	0	49,7	26,1	66,6	36,2	0
30	Премікс											

Рис. 1. Вигляд частини таблиці еталонної бази даних про вміст поживних речовин в кормах для свиней

У цій таблиці в рядок **30** (рис. 1) при виконанні обчислень раціону годівлі для конкретної групи тварин слід вставити з таблиці премісів інформацію про вміст поживних речовин, які містяться у вибраному премісі.

Таблиця робочої бази даних кормів містить реальну інформацію про вміст поживних речовин, мікроелементів та вітамінів в 1 кг корму згідно з результатами лабораторних аналізів кормів. Реальна інформація вноситься в таблицю робочої бази даних після одержання результатів аналізів кормів.

У таблиці бази даних про норми годівлі міститься така інформація для різних статево-вікових груп відповідного виду тварин (рис. 2). Кожний рядок таблиці відповідає одній з таких груп. В нашому випадку це статево-вікові групи свиней різної живої маси, наприклад:

- норми годівлі поросят живою масою від 6 до 38 кг;
- норми годівлі свиней при середньодобовому прирості 550 г;
- норми годівлі свиней при середньодобовому прирості 800 г ;
- норми годівлі холостих свиноматок;
- норми годівлі свиноматок в перші 84 дні супоросності та інші.

Якщо в подальшому при роботі з системою виявиться, що користувач має потребу в обчисленні раціонів годівлі для інших груп тварин, він може доповнити базу, сформувавши відповідні нові рядки.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1											
2	Кнопка 1	**Норми годівлі поросят**									
3	Жива маса ,кг	Корм.од.	Об.енерг.	Суха реч.	Сир.прот.	Пер.прот.	Сир.клітк.	Лізин	Метіон.+цист.	Кальцій	Фосфор
4	6	0,51	5,66	320	87	73	11	4,5	2,7	4,4	3,3
5	8	0,6	6,66	410	103	84	15	5,1	3,1	4,7	3,7
6	10	0,7	7,77	470	118	96	17	5,9	3,5	5,4	4,3
7	12	0,8	8,88	540	135	111	19	6,8	4,1	6,2	4,9
8	14	0,91	10,09	650	150	123	27	7,2	4,3	6,7	5,4
9	16	1,03	11,43	740	171	140	31	8,2	4,9	7,7	6,1
10	18	1,13	12,54	810	187	153	34	9	5,4	8,4	6,7
11	20 - 28	1,5	16,6	1150	230	179	60	10,4	6,2	11	9
12	30 - 38	1,8	20	1390	278	217	72	12,5	7,5	13	10
22											
23	Кнопка 1	**Норми годівлі свиней при середньодобовому прирості 800 г**									
24	Жива маса ,кг	Корм.од.	Об.енерг.	Суха реч.	Сир.прот.	Пер.прот.	Сир.клітк.	Лізин	Метіон.+цист.	Кальцій	Фосфор
25	40	2,5	27,7	1950	339	263	109	14,2	8,5	16	14
26	50	2,9	32,2	2270	395	306	127	16,6	10	19	16
27	60	3,2	35,5	2500	435	338	140	18,3	11	21	17
28	70	3,6	40	2690	448	350	160	18,4	11	22	18
29	80	3,8	80	2840	463	361	182	18,5	11,1	23	19
30	90	4,1	45,6	3060	499	389	196	19,9	11,9	25	20
31	100 - 120	4,4	48,9	3280	537	417	210	21,3	12,8	27	22

Рис. 2. Вигляд частини таблиці бази даних про норми годівлі свиней

Інформація з цієї таблиці бази даних для відповідної групи тварин копіюється в розрахункову таблицю за допомогою відповідного макросу, який активізує **кнопка 1** (див. рис. 2).

Для допомоги користувачеві при обчисленні раціону годівлі для відповідної групи тварин із заданою масою база даних містить таблицю, в якій наведено максимально допустимі норми вмісту різних видів корму в добовому раціоні свиней у відсотках від поживності раціону (рис. 3). Потрібний стовпчик таблиці можна копіювати в розрахункову таблицю за допомогою відповідного макросу, який активізує **кнопка 2** (див. рис. 3).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q
1	Кнопка 2	**Максимально допустимі норми вмісту кормів у добовому раціоні свиней (в % від поживності раціону)**															
2	Назва корму	Поросята									Відгодівля						
3		6	8	10	12	14	16	18	20 - 28	30 - 38	40	50	60	70	80	90	100
4	Горох (екструд.)	0	0	5	5	5	10	10	10	10	15	15	15	15	15	15	15
5	Овес	0	0	0	5	5	5	5	7	8	10	10	10	12	12	12	15
6	Пшениця	50	50	50	50	50	50	50	30	30	30	30	30	30	30	30	30
7	Ячмінь	30	30	30	30	30	30	30	40	40	50	60	70	70	70	70	70
8	Кукурудза	35	35	35	40	40	40	40	40	40	55	55	55	55	55	55	55
9	Висівки пшен.	0	0	0	0	0	0	0	10	10	15	16	18	20	20	20	20
10	Макуха соняшн.	0	0	5	5	10	10	10	10	10	15	15	20	20	20	20	20
11	Шрот соняшн.	0	0	5	5	10	10	10	10	10	15	15	20	20	20	20	20
12	Шрот сої (48%)	20	20	20	20	20	20	20	15	15	15	15	15	15	15	15	15
13	Шрот сої (42%)	20	20	20	20	20	20	20	15	15	15	15	15	15	15	15	15

Рис. 3. Вигляд частини таблиці бази даних про максимально допустимі норми вмісту різних видів корму в добовому раціоні свиней

Як приклад, наведено розрахункову таблицю для обчислення раціону годівлі свиней масою 40 кг із запланованим добовим приростом маси 800 г. На рис. 4 зображено частину такої таблиці. Норми годівлі вибрано з таблиці бази даних про норми годівлі свиней (рис. 2). Ця інформація автоматично вставляється в розрахункову таблицю (**рядок 30**, табл. 4). У відповідний стовпчик розрахункової таблиці (**стовпчик В**, табл. 4) автоматично вставляється інформація про максимально допустимі норми вмісту різних видів корму в добовому раціоні такої тварини (рис. 3).

При обчисленні раціону годівлі слід задати для кожного виду корму вміст його в раціоні у відсотках від норми кормових одиниць поживності раціону (**стовпчик С**, рис. 4), користуючись рекомендаціями,

які містяться у **стовпчику B** розрахункової таблиці (рис. 4). При цьому автоматично підраховується:

x_i - вміст в (кілограмах) i-го корму в раціоні (**стовпчик D**) за формулою

$$x_i = x_{i\%} \cdot a_{ik} / (100 \cdot b_k);$$

P_{ij} - вміст в раціоні j-ї поживної речовини, що створюється кількістю x_i i-го корму за формулою

$$P_{ij} = a_{ij} \cdot x_i;$$

де $x_{i\%}$ – вміст в раціоні i-го корму (у відсотках від норми кормових одиниць);

b_k – норма кормових одиниць в раціоні;

a_{ik} – вміст кормових одиниць в 1 кг i-го виду корму;

a_{ij} вміст j-ї поживної речовини (в тому числі макро- та мікроелементів і вітамінів) в 1кг i-го виду корму;

Далі автоматично підраховуються:

- сумарна маса раціону (**клітина D29**)

$$X = \sum_{i=1}^{N} x_i,$$

- сумарний вміст кожної поживної речовини в раціоні

$$A_j = \sum_{i=1}^{N} P_{ij} \quad (\text{для j} = 1, 2, \ldots, M),$$

де N – кількість використаних видів кормів; M - кількість видів поживних речовин, за якими здійснюється балансування раціону. Далі система обчислює відхилення вмісту j-ї поживної речовини від заданої норми

$$\Delta A_j = A_j - b_j.$$

Оскільки всі обчислення здійснюються практично миттєво після задання процентного вмісту i-го корму, то протягом короткого проміжку часу користувач може знайти таке поєднання кормів в раціоні, при якому відхилення вмісту основних поживних речовин від норми не перевищує допустимих меж, одержати добре збалансований раціон.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
1					**Таблиця для виконання обчислень**						
2	Назва корму	Макс.допуст.	Вміст	Вміст	Корм.од.	Об.енерг.	Суха реч.	Сир.прот.	Пер.прот.	Сир.клітк.	Лізин
3		%	% к.о.	кг	кг	МДж	г	г	г	г	г
4	Горох (екструд.)	15	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5	Овес	10	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
6	Пшениця	30	30	0,586	0,75	7,95	498,05	77,93	62,11	9,96	1,76
7	Ячмінь	50	38	0,826	0,95	10,49	702,17	93,35	70,22	40,48	3,39
8	Кукурудза	55	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
9	Висівки пшен.	15	1	0,033	0,03	0,31	28,33	5,03	3,23	2,93	0,18
10	Макуха соняшн.	15	15	0,347	0,38	4,25	312,50	140,63	112,50	44,79	4,65
11	Шрот соняшн.	15	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
12	Шрот сої (48%)	15	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
13	Шрот сої (42%)	15	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
14	Вика	7	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
15	Конюшина	8	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
16	Люпин	7,5	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
17	Люцерна	9	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
18	Картопля сира	0	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
19	Картопля варена	50	12	0,938	0,30	3,13	215,63	16,88	10,31	7,50	0,94
20	Буряк корм.	2	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
21	Морква	2,5	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
22	Жом свіжий	2	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
23	Дріжджі сухі	2	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
24	Молоко цільне	0	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
25	Відвійки свіжі	1,5	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
26	Сироватка свіжа	3	0	0,000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
27	Борошно м.-кістк.	3	1	0,024	0,03	0,28	21,63	9,64	8,20	0,00	0,52
28	Борошно рибне	3	3	0,077	0,08	1,02	68,88	47,53	43,70	0,00	3,80
29	**Разом**		100	2,83	2,50	27,43	1847,19	390,98	310,27	105,66	15,24
30	Норма				2,5	27,7	1950	339	263	109	14,2

Рис. 4. Вигляд частини розрахункової таблиці для обчислення раціону годівлі свиней масою 40 кг з добовим приростом маси 800 г

Наведену розрахункову таблицю також можна використати для оптимізації добового раціону годівлі тварин за його мінімальною собівартістю. Для цього робочу таблицю бази даних слід доповнити стовпчиком, який містить реальні ціни усі видів корму, та використати математичну модель оптимізації раціонів годівлі тварин (Kozij et al., 2001).

Таким чином, запропонована система дозволяє швидко здійснювати весь комплекс обчислень, які необхідно виконати для знаходження раціонів годівлі

сільськогосподарських тварин. Система містить усю інформацію, яка використовується при обчисленні раціонів годівлі тварин у вигляді реляційної бази даних та алгоритм таких обчислень в середовищі табличного процесора.

Система є відкритою, що дозволяє в подальшому наповнювати базу даних новою інформацією, а також надавати системі нових можливостей в напрямі розв'язування оптимізаційних задач.

Бібліографічні посилання

Kozij, B., Kravciv, R., Kyryliv, J., Pankiv, I. (2001). Rozrachunky u tvarynnyctvi zasobamy tablycsnoho procesora Excel. (in Ukrainian).

Polistcuk, A.A., Bulavkina, T.P. (2010). Sucsasni kormovi dobavky v hodivli tvaryn i ptyci. Visnyk Poltavskoi ahrarnoi akademij. 2, 63–66 (in Ukrainian).

Cerenjk, O.M., Akimov, O.V., Kosov, M.O. (2015). Povnocinna hodivla svynej. Sucsasne tvarynnyctvo. Sucsasne tvarynnyctvo. 6 (301). – Rezhym dostupu do resursu: http://www.agro-business.com.ua/suchasne-tvarynnytstvo/2963- povnotsinna-godivlia-svynei.html**.** (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 1.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7613

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 314:711.13:316.3:33

Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні

С.В. Коробка, Т.Г. Пенцак
korobkas@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

У статті обґрунтовано актуальність та узагальнено чинники, які ускладнюють соціально-економічний розвиток сільських територій. Зазначено, що у сільській місцевості спостерігається високий рівень безробіття, постійно збільшується кількість селян, які мігрують до міста, погіршується виробнича і соціальна інфраструктура. Подано визначення таких понять, як територія, сільська територія, розвиток сільських територій. Зокрема відмічається, що соціально-економічний розвиток сільських територій – необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного середовища та соціальної інфраструктури території, внаслідок чого відбувається створення нового якісного стану. Наведено показники соціально-економічного розвитку сільських територій. Відзначено позитивні зміни та невирішені проблеми. Обґрунтовано необхідність розробки Концепції сталого розвитку сільських територій. Подальший розвиток сільських територій має відбуватися з урахуванням нових засад організаційного забезпечення і фінансування, а також бути серед пріоритетів комплексного розвитку, залучення інвестиційних ресурсів, та врахування потреб сільського населення.

Ключові слова: *території, сільські території, сільські жителі, соціально-економічний розвиток, шляхи розвитку сільських територій.*

Проблемы социально-экономического развития сельских территорий в Украине

С.В. Коробка, Т.Г. Пенцак
korobkas@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

В статье обоснована актуальность и обобщены факторы, которые осложняют социально-экономическое развитие сельских территорий. Отмечено, что в сельской местности наблюдается высокий уровень безработицы, постоянно увеличивается количество крестьян, которые мигрируют в города, ухудшается производственная и социальная инфраструктура. Дано определение таким понятиям, как территория, сельская территория, развитие сельских территорий. В частности отмечается, что социально-экономическое развитие сельских территорий необратимая, направленное, закономерное изменение экономической среды и социальной инфраструктуры территории, вследствие чего происходит создание нового качественного состояния. Приведены показатели социально-экономического развития сельских территорий. Отмечены положительные изменения и нерешённые проблемы. Обоснована необходимость разработки Концепции устойчивого развития сельских территорий. Дальнейшее развитие сельских территорий, должно происходить с учётом новых принципов организационного обеспечения и финансирования, а также быть среди приоритетов комплексного развития, привлечение инвестиционных ресурсов и учёта потребностей сельского населения.

Ключевые слова: *территории, сельские территории, сельские жители, социально-экономическое развитие, пути развития сельских территорий.*

Citation:
Korobka, S.V., Pentsak, T.G. (2017). Problems of socio-economic development of rural territories in Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 67–71.

Problems of socio-economic development of rural territories in Ukraine

S.V. Korobka, T.G. Pentsak
korobkas@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The article substantiates the relevance and summarizes the factors hampering socio-economic development of rural areas. It is noted that in rural areas there is high unemployment, a steadily increasing number of peasants who migrate to cities, deteriorating industrial and social infrastructure. The definition of such concepts as territory, rural territory, rural development areas. In particular it is noted that the socio-economic development of rural areas is irreversible, directed, regular change of economic environment and social infrastructure of the territory, in consequence of which there is the creation of a new qualitative state. Given the socio-economic development of rural areas. Positive changes and remaining challenges. The necessity of developing the concept of sustainable development of rural areas. Further development of rural areas should take into account new principles of organizational support and funding, and should be among the priorities of comprehensive development, attraction of investment resources, and the needs of the rural population. Because, now priority of policy areas in Ukraine is far from perfect and requires a phased solution to all problems. First step is to develop appropriate legislation that will take into account all the peculiarities of the socio-economic situation of our country. Requires coordination and adoption of the nearly 37 important bills that are important not only for the development of Silk areas, and for the entire agricultural sector. However, it is not writing these laws and their enforcement. The importance of rural development is the creation of state support to producers of the country, determining reasonable amounts of budget allocations for agricultural production, leading to increasing access to social benefits and creating conditions for social responsibility. Implementation of the proposed measures will make it possible to stabilize the demographic situation and increase sustainable employment in rural areas; increase income of rural residents, will increase revenues to the level of urban residents; approximation of living conditions in the countryside to the city and the preservation of rural areas; reduce anthropogenic pressures on the system landscape and natural environment.

Key words: *territory, rural areas, rural population, socio-economic development, the development of rural areas, rural residents*

Вступ

Сільські території є важливою соціально-економічною й екологічною підсистемою економіки країни, де зосереджені значні людські, природні та виробничі ресурси і галузі, тому саме сприяння їх розвитку значною мірою посилює стан економіки та зміцнює їх продовольчу безпеку (Kukhar, 1998; Libanova, 2014). За сьогоднішніх умов більшість сільських територій характеризуються низьким соціально-економічним розвитком, обмеженим діапазоном вибору форм використання трудового потенціалу та видів трудової діяльності, а основним видом діяльності є сільськогосподарська праця. Сезонний характер виробництва, який властивий для сільського господарства, призвів до того, що у сільській місцевості спостерігається високий рівень безробіття, постійно збільшується кількість селян, які мігрують до міста, погіршується виробнича і соціальна інфраструктура.

Проте функціонування сільських територій має свої особливості, які можна згрупувати в комплекс природних, соціальних, економічних, політичних, культурних, адміністративних проблем. Розвиток сільських територій має базуватися на нових засадах організаційного забезпечення і фінансування, а також бути серед пріоритетів комплексного розвитку, залучення інвестиційних ресурсів, та врахування потреб сільського населення.

Аналіз досліджень проблеми. Проблема соціально-економічного розвитку сільських територій є центральною у працях вітчизняних вчених В. Зберського, О. Бородіної, Д. Гром'яка, В. Кухара, І. Прокопи, В. Рябоконь та інших. Тому виникає необхідність теоретичного і практичного обґрунтування соціально-економічного розвитку сільських територій, що і зумовлює актуальність даного дослідження.

*Виділення невирішених проблем***.** Водночас відсутність єдиного бачення щодо механізму розв'язання наявних проблем сприяє пошуку системного підходу до соціально-економічного розвитку сільських територій.

Мета статті – аналіз проблем соціально-економічного розвитку сільських територій з метою подальшого визначення шляхів подолання цих проблем.

*Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження***.** Відображення стану та динаміки економічних і соціальних процесів, переваг у конкурентній боротьбі є важливою передумовою розвитку вітчизняних підприємств. Постійна взаємодія господарюючого суб'єкта та середовища, в якому він функціонує, є важливою передумовою ефективного соціально-економічного розвитку. Під соціально-економічним розвитком розуміють складний суперечливий процес, у якому відбувається взаємодія позитивних та негативних факторів (Zakon Ukrainy, 2007).

Соціально-економічний розвиток визначається як незворотній процес спрямованої та закономірної зміни системи на підставі врахування її унікальності, відносної стійкості і протидії змінам. Поняття «територія» трактується як певна просторова частина землі, яка має свої географічні координати, де проживають люди, має співвідношення природних та штучних факторів, які визначають рівень комфортності буття. Що стосується терміну «сільська територія», то він характеризує певне просторове середовище, в межах якого проживає і працює населення, де розміщені

природні та виробничі ресурси, необхідні для здійснення сільськогосподарської діяльності.

Згідно з Концепцією узгодженою зі Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, сільськими територіями варто вважати історично сформовану у законодавчо визначених межах системну сукупність, що поєднує в собі адміністративно-територіальну (сільські поселення, села, сільські ради) та територіально-функціональну приналежність, що характеризується певним способом життя, відмінним від міського (Derzhavna tsilova prohrama).

Розвиток сільських територій – система заходів (соціально-економічних, політико правих), спрямованих на забезпечення стабільних незворотних змін у виробничій, соціальній та екологічній сферах.

Виходячи з вищесказаного, можна говорити, що соціально-економічний розвиток сільських територій – це необоротна, спрямована, закономірна зміна економічного середовища та соціальної інфраструктури території, внаслідок чого відбувається створення нового якісного стану.

Розвиток сільських територій Україні має важливе соціально-економічне значення, оскільки тут проживає 31% (13 256 185 осіб) українського населення, налічується 28441 сіл, 80% поселень – території з чисельністю мешканців менше, ніж одна тисяча осіб. Працездатна чисельність сільських жителів налічує 8,3 млн осіб. З них працююча категорія працездатного населення у сільському господарстві дорівнює 3,8 млн. осіб, тобто 45%. Із числа зайнятих 40% працювало за межами свого населеного пункту, а 71% – у містах і селищах міського типу. Таким чином, безпосередньо у сільськогосподарському виробництві України зайнято не більше 2,3 млн жителів села працездатного віку. Разом з тим необхідно підкреслити, що протягом останніх кількох років кількість сільських жителів, які працюють за кордоном, збільшилась майже на 55 тис. осіб, або в 2,5 раза, проте ця цифра в декілька разів більша.

Нинішня соціально-економічна ситуація в сільській місцевості, селі, аграрному секторі економіки перебуває в критичній фазі, яка призводить до дестабілізації всієї економічної ситуації нашої країни. За таких умов варто виділити дві взаємопов'язані проблеми, одна з яких – це соціально-економічна перебудова українського села, яка спрямована на створення і розвиток високопродуктивного сільського господарства, а з іншого боку – в сільській місцевості є великий трудовий потенціал, значна його частина перебуває в пошуках зайнятості та заробітку, для існування емігрує в інші країни (Prokopa, 2007).

Руйнація та занепад сільських територій є результатом недостатньої уваги державних органів управління до їх проблем.

Серед основних проблем, які виникають на шляху розвитку сільських територій України, варто відмітити:

- природні (нерівномірність земельного та ландшафтного розподілу сільських територій, що призводить до нерівномірної густоти заселення сільських територій, низької економічної ефективності діяльності інфраструктурних об'єктів);

- історичні (сільські території тривалий час були аграрним додатком до СРСР, тут сформувався переважно сільськогосподарський напрям діяльності, який характеризувався низькою ефективністю та відсутністю організованості щодо ландшафтно-кліматичних умов господарювання);

- ментальні (поглиблення соціальної кризи та неефективність проведених реформ призводить до того, що більшість сільського населення не готова брати активну участь у розвитку власних територій; не бажання брати на себе відповідальність не тільки за себе, а й за всіх, хто проживає на цій території, панування принципу «моя хата з краю»);

- економічні (низька, а на деяких територіях і відсутня соціально-виробнича інфраструктура, нераціональне здійснення культури ведення сільського господарства призводить до від'ємного рівня рентабельності готової продукції тощо);

- соціальні, які відображаються у негативних тенденціях, які направлені на деградацію населення. Кількість сільського населення з року в рік зменшується, з карти зникають цілі поселення. Так, за статистичними даними, від 2000 року з карти України зникло понад 300 сільських населених пунктів, а чисельність сільського населення за цей період скоротилося більш ніж на 2 млн осіб.

- інфраструктурні: на сільських територіях спостерігаються негативні тенденції щодо сільської освіти (масово закриваються дитячі садочки, школи), медицини (закриваються амбулаторії), все це призводить до прискорення депопуляції сільських територій (з кожним роком все більше молодого населення виїздить в місто або за кордон), як наслідок Україна – єдина держава, в Європі, де сільське населення живе на три роки менше, ніж міське. Це призводить до трудової міграції економічно активного населення, а також збільшення соціального навантаження на ту частину зайнятого населення, що продовжує проживати та здійснювати економічну діяльність на сільських територіях.

- управлінські: неефективна система управління соціально-економічним розвитком як країни загалом, так і сільських територій зокрема. Значна за корумпованість та бюрократичність органів управління не тільки не сприяють, а, навпаки, сповільнюють розвиток сільських територій.

Перераховані вище проблеми негативно впливають на розвиток сільських територій, обмежують можливості формування та використання соціально-економічного потенціалу села, призводять до виникнення проблем у сільськогосподарському виробництві та супроводжуються руйнацією традиційного укладу сільського життя (Zbarskyi, 2010).

Оскільки сільські території – це не тільки місце, де здійснюється процес виробництва, а й природне середовище та місце проживання людей. Тому, від мешканця цієї території, зокрема його культурно-освітнього рівня, професійної підготовки, політичної активності, бажання, навичок та вміння працювати, залежить ефективність використання території.

За останні десятиліття сільські жителі зрозуміли, що їм варто розраховувати лише на себе та можливо-

го інвестора, який має бажання вкладати в нашу землю кошти. Основною причиною такої зацікавленості інвесторів є те, що Україна – серед лідерів світового ринку зерна (частка нашої країни на ринку посідає 9%), перше місце за обсягом виробництва соняшника та обсягом експорту соняшникової олії. В сумарному виразі дохід від експортної діяльності аграрного сектора економіки складає 11 млрд доларів США. Варто відмітити і той факт, що на сьогодні понад 2,2 млн га української землі перебувають під контролем іноземних корпорацій, також в Україні з'явилися так звані «сірі зони», де важко визначити хто є орендарем тої чи іншої ділянки.

Для інвесторів важливим моментом залишається інвестиційний клімат нашої країни, який сьогодні не може цілком задовольнити їхні вимоги. Основним змістом інвестиційного розвитку сільських територій є їх інвестиційна привабливість, яка залежить від сукупності ресурсів і заходів, та умов, які необхідні для ефективного використання інвестицій для рівномірного розвитку.

Серед негативних тенденцій інвестиційного клімату – повільні темпи реформування економіки, недосконалий механізм використання бюджетних коштів, повільні темпи боротьби з корупцією, недосконала законодавча база, яка пишеться під конкретні політичні течії, заполітизованість економіки та нераціональний розподіл внутрішніх інвестицій, несприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях, низька ліквідність ресурсів та недостатнє фінансування соціальної сфери села.

На сьогодні згідно зі статистичними даними основними товаровиробниками сільськогосподарської продукції є великі агрохолдинги та індивідуальні господарства (фермерські господарства, малі та середні приватні підприємства, особисті селянські господарства). Вказані вище товаровиробники зайняли на ринку свої ніші, й не конкурують між собою, оскільки великі агрохолдинги зорієнтовані на найбільш комерційно привабливі та експортно орієнтовані види продукції, тимчасом як середні, малі та індивідуальні підприємства зорієнтовані на продовольче самозабезпечення та наповнення місцевого та внутрішнього товарного ринку. Тому вони можуть бути і є виробниками м'яса, риби, молока, овочів, фруктів, ягід. З одного боку це є позитивним явищем, проте не враховуються такі негативи для економіки, як хижацька експлуатація природних ресурсів, особливо сільськогосподарських угідь, занепад соціальної інфраструктури, депопуляція сільських територій.

Повільний розвиток сільських територій пов'язаний з несільськогосподарським виробництвом продукції, зокрема ремесла, народні промисли та виробництво харчових продуктів під місцевими торговими марками. Теперішній стан розвитку малого та середнього підприємництва на сільських територіях не в змозі на належному рівні вирішити проблеми забезпечення зайнятості населення на високому рівня, створення нових робочих місць, що в свою чергу дозволило б підвищити рівень якості життя сільського населення. При цьому характерною особливістю сільських територій є наявність «прихованого безробіття».

Недостатньо використовується культурно-історичний та рекреаційний потенціал сільських територій, зокрема в галузі зеленого туризму. Це пов'язано із недостатністю інформації, низькою якістю та асортиментом туристичних послуг, відсутністю сучасної індустрії відпочинку в сільській місцевості. Не повною мірою використовується наявний потенціал заповідних та екологічно чистих, привабливих з рекреаційної точки зору, територій.

На багатьох сільських територіях є критичною екологічна ситуація, що зумовлена впливом багатьох природних та технологічних чинників, зокрема деградацією ґрунтів, поверхневими стоками з полів, забрудненням з тваринницьких комплексів, наявність підприємств з великою кількістю шкідливих викидів. Невирішена проблема сміттєзвалищ. Якщо говорити про рівень доходів, то вони у сільського населення є на чверть нижчі, ніж у населення малих міст, та удвічі, ніж у великих містах. Жителі сільських територій отримують соціальні послуги на низькому рівні.

Щоб відрегулювати цей процес, необхідно розробити нові підходи до розвитку сільських територій, які матимуть на меті стимулювання підприємницької активності та диверсифікацію зайнятості сільського населення. Тобто необхідно стимулювати два взаємопов'язані процеси. Перший процес – відродження трудомістких галузей сільськогосподарського виробництва. Другий – зменшення частки аграрного виробництва шляхом збільшення неаграрної зайнятості (зеленого туризму, агротуризму, малого та середнього підприємництва, переробних потужностей, розміщення обслуговуючих підприємств).

Особливе значення в такому контексті має розробка та реалізація Державної та цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Подолання негативних тенденцій на шляху розвитку сільських територій, згідно з даною програмою, можливе двома варіантами. Перший передбачає сталість розвитку сільських територій на основі оптимізації їх соціально-виробничої інфраструктури, зменшення трудової міграції та підвищення зайнятості сільського населення, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, поліпшення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, відтворення природних ресурсів та їх охорона. Другий варіант характеризується фінансуванням розвитку сільських територій, в тому числі й соціальної інфраструктури, декларуванням економічних, соціальних і екологічних заходів. Проте цей варіант не передбачає розв'язання основних проблем розвитку сільських територій.

Перспективними напрямами розвитку сільських територій є (Borodina and Mohylnyi, 2007):

- формування зайнятості населення на сільських територіях. Це стане можливим за умов самозайнятості, створення нових видів малого підприємництва шляхом залучення активної молоді та креативних людей з міст.

Необхідно враховувати той факт, що пріоритетний розвиток сільських територій можливий шляхом ро-

звитку людського капіталу так як однією із складових регіональної політики.

- формування зайнятості приведе до підвищення рівня життя і благоустрою мешканців сільських територій.

- державна політика в сфері регіонального розвитку. Сьогодні державна політика спрямована на децентралізацію, що має сприятливий характер для розвитку сільських територій.

- створення несільськогосподарських підприємств на сільських територіях. Має бути цілеспрямована політика громади на розвиток несільськогосподарського виду підприємницької діяльності, а саме відновлення ремесел, створення малих підприємств легкої промисловості, розвиток екотуризму.

- з міста на сільські території мають прийти нові технології, нові нестандартні форми управління, нові підходи до організації розподілу місцевих доходів та соціальних послуг.

- частиною регіональної політики держави має стати політика сільського розвитку. Формування законодавчої основи для реалізації державної регіональної політики відповідно до європейського досвіду.

- досягати реальних результатів у розвитку сільських територій можна шляхом використання нових можливостей щодо планування власного розвитку, нових фінансових ресурсів та прямої державної допомоги на розвиток інфраструктури території, а також реалізацію проектів регіонального розвитку, які сприятимуть зростанню місцевої економіки, розвитку людського потенціалу.

Висновки

Під соціально-економічним розвитком сільських територій варто розуміти динамічну взаємодію, яка полягатиме у економічному прогресі та суспільно-природній взаємодії на територіальному рівні.

Оскільки, в даний час політика розвитку сілких територій в Україні далека від досконалості і потребує поетапного вирішення всіх проблем. В першу чергу необхідно розробити відповідне законодавство, яке буде враховувати всі особливості соціально-економічного становище нашої країни. Потребує узгодження та прийняття парламентом майже 37 важливих законопроектів, які є важливими не тільки для розвитку сілких територій, а і для всього аграрного сектора економіки. Проте, головне не написання цих законів, а їх дотримання.

Наступним етапом в соціально-економічному розвитку сільських територій має стати процес децентралізації шляхом формуванні громад, що даватиме селянину можливість приймати участь в управлінні громадою та сприятиме благоустрою мешканців сільської місцевості.

Важливого значення у розвитку сільських територій набуває створення системи державної підтримки товаровиробників країни, визначення обґрунтованих обсягів виділення бюджетних коштів на виробництво сільськогосподарської продукції, що призведе, до збільшення доступу населення до соціальних благ та створення умов до соціальної відповідальності бізнесу в АПК.

Перспективним чинником та елементом соціально-економічного розвитку сільських територій є відтворення виробничо-ресурсного потенціалу шляхом розширення владних повноважень та можливостей громад у здійсненні процесу контролювання та стимулювання раціонального ресурсокористування на сільськогосподарських підприємствах всіх форм власності, залучення інвестицій у виробничу, соціальну та екологічну сфери сільських територій. Тому об'єктивною необхідністю виступає подальше вивчення соціально-економічного розвитку сільських територій, на засадах його циклічності, поглиблення теорії та вдосконалення практичних інструментів щодо обґрунтування напрямів подальшого їх піднесення.

Виконання запропонованих заходів дасть можливість стабілізувати демографічну ситуацію та забезпечити стале збільшення зайнятості на сільських територіях; збільшити доходи жителів сільської місцевості до рівня міських жителів; наблизити умови проживання на селі до міських та зберегти сільські населені пункти; зменшити антропогенні навантажень на ландшафтні системи та природне довкілля.

Бібліографічні посилання

Borodina, O. (2008). Silskyi rozvytok v Ukraini. Ekonomika APK. 9, 25–29 (in Ukrainian).

Borodina, O.M., Mohylnyi, O.M. (2007). Korehuvannia polityky derzhavnoi pidtrymky silskoho hospodarstva Ukrainy. Ekonomika APK. 6, 55–61 (in Ukrainian).

Derzhavna tsilova prohrama staloho rozvytku silskykh terytorii na period do 2020 roku [Elektronnyi resurs] / Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. Rezhym dostupu: http // www.minagro.gov.ua(in Ukrainian).

Zakon Ukrainy (2007). «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 roku» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF/page4 (in Ukrainian).

Zbarskyi, V. (2010). Sotsialna infrastruktura sela yak faktor vidtvorennia robochoi syly. Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. 154(1), 152–160 (in Ukrainian).

Kukhar, V.P. (1998). Problemy Ukrainy – perekhid do staloho rozvytku. http://www.medved.kiev.ua/arhiv_mg/stat_98/98_3_1.htm. (in Ukrainian).

Libanova, E.M. (2014). Liudskyi rozvytok v Ukraini: istorychnyi vymir transformatsii derzhavnoi sotsialnoi polityky. Kolektyvna monohrafiia. Za red. ISBN 978-966-02-7289-7 (in Ukrainian).

Prokopa, I. (2007). Silski terytorii Ukrainy: doslidzhennia i rehuliuvannia rozvytku. Ekonomika Ukrainy . 6, 50–59 (in Ukrainian).

Ryabokon, V.P. (2008). Osnovni napryami sotsialno – ekonomichnoyi perebudovi ta rozvitku ukrayinskogo sela. Ekonomika APK. 6, 86–89 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 5.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7614

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Ринкові можливості та загрози молокопереробних підприємств України

Н.С. Косар[1], Н.Р. Кубрак[2]
nata_kosar@ukr.net, nadiyakubrak@gmail.com

*[1]Львівський національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна;
[2]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького,
вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна*

У сучасних умовах молокопереробні підприємства зіткнулися з великою кількістю загроз для подальшої своєї діяльності. Вони пов'язані насамперед зі скороченням величини попиту на їхню продукцію на зовнішньому ринку через призупинення експортних поставок продукції у Росію, зменшенням доходів населення України і відповідно величини внутрішнього попиту, низькою якістю вітчизняної сировини, зменшенням її обсягів та зростанням цін на неї, збільшенням обсягів закупівлі молокопродуктів у приватних та фермерських господарствах населення. Проте останнім часом з'явилися і нові ринкові можливості для молокопереробних підприємств, які обумовлені зростанням в Україні обсягів поставок молока екстра ґатунку як сировини для подальшого виробництва, збільшенням попиту на молочні продукти з боку країн Близького Сходу та Північної Африки, Китаю, що вимагає дослідження споживчих уподобань на відповідних ринках. Для утримання існуючої та збільшення частки ринку України молокопереробні підприємства повинні приділяти увагу заходам паблісіті та стимулювання збуту для пропагування споживання саме продуктів промислового виробництва.

Ключові слова: *можливості молокопереробних підприємств, загрози молокопереробних підприємств, домашні та фермерські господарства, експорт молокопродуктів, імпорт молокопродуктів, просування молокопродуктів на ринку.*

Рыночные возможности и угрозы молокоперерабатывающих предприятий Украины

Н.С. Косар[1], Н.Р. Кубрак[2]
nata_kosar@ukr.net, nadiyakubrak@gmail.com

*[1]Львовский национальный университет «Львовская политехника»,
ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина;
[2]Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого,
ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина*

В современных условиях молокоперерабатывающие предприятия столкнулись с большим количеством угроз для дальнейшей своей деятельности. Они связаны прежде всего с сокращением величины спроса на их продукцию на внешнем рынке из-за приостановки экспортных поставок продукции в Россию, уменьшением доходов населения Украины и соответственно величины внутреннего спроса, низким качеством отечественного сырья, уменьшением его объемов и ростом цен на него, увеличением объемов закупки молокопродуктов в частных и фермерских хозяйствах населения. Однако в последнее время появились и новые рыночные возможности для молокоперерабатывающих предприятий, которые обусловлены ростом в Украине объемов поставок молока экстра сорта в качестве сырья для дальнейшего производства, увеличением спроса на молочные продукты в страны Ближнего Востока и Северной Африки, Китая, что требует исследования потребительских предпочтений на соответствующих рынках. Для удержания существующей и увеличение доли рынка Украины молокоперерабатывающие предприятия должны уделять внимание мерам паблисити и стимулирования сбыта для пропаганды потребления именно продуктов промышленного производства.

Citation:
Kosar, N., Kubrak, N. (2017). Market opportunities and threats milk processing enterprises Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 72–76.

Ключевые слова: *возможности молокоперерабатывающих предприятий, угрозы молокоперерабатывающих предприятий, домашние и фермерские хозяйства, экспорт молокопродуктов, импорт молокопродуктов, продвижение молокопродуктов на рынке.*

Market opportunities and threats milk processing enterprises Ukraine

N. Kosar[1], N. Kubrak[2]
nata_kosar@ukr.net, nadiyakubrak@gmail.com

[1]Lviv National Polytechnic University «Lviv Polytechnic»,
Stepan Bandera Str., 12, Lviv 79013, Ukraine;
[2]Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies named after S. Gzhytskyj,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The reducing of population incomes of Ukraine, the increase of prices for products of industrial production caused by increasing of demand for milk and other dairy products, which offer home enterprises and farms on the market. This negatively affects on the magnitude of demand for the products of dairy enterprises, which should enhance their communication activities with an emphasis on the quality of the offered products on the market and their compliance with existing standards, adherence of proper sanitary and hygienic conditions in their production, constantly carry out research customer needs, offering them new products and looking for new markets. The purpose of this study is to analyse the opportunities and threats of the manufacturers on the market of milk and dairy products of Ukraine, determine perspective directions of activization of their marketing activities. Lately the functioning of dairy enterprises accompanied by the existence of significant threats for their activities. The significant reduction of manufacturing in Ukraine caused by a significant reduction in the supply of the products in Russia, by the crisis in the global dairy market, by a decrease in the volume of domestic raw materials and its low quality. As a result of decrease in the profitability of production in recent years, dairy enterprises are experiencing a deficit of financial resources. In 2017 compared to 2016 in Ukraine forecasted decrease of milk production due to the dwindling number of cows in all kinds of farms and increase the value of its imports. The increase in sales of products dairy enterprises can be due to the increase in supplies of products for export. Significant prospects for growth in the export of dairy products are for Ukrainian producers to the markets of the countries of the Middle East and North Africa, but it requires the appropriate adaptation of commodity assortment of dairy enterprises through the study of consumer preferences in their respective markets. To retain the existing and increasing the share of the Ukrainian market great attention of dairy enterprises should pay on publicity and sales promotion, combining their actions within the framework of the implementation of the main measures. It is about promoting the consumption of just products of industrial production through their tasting in educational institutions, organization of excursions for schoolchildren and students on dairy enterprises with explaining the benefits of their products compared with «bazarnoû» , conduct independent assessment of the quality of such products and similar private farms with the spread of the results in the press, on radio and television, in the Internet.

Key words: *opportunities of dairy enterprises, threats of dairy enterprises, home enterprises and farms, exports of dairy products, imports of dairy products, the promotion of dairy products on the market.*

Вступ

Скорочення доходів населення України, зростання цін на продукцію промислового виробництва обумовили зростання попиту на молоко та молокопродукти, які пропонують домашні та фермерські господарства на ринку. Це негативно позначається на величині попиту на продукцію молокопереробних підприємств, які повинні активізувати свою комунікаційну діяльність з акцентом на якість пропонованих на ринку товарів та їхню відповідність наявним стандартам, дотримання належних санітарно-гігієнічних умов при їх виробництві, постійно проводити дослідження потреб клієнтів, пропонуючи їм нові товари та шукати нові ринки збуту.

Особливості маркетингової діяльності молокопереробних підприємств достатньо широко досліджені у науковій літературі. Зокрема, у (Kubrak et al., 2013) визначено напрями підвищення конкурентоспроможності молокопереробних підприємств шляхом використання окремих маркетингових інструментів. У (Petrynyak, 2011) подано напрями удосконалення організаційного та інформаційного забезпечення маркетингової діяльності молокопереробних підприємств, їх асортиментної та збутової політики. У (Poperechnyy and Kudla, 2016) автори значну увагу приділяють дослідженню інфраструктури аграрного ринку. Проте зміна факторів середовища функціонування вітчизняних молокопереробних підприємств суттєво вплинула на загрози та можливості для їхньої подальшої діяльності, що відповідно визначає і зміну пріоритетів у вдосконаленні окремих складових їх маркетингової діяльності.

Метою даної статті є дослідження можливостей та загроз виробників на ринку молока та молокопродуктів України, визначення перспективних напрямів активізації їхньої маркетингової діяльності. З цією метою було поставлено такі завдання:

- дослідити пропозицію на ринку молока і молокопродуктів України та фактори, які визначають її зміну;
- дослідити попит на ринку молока і молокопродуктів України та фактори, які визначають його зміну;
- проаналізувати особливості експорту та імпорту молока й молокопродуктів українськими виробниками;
- визначити, на яких складових маркетингової діяльності в умовах сьогодення виробники повинні зосередити свої зусилля.

Матеріал і методи досліджень

Проведене дослідження базується на використанні наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних уче-

них у сфері маркетингу, вторинній маркетинговій інформації про ринок молока та молокопродуктів України. При написанні роботи були використані загальнонаукові методи дослідження – аналізу, синтезу, узагальнення.

Результати та їх обговорення

Значне зростання вартості паливно-мастильних матеріалів, віддаленість молокозаводів від сировинної бази, нерозвинена структура заготівельних пунктів у сільській місцевості, зростання вартості сировини, знецінення української валюти негативно впливають на розвиток молокопереробних підприємств та призводять до скорочення обсягів їх виробництва. Зокрема у 2016 р. в Україні вироблено 1,6 млн т молокопродуктів, що на 0,3% менше, ніж у 2015 р. та на 15,79% менше, ніж у 2014 р. (Moloko ta molokoprodukty…, 2016). Суттєве зменшення обсягів виробництва молокопродуктів в Україні у 2015 р. було обумовлене значним скороченням поставок продукції у Росію та кризою на світовому молочному ринку.

У структурі виробництва молокопродуктів України в 2016 р. найбільша частка припадала на питне молоко (56,8%) та йогурти (25,8%). При цьому в 2016 р. зросла лише пропозиція кисломолочного сиру (на 3,9% більше, ніж у 2015 р.) та вершкового масла (на 0,1%). Відбулося зменшення обсягів виробництва більшості молокопродуктів – майже на 8% скоротилося виробництво жирних сирів, на 4% – молока та на 1,4% – кисломолочної продукції (йогурт, кефір, сметана). Аналізуючи обсяги виробництва молокопродуктів України у 2016 р. порівняно з 2014 р., варто зазначити, що найбільше падіння спостерігалося з таких товарних групах як молоко (–17,08%), твердий сир (–13%), масло (–11,4%) та кисломолочна продукція (–11,16%).

У таблиці 1 подана інформація про найбільших виробників молочної продукції України за результатами діяльності у 2015 р.

У таблиці 2 визначено основні види продукції та географію їх збуту для найбільших молокопереробних підприємств України за результатами діяльності у 2015 р.

Внаслідок зменшення рентабельності виробництва продукції протягом останніх років молокопереробні підприємства відчувають дефіцит фінансових ресурсів.

Таблиця 1

Інформація про найбільших виробників молокопродуктів України у 2015 р.

Рейтинг	Найменування підприємства	Власник	Дохід у 2015 р., млрд грн.
1.	«Терра Фуд»	Войтович С.	3,435
2.	«Молочний Альянс»	Шпиг Ф., Деркач О.	3,300
3.	«Danone Україна»	Danone	2,100
4.	«Альміра»	Балюк О.	1,986
5.	Група компаній «Комо»	Fromer Holding Limited	1,780
6.	«Житомирський маслозавод» — компанія «Рудь»	Рудь П., Вівсик О.	1,637
7.	«Люстдорф»	Остапенко Л., Васильєв О.	1,511
8.	«Milkiland Україна»	Юркевич А., Юркевич О.	1,363
9.	«Вімм-Білль-Данн Україна»	«Вімм-Білль-Данн продукти харчування» (РФ)	1,362
10.	«Волошкове поле»	Табалов А., Табалов О.	1,304

Складено на основі (TOP-10 naybil'shykh vyrobnykiv molochnoyi produktsiyi v Ukrayini)

Таблиця 2

Характеристика продуктової та збутової політики найбільших молокопереробних підприємств України

Найменування компанії	Основні види продукції	Географія збуту
«Терра Фуд» (19 підприємств на території України)	Цільномолочна продукція, сир, рослинно-вершкові суміші, вершкове масло. Лідер – на ринку фасованого вершкового масла і рослинно-вершкових сумішей	Охоплює понад 40 країн світу, у т. ч. країни Близького Сходу, Північної Африки, Балканів, Китай, США і Північну Корею
«Молочний Альянс» (6 підприємств на території України)	Молоко, сири, цільно- і кисломолочна продукція	Охоплює 35 країн світу, серед яких арабсько-мусульманські країни та Китай
«Danone Україна» – підрозділ французької продовольчої групи Danone (підприємства у м. Херсоні та м. Кременчуці)	Йогурти, сирки, продукти дитячого харчування.	Україна
«Альміра» (7 підприємств у Полтавській області)	Сухі молочні продукти, масло, сир, спреди, молочні консерви. Лідер на ринку сиру і сирних продуктів в Україні (23% цього ринку), вершкового масла і рослинно-вершкових сумішей (16%)	Охоплює понад 50 країн світу, у т.ч. країни СНД, Африки, Близького Сходу, США, Мексику, Японію
Група компаній «Комо» (8 підприємств на території України)	Цільномолочна продукція, сир, суха молочна сироватка	Активно експортувала продукцію у Росію, тепер орієнтується насамперед на ринки Китаю і Казахстану.

Складено на основі (TOP-10 naybil'shykh vyrobnykiv molochnoyi produktsiyi v Ukrayini)

При подальшому збільшенні вартості основної сировини – молока, це може призвести до банкрутства тих молокопереробних підприємств, на яких використовується застаріле обладнання і виробничий процес не є достатньо ефективним.

Негативно на розвиток молокопереробних підприємств впливає і низька якість вітчизняної сировини – молока – порівняно з іншими країнами. Необхідно враховувати, що у деяких країнах молоко поділяють на групи не лише за якісними показниками, а й за напрямами використання. Суттєво відрізняється і ціна такого молока. Зокрема, у США виділяють такі чотири його групи (Tsikhanovs'ka, 2016):

- молоко, яке призначене для подальшого споживання як питне і яке має найбільшу ціну закупівлі (перший клас);
- молоко, яке призначене для подальшого виробництва вершків, йогуртів, сметани та іншої подібної продукції (другий клас);
- молоко, яке призначене для подальшого виробництва твердих сирів (третій клас);
- молоко, яке призначене для виробництва масла, сухого молока (четвертий клас), закупівельна ціна на яке є найнижчою.

Проте у 2016 р. якість молока як сировини для молокопереробних підприємств поліпшилася, що підтверджується даними про зростання частки поступлення молока екстра ґатунку з 10,3% у 2015 р. до 14,6% у першому кварталі 2017 р., а вищого ґатунку – з 35,2% до 36,7% та зменшення частки молока першого ґатунку за досліджуваний період з 49,6% до 42% (Yakist' moloka…). Регіонами виробництва молока екстра ґатунку є Вінницька, Полтавська, Київська, Черкаська, Житомирська та Чернігівська області. У 2016 р. надходження молока базової жирності на молокопереробні підприємства зменшилося на 1,6% порівняно з 2015 р., а загалом закупівля молока у 2016 р. скоротилася на 9,3%. Вирішення проблеми забезпечення молокопереробних підприємств сировиною здійснювалося за рахунок зростання у три рази надходження давальницької та власновиробленої сировини.

У 2017 р. порівняно з 2016 р. в Україні прогнозується зменшення виробництва молока на 2,88%. Це обумовлене насамперед скороченням у 2016 р. поголів'я корів у всіх видах господарств на 2,7%. Споживання молока і молокопродуктів населенням у розрахунку на одну особу прогнозується у 2017 р. на рівні 208,5 кг при раціональній нормі – 380 кг. Скорочення власного виробництва молока призведе до збільшення величини його імпорту на 30%, хоча загалом частка імпорту у споживанні населенням України молокопродуктів не перевищуватиме 2%. Основними країнами-імпортерами молока в Україні у 2016 р. були Німеччина (40% усього обсягу), Бельгія, Франція, Туркменістан. При цьому структура імпорту суттєво змінилася порівняно з 2012 р., коли 80% молока імпортувалося в Україну з Білорусі та лише 20% — з країн ЄС.

Збільшення обсягів реалізації продукції молокопереробних підприємств може бути обумовлене зростанням обсягів поставок продукції на експорт. Аналіз вторинної маркетингової інформації свідчить, що у 2016 р. основу експортних поставок молокопереробних підприємств України становило молоко (47% у загальній величині поставок молокопродуктів), вершки згущені та молочна сироватка (22%), частка вершкового масла становила 11%, незгущеного молока й вершків – 10%, сирів – 7%, ферментованих або сквашених молока та вершків – 3%. Інформація про поставки українських молокопродуктів на експорт подана у таблиці 3.

Таблиця 3

Інформація про поставки українських молокопродуктів на експорт

Найменування товарів	Основні країни-імпортери
Сухе молоко та вершки	Казахстан (17%), Туркменістан (15%), Бангладеш (8%), Вірменія (7%) та Грузія (5%)
Сири	Казахстан (46%), Молдова (32%), Єгипет (9%), Азербайджан (4%), Грузія (2%)
Вершкове масло та молочні жири	Казахстан (24%), Грузія (15%), Єгипет (11%), Марокко (11%), Молдова (6%)

Складено на основі (Molochna heohrafiya abo komu nasha «molochka» do smaku)

Значні перспективи зростання експорту молочних продуктів існують на ринках країн Близького Сходу та Північної Африки, але це потребує відповідної адаптації товарного асортименту молокопереробних підприємств через дослідження споживчих уподобань на відповідних ринках. Зростає імпорт молочних продуктів і зі сторони Китаю, що є особливо привабливим для українських молокопереробних підприємств на фоні зменшення виробництва молока найбільших країн-виробників у світі – Австралії та Нової Зеландії.

Проте у 2016 р. українські молокопереробні підприємства поставили на експорт продукції на 9% менше, ніж у 2015 р. Зменшення відбулося в усіх групах молочних продуктів, крім масла, поставки якого виросли на 2,6%.

До найбільших імпортерів українських молокопродуктів належать такі країни, як Казахстан (16%), Молдова (13%), Туркменістан (8%), Грузія (7%), Пакистан (5%), Вірменія, В'єтнам та Бангладеш (по 4%), Китай і Єгипет (по 3%). У 2016 р. передбачається, що експортні поставки молокопродуктів залишаться на рівні 2016 р. і становитимуть 450 тис. т.

Значною загрозою для функціонування молокопереробних підприємств є зростання прихильності населення до молочних продуктів, закуплених на ринках. Це призвело до того, що протягом останніх дев'яти років споживання молочних продуктів промислового виробництва в Україні зменшилося на 25%, а «базарних» за аналогічний період зросло на 79%, що у грошовому вираженні еквівалентно 20 млрд грн на рік. Потенційними конкурентами молокопереробних під-

приємств є молочні кооперативи, одним з яких є «Перший молочний кооператив», заснований у вересні 2015 р. з метою виробництва молока екстра гатунку, об'єднавши 27 ферм, які щомісячно реалізують 8500 т молока. Одночасно він проводить переговори з молокоперобними підприємствами з урахуванням інтерсів усіх ферм. Для утримання існуючої та збільшення частки ринку велику увагу молокоперобні підприємства повинні приділяти заходам паблісіті та стимулювання збуту, об'єднавши свої дії в межах реалізації заходів у сфері просування. Мова йде про пропагування споживання саме продуктів промислового виробництва через проведення їхньої дегустації у навчальних закладах, організацію проведення екскурсій для школярів та студентів на молокопереробні підприємства з поясненням переваг їх продукції порівняно з «базарною», проведення незалежної оцінки якості такої продукції та аналогічної приватних і фермерських господарств з поширенням отриманих результатів у пресі, на радіо- та телебаченні, в Інтернеті.

Висновки

Отже, в сучасних умовах посилення конкуренції на ринку молока та молокопродуктів України за рахунок приватних виробників і фермерських господарств молокопереробні підприємства повинні стимулювати попит на продукти промислового виробництва шляхом їх активного просування на ринок. Це передбачає використання ними заходів стимулювання збуту та паблісіті. Зростання загроз на вітчизняному ринку молока, зменшення пропозиції молока на світовому ринку з боку головних країн-експортерів відкриває нові можливості для активізації діяльності вітчизняних молокопереробних підприємств у сфері експорту. Останній напрям пов'язаний із дослідженням споживчих уподобань щодо молокопродуктів на ринках інших країн насамперед із використанням вторинної маркетингової інформації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з дослідженням споживчих уподобань в Україні стосовно молока та молокопродуктів в умовах зменшення доходів споживачів. Це передбачає збирання первинної маркетингової інформації шляхом опитування споживачів. Значні можливості у цьому напрямі відкриває використання мережі Інтернет.

Бібліографічні посилання

Kubrak, N.R. Krykavs'kyy, Ye.V., Kosar, N.S. (2013). Potentsial elastychnosti u formuvanni konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpryyemstv: Monohrafiya. L'viv: Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniky (in Ukrainian).

Petrynyak, U.Ya. (2011). Udoskonalennya marketynhovoyi diyal'nosti molokopererobnykh pidpryyemstv: Avtoreferat dysertatsiyi na zdobuttya naukovoho stupenya kandydata ekonomichnykh nauk zi spetsial'nosti 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy (ekonomika sil's'koho hospodarstva i APK). Bila Tserkva, 20 (in Ukrainian).

Poperechnyy, S.I., Kudla, T.Yu. (2016). Aktual'ni problemy marketynhovoyi diyal'nosti sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv. Naukovyy visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhyts'koho «Ekonomichni nauky». 18, 2(69), 118–122 (in Ukrainian).

Moloko ta molokoprodukty: osnovni pidsumky 2016 roku (2016). [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/moloko-ta-molokoprodukti-osnovni-pidsumki-2016-roku (in Ukrainian).

TOP-10 naybil'shykh vyrobnykiv molochnoyi produktsiyi v Ukrayini [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/top-10-najbilsih-virobnikiv-molocnoi-produkcii-v-ukraini (in Ukrainian).

Tsikhanovs'ka, V.M. (2016). Stan ta perspektyvy rozvytku rynku moloka ta molochnykh produktiv Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi. 1(16). - Rezhym dostupu: :irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO (in Ukrainian).

Yakist' moloka zdanoho na pererobku pokrashchuyet'sya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/akist-moloka-zdanogo-na-pererobku-pokrasuetsa-avm (in Ukrainian).

Minahropolityky prohnozuye skorochennya vyrobnytstva moloka na 2,88% [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/minagropolitiki-prognozue-skorocenna-virobnictva-moloka-na-288 (in Ukrainian).

Import molokoproduktiv v Ukrayinu u 2017 zroste na 30% [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/import-molokoproduktiv-v-ukrainu-u-2017-zroste-na-30 (in Ukrainian).

Nimechchyna stala naybil'shym importerom moloka v Ukrayinu [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/nimeccina-stala-najbilsim-importerom-moloka-v-ukrainu (in Ukrainian).

Molochna heohrafiya abo komu nasha «molochka» do smaku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: gravery.com/uk/posts/show/molocna-geografia-abo-komu-nasa-molocka-do-smaku (in Ukrainian).

Reytynh eksporteriv molochnoyi produktsiyi u 2016 rotsi [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/rejting-eksporteriv-molocnoi-produkcii-u-2016-roci (in Ukrainian).

Import molokoproduktiv v Ukrayinu u 2017 zroste na 30% [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/import-molokoproduktiv-v-ukrainu-u-2017-zroste-na-30 (in Ukrainian).

Rynok moloka: pidsumky 2016 roku ta prohnozy na nastupnyy rik [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://a7d.com.ua/novini/31794-rinok-moloka-pdsumki-2016-roku-ta-prognozi-na-nastupniy-rk.html. (in Ukrainian).

«Pershyy molochnyy kooperatyv» zoseredyvsya na vyrobnytstvi moloka ekstra gatunku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://agravery.com/uk/posts/show/persij-molocnij-kooperativ-zoseredivsa-na-virobnictvi-moloka-ekstra-gatunku (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7615

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Особливості розвитку м'ясного птахівництва в сільськогосподарських підприємствах України

Р.М. Минів, І.В. Вороний
muniv@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

За останні роки в сільськогосподарських підприємствах галузі птахівництва спостерігається зростання поголів'я птиці й виробництва м'яса бройлерів. Головною причиною цього розвитку є швидке виробництво і добра його окупність. В Україні щорічно вводяться у дію або реконструюються птахофабрики на найвищому технологічному рівні, що забезпечує постійне зростання поголів'я птиці, яке у 2016 р. склало 112008,7 тис. голів. За січень–жовтень 2016 року в Україні було вироблено 1846,7 тис. тонн м'яса всіх видів (у забійній вазі) всіма категоріями господарств. Щодо показника минулого року виробництво підвищилося на 0,8% (+14,1 тис. тонн). Сільгосппідприємства виробили 1236,8 тис.тонн, що більше ніж за аналогічний період 2015 року на 2,8% (+34,0 тис. тонн). Виробництво м'яса птиці 2016 року складе 1,165 млн тонн у забійній вазі. Це на 3% більше, ніж минулого. 920 тис. тонн із цього об'єму виробляють промислові підприємства. За січень-жовтень 2016 року сільськогосподарськими підприємствами України було реалізовано на забій 1084,3 тис. тонн (живої ваги) м'яса птиці всіх видів. З них реалізовано бройлерів 1030,0 тис. тонн, що на 2,6% (+25,8 тис. тонн) більше ніж минулого року. Середні ціни реалізації 1 ц живої маси птиці впродовж 2016 р. коливалися і значною мірою залежали від строків продажу та каналів реалізації. Різниця між максимальною (травень – 39,27 грн/кг) і мінімальною (лютий – 30,07 грн/кг); середньою за 2016 рік ціною одиниці живої маси птиці в Україні становила 4,79 грн/кг.

Стан розвитку галузі птахівництва в Україні свідчить про те, що в результаті інвестування відбулося швидке збільшення обсягів виробництва м'яса птиці і при збереженні темпів зростання об'ємів виробництва в найближчі роки буде повністю насичений внутрішній ринок і з'явиться можливість експортування продукції птахівництва в інші країни.

Ключові слова: *птахівництво, сільськогосподарські підприємства, поголів'я птиці, м'ясо птиці.*

Особенности развития мясного птицеводства в сельскохозяйственных предприятиях Украины

Р.М. Мынив, И.В. Вороный
muniv@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

За последние годы в сельскохозяйственных предприятиях отрасли птицеводства наблюдается рост поголовья птицы и производства мяса бройлеров. Главной причиной этого развития является быстрое производство и хорошая его окупаемость. В Украине ежегодно вводятся в действие или реконструируются птицефабрики на самом высоком технологическом уровне, обеспечивающем постоянный рост поголовья птицы, которое в 2016 составило 112008,7 тыс. голов. За январь–октябрь 2016 года в Украине было произведено 1846,7 тыс. тонн мяса птицы всех видов (в убойном весе) всеми категориями хозяйств. Относительно показателя прошлого года производство повысилось на 0,8% (+14,1 тыс. Тонн). Сельхозпредприятия произвели 1236,8 тыс. тонн, что выше показателя за аналогичный период 2015 году на 2,8% (+34,0 тыс. тонн). Производство мяса птицы 2016 году составит 1165000 тонн в убойном весе. Это на 3% больше, чем в прошлом году, 920 тыс. тонн из этого объема выработают промышленные предприятия. За январь–октябрь 2016 года сельскохозяйственными предприятиями Украины было реализовано на забой 1084,3 тыс. тонн (живого веса) мяса птицы всех видов. Из нее реализовано бройлеров 1030,0 тыс.тонн, что на 2,6% (+25,8 тыс.тонн) выше показателя прошлого года.

Citation:
Muniv, R.M., Voronuy, I.V. (2017). Features of development of the meat poultry farming in the agricultural enterprises of Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 77–81.

Средние цены реализации 1 ц живой массы птицы в течение 2016 года колебались и в значительной степени зависели от сроков продажи и каналов реализации. Разница между максимальной (май – 39,27 грн/кг) и минимальной (февраль – 30,07 грн/кг); средней за 2016 год ценой единицы живой массы птицы в Украине составляла 4,79 грн/кг.

Состояние развития отрасли птицеводства в Украине свидетельствует о том, что в результате инвестирования произошло быстрое увеличение объемов производства мяса птицы и при сохранении темпов роста объемов производства в ближайшие годы будет полностью насыщен внутренний рынок и появится возможность экспорта продукции птицеводства в другие страны.

***Ключевые слова**: птицеводство, сельскохозяйственные предприятия, поголовье птицы, мясо птицы.*

Features of development of the meat poultry farming in the agricultural enterprises of Ukraine

R.M. Muniv, I.V. Voronuy
muniv@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str. 50, Lviv, 79010, Ukraine

In the last few years in the agricultural enterprises of poultry industry there is growth of poultry heads and chicken broilers meat production. Main reason of this development is a rapid production and good his recoupment. In Ukraine annually put in an operation or poultry factories are reconstructed at the greatest technological level, which provides permanent growth of poultry population, which in 2016 was 112008.7 ths. heads. During January-October 2016 in Ukraine 1846.7 thousands of tons of all kinds of meat (in for slaughter weight) were produced by all categories of economies. In relation to an index last year a production rose on 0.8% (+14.1 thousand of tons). Agricultural enterprises produced 1236.8 ths.t, that higher index for analogical period of 2015 on 2.8% (+ 34.0 ths.t). The production of poultry meat in 2016 will be made by 1.165 million tons in for slaughter weight. It on 3% more than in the past year. 920 thousand tons from this volume will produced in industrial farms.

On January-October 2016 by the agricultural enterprises of Ukraine it was realized on a backwall 1084.3 thousands of tons (living weight) of all kinds poultry meat. From it is realized broilers of 1030.0 ths.t, that on 2.6% (+25.8 ths.t) higher index last year. Average costs of realization 100 kg of living mass of poultry during 2016 hesitated and to a great extent depended on the terms of sale and ductings of realization. Difference between maximal (May is 39.27 UaH/kg) and minimum (February is 30.07 UaH/kg); 4.79 UaH/kg is the average cost of living mass of poultry in Ukraine during 2016 year.

Development of the poultry farming industry status in Ukraine testifies that as a result of investing and rapid increase of poultry meat production volumes took place at the maintenance rates of growth production and volumes in the nearest years an internal market will be fully saturated and possibility of exportation the poultry farming products will appear in other countries.

***Key words:** poultry farming, agricultural enterprises, poultry heads, poultry meat.*

Вступ

На даний момент серед виробників продукції птахівництва спостерігається тенденція зростання виробництва. Саме птахопереробна галузь та птахівництво є ключовими в промисловості України з досить високою ефективністю, оскільки забезпечують населення цінним м'ясом і яйцями. Важливу роль відіграє зростання виробництва за рахунок якісних методів й технологій в даних галузях та задоволення потреб як внутрішнього, так і зовнішніх ринків.

Україна має достатньо сприятливе середовище для розвитку промислового птахівництва як для задоволення потреб внутрішнього, так і зовнішнього споживача. Саме ця галузь на даний момент динамічно розвивається і не вимагає значної підтримки з боку держави. Основними чинниками розвитку даної галузі є стабільність процесу купівлі-продажу, а також встановлення такого рівця цін, який би задовольняв суб'єктів ринку (Batiuk and Myniv, 2008; Myniv and Datsko, 2015; Myniv, 2015).

Матеріал і методи досліджень

Дослідженням основних напрямів розвитку птахівничої галузі займалися ряд вітчизняних учених, серед яких В.П. Бородай, І.Г. Кириленко, Б.А. Мельник, В.В. Прядко, Ф.О. Ярошенко та інші. Б.А. Мельник займався дослідженням основних тенденцій розвитку світового м'ясного птахівництва. Ф.О Ярошенко розглядав напрями розвитку птахівництва в умовах ринкових відносин. Проте, незважаючи на значну кількість публікацій та їх наукову значущість в сучасних умовах господарювання, ринок продукції м'ясного птахівництва потребує постійного й детального дослідження. Оскільки птахівничі сільськогосподарські підприємства розвиваються досить швидкими темпами, тому потребують постійної уваги та аналізу тенденцій їх розвитку під впливом глобалізаційних змін.

Мета статті. Узагальнення особливостей розвитку м'ясного птахівництва в сільськогосподарських підприємствах України.

Результати та їх обговорення

Завдяки державній підтримці сільськогосподарських підприємств галузі птахівництва за останній період спостерігається зростання поголів'я птиці. В основному секторі птахівництва – виробництві м'яса бройлерів зараз відбувається процес поглинань та перерозподілу ринку. Насамперед головною причиною цього розвитку є

швидке виробництво і добра його окупність. Незважаючи на велику поточну виробничу концентрацію (у десяти найбільших підприємствах перебуває майже 45% усього поголів'я птиці), продовжують утворюватися нові великі підприємства.

Починаючи з 2000 р. птахівництво України в сільськогосподарських підприємствах демонструє активний розвиток. Щорічно вводяться у дію або реконструюються птахофабрики на найвищому технологічному рівні, що забезпечує постійне зростання поголів'я птиці, яке у 2016 р. склало 112008,7 тис. голів (рис. 1).

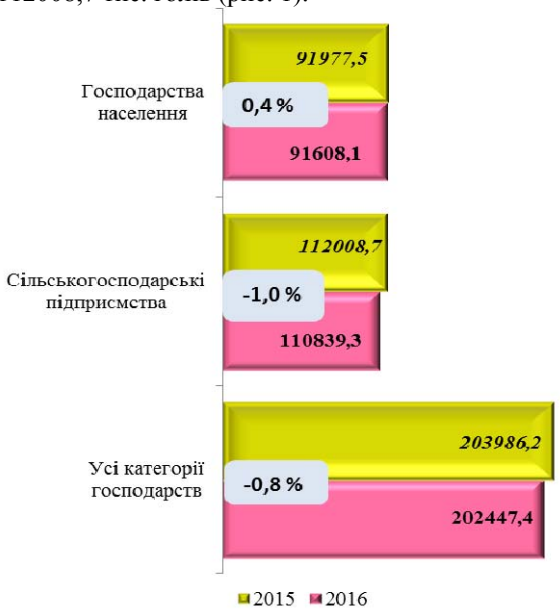

Рис. 1. Поголів'я птиці в Україні за категоріями господарств, тис. голів

За січень–жовтень 2016 року в Україні було вироблено 1846,7 тис. тонн м'яса всіх видів (у забійній вазі) всіма категоріями господарств. Щодо показника минулого року виробництво підвищилося на 0,8% (+14,1 тис. тонн). Сільгосппідприємства виробили 1236,8 тис. тонн, що більше за аналогічний період 2015 року на 2,8% (+ 34,0 тис. тонн) (рис. 2).

За даними Асоціації «Союз птахівників України» (СПУ), виробництво м'яса птиці 2016 року складе 1,165 млн тонн у забійній вазі. Це на 3% більше, ніж минулого, 920 тис. тонн із цього об'єму вироблять промислові підприємства

Вітчизняні птахівники відчули складнощі ще на початку року через часткову відміну спеціального режиму ПДВ. Крім того, у структурі собівартості курятини великий відсоток займає імпорт (племінні ресурси, ветеринарні препарати, вітаміни, премікси, обладнання, запасні частини), а через девальвацію гривні в останні два роки імпортна складова зросла з 15 до 40 відсотків. Подорожчали й комбікорми, які в структурі собівартості продукції птахівництва займають 65–70%.

За січень–жовтень 2016 року сільськогосподарськими підприємствами України було реалізовано на забій 1084,3 тис. тонн (живої ваги) м'яса птиці всіх видів. Щодо показника минулого року обсяг реалізованої на забій птиці склав 103,3% (+34,7 тис. тонн). З неї реалізовано бройлерів 1030,0 тис. тонн, що на 2,6% (+25,8 тис. тонн) вище за показники минулого року (рис. 3).

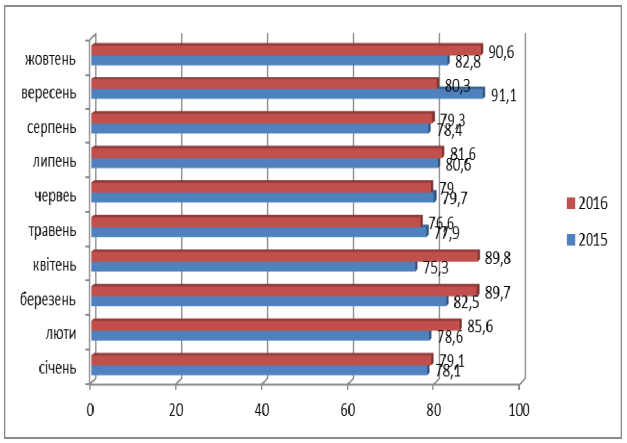

Рис. 2. Виробництво м'яса птиці в сільськогосподарських підприємствах України, тис. тонн

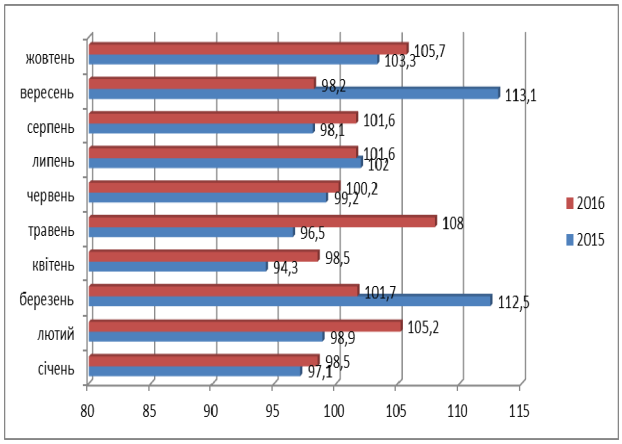

Рис. 3. Обсяги реалізації бройлерів на забі в сільськогосподарських підприємствах в живій масі, тис. тонн

Лідерами за обсягами реалізованих на забій бройлерів є такі області: Вінницька – 301,6 тис. тонн, Черкаська – 285,2 тис. тонн, Дніпропетровська – 178,9 тис. тонн, Київська – 98,7 тис. тонн, Волинська – 69,4 тис. тонн, Львівська – 32,6 тис. тонн, Харківська – 24,2 тис.тонн, Рівненська – 12,3 тис. тонн і Хмельницька – 8,1 тис. тонн.

Внутрішні ціни на м'ясо птиці в Україні коливаються, передусім, під впливом факторів витрат на виробництво, особливо на корми, напрямів реалізації й сезонності виробництва. Середні ціни реалізації 1 ц живої маси птиці впродовж 2016 р. коливалися і значною мірою залежали від строків продажу та каналів реалізації. Різниця між максимальною (травень – 39,27 грн/кг) і мінімальною (лютий – 30,07 грн/кг); середньою за 2016 р. ціною одиниці живої маси птиці в Україні становила 4,79 грн/кг (рис.4).

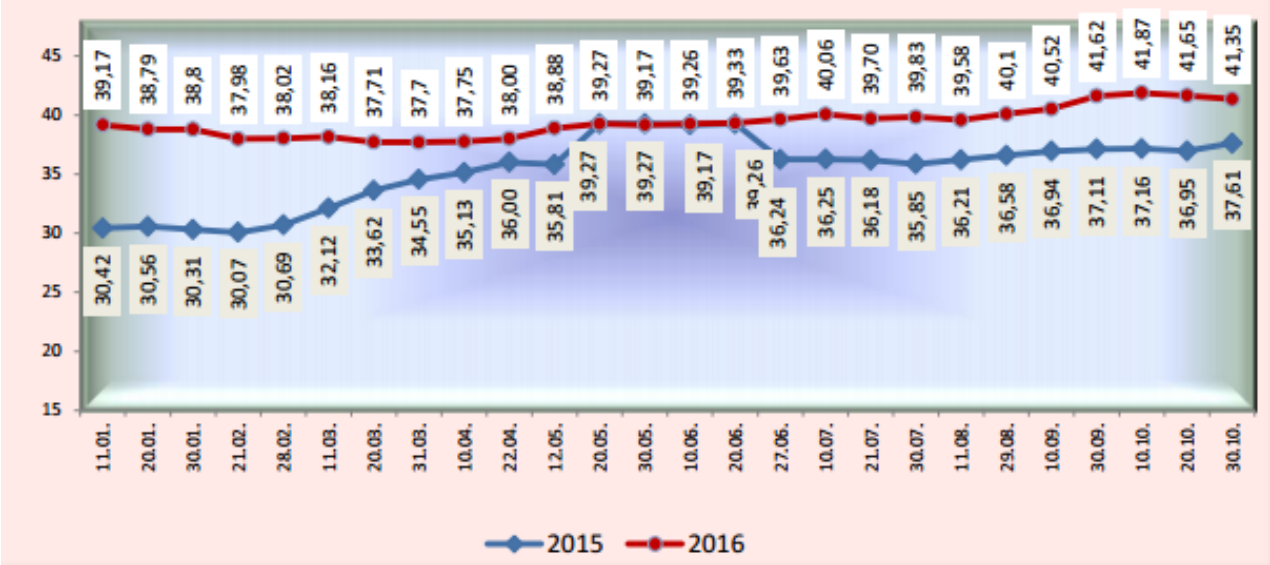

Рис. 4. Динаміка середніх споживчих цін на тушу курки в Україні, грн/кг

Цінові коливання на ринку м'яса птиці пов'язані лише з економічними та ринковими факторами і не залежать від запровадження пілотного проекту щодо ціноутворення на товари і послуги у сфері виробництва та реалізації продовольчих товарів – фактично з моменту його дії відпускні та споживчі ціни на м'ясо птиці лише зменшуються!

Ціни на продукцію птахівництва в Україні прив'язані до купівельної спроможності населення. А вона була і залишається низькою. Так, за даними Асоціації «Союз птахівників України», споживання м'яса птиці у 2016 році зменшилось до 24,2 кг на одну особу.

Останнім часом в Україні споживання населенням м'яса птиці перевищило рівень його споживання у країнах Європейського Союзу, адже український ринок насичений цим видом м'яса. Тому птахівництво активно розвиватиметься за рахунок нарощування обсягів експорту. Зростанню бройлерного виробництва сприяли прямі державні дотації, а з іншого боку – незадовільне становище інших галузей м'ясного тваринництва та бажання українських виробників наситити внутрішній ринок вітчизняною продукцією.

За інформацією СПУ, у поточному році Україна поставить рекорд з експорту м'яса птиці. За 11 місяців вітчизняні виробники продали за кордон 224 тис. тонн цієї продукції, що перевищує показник за весь 2015 рік на 68%. У вартісному вираженні експорт м'яса птиці за вказаний період 2016 року приніс 271,7 млн доларів проти 226,9 млн дол. у 2015 році. Частка ЄС у структурі експорту цієї продукції з України в січні-листопаді 2016 року склала 16%, а за весь 2015 рік – 17%. За даними ДФС, за 11 місяців 2016 року найбільше у вартісному вираженні експортували до Іраку – 74,5 млн дол., Нідерландів – 32,1 млн доларів та Єгипту – 30,5 млн дол.

Стан розвитку галузі птахівництва в Україні свідчить про те, що в результаті інвестування відбулося швидке збільшення обсягів виробництва м'яса птиці і при збереженні темпів зростання об'ємів виробництва в найближчі роки буде повністю насичений внутрішній ринок і з'явиться можливість експортування продукції птахівництва в інші країни.

Птахівництво є одним з основних споживачів кормів: на потреби галузі у світі використовується 38% всього вирощеного і виробленого промисловістю корму. В основі збільшення обсягів виробництва м'яса птиці має лежати нормована годівля: птиця повинна отримувати всі необхідні поживні, енергетичні та біологічно активні речовини з певною кількістю корму. Передусім це стосується курей м'ясних і м'ясо-яєчних порід. При цьому особливої гостроти набуває проблема доброякісності корму. Це обумовлено як появою значної кількості фальсифікованих кормів, так і зростанням вимог до якості продуктів харчування. Європейська система контролю якості НАССП (аналіз небезпечних чинників і контрольні критичні точки) передбачає контроль та зниження ризиків на всьому ланцюжку виробництва, починаючи з поля і закінчуючи переробкою та зберіганням продукції.

Висновки

Подальший розвиток українських сільськогосподарських птахівничих підприємств напряму залежатиме від розвитку експортних можливостей галузі. Відкриття ринку ЄС стало б найбільшим визнанням і можливістю для вітчизняних товаровиробників. Однак стримувальними факторами на шляху до європейських ринків є неготовність більшості господарств до проходження сертифікації контрольними органами країн ЄС, висока собівартість українського виробництва порівняно з європейським, високі кредитні банківські ставки та незначна підтримка з боку нашої держави порівняно з конкурентами з Євросоюзу.

Необхідно диверсифікувати ризики за рахунок розширення географії експортних поставок. Перспективними є ринки Азії та Близького Сходу. Інвестицій у нарощення потужностей чекати не варто – обігові

кошти вкладатимуть в удосконалення технологій і, зменшення собівартості з метою подальшої конкурентоздатності. Поки що українські сільськогосподарські птахівничі підприємства переходять у стадію очікування, коли їх подальший розвиток напряму залежатиме від політичної та економічної ситуації в країні, зваженої роботи профільних міністерств й уряду в цілому. Нагальними проблемами для вирішення є стабілізація фіскальної політики, курсів валют, повернення ПДВ, гарантування незмінності чинної системи оподаткування господарств за єдиним податком тощо.

Бібліографічні посилання

Batiuk, B.B., Myniv, R.M. (2008). Funktsionuvannia ta rozvytok ptakhivnychykh pidpryiemstv: orhanizatsiino-ekonomichni zasady: [monohr.]. Lviv: Liha-Pres (in Ukrainian).

Myniv, R.M., Datsko, O.B. (2015). Efektyvnist silskohospodarskykh pidpryiemstv miasoproduktovoho pidkompleksu: teoriia, metodolohiia, praktyka: [monohr.]. Lviv: Spolom (in Ukrainian).

Myniv, R.M. (2015). Brendynh ptakhivnychykh pidpryiemstv. Naukovyi visnyk LNUVM ta BT imeni S.Z. Hzhytskoho. 17, 1(61), 238–244 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 11.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7616

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.1.027:631.115

Становлення маркетингової діяльності у сільськогосподарських підприємствах України

С.І. Поперечний
stepany2008@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Аналізуються проблеми маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств. Показано, що основними з них є неналежна сформованість ринку і його інфраструктури. Крім того, вони посилюються взаємосуперечливими пропозиціями щодо такої діяльності, запозиченими у різних наукових школах та течіях, що застосовувались у різні історичні періоди в економічно розвинутих країн. Не здійснюється ринкове генерування цін. Ціни дуже мінливі. Через високий ризик не оформляються кредити банку. Кошти не інвестиуються у галузі з тривалою окупністю капіталу. Кадровий потенціал підприємств переважно недостатній для дослідження і прогнозування ринку. Інформація за результатами таких досліджень органами державного управління сільським господарством та науковими установами не передається сільськогосподарським підприємствам. Без такої інформації неможливо розробляти та здійснювати обґрунтовану товарну політику. Державна фінансова підтримка лише частково компенсує неефективні маркетингові рішення суб'єктів господарювання. Основними виробниками багатьох видів продукції є особисті селянські господарства, де собівартість продукції не визначається і вони менше, ніж сільськогосподарські підприємства, чутливі до чинників ринкового середовища. Пропонується державну підтримку сільського господарства спрямовувати на формування ринкового середовища. Показано, що така підтримка дозволить здійснювати досконалішу маркетингову діяльність окремими суб'єктами господарювання і є ефективнішою, ніж пряма державна фінансова підтримка.

Ключові слова: *маркетинг, аграрний ринок, інфраструктура ринку, маркетингові дослідження, маркетингова товарна політика, маркетингові канали, ціна, ринкове генерування цін.*

Становление маркетинговой деятельности в сельскохозяйственных предприятиях Украины

С.И. Поперечный
stepany2008@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Анализируются проблемы маркетинговой деятельности сельскохозяйственных предприятий. Показано, что основными из них являются ненадлежащая сформированность рынка и его инфраструктуры. Кроме того, они усиливаются взаимопротиворечащими предложениями по такой деятельности, заимствованными в различных научных школах и течениях, которые применялись в разные исторические периоды в экономически развитых странах. Не осуществляется рыночное генерирования цен. Цены очень изменчивы. Средства не инвестируются в отрасли с длительной окупаемостью капитала. Кадровый потенциал предприятий преимущественно недостаточен для исследования и прогнозирования рынка. Информация по результатам таких исследований органами государственного управления сельским хозяйством и научными учреждениями не передается сельскохозяйственным предприятиям. Без такой информации невозможно разрабатывать и осуществлять обоснованную товарную политику. Государственная финансовая поддержка лишь частично компенсирует неэффективные маркетинговые решения предприятий. Основными производителями многих видов продукции являются

Citation:
Poperechnuy, S. (2017). Formation of marketing activities in agricultural enterprises of Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 82–85.

личные крестьянские хозяйства, где себестоимость продукции не определяется и они меньше, чем сельскохозяйственные предприятия чувствительны к факторам рыночной среды. Предлагается государственную поддержку сельского хозяйства направлять на формирование рыночной среды. Показано, что такая поддержка является более эффективной, чем прямая государственная финансовая поддержка. Она способствует улучшению маркетинговой деятельность отдельных субъектов хозяйствования и повышению общей экономической эффективности сельского хозяйства.

Ключевые слова: *маркетинг, аграрный рынок, инфраструктура рынка, маркетинговые исследования, маркетинговая товарная политика, маркетинговые каналы, цена, рыночное генерирование цен.*

Formation of marketing activities in agricultural enterprises of Ukraine

S. Poperechnuy
stepany2008@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The conditions and opportunities of marketing of agricultural enterprises are analyzed. It is shown that marketing activities on the basis of systematic agriculture today most economically developed countries arose as a way to counter monopolistic tendencies in the procurement of products. To do this, set up marketing cooperatives. On the basis of cooperative formed the infrastructure of agrarian market was founded. In conjunction with state regulation of prices overcome the crisis. In Ukraine, the most established marketing cooperatives operate formally. They can't provide all stabilization methods of state regulation of prices after 1991. Prices are variable. Due to the high risk is not issued bank loans. Funds are not invested in the field of long-term return on investment capital. Human resources companies mostly insufficient for research and market forecasting. Information on the results of such studies by government agricultural research institutions and not transferred to farms. Without such information it is impossible to develop and implement a reasonable commercial policy. State financial support only partly compensates for ineffective decisions entities in this regard. Significant differentiation trend farmers in size with ousted medium-sized enterprises. Large companies form their own distribution channels focused on products and expert external market prices, which are stalishymy compared to the purchase prices for agricultural products in Ukraine. The main producers of many products are individual farms, where production costs are not defined and are smaller than farms sensitive to factors of market environment. The necessity of priority direction of state support for the formation of the agricultural market, its infrastructure, enhance the generation of market prices. Such support is more resulted than direct government financial support.

Key words: *marketing, agricultural market, market infrastructure, market research, marketing product policy, marketing channels, price, market generation prices.*

Вступ

Маркетингова діяльність є природною реакцією суб'єкта господарювання на чинники ринкового середовища, у якому він функціонує. Така діяльність є вічним супутником товарного виробництва. Історично у світовій практиці на початкових етапах становлення ринкових відносин інтуїтивно застосовувались основні елементи адаптації до ринку, які трансформувались у міру розвитку ринкових відносин і набуття досвіду такої діяльності. Популяризація маркетингу в сільському господарстві України у першій половині 90-х років на початковому етапі реформування аграрного сектора економіки поєднувалась з набутим досвідом та системним підходом до такої діяльності у економічно розвинутих країнах. У вітчизняних наукових виданнях того періоду пропонувались усі можливі підходи до застосування маркетингу, запозичені у зарубіжних виданнях, як правило, без урахування особливостей сільського господарства України, рівня сформованості ринкових відносин та проблем, які слід вирішувати. Пропонувались напрями, характерні для різних історичних підходів, різних наукових шкіл та течій. Значною кількістю таких пропозицій спровоковано багатоплановість підходів до застосування аграрного маркетингу, взаємну суперечливість сутності та доцільних напрямів маркетингової діяльності, невизначеність щодо цього практиків господарювання.

Актуальність проблем застосування аграрного маркетингу посилюється в міру розвитку ринкових відносин, активізації процесів міжнародної інтеграції України. Цим зумовлено значну увагу до них аграрних економістів. Дослідженню проблем маркетингу присвятили свої праці такі автори, як Грановська В.Г. (Hranovska, 2017), Кашуба Ю.П. (Yanyshyn and Kashuba, 2014), Козак Л.В. (Kozak, 2014), Кужель В.В. (Kuzhel, 2015), Олійник О.В., Скоромна О.Ю. (Oliinyk and Skoromna, 2016), Романова Л.В. (Romanova, 2013), Янишин Я.С. Все ж до цього часу не сформовано загальноприйнятих підходів до практичного застосування аграрного маркетингу.

Метою статті є виявлення чинників, що стримують практичне застосування аграрного маркетингу в Україні, знецінення його сприйняття практиками господарювання. Для досягнення цієї мети вирішувались такі завдання, як дослідження ринкового середовища сільськогосподарських підприємств, аналізу їх ринкових можливостей, впливу рівня та співвідношення цін на застосування окремих елементів маркетингу та ефективне використання ресурсів сільського господарства.

Матеріал і методи досліджень

Застосовувались загальноприйняті методи наукових досліджень. Монографічний метод застосовувався для виявлення умов і можливостей маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств. Статистичні методи використовувались для аналізу впли-

ву основних чинників ринкового середовища на результати маркетингової діяльності. Джерелом інформації були дані Державної служби статистики України.

Результати та їх обговорення

Центральною проблемою сільського господарства є ціна на продукцію сільськогосподарських підприємств та засоби виробництва для сільського господарства. Ціни як на засоби виробництва, так і на продукцію уже на ранніх етапах становлення ринкових відносин формуються під монопольним впливом окремих структур, провокуючи кризові явища у сільському господарстві, а відтак через скорочення попиту на засоби виробництва та дефіцит сировини для переробки у суміжних із сільським господарством галузях провокує загальні кризові явища в суспільстві. Цим зумовлене намагання державних органів управління сільським господарством у більшості нині економічно розвинутих країн здійснювати регулювання цін, яке не могло бути результативним без системних засад маркетингової діяльності виробників сільськогосподарської продукції. Така діяльність того періоду мала чітко виражений збутовий характер. Вона зумовила поширені визначення сутності маркетингу, що зустрічаються до цього часу, як збутової діяльності. Монопольний вплив окремих структур у сфері закупівель того періоду долався створенням невеликими сільськогосподарськими виробниками збутових кооперативів. Подальший розвиток таких кооперативних формувань спрямовувався на створення у зонах виробництва сировини оптових ринків сільськогосподарської продукції, формування на кооперативних засадах переробних потужностей та торговельних організацій. Виникали територіальні продуктові комплекси, створені сільськогосподарськими виробниками, формувались зони виробництва сировини, структурувався на основі цього аграрний ринок. В Україні більшість створених обслуговуючих кооперативів функціонують формально. На кооперативних засадах канали розподілу не формуються. Такі кооперативи не здійснюють помітного впливу на ціну. Без таких кооперативів безрезультатними були і спроби державного регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Визначальним чинником впливу на ціну були монопольні тенденції закупівельних організацій. В поєднанні з впливом об'єктивних ринкових чинників формувалось ринкове середовище, характерною ознакою якого є високий рівень мінливості цін (рис. 1). Ціни на сільськогосподарську продукцію настільки мінливі, що прогнозувати очікуваний їх рівень неможливо. Відповідно неможливо розробляти не тільки маркетингові стратегії, а й приймати обґрунтовані поточні рішення щодо маркетингової товарної політики. Через високу ризиковість не можуть оформлятись банківські кредити. Кошти не інвестуються у таку капіталомістку галузь з тривалою окупністю інвестицій, як скотарство.

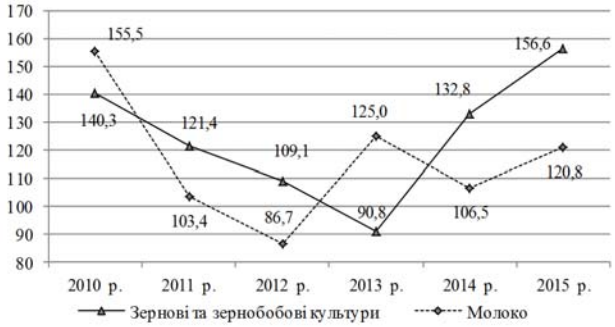

Рис. 1. Індекси цін реалізації зернових і зернобобових культур та молока сільськогосподарськими підприємствами України, у відсотках до попереднього року

Джерело інформації: дані Державної служби статистики України

Поголів'я великої рогатої худоби у сільськогосподарських підприємствах України за 2010–2015 роки скоротилось з 1526,4 до 1270,5 тисяч голів (рис. 2).

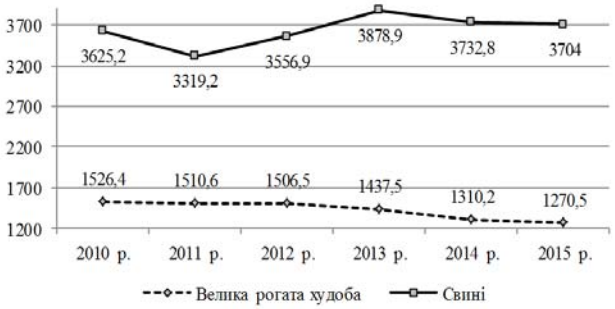

Рис. 2. Поголів'я тварин у сільськогосподарських підприємствах України на кінець року, тис. гол.

Джерело інформації: дані Державної служби статистики України

Прискорено розвиваються галузі з коротким періодом виробництва і швидкою окупністю капіталу. Поголів'я свиней, наприклад, за 2011–2013 роки зросло з 3319,2 до 3878,9 тис. гол. Збільшення поголів'я свиней призводило до зростання пропозиції свинини, а зростання пропозиції – до зниження ціни і втрати прибутку. Періоди збільшення поголів'я корів чергувались з такими ж періодами його зменшення, недовикористанням потужностей і вимушеним покидання галузі. Наприклад, маса прибутку у розрахунку на 100 гривень поточних затрат на виробництво свинини у 2013 році складала 0,2 гривень, що при існуючих темпах інфляції не забезпечувало навіть простого відтворення. А така привабливa у попередні роки галузь, як виробництво птиці, за 2012–2015 роки була збитковою (табл. 1).

Державні цільові програми розвитку сільського господарства розроблялись, однак інформація щодо пріоритетного розвитку окремих галузей до сільськогосподарських виробників не доводилась. На компенсаційній основі здійснювалась підтримка нерентабельних галузей, але така підтримка надавалась після одержання збитків. При цьому вона не повною мірою компенсувала такі збитки.

Таблиця 1

Прибуток (+), збитки (-) у розрахунку на 100 гривень поточних затрат на виробництво продукції у сільськогосподарських підприємствах України, грн.

Продукція	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Зернові та зернобобові культури	15,8	2,4	25,7	42,6
Насіння соняшнику	44,9	28,2	36,7	78,4
Цукрові буряки (фабричні)	15,9	3,1	17,8	27,7
Овочі	-0,6	7,5	14,5	32,0
Картопля	-17,4	22,4	9,9	24,6
Плоди та ягоди	9,6	127,5	65,8	58,3
Молоко	1,8	13,1	11,1	12,7
Велика рогата худоба на м'ясо	-28,3	-41,3	-34,5	-16,9
Свині на м’ясо	1,8	0,2	5,6	12,6
Птиця на м’ясо	-2,4	-5,9	-12,6	-5,4

Джерело інформації: дані Державної служби статистики України

Через несформованість інфраструктури аграрного ринку суб'єкти господарювання не можуть формувати прийнятних для них каналів розподілу. Майже не функціонують аграрні біржі. Діючі в Україні оптові ринки сільськогосподарської продукції більш прийнятні для посередницьких організацій, ніж для виробників продукції. Тут не здійснюються акційні торги. Переважає роздрібна та дрібнооптова торгівля.

Повноцінну маркетингову діяльність в ринковому середовищі України здійснювати проблемно. Через це намітилась тенденція поляризації виробників за розмірами. Основними виробниками багатьох видів продукції є особисті селянські господарства, у яких собівартість продукції не калькулюється, і вони менш, ніж сільськогосподарські підприємства, чутливі до ціни та ринкового середовища. Виробляти продукцію з дотриманням належних санітарних норм тут неможливо. Це стримує можливості виведення продукції на зовнішні ринки та міжнародні інтеграції України. Поширення набувають особливо великі за розмірами господарства голдингового типу при витісненні середніх за розмірами підприємств. Уже в даний час рівень концентрації виробництва зерна, насіння соняшнику та ріпаку в Україні є рекордним, порівняно з іншими країнами. Чітко відстежується посилення процесів виробництва сировини на експорт в поєднанні з вимушеним імпортом продуктів переробки.

Висновки

Ефективно маркетингова діяльність суб'єктів господарювання у сільському господарстві можлива за умови належної сформованості ринку та його інфраструктури, ринкового генерування цін та їх стабілізації. Без цього вимагається постійне збільшення обсягів прямої державної фінансової підтримки виробників, яка лише частково покриває недоодержаний прибуток. Результативнішою є підтримка процесів розбудови ринку в поєднанні з стимулюванням інтеграційних процесів суб'єктів господарювання, об'єднаних спільним ланцюгом руху товарної маси.

Перспективи подальших досліджень. Актуальними та практично значущими є подальші дослідження умов та можливостей здійснення виробниками сільськогосподарської продукції ефективної маркетингової діяльності з урахуванням міжнародних зобов'язань України та особливостей вітчизняного сільського господарства.

Бібліографічні посилання

Hranovska, V.H. (2017). Heomarketynh u systemi upravlinnia zbutovoiu diialnistiu ahrarnykh pidpryiemstv. Ekonomika APK. 1, 37–44 (in Ukrainian).

Kozak, L.V. (2014). Kryterii kupivelnoi povedinky spozhyvachiv na rynku produktiv kharchuvannia v Ukraini. Ekonomika APK. 5, 30–36 (in Ukrainian).

Kuzhel, V.V. (2015). Marketynh u pidvyshchenni sotsialnoi vidpovidalnosti ahrarnykh pidpryiemstv. Ekonomika APK. 4, 41–46 (in Ukrainian).

Oliinyk, O.V., Skoromna, O.Iu. (2016). Intehralna otsinka efektyvnosti upravlinnia formuvanniam prybutku vid realizatsii produktsii v silskohospodarskykh pidpryiemstvakh. Ekonomika APK. 4, 81–84 (in Ukrainian).

Romanova, L.V. (2013). Do problemy formuvannia suchasnoi modeli marketynhu v Ukraini. Ekonomika APK. 5, 102–107 (in Ukrainian).

Yanyshyn, Ya.S., Kashuba, Yu.P. (2014). Marketynh yak systema upravlinnia vyrobnycho-zbutovoiu diialnistiu ahrarnykh pidpryiemstv. Ekonomika APK. 3, 61–65 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 1.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7617

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Особливості застосування дискримінантного аналізу в сучасних умовах

С.В. Приймак, І.В. Будай
rrina.budaj.95@mail.ru

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Коперника, 3, м. Львів, 79000, Україна

У статті застосовано методи дискримінантного аналізу для побудови моделей прогнозування банкрутства українських підприємств на основі даних фінансової звітності. Досліджено зарубіжні та вітчизняні методи аналізу ймовірності настання банкрутства неплатоспроможного підприємства, визначено їх переваги, недоліки та можливість застосування на українській практиці. У процесі моделювання було окреслено потенційні переваги та вагомі обмеження використання кожного з методів, здійснено аналіз та порівняння значущості та прогнозної якості розроблених моделей, запропоновано шляхи вдосконалення процесів прогнозування банкрутства українських підприємств. На основі найбільш вагомих фінансових коефіцієнтів і балансових моделей оцінки фінансового стану було визначено, які із залучених інтегральних моделей доцільно застосовувати у практичних оцінках кризового стану та діагностиці банкрутства підприємства. Здійснено аналіз ймовірності настання банкрутства для ПАТ «Укртелеком» за зарубіжними моделями, а також за моделлю Терещенка О.О, моделлю Матвійчука А.В. та російською R-модель. Одержані результати дозволяють стверджувати, що прогнозування банкрутства із застосуванням обраних методів не є досконалим в українських реаліях через особливості ринку, а тому існує необхідність розробки та використання інших методів, що є менш вимогливими до обсягу інформаційної бази.

***Ключові слова**: підприємство; прогнозування банкрутства; фінансова стійкість; дискримінантний аналіз; аудит; оцінка ймовірності банкрутства за зарубіжними та вітчизняними методиками; модель Альтмана; модель Спрінгейта; модель Ліса; модель оцінки банкрутства Терещенка О.О.; модель оцінки банкрутства Матвійчука А.В.; російська R-модель.*

Особенности применения дискриминантного анализа в современных условиях

С.В. Приймак, И.В. Будай
rrina.budaj.95@mail.ru

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Коперника, 3, г. Львов, 79000, Украина

В статье используются методы дискриминантного анализа для построения моделей прогнозирования банкротства украинских предприятий на основе данных финансовой отчетности. Исследовано зарубежные и отечественные методы анализа вероятности наступления банкротства неплатежеспособного предприятия, определены их преимущества, недостатки и возможность применения на украинской практике. В процессе моделирования были обозначены потенциальные преимущества и весомые ограничения использования каждого из методов, произведен анализ и сравнение статистической значимости и прогнозной силы разработанных моделей, предложены пути совершенствования процессов прогнозирования банкротства для украинских предприятий. На основе наиболее весомых финансовых коэффициентов и балансовых моделей оценки финансового состояния было определено, какие из привлеченных интегральных моделей целесообразно применять в практических оценках кризисного состояния и диагностике банкротства предприятия. Осуществлен анализ вероятности наступления банкротства для ОАО «Укртелеком» по зарубежным моделям, а также по модели Терещенко А.О., модели оценки Матвийчука А.В. и российской R-модель. Полученные результаты позволяют утверждать, что прогнозирование банкротства с использованием выбранных методов не является совершенным в украинских реалиях из-за особенностей

Citation:
Pryjmak, S.V., Budaj, I.V. (2017). Features of the application of discriminant analysis in modern conditions. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 86–90.

рынка, а потому существует необходимость разработки и использования иных методов, которые являются менее требовательными к объему информационной базы.

Ключевые слова: *предприятие, модель; прогнозирование банкротства; финансовая устойчивость; дискриминантный анализ; аудит; оценка вероятности банкротства по зарубежным и отечественным методикам; модель Альтмана; модель Спрингейта; модель Лиса; модель оценки банкротства Терещенка А.А, модель оценки банкротства Матвийчука А.В., руская R-модель.*

Features of the application of discriminant analysis in modern conditions

S.V. Pryjmak, I.V. Budaj
rrina.budaj.95@mail.ru

Ivan Franko National University of Lviv,
Kopernyka Str., 3, Lviv, 79000, Ukraine

In the article there have been applied the methods of discriminant analysis to build bankruptcy prediction models for Ukrainian business companies based on financial reporting data. Investigated foreign and domestic methods of analysis of the probability of insolvent companies' bankruptcy, defined their advantages and disadvantages and the possibility of using for Ukrainian practice. During the modelling the potential advantages and the significant restraints of using both methods, the analysis and comparison of statistical significance and forecasting power of the developed models are conducted. It has been determined, what models should be applied in crisis condition practical assessment and the bankruptcy diagnostics of the enterprise. The analysis of the likelihood of bankruptcy for JSC «Ukrtelecom» on foreign models and by O.O Tereshchenko model, model evaluation Matviychuk A. and the Russian R-model. The obtained results allow to assert that prediction of bankruptcy of companies using the chosen methods is not perfect in Ukrainian reality due to the peculiarities of the market; therefore, there is a need for developing and applying alternative methods which are, primarily, less demanding of information base volume.

Key words: *enterprise; bankruptcy forecasting; financial stability; discriminant analysis; audit; assessment of the probability of bankruptcy by foreign and domestic practices; Altman model; Sprinheyt model; Model Lisa; bankruptcy evaluation model Tereshchenko O.O; model for evaluating bankruptcy Matviychuk A.; russian R-model.*

Вступ

В сучасних умовах економічного та політичного стану в Україні простежується стійка тенденція до збільшення кількості фінансово-неспроможних підприємств, що призводить до банкрутства. Наслідки цього явища на підприємства негативно впливає на всіх суб'єктів, з якими воно співпрацює, а саме: постачальників, фінансово-кредитних установ, інвесторів, працівників, а також на загальне економічне становище економіки країни. Одним з найважливіших інструментів системи раннього запобігання та методом прогнозування банкрутства підприємств є дискримінантний аналіз.

У зарубіжній практиці питаннями розробки методів і моделей прогнозування банкрутства на основі дискримінантного аналізу займалися такі вчені: Спрінгейт, Альтман, Бівер, Таффлер та Тішоу, Ліс та багато інших. На питання доречності та ефективності використання дискримінаційних моделей у вітчизняній практиці звертали увагу такі економісти: О. Терещенко, А. Матвійчук, О. Базілінська, В. Подольська, О. Шапурова (Beaver, 1966; Tereschchenko, 2000; Bilyk, 2005; Matvijchuk, 2007; Klochan et al., 2010; Kostinina and Majboroda, 2012).

Метою роботи є здійснення аналітичного огляду сучасних методів та моделей дискримінантного аналізу, які використовуються для проведення діагностики фінансового стану підприємств; проведення порівняльного аналізу їх параметрів та визначення найоптимальніших моделей для українських підприємств.

Матеріал і методи досліджень

Для дослідження процесу діагностики ймовірності банкрутства та дискримінантного аналізу використані інформаційні матеріали провідних науковців-економістів, а саме монографії і публікації. Серед методів прогнозування банкрутства використано модель «Z-рахунку» Е. Альтмана, модель Спрінгейта, модель Ліса, модель Терещенка О.О., модель Матвійчука А.В та російська R-модель, а також загальнонаукові методи дослідження. Одним із найголовніших матеріалів слугувала фінансова звітність підприємства «Укртелеком» за 2015 рік. Методами дослідження є порівняльний аналіз, системний підхід до формування системи запобігання банкрутству, статистичні та аналітичні методи збору й оцінювання інформації.

Результати та їх обговорення

Під дискримінантним аналізом здебільшого розуміють комплекс методів та прийомів математичної статистики, з допомогою яких здійснюється класифікація аналізованих елементів залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої шкали інтерпретації. Головними передумовами для проведення дискримінантного аналізу є наявність двох або більше груп та можливість виміру кількох змінних для визначення схожості чи несхожості цих груп. У процесі аналізу підбирається певна система показників, дослідивши значення яких можна віднести підприємство до того чи іншого класу та з високим рівнем ймовірності спрогнозувати його майбутній фінансовий стан.

Здійснення комплексної оцінки застосування дискримінантного аналізу на основі прогнозування фінансового стану підприємства доцільно здійснювати на конкретному прикладі. В даному випадку це буде Публічне акціонерне товариство «Укртелеком». Отже, розглянемо зарубіжні та вітчизняні моделі передбачення банкрутства.

Українські підприємства можуть застосовувати тест, який запропоновано Е. Альтманом у 1983 році для підприємства, акції яких не котируються на біржі:

$Z = 0{,}717 \times X_1 + 0{,}847 \times X_2 + 3{,}107 \times X_3 + 0{,}42 \times X_4 + 0{,}995 \times X_5$,

де X_1 – власний оборотний капітал / загальна вартість активів;

X_2 – нерозподілений прибуток / загальна вартість активів;

X_3 – прибуток до виплати процентів / загальна вартість активів;

X_4 – балансова вартість власного капіталу / позиковий капітал;

X_5 – чиста виручка / загальна вартість активів.

Z < 1,23 – дуже висока ймовірність банкрутства у найближчі 2–3 роки;

Z > 1,23 – ймовірність банкрутства дуже низька.

Для підприємства «Укртелеком» отримано такі дані:

Z = - 0,192 – 0,396 + 0,016 + 0,953 + 0,535 = 0,916, отже Z > 1,23, що означає низьку ймовірність банкрутства.

Модель Спрінгейта має вигляд:

$Z = 1{,}03 \times A + 3{,}07 \times B + 0{,}66 \times C + 0{,}4 \times D$,

де А – робочий капітал / загальна вартість активів;

В – прибуток до сплати відсотків та процентів / загальна вартість активів;

С – прибуток до сплати податків / короткострокові зобов‘язання;

D – обсяг продажу / загальна вартість активів.

Вірогідність банкрутства підприємства моделі оцінюється такими значенням Z:

- менше ніж 0 – напівбанкрут;

- від 0 до 1 – загрожує банкрутство, якщо не здійснити санацію;

- від 1 до 2 – фінансова стійкість порушилась, але за умови переходу на антикризове управління банкрутство не загрожує;

- понад 2 – вважається фінансово стійким, банкрутство не загрожує.

Розрахувавши всі необхідні складові на основі фінансової звітності підприємства «Укртелеком», маємо такі дані:

Z = - 0,057 + 0,196 + 0,018 + 0,215 = 0,372, це свідчить про те, що підприємству загрожує банкрутство, якщо не здійснити санацію.

Модель Ліса для оцінки фінансового стану оцінює схильність підприємства до банкрутства на основі показників ділової активності та рентабельності. Модель Ліса має вигляд:

$Z = 0{,}063 \times A + 0{,}092 \times B + 0{,}057 \times C + 0{,}001 \times D$,

де, А – оборотні активи / загальна вартість активів;

В – операційний прибуток / загальна вартість активів;

С – нерозподілений прибуток / загальна вартість активів;

D – власний капітал / позиковий капітал.

Z нижче за 0,037 – висока загроза банкрутства.

Для підприємства «Укртелеком» отримано такі дані:

Z = 0,009 + 0,006 – 0,027 + 0,002 = -0,01

Даний показник є нижчим за 0,037, що означає високу загрозу банкрутства.

У вищеподаних моделях під час визначення банкрутства орієнтація на фактори ділової активності та рентабельності не завжди виправдана, оскільки збиткове підприємство не означає банкрутство. Також варто зазначити, що дані моделі складалися на основі фінансового стану зарубіжних підприємств і тому не є адаптованими до фінансової ситуації на українських підприємствах. Для наших підприємств більше підходять такі моделі як Терещенка О.О., Матвійчука А.В та російська R-модель (R-модель прогнозу ризику банкрутства).

Досить поширеною в Україні є діагностика банкрутства підприємства за моделлю Терещенка О.О. Ця модель О.О. Терещенка визначається за формулою:

Z = 1,5X1 + 0,08X2 + 10X3 + 5X4 + 0,3X5 + 0,1X6,

де X1 – відношення грошових надходжень до зобов’язань;

X2 – відношення валюти балансу до зобов’язань;

X3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X4 – відношення прибутку до виручки;

X5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X6 – відношення виручки до основного капіталу.

Коли Z > 2 – банкрутство не загрожує, 1 < Z < 2 – фінансова стійкість порушена, 0 < Z < 1 – існує загроза банкрутства.

Для підприємства «Укртелеком» маємо такі дані:

Z = 0,06 + 0,26 + 0,2 + 0,3 + 0,006 + 0,71 = 1,536

Отже, 1 < Z < 2, що означає порушення фінансової стійкості.

Методика розрахунку моделі ще одного українського економіста Матвійчука А.В. подана у формулі:

Z = 0,033X+ 0,268X2 + 0,045X3 – 0,018X4 – 0,004X5 – 0,015X6 + 0,702X7,

де X1 – коефіцієнт мобільності активів;

X2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

X3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу;

X4 – коефіцієнт окупності активів;

X5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;

X6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;

X7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Якщо при застосуванні даної моделі для оцінки фінансового стану ми отримуємо значення Z, яке більше від 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність його банкрутства. І чим вище значення Z, тим стійкішим є становище компанії. Якщо ж значення Z для підприємства виявилося меншим від 1,104, то

виникає загроза фінансової кризи. З подальшим зменшенням показника Z імовірність банкрутства аналізованого підприємства збільшується.

Для підприємства «Укртелеком» отримано такі дані:

Z = 0,006 + 0,813 + 0,024 – 0,053 + 0,002 – 0,005 + 1,596 = 2,383

Даний показник свідчить про задовільний стан підприємства, оскільки Z > 1,104.

Російські вчені Іркутської економічної академії пропонують для прогнозування ризику банкрутства R-модель, яка має наступний вигляд:

R = 0,38К1 + К2 + 0,054К3 + 0,63К4,

де К1 – відношення оборотного капіталу до середньорічної суми активів;

К2 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми власного капіталу;

К3 – відношення виручки до середньорічної суми активів;

К4 – відношення чистого прибутку до сукупних затрат.

Якщо R = 0 – імовірність банкрутства максимальна (90–100%), 0–0,18 – висока (60–80%), 0,18–0,32 – середня (35–50%), 0,32–0,42 – низька (15–20%), більше ніж 0,42 – мінімальна (до 10%).

Для підприємства «Укртелеком» отримано наступні дані:

R = 0,385 + 0,031 + 0,036 + 0,34 = 0,792, отже R < 0,42, що означає мінімальну ймовірність банкрутства, а саме до 10%.

Отже, у таблиці 1 наведемо розрахунок розглянутих вище моделей діагностики кризового стану для ПАТ «Укртелеком» за 2015 рік. Нагадуємо, що для цього ми використали річну фінансову звітність підприємства.

Таблиця 1

Діагностика кризового стану підприємства за моделями діагностики банкрутства

Модель	Показник	Результат
Z-показник за моделлю Альтмана 1983 року	0,916	Низька ймовірність банкрутства
Z-показник за моделлю Спрінгейта	0,372	Достатньо висока ймовірність банкрутства
Z-показник за моделлю Ліса	-0,01	Висока загроза банкрутства
Z-показник за моделлю Терещенка О.О.	1,536	Фінансова стійкість порушена
Z-показник за моделлю Матвійчука А.В.	2,383	Задовільний фінансовий стан
R-модель Іркутської економічної академії	0,792	Імовірність банкрутства мінімальна

Здійснивши аналіз ймовірності настання банкрутства для підприємства ПАТ «Укртелеком» за 2015 рік, було виявлено неоднозначну ситуацію. Так, моделі Матвійчука А.В., російська R-модель та модель Альтмана показали стабільну ситуацію, тимчасом як згідно моделі Спрінгейта та Ліса загроза банкрутства є досить високою. За моделлю, яку розробили українські науковці, а саме Терещенко О.О., висновки, щодо фінансового стану ПАТ «Укртелеком» можна зробити такі: підприємство має фінансовий стан який не можливо віднести до стабільного або нестабільного, і тому рекомендовано провести додатковий аналіз. Спираючись на те що, Терещенко при розробці своєї моделі використовував показники діяльності українських підприємств та враховував всі реалії вітчизняної моделі господарювання, саме його формула має давати найбільш точні результати щодо фінансового стану підприємства. Щодо висновків, які були зроблені після проведення аналізу за допомогою моделі Іркутських вчених, то вони показують, що підприємство має мінімальну загрозу банкрутства. Спираючись на те, що система господарювання в економіках Росії та України дуже схожі, то отримані результати щодо фінансового стану мають бути наближені до реального стану справ.

Отже, роблячи загальний висновок, можна сказати що загалом підприємство перебуває у доброму фінансовому становищі, але з огляду на недосконаліть моделей та однобокість такого аналізу, було б доцільніше проаналізувати додатково показники ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості та ділової активності, що дало б змогу більш розгорнуто побачити картину фінансового стану та з високою долею ймовірністю зробити правильні висновки.

27 квітня 2016 року аудиторською фірмою «ПрайсвотерхаусКуперс(Аудит)» було проведено незалежний аудит фінансової звітності ПАТ «Укртелеком» станом на 31 грудня 2015 року. За результатами аудиту була висловлена умовно-позитивна думка, оскільки фінансова звітність відображає достовірно, в усіх суттєвих аспектах, фінансовий стан компанії на 31 грудня 2015 року, її фінансові результати та рух коштів за рік, що закінчився на зазначену дату, відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Застрогою є можливість зазнавати у найближчому майбутньому впливу політичної та економічної невизначеності, що спостерігається в Україні. Ця невизначеність впливає на оцінку справедливої вартості основних засобів і сум відшкодування товарно-матеріальних запасів, торгової та іншої дебіторської заборгованості. Крім того, така невизначеність може вплинути на спроможність домовитись про перегляд умов її поточних позикових коштів. Станом на кінець року поточні зобов'язання перевищують поточні активи на 650769 тисяч гривень без урахування можливого додаткового ефекту знецінення дебіторської заборгованості за кредитом від материнської компанії в сумі 734006 тисяч гривень та дебіторської заборгованості за процентами, нарахованими за облігаціями, в сумі 26870 тисяч гривень. Цей факт свідчить про наявність істотної невизначеності, що призводить до порушення фінансової стійкості. Саме ця невизначеність може викликати значні сумніви у спроможності підприємства продовжувати свою діяльність як безперервно функціонуюче підприємство.

Висновки

Отож, співставивши наші дослідження на основі дискримінантного аналізу та офіційний аудиторський висновок, можна зазначити, що найбільш оптимальною моделлю прогнозування банкрутства є модель Терещенка О.О. Саме результати даної моделі відповідають заключенню аудиторського висновку. Ця оптимальність зумовлена тим, що модель О.О.Терещенка має значні переваги над традиційними методиками:

- модель є зручною в застосуванні;
- розроблена на використанні вітчизняних статистичних даних;
- враховується сучасна міжнародна практика;
- за рахунок використання різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств різних видів діяльності вирішує проблему критичних значень показників;
- враховує галузеві особливості підприємства.

Підбиваючи підсумок, необхідно зазначити, що моделі багатофакторного аналізу ймовірності банкрутства, розроблені іноземними фахівцями, є досить ефективними і часто використовуються за кордоном. Але в Україні вони застосовуються дуже рідко, що пов'язано з такими труднощами:

1) відсутністю достатніх коштів для закупівлі та адаптації західних методик до вітчизняних умов господарювання;

2) недостатнім рівнем об'єктивності показників, які відображаються підприємствами у фінансовій звітності (проблематика подвійної бухгалтерії).

3) часова невідповідність, яка передбачає застосування моделі в тому часі, в якому вона розроблена;

4) невідповідність методики визначення параметрів моделі, яка потребує точного дотримання методичних прийомів оцінки показників, що були розроблені автором моделі. Основним недоліком використання вищеподаних методів є те, що всі вони як інформаційну базу використовують зовнішню звітність підприємства.

Перспективи подальших досліджень. Отже, в умовах все більшого зростання чисельності банкрутства українських підприємств необхідно обрати таку модель для діагностики фінансового стану та ймовірності настання банкрутства суб'єктів господарювання, яка б враховувала всі особливості саме українського економічного простору та галузі, в якій функціонує підприємство. Як результат, в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки виникає необхідність більш системного підходу до аналізу фінансового стану підприємства через створення власних економетричних моделей діагностики кризового стану, які б враховували результати виробничої, комерційної і фінансової діяльності підприємств.

Бібліографічні посилання

Bilyk, M.D. (2005). Sutnist i ocinka finansovoho stanu pidpryjemstv. Finansy Ukrajiny. 3, C.117–128 (in Ukrainian).

Klochan, V.P., Klochan, V.V., Kostanevych, N.I., Kostyrko, A.H. (2010). Ocinka modelej diahnostyky bankrutstva. Miznarodnyj naukovo-vyrobnychyj zurnal «Economica APK» 1, 97–101 (in Ukrainian).

Kostinina, O.M., Majboroda, O.E. (2012). Metody ta modeli diahnostyky kryzovoho stanu pidpryjemstva . Visnyk SumDu. Serija «Economica». 4, 91–97 (in Ukrainian).

Matvijchuk, A.V. (2007). Diahnostyka bankrutstva pidpryjemstva. Upravlinna economicoju: terytorija ta praktyka. Zbirnyk naukovych prac, 20–28 (in Ukrainian).

Tereschchenko, O.O. (2000). Finansova sanacija ta bankrutstvo pidpryjemstva. K.: KNEU (in Ukrainian).

Beaver, W. (1966). Financial Ratios as Predictors of Failure. Journal of Accounting Research. 4, 71–111.

Altman, E.I. (1968). Financial Rations, Discriminent Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. Journal of Finance. 23(4), 589–609.

Стаття надійшла до редакції 2.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7618

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.115.1

Актуальні проблеми становлення фермерських господарств

О.С. Саламін
Oksana_Salamin@i.ua

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Аналізуються причини, що стримують становлення та розвиток фермерських господарств України. Основними з них є несформованість аграрного ринку, проблемність пошуку каналів збуту на альтернативних засадах, висока мінливість цін, монопольний вплив на формування яких мають посередницькі організації. Ринок не вивчається і не прогнозується. Фермерські господарства не можуть реалізувати свої переваги, які полягають у можливості швидшої, порівняно з великими підприємствами, адаптації до існуючого ринкового середовища. Намітилась тенденція передачі фермерськими підприємствами земельних угідь у суборенду агрохолдингам, що призводить до зростання безробіття у селах, посилення економічних і соціальних проблем. Показано, що лише законодавчого визначення поняття сімейного фермерського господарства для виникнення та розвитку таких господарств недостатньо. Необхідною передумовою активізації фермерського руху є створення умов для ефективного функціонування таких господарств.

Ключові слова: *фермерські господарства, господарства сімейного типу, державна підтримка фермерських господарств, ринкове середовище, інфраструктура аграрного ринку, канали розподілу, агрохолдинги, переваги великих підприємств, мінливість цін, ринкова адаптація підприємства.*

Актуальные проблемы становления фермерских хозяйств

О.С. Саламин
Oksana_Salamin@i.ua

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Анализируются причины, сдерживающие становление и развитие фермерских хозяйств Украины. Основными из них являются несформированность аграрного рынка, проблемность поиска каналов сбыта на альтернативной основе, высокая изменчивость цен, монопольное влияние на формирование которых имеют посреднические организации. Рынок не изучается и не прогнозируется. Фермерские хозяйства не могут реализовать свои преимущества, заключающиеся в возможности более быстрой, по сравнению с крупными предприятиями, адаптации к существующей рыночной среде. Наметилась тенденция передачи фермерскими предприятиями земельных угодий в субаренду агрохолдингам, что приводит к росту безработицы в селах, усиления экономических и социальных проблем. Показано, что только законодательного определения понятия семейного фермерского хозяйства для возникновения и развития таких хозяйств недостаточно. Необходимой предпосылкой активизации фермерского движения является создание условий для эффективного функционирования таких хозяйств.

Ключевые слова*: фермерские хозяйства, хозяйства семейного типа, государственная поддержка фермерских хозяйств, рыночная среда, инфраструктура аграрного рынка, каналы распределения, агрохолдинги, преимущества крупных предприятий, изменчивость цен, рыночная адаптация предприятия.*

Citation:
Salamin, O. (2017). Actual problems of farms formation. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 91–95.

Actual problems of farms formation

O. Salamin
Oksana_Salamin@i.ua

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The reasons that hinder the formation and development of farms Ukraine are analyzed. The main ones are aborted agricultural market, problematic finding alternative distribution channels basis, the high volatility of prices, exclusive influence on the formation of which are intermediary organizations. The market is not taught nor predicted. Farms cannot realize the benefits that are as soon as possible, compared with large enterprises, to adapt to the current market environment. Trend transfer land farm enterprises in sublet agricultural holdings. Competitive advantages of large farms achieved through economies of scale. They use high-performance hardware. Narrow attracted qualified specialists. Existing collateral, making affordable loans. Better logistics operations are carried out. Due to technical and technological advantages achieved higher crop yields and animal productivity, lower production costs. Out of sight fall disadvantages of large enterprises in a changing market environment. Such enterprises difficult to get re in constant price changes and market conditions. For such a redevelopment of large enterprises require a significant amount of money and a long period of time. Agriculture is inherently multifunctional. Apart from food security to its functions include creating jobs in rural areas, conservation of the peasantry, promote economic and social development of rural areas. Development of ahroholdynhiv not solved any of these functions. To enhance the creation of farms and the revival of a family nature divide in Ukraine provides for the possibility of registration of small farms without acquiring legal status. But this is not enough. The necessary preconditions enhance farmers' movement is to create conditions for the effective operation of such facilities. Historically, in most economically developed countries, such problems that currently exist in Ukraine, creation of marketing cooperatives resolved, wholesale agricultural markets in the field of production, where appropriate, government regulation of prices.

Key words: *farms, farm family type, government support for farmers, market environment, the infrastructure of the agrarian market, distribution channels, agricultural holdings, the advantages of large companies, volatility of prices, market adaptation of the company.*

Вступ

Проблеми становлення та розвитку фермерських господарств не нові. Наукові дослідження з цих проблем в Україні здійснюються, починаючи з другої половини 80-х років минулого століття. За останні роки на їх вирішення спрямовані наукові розробки і публікації таких вчених-економістів, як Збарзького В.К. (Zbarzkyi and Yeremenko, 2016), Кропивки М.М. (Kropyvko, 2016), Месель-Веселяка В.Я. (Mesel-Veseliak, 2016), Онегіної В.М. (Onehina and Shybaieva, 2016), Шабаєвої Н.В. та інших. Така увага до фермерських господарств поєднується з тим, що в Україні, на відміну від переважної більшості економічно розвинутих країн, вони не стали основними виробниками сільськогосподарської продукції. Посилюються економічні та соціальні проблеми села.

Метою статті є пошук та систематизація причин, що стримують становлення і розвиток фермерських господарств України. Для досягнення цієї мети розв'язувалися завдання:

- виявлення впливу державної аграрної політики на умови функціонування фермерських господарств;
- вивчення економічної привабливості фермерських господарств як форми підприємницької діяльності;
- аналіз стану ринкового середовища в аграрному секторі економіки України;
- дослідження ринкових можливостей фермерських господарств.

Матеріал і методи дослідження

Застосовувались загальноприйняті методи дослідження. Монографічний метод використано для виявлення основних проблем розвитку фермерських господарств; статистичні методи використовувались для співставлення ринкових можливостей фермерських господарств та господарств голдингового типу. Джерелом інформації були дані Державної служби статистики України.

Результати та їх обговорення

Визначальними чинниками виникнення та розвитку суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин є можливість здійснення прибуткової діяльності. При цьому рівень прибутковості повинен бути не меншим, ніж за альтернативними організаційно-правовими формами господарювання.

Виникають і набувають поширення ті форми господарювання, які проявляють конкурентні переваги. Не віддаючи переваги жодному типу господарств, з урахуванням соціальної значущості фермерських господарств, на їх становлення та розвиток спрямовується державна фінансова підтримка на безповоротній та поворотній основі. Така підтримка поєднується з загальною за останні роки тенденцією скорочення кількості цих господарств (рис.1).

Для обґрунтування цієї тенденції часто абсолютизуються переваги великих господарств. При цьому вважається, що розвиток невеликих господарств можливий лише за умови суттєвої фінансової підтримки, прийнятної лише для економічно розвинутих країн. Конкурентні переваги великих господарств досягаються завдяки ефекту масштабу. У них використовуються високопродуктивні технічні засоби. Залучаються кваліфіковані вузькопрофільні фахівці. Наявні предмети застави, що робить доступнішими кредити. Ефективніше здійснюються логістичні операції.

Рис. 1. Кількість фермерських господарств в Україні на кінець року та площа сільськогосподарських угідь у користуванні ними

Джерело інформації: дані Державної служби статистики України

Завдяки технічним та технологічним перевагам досягається вища врожайність культур та продуктивність тварин, нижча собівартість продукції. Свідченням цього є стійке підвищення врожайності зернових і зернобобових культур в міру збільшення їх посівних площ у сільськогосподарських підприємствах України (рис. 2). З поля зору упускаються недоліки великих підприємств в мінливому ринковому середовищі. Таким підприємствам складно перепрофілюватись в умовах постійної зміни цін та кон'юнктури ринку. Для такого перепрофілювання великих підприємств вимагається значна сума коштів та тривалий період часу. Гнучкішими є невеликі за розміром суб'єкти, які оперативніше адаптуються до нових умов господарювання. Посилити ці переваги можна спрямуванням державної підтримки на дослідження та прогнозування ринку, безоплатним поширенням одержаної за результатами цього економічної інформації. Доцільність такої підтримки підтверджується тим, що забезпечується загальне підвищення ефективності господарської діяльності завдяки тому, що підприємства своєчасно реагують на очікувані зміни кон'юнктури ринку, скорочується потреба у коштах прямої фінансової підтримки, які переважно лише частково компенсують вплив негативних ринкових чинників.

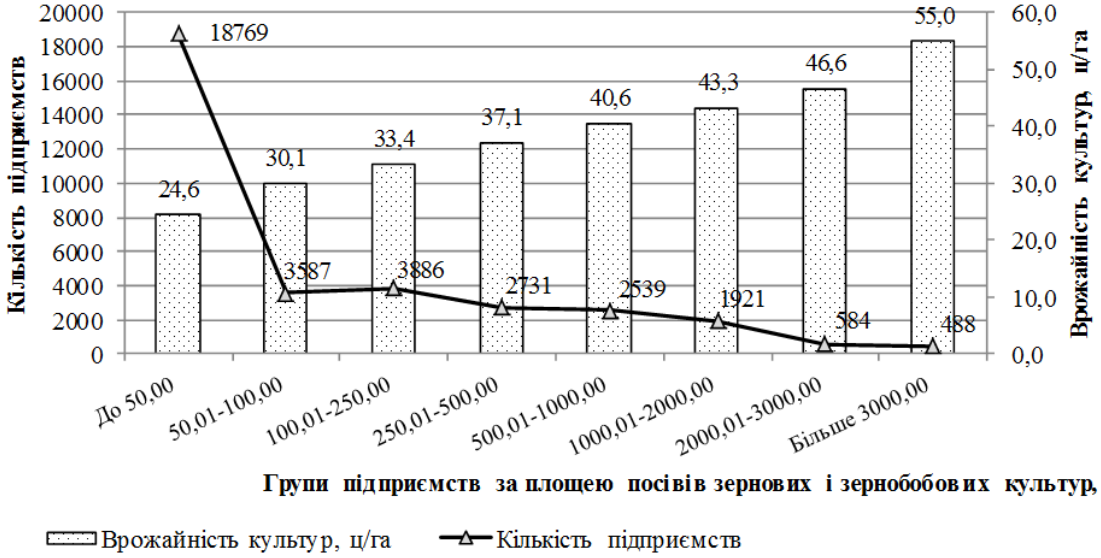

Рис. 2. Вплив розмірів посівних площ зернових і зернобобових культур у сільськогосподарських підприємствах України на їх врожайність у 2015 році

Джерело інформації: дані Державної служби статистики України

Особливістю вітчизняного сільського господарства є неналежний рівень сформованості аграрного ринку та його інфраструктури. Виробники продукції не можуть вибирати альтернативні канали розподілу та контрагентів з економічних зв'язків. Сфера закупівель продукції монополізована окремими

посередницькими структурами, які диктують ціни. В поєднанні з впливом об'єктивних чинників ринкової кон'юнктури це призводить до такої цінової нестабільності, адаптуватись до якої не можуть навіть невеликі фермерські господарства. Тому в існуючому ринковому середовищі такі переваги фермерських господарств проявляються лише частково.

Конкурентні переваги у каналах розподілу мають великі підприємства, які формують більші, порівняно з фермерськими господарствами, товарні партії продукції. Саме таким партіям віддають переваги посередники у каналах розподілу. Це є ще однією вагомою причиною, що стримує становлення невеликих фермерських господарств сімейного типу.

Вплив на збільшення розмірів фермерських господарств мала відмова від визначеного Законом України «Про фермерське господарство» обмеження таких розмірів за площею земельних угідь. Це призвело до появи великих, далеких від сімейного типу, формально фермерських структур агробізнесу. У 2013 році розмір 60 фермерських господарств за площею сільськогосподарських угідь перевищував 4 тисячі гектарів.

Крім внутрішніх чинників, вагомий вплив на збільшення розмірів усіх, в тому числі фермерських господарств, мала активізація зовнішньоекономічної діяльності України, що сприяло збільшенню експорту сільськогосподарської продукції. Експортоспроможність продукції досягається використанням родючих вітчизняних чорноземів, зниженням валютного курсу гривні. Завдяки економічній привабливості такої діяльності та значним обсягам інвестицій виникали альтернативні фермерським господарствам, особливо великі за розміром, системи агробізнесу голдингового типу. У них виробляється обмежена за асортиментом продукція для експорту – зерно, насіння соняшнику та ріпаку. Аграрний сектор економіки трансформується у сировинно орієнтований в поєднанні з імпортом переробленої продукції. Земельні ділянки обробляються механізованими засобами кочовим способом без залучення жителів сіл, посилюючи безробіття та ускладнюючи можливості оренди земельних ділянок для створення фермерських господарств. Агроголдинги самостійно укладають договори щодо експорту продукції з іноземними учасниками, формують власну інфраструктуру для здійснення експортних операцій, уникаючи посередників і будь-якого монопольного впливу.

Експортоорієнтоване виробництво завдяки сталішому рівню цін на зовнішньому ринку є привабливим і для фермерських господарств. Свої зусилля вони спрямовують на виробництво тієї ж продукції, що і агроголдинги – зерна, сої, насіння соняшнику і ріпаку. Свідченням цього є частка фермерських господарств у загальних обсягах виробництва цієї продукції в Україні (табл. 1).

У виробництві саме цих видів продукції насамперед проявляються переваги, які забезпечуються ефектом масштабу. Конкурентні переваги за рахунок виробничо-технічних чинників тут мають великі суб'єкти господарювання голдингового типу. Майже непомітні такі переваги, наприклад, у виробництві овочів, частка фермерських господарств у загальних обсягах виробництва яких в Україні в 2015 році складала лише 3,1%.

Таблиця 1

Частка фермерських господарств України у загальних обсягах виробництва основних видів сільськогосподарської продукції, %

Продукція	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
Зерно	11,9	10,9	11,9	12,0	12,7
Цукрові буряки	7,2	6,7	5,7	6,9	6,0
Насіння соняшнику	19,0	18,9	19,5	19,3	19,4
Соя	14,0	14,7	15,5	15,7	16,2
Насіння ріпаку	16,0	12,8	17,5	18,2	16,4
Картопля	1,1	1,1	1,2	0,9	0,6
Овочі	3,9	3,5	3,1	3,4	3,1
М'ясо (у забійній масі)	2,6	2,5	2,7	2,4	2,3
Молоко	1,1	1,3	1,4	1,5	1,7
Яйця	0,6	0,4	0,3	0,4	0,4

Експорт продукції фермерськими господарствами здійснюється через посередників за цінами, які часто не перевищують цін внутрішнього ринку. Середні ціни реалізації зерна фермерськими господарствами за 2011–2015 роки були нижчими від середніх цін його реалізації сільськогосподарськими підприємствами України, що створені за іншими організаційно-правовими формами (рис. 3).

Для уникнення монопольного впливу посередників на ціну за останні роки намітилась тенденція передачі фермерськими господарствами земельних паїв у суборенду агроголдингам, які формують власні канали розподілу без участі посередників. Через це на кінець 2015 року суттєво скоротилася кількість фермерських господарств (рис. 1).

Сільське господарство за своєю природою є багатофункціональним. Крім продовольчого забезпечення до його функцій слід віднести створення робочих місць у сільських населених пунктах, збереження селянства, сприяння економічному та соціальному розвитку сільських територій. Розвитком агроголдингів не вирішується жодна з перерахованих функцій.

Для активізації створення фермерських господарств та відродження їх сімейної природи Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» дано визначення поняття сімейного фермерського господарства, передбачена можливість реєстрації таких господарств без набуття статусу юридичної особи. Однак цього недостатньо. Необхідними передумовами активізації фермерського руху є створення умов для ефективного функціонування таких господарств.

Історично у переважній більшості економічно розвинутих країн такі проблеми, які у даний час існують в Україні, вирішувались створенням збутових кооперативів, оптових ринків сільськогосподарської продукції в місцях виробництва сільськогосподарської продукції, у необхідних випадках державним регулюванням цін.

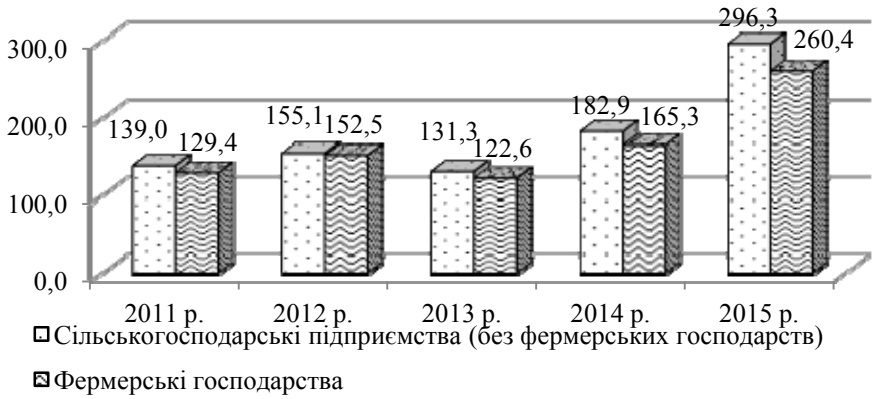

Рис. 3. Середні ціни реалізації зерна фермерськими господарствами України та сільськогосподарськими підприємствами, створеними за іншими організаційно - правовими формами, грн/ц

Джерело інформації: власні розрахунки автора за даними Державної служби статистики України

Створенням збутових кооперативів досягається такого ж ефекту, як на великих підприємствах – формуються великі партії однорідної продукції, яка без участі посередників виводиться на віддалені, в тому числі зарубіжні ринки без надмірного укрупнення виробників.

Висновки

Державна фінансова підтримка фермерських господарств в Україні, організаційні зусилля державних та громадських організацій поєднуються із загальним скороченням кількості цих господарств. Основними причинами є несформованість ринкового середовища в аграрному секторі економіки, невизначеність очікуваних змін кон'юнктури ринку, проблемність вибору каналів збуту на альтернативних засадах. Пріоритетно розвиваються особливо великі господарські структури, які формують власні канали експорту продукції. Частково подолати проблеми розвитку фермерських господарств можна формуванням каналів збуту продукції фермерських господарств на кооперативних засадах. Цим без надмірного укрупнення досягається такого ж ефекту, як у великих господарських структурах.

*Перспективи подальших досліджень***.** Проблеми становлення фермерських господарств складні та багатопланові. Подальші дослідження варто спрямовувати на виявлення специфічних, характерних для України чиннків, що стримують виникнення та розвиток цих господарств, оцінку результативності різних форм державної підтримки, вивчення можливостей ефективної діяльності господарств в нинішньому ринковому середовищі.

Бібліографічні посилання

Avramenko, Yu.O. (2017). Faktory konkurento spromozhnosti fermerskykh hospodarstv. Ekonomika APK. 1, 97–102 (in Ukrainian).

Zbarzkyi, V.K., Yeremenko, D.V. (2016). Teoretychni zasady dyversyfikatsii fermerskykh hospodarstv. Ekonomika APK. 10, 17–32 (in Ukrainian).

Kropyvko, M.M. (2016). Osnovni napriamy pidvyshchennia produktyvnosti fermerskykh hospodarstv. Ekonomika APK. 12, 51–57 (in Ukrainian).

Mesel-Veseliak, V.Ya. (2016). Efektyvnist hospodariuvannia novostvorenykh silskohospodarskykh pidpryiemstv rynkovoho spriamuvannia v Ukraini. Ekonomika APK. 12, 21–32 (in Ukrainian).

Onehina, V.M., Shybaieva, N.V. (2016). Instytutsiina osnova ahranoi polityky: ukrainski realii y dosvid SShA ta YeS. Ekonomika APK. 1, 17–44 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7619

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.15:636.5.033

Сучасний стан та перспективи розвитку світового ринку м'яса птиці

С.В. Сендецька
svitlana.sendetska@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

В статті показано, що виробництво м'яса птиці є тваринницькою галуззю, яка в світі демонструє найвищі темпи зростання обсягів виробництва за минулі десять років порівняно з іншими галузями тваринництва. Визначено найбільших світових виробників бройлерного м'яса, якими є США, Бразилія, Китай, країни Європейського Союзу, Індія, що разом забезпечують понад дві третини всього світового виробництва цього виду продукції. Україна займає 19 позицію з обсягами виробництва у 2016 р. понад 1,05 млн т.

Показано, що основними експортерами бройлерного м'яса є Бразилія, США, країни Євросоюзу, Таїланд і Китай. Визначено, що найбільшими імпортерами бройлерного м'яса на світовому ринку є Японія, Мексика, Саудівська Аравія. Україна займає сьому позицію в світі за обсягами експорту бройлерного м'яса. Українські виробники у 2016 р. збільшили експортні поставки м'яса птиці майже на 80 тис. т. Основний вектор поставок був спрямований на азійсько-африканський ринок. Обсяги імпорту курячого м'яса в Україну також зросли трохи більше як на 20 тис. т. В Україну ввозиться здебільшого дешева низькоякісна продукція.

Ключові слова: *м'ясо птиці, світовий ринок, обсяги виробництва, експорт, імпорт, м'ясо бройлерів.*

Современное состояние и перспективы развития мирового рынка мяса птицы

С.В. Сендецкая
svitlana.sendetska@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

В статье показано, что производство мяса птицы является животноводческой отраслью, которая в мире демонстрирует высокие темпы роста объемов производства за прошедшие десять лет по сравнению с другими отраслями животноводства. Определены крупнейшие мировые производители бройлерного мяса, которыми являются США, Бразилия, Китай, страны Европейского Союза, Индия. Они вместе обеспечивают более двух третей всего мирового производства этого вида продукции. Украина занимает 19 позицию с объемами производства в 2016 г. более 1,05 млн т.

Показано, что основными экспортерами бройлерного мяса являются Бразилия, США, страны Евросоюза, Таиланд и Китай. Определено, что крупнейшими импортерами бройлерного мяса на мировом рынке является Япония, Мексика, Саудовская Аравия. Украина занимает седьмую позицию в мире по объемам экспорта бройлерного мяса. Украинские производители в 2016 увеличили экспортные поставки мяса птицы почти на 80 тыс. т. Основной вектор поставок был направлен на азиатско-африканский рынок. Объемы импорта куриного мяса в Украине также выросли более чем на 20 тыс. т. В Украину ввозится в основном дешевая низкокачественная продукция.

Ключевые слова: *мясо птицы, мировой рынок, объемы производства, экспорт, импорт, мясо бройлеров.*

Citation:
Sendetska, S. (2017). The current state and development prospects of the global poultry meat market. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 96–99.

The current state and development prospects of the global poultry meat market

S. Sendetska
svitlana.sendetska@gmail.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;

This article considers that the poultry meat production is the livestock industry which has the world's highest rates of production volume growth over the past ten years compared with other sectors of animal husbandry. Assuming current trends to be continued in 2020 it will be produced about 93.4 million tons of broiler meat in the world but it still will remain in the second place comparatively to the production volume of the pork meat.

It is determined the world's largest producers of broiler meat which are USA, Brazil, China, European Union countries, India. Together they produce more than two-thirds of world production of this type of product. In this ranking Ukraine occupies the 19th place of production volume that is more than 1.05 million tons according to data of 2016.

It is shown that the main broiler meat exporters are Brazil, the United States, European Union countries, Thailand and China. By 2016 they exported 9843 thousand tons of meat products. The largest exporter is Brazil which exports about 30% of the whole production. The US exports 16–19%. The feature of the US poultry market is high popularity of the turkey meat besides to the chicken meat. Also the US mostly consumes the white chicken meat and exports the dark chicken meat.

It is also determined that the largest importers of the broiler meat in the world market is Japan, Mexico, Saudi Arabia. Ukraine occupies the 7th place of export volume of the broiler meat in the world. Ukrainian producers increased export of the poultry meat by almost 80 thousand tons in 2016. The main supply vector was directed to the Asia-African market. Ukrainian imported volume of the poultry meat is also increased slightly more than on the 20th thousand tons. Ukraine mainly imports cheap low-quality production.

Key words: *poultry meat, the world market, production volume, export, import, broiler meat.*

Вступ

Промислове птахівництво – одна з небагатьох галузей тваринництва, яка дуже стрімко розвивається і є вагомою складовою у виробництві м'яса та м'ясних продуктів в Україні. За минулі 10 років обсяги виробництва м'яса птиці подвоїлися і становили у 2015 р. 1157 тис. т. Зростання обсягів виробництва м'яса птиці суттєво вплинуло на його експорт, який за минулі 10 років зріс майже в 50 разів. Україна поступово зміцнює свої позиції серед найбільших виробників та експортерів пташиного м'яса, крім того, у зв'язку з військовою агресією на Сході вона втратила значні ринки збуту в Росії. З огляду на це дослідження світових тенденцій на ринку м'яса птиці є актуальним.

Метою даної статті є аналіз світового ринку м'яса бройлерів, перспектив його розвитку, визначення місця України на цьому ринку, перспективних ринків збуту продукції птахівництва для нашої держави.

Матеріали і методи досліджень

В даному дослідженні застосовувалися загальнонаукові, маркетингові та графічні методи дослідження, дані статистичної звітності, Інтернет-ресурси.

Результати та їх обговорення

М'ясо птиці є другим за обсягами споживання м'ясом у світі. Світове виробництво бройлерного м'яса невпинно зростає. За десять минулих років воно зросло майже на 30% і становило у 2016 р. 89,5 млн т. За цей же період виробництво яловичини і телятини практично не змінилося (+3%), свинини – зросло на 15% (рис. 1).

У 2016 р. м'яса бройлерів вироблялося на 17% менше, ніж свинини і майже на третину більше, ніж яловичини. При збереженні тенденцій останніх десяти років у 2020 р. у світі вироблятиметься близько 93,4 млн т м'яса бройлерів, проте воно залишатиметься на другому місці за обсягами виробництва після свинини.

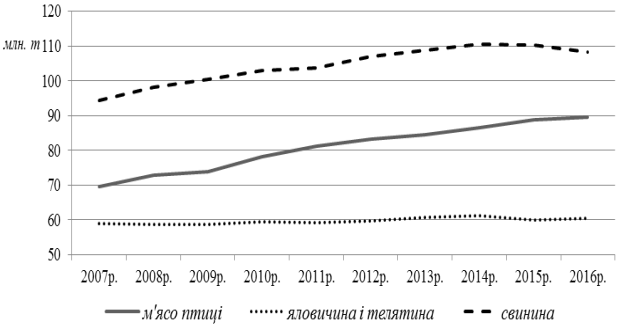

Рис. 1. Обсяги виробництва основних видів м'яса в світі

Джерело: за даними USDA

Основними виробниками м'яса птиці є США, Бразилія, Китай, країни Європейського Союзу, Індія. Сумарно вони виготовляють понад дві третини всього світового виробництва цього виду продукції (табл. 1). Кожна з цих країн щорічно нарощує обсяги виробництва м'яса бройлерів, але найбільших темпів зростання за минулі 10 років досягла Індія – 88%. Ще вищими темпами за цей період зросло виробництво м'яса птиці в Україні – на 94% (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny), проте Україна поки що входить лише в топ-20 виробників м'яса бройлерів, займаючи 19 позицію з обсягами виробництва у 2016 р. 1,05 млн т (IndexMundi, 2017). Бразилія лише у 2016 р. змогла перевищити Китай за обсягами виробництва м'яса птиці, зайнявши другу позицію у світовому рейтингу.

Необхідно зазначити, що динаміка світового виробництва м'яса птиці безпосередньо залежить від епідеміологічної ситуації. Світові пандемії, такі як пташиний грип, сальмонельоз тощо суттєво позначаються на позиціях країн-виробників і вимагають особливих заходів для подолання їх наслідків. Санітарні та фітосанітарні заходи є також одним із ефективних засобів регулювання міжнародної торгівлі та захисту внутрішніх ринків.

Таблиця 1

Обсяги виробництва м'яса бройлерів країнами, які є найбільшими його виробниками

Країна	2007 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. у % до 2007 р.
США	16,226	16,563	16,976	17,306	17,971	18,283	113
Бразилія	10,305	12,312	12,308	12,692	13,146	13,605	132
Китай	11,291	12,55	13,35	13	13,4	12,7	112
Країни ЄС	8,32	9,202	10,05	10,45	10,81	11,07	133
Індія	2,24	2,65	3,45	3,725	3,9	4,2	188

Джерело: за даними USDA.

Основними експортерами бройлерного м'яса є Бразилія, США, країни Євросоюзу, Таїланд і Китай. За 2016 р. вони експортували 9843 тис. т м'ясної продукції. Найбільший експортер – Бразилія – експортує близько 30% всієї виготовленої продукції, США – 16–19%.

Розвиток м'ясного птахівництва в США призвів не лише до повного забезпечення населення м'ясом птиці, а й до другого місця у світі з експорту цього виду продукції. Зростання виробництва м'яса бройлерів тут зумовлене активним попитом населення через порівняно низькі ціни на нього (порівняно з іншими видами м'яса), його високими дієтичними характеристиками, певними уявленнями американців про здорову їжу, а також через масове використання м'яса птиці переробною промисловістю для виробництва напівфабрикатів для швидкого приготування їжі як в домашніх умовах, так і у відповідних закладах громадського харчування (Romanenko and Evdokimova, 2014).

Основним фактором інтенсивного розвитку птахівництва в США стало використання вертикальної інтеграції – організаційних зв'язків між виробниками сировини, кормів, переробниками і сферою реалізації. Гіганти-інтегратори, які координують і контролюють всі стадії виробництва м'яса птиці різних видів, мають власні інкубатори, забійні, переробні цехи, а також підприємства з виробництва кормів. Особливістю ринку м'яса птиці в США є та обставина, що поряд з курячим м'ясом високою популярністю користується і м'ясо індика. Також США є здебільшого споживачем білого м'яса і експортером темного м'яса курей. Таким чином, неординарність даного ринку полягає в тому, що один з спільних продуктів випускається для внутрішнього ринку, а інший – на зовнішній ринок (Romanenko and Evdokimova, 2014).

Україна входить в десятку найбільших експортерів бройлерного м'яса, займаючи у 2016 р. в ній сьому позицію з обсягами експорту 240 тис. т. Україна у 2016 р. році експортувала майже половину вивезеної продукції до країн Азії (106 тис т, в т. ч. до Іраку – 64 тис. т), 47,4 та 49 тис. т – до країн СНД та Африки відповідно. Оскільки Євросоюз є одним з крупних виробників та експортерів м'яса птиці, нашій державі не варто покладати великі надії на європейський ринок, що в значній мірі й пояснює малі експортні квоти (36 тис. т у 2016 р.) на ввіз українського бройлерного м'яса до країн Євросоюзу. Більш привабливим для українських експортерів є азійський і африканський ринки. Саме туди спрямовані основні світові експортні потоки м'яса птиці.

Найбільшими імпортерами бройлерного м'яса на світовому ринку є Японія, Мексика, Саудівська Аравія, країни Євросоюзу, Ірак, Південна Африка, Китай, Гонконг, Об'єднані Арабські Емірати, Філіппіни. На ці країни припадає 66% всього світового імпорту м'яса бройлерів, а найбільший імпортер – Японія – купує близько 10% всієї імпортованої продукції.

У 2016 р. Україна збільшила експортні поставки м'яса птиці майже на 80 тис. т, обсяги ж імпортованого курячого м'яса в Україну також зросли трохи більше як на 20 тис. т. Проте в Україну ввозиться здебільшого дешева низькоякісна продукція. За даними Державної служби статистики за 2016 р. середня митна вартість 1 кг вивезеного м'яса птиці становила 1,22 дол. США, а ввезеного – всього 0,41 дол. США.

Висновки

За десять минулих років світове виробництво м'яса бройлерів зросло майже на 30% і становило у 2016 р. 89,5 млн т. Основними виробниками та експортерами м'яса птиці є США, Бразилія, Китай, країни Європейського Союзу. Особливістю ринку м'яса птиці США полягає в тому, що тут здебільшого споживають біле м'ясо і експортують в основному темне м'ясо курей. Найбільшими імпортерами бройлерного м'яса на світовому ринку є Японія, Мексика, Саудівська Аравія. Україна займає сьому позицію в світі за обсягами експорту бройлерного м'яса. Українські виробники у 2016 р. збільшили експортні поставки м'яса птиці майже на 80 тис. т. Основний вектор поставок був спрямований на азійсько-африканський ринок. Обсяги імпорту курячого м'яса в Україну також зросли трохи більше як на 20 тис. т. В Україну ввозиться здебільшого дешева низькоякісна продукція.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження тенденцій та перспектив розвитку ринку м'яса птиці з урахуванням умов, які динамічно змінюються.

Бібліографічні посилання

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrai'ny [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua (in Ukrainian).

Romanenko, I.A., Evdokimova, H.E. (2014). Gosudarstvennoe regulirovanie rynka ptich'ego mjasa v osnovnyh stranah-proizvoditeljah. – Rezhim dostupa: http://farmanimals.ru/articles/109/3698 (in Russian).

United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service [Electronic resource]. – Access: https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html#/app/home.

IndexMundi (2017). [Electronic resource]. – Access: https://www.indexmundi.com.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7620

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 332:334:338:339:658

Аспекти розвитку різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в аграрному секторі

І.Б. Смолинець
smolinecz86@mail.ru

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Одним з найважливіших напрямів в цьому контексті є проблеми організаційно-правових форм розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві. В умовах конкурентного ринкового середовища важливе значення для забезпечення стабільного й ефективного аграрного виробництва мають механізми регулювання процесів відтворення в АПК, серед яких чільне місце належить формам підприємницької діяльності. У сучасних економічних умовах важливим фактором підвищення ефективності розвитку продовольчого підкомплексу є удосконалення даних форм. Проте слід визнати, що нині форми підприємницької діяльності перебувають в стані формування та розвитку. Тому проблеми реформування аграрного сектора економіки постійно перебували і перебувають у полі зору економічної науки. В історичному аспекті розвитку підприємницька діяльність налічує такі форми: приватні підсобні господарства, одноосібні володіння, господарства населення, селянські фермерські господарства, приватні та державні сільськогосподарські підприємства, колективні господарства, зокрема селянські спілки, агрофірми, міжгосподарські підприємства і об'єднання, різного роду та видів товариства, які поділяються за формою об'єднання та рівнем відповідальності. Найважливіші з них, які прижились та функціонують в сільському господарстві, є сільськогосподарські підприємства, зокрема приватні, та господарства населення. Ефективному розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві перешкоджають слабка адаптація до ринкових умов та низька інвестиційна привабливість аграрного виробництва і господарських формувань, безсистемність і розпорошеність надходжень коштів у модернізацію виробничої діяльності, недостатня державна підтримка, недосконаліть організаційно-економічного механізму управління розвитком різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в аграрному секторі.

***Ключові слова**: сільське господарство, підприємницька діяльність, аграрне виробництво, ринок, аспекти розвитку організаційно-правових форм підприємницької діяльності.*

Аспекты развития различных организационно-правовых форм предпринимательской деятельности в аграрном секторе

И.Б. Смолинец
smolinecz86@mail.ru

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Одним из важнейших направлений в этом контексте проблемы организационно-правовых форм развития предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве. В условиях конкурентной рыночной среды важное значение для обеспечения стабильного и эффективного аграрного производства имеют механизмы регулирования процессов воспроизводства в АПК, среди которых главное место принадлежит формам предпринимательской деятельности. В современных экономических условиях важным фактором повышения эффективности развития продовольственного подкомплекса является совершенствование данных форм. Однако следует признать, что в настоящее время формы предпринимательской дея-

Citation:
Smolynets, I.B. (2017). Different aspects of organizational-legal forms of business in agricultural sector. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 100–107.

тельности находятся в состоянии формирования и развития. Поэтому проблемы реформирования аграрного сектора экономики постоянно находились и находятся в поле зрения экономической науки. В историческом аспекте развития предпринимательская деятельность насчитывает следующие формы: частные подсобные хозяйства, единоличные владения, хозяйства населения, крестьянские фермерские хозяйства, частные и государственные сельскохозяйственные предприятия, коллективные хозяйства, в частности крестьянские союзы, агрофирмы, межхозяйственные предприятия и объединения, разного рода и видов общества, которые делятся по форме объединения и уровню ответственности. Важнейшие из них, которые прижились и функционируют в сельском хозяйстве, являются сельскохозяйственные предприятия, в том числе частные, и хозяйства населения. Эффективному развитию предпринимательской деятельности в сельском хозяйстве препятствуют слабая адаптация к рыночным условиям и низкая инвестиционная привлекательность аграрного производства и хозяйственных формирований, бессистемность и разбросанность поступлений средств в модернизацию производственной деятельности, недостаточная государственная поддержка, несовершенство организационно-экономического механизма управления развитием различных организационно-правовых форм предпринимательской деятельности в аграрном секторе.

Ключевые слова: *сельское хозяйство, предпринимательская деятельность, аграрное производство, рынок, аспекты развития организационно-правовых форм предпринимательской деятельности.*

Different aspects of organizational-legal forms of business in agricultural sector

I.B. Smolynets
smolinecz86@mail.ru

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;

One of the most important areas in this context is the problem of organizational - legal forms of entrepreneurship in agriculture. In a competitive market environment essential to ensure stable and efficient agricultural production with mechanisms of regulation of reproduction in agriculture, including prominent place belongs to forms of entrepreneurship. In today's economy an important factor in increasing the efficiency of the food is sub improving data forms. However, it should be recognized that the current form of business activity in a state of formation and development. Therefore, the problems of reforming the agricultural sector, always were and are in the field of economics. The historical aspect of business activities includes the following forms: private farms, individual holdings, farms, peasant farmers, private and public agricultural enterprises, collective farms, including peasant associations, agricultural firms, inter-farm enterprises and associations of various kinds and types companies, which are divided in the form of association and level of responsibility. The most important of them taken root and function in agriculture are agricultural enterprises, including private and public sector. Effective business development in agriculture hamper poor adaptation to market conditions and low investment in agricultural production and business units, unsystematic and dispersed revenues in modernization of production activity, insufficient state support, inadequate organizational and economic mechanism of development of various organizational and legal forms of business activities in the agricultural sector.The agricultural company providing the agricultural sector and its intensive development, because it is characterized by business activities using the latest technology and organization management. As a result of increasing production efficiency, increased employment, new products and services, expanding market. One of the main features of a private business interest.

Key words: *agriculture, entrepreneurship, agricultural production, market development aspects of legal forms of business activity.*

Вступ

Формування нових організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сільському господарстві на кооперативних засадах з використанням основ горизонтальної та вертикальної інтеграції, що обумовить можливість впровадження в аграрне виробництво сучасних технологій та інноваційних проектів, сприятиме зростанню доходів сільськогосподарських виробників за рахунок їхньої участі в подальших сферах, що позитивно вплине на підвищення конкурентоспроможності підприємницької діяльності в сільському господарстві та забезпечення аграрного ринку новими якісними та екологічними продуктами.

Аналіз досліджень проблеми. Різні аспекти підприємництва та підприємницької діяльності в сільському господарстві висвітлені в економічній літературі, зокрема в працях зарубіжних авторів – Х. Ансоффа, Є. Бем-Баверка, Ф. Візера, П. Друкера, Н. Єрмоленкова, А. Маршала, Дж. Мілля, М. Новакова, С. Сісмонді, Н. Скворцова, Ф. Хаєка, Й. Шумпетера та вітчизняних учених – Ю. Губені, Т. Дудара, В. Зіновчука, В. Липчука, Ю. Лупенка, О. Мазуренко, М. Маліка, С. Реверчука, П. Саблука, Г. Черевка, Д. Шеленко, М. Шульського, І. Яціва та ін.

Узагальнення результатів проведених досліджень засвідчує, що, незважаючи на значний науковий внесок у розв'язання проблем розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві, чимало аспектів поки що залишаються нез'ясованими. Подальшого вивчення потребує комплекс питань, пов'язаних із дослідженням чинників впливу на розвиток різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сільському господарстві.

Мета статті. Висвітлити аспекти розвитку різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в аграрному секторі, форми власності на засоби виробництва й способи її використання, дати характеристику сильних і слабких сторін порівнюваних господарських формувань. Все це в комплексі дозволить визначити найефективніші та найперспективніші з них. Нами використані традиційні методи та підходи економічного аналізу, зроблено посилання на

власні публікації, де висвітлено окремі аспекти та результати дослідження.

Результати та їх обговорення

Ефективному розвитку підприємницької діяльності в сільському господарстві перешкоджають слабка адаптація до ринкових умов та низька інвестиційна привабливість аграрного виробництва і господарських формувань, безсистемність і розпорошеність надходжень коштів у модернізацію виробничої діяльності, недостатня державна підтримка, недосконаліть організаційно-економічного механізму управління розвитком різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в аграрному секторі.

Умови ринкової економіки змушують різних суб'єктів підприємницької діяльності діяти відповідно до типу організаційно-правових форм, будувати свою стратегію поведінки з урахуванням таких принципів:

– незалежність. Коли суб'єкт підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки працює на основі принципу незалежності. Якщо підприємство в сільському господарстві працює в рамках, визначених законодавчою базою, держава не має права втручатися у його діяльність, винятком є лише підприємства сільського господарства державної форми власності;

– ініціативність. Враховуючи змінність смаків та уподобань споживачів на ринку, кожне сільськогосподарське підприємство пропонує на ринок ті товари та послуги, що користуються попитом і принесуть йому прибуток;

– конкуренція між різними суб'єктами підприємницької діяльності в сільському господарстві виступає тим чинником, що спонукає їх до використання та впровадження широкого розмаїття економічних стратегій. Адже конкуренція виступає тим фактором, що стимулює ефективний розвиток сільського господарства як галузі в цілому, так і допомагає визначити неконкурентоспроможних суб'єктів на ринку;

– ризик та відповідальність. Враховуючи специфіку кожної форми підприємницької діяльності в сільському господарстві, варто відзначити різноманітну кількість ризиків, що її супроводжують та міру їх впливу. І тому кожен суб'єкт підприємницької діяльності в аграрному виробництві не залежно від організаційно-правової форми повинен працювати в напрямку зменшення ймовірності настання ризиків та їхнього рівня впливу і діяти в рамках чинного законодавства.

Сучасні умови ведення бізнесу в сільському господарстві сприяють не лише позитивним тенденціям щодо насичення ринку України продуктами харчування рослинного і тваринного походження, а й забезпечують створення потужної бази для робочої сили, особливо у приватних підсобних господарствах, яким властиві ознаки господарств населення. Розкриваючи сутність поняття приватне підсобне підприємство, враховуючи його правовий статус та соціально-економічну роль, варто визначити, що це господарство, в розпорядженні якого наявне рухоме і нерухоме майно, що має вартісну оцінку та використовується для задоволення різносторонніх потреб власника як матеріальних, так і побутових. Така одиниця господарювання є структурною складовою аграрного виробництва продукції тваринного та рослинного походження (Yanchuk, 2000).

Належна роль у структуризації агарного виробництва, зокрема сільського господарства, належить одноосібним володінням. Основою одноосібного володіння є приватна власність громадян України, що працюють на ринку, як суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи. Одноосібна власність зосереджена у межах однієї сім'ї або однієї особи. Варто відзначити, що на ринку, крім одноосібного володіння, існує така форма підприємницької діяльності, як спільне підприємство – це юридична особа, що заснована на засадах приватної власності членів однієї сім'ї або спільної власності окремої сім'ї та фізичної особи, що зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності.

Дослідженнями доведено, що найбільша частка у структурі виробництва валової продукції сільського господарства належить господарствам населення, які в сучасних ринкових умовах працюють з метою об'єднання та реалізації особистих та суспільних інтересів. Такі суб'єкти підприємницької діяльності виступають потужним індикатором конкурентної боротьби у сільському господарстві, враховуючи рівень використання трудових ресурсів, забезпечення матеріальних ресурсів, системи реалізації виробленої продукції.

Історичні процеси, які супроводжувались зміною суспільно-політичних формацій, знаходили свій відбиток в тенденціях розвитку підприємництва в сільському господарстві і, як пише професор М.Г. Шульський, «…до влади приходили різні політичні сили, які суттєво, а інколи й докорінно впливали і впливають не тільки на організаційні форми ведення сільськогосподарського виробництва, а взагалі на все суспільне виробництво, проте особисте господарство населення, як форма ведення виробництва продукції на землі, зберігалося і зберігається. Правда, інколи змінювалися їх розміри, назви, системи взаємовідносин, однак суть їх залишалася для сільського трудівника незмінною – забезпечення його засобами існування» (Shulskyi, 2003).

Поряд з цим слід відзначити, що постійний розвиток даної форми підприємницької діяльності, що функціонувала в різних регіонах України, змінюючи лише одну назву на іншу: особисті, підсобні, присадибні, індивідуальні господарства населення. У наукових дослідженнях Костецької Я. зазначено, що на території Галичини в 1902 році функціонувало 42,3% селянських господарств, у власності яких було менше 2 га землі, наприкінці 19 століття на території Закарпаття і Буковини налічувалось 50% господарств даної категорії, а за часів правління Російській імперії 19% селянських дворів мали менше ніж 3,3 га (Kostetska, 1996). Невеликі за обсягом селянські господарства функціонували в Україні за різних політичних устроїв, хоча і відрізнялись системою організації економіч-

них взаємовідносин, технічними засобами, розмірами землі, кількістю тварин та рівнем розвитку.

Значний внесок у реформування зокрема аграрного сектору України було здійснено Указом Президента України від 3 грудня 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки», що надало «можливості розширювати особисті підсобні господарства населення без створення юридичної особи за рахунок цих ділянок (земельного паю), а також одержаних при виході з зазначених підприємств майнових паїв» (Sabluka and Mesel-Veseliaka, 2000).

Господарства населення – це форма організації процесу виробництва на селі, яка змінювалась, вдосконалювалась, інтегрувалась в результаті розвитку економіки, проведених реформ, трансформації існуючих за часів Радянського Союзу колгоспів, радгоспів та міжгосподарських підприємств з метою створення нових форми господарювання. Кризова ситуація, яка супроводжувала аграрний сектор в період економічної кризи в Україні призвела до кардинальних змін в обсягах виробництва сільськогосподарської продукції, адже, якщо раніше основна частка виробництва припадала на сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства, то в цей період саме господарства населення швидкими темпами нарощували обсяги виробництва. Тому важливо у науковому дослідженні зосередити увагу на особливостях їхнього розвитку.

Успіх інтенсивного розвитку господарств населення побудований на власній зацікавленості кожного селянина. Відомий науковець С.М. Злупко з цього приводу писав: «Якою є людина, такою є економіка». Професор М.Г. Шульський в своїй монографії стверджує, що «…якими особистими якостями характеризується сільський господар, таким рівнем розвитку відзначається його приватна господарка» (Shulskyi, 2003).

Ознакою «подвірні» виокремлювали господарства, які займаючи певну земельну площу, мали у розпорядженні двір, на якому розміщені будівлі, де могли утримуватись тварини. За часів існування колишнього Радянського Союзу господарства виокремлювали таку назву для господарств населення, як «підсобні», основною функцією яких було формування допоміжного джерела надходження продовольчих та фінансових засобів, необхідних для життя селян. При цьому основну роботу власники «підсобного господарства» повинні були виконувати у колгоспах, радгоспах – основних місцях праці. Враховуючи, що у колгоспах рівень оплати праці був на низькому рівні, члени колгоспів змушені були розвивати власні підсобні господарства і в ефективності їх роботи були зацікавлені більше, ніж в основній роботі на господарствах суспільного сектора. В практиці функціонування колгоспів було надання їх членами за відповідну кількість відпрацьованих років ділянки для обробітку (наділи), але вони були гірші за родючістю. Звідси і пішла ще одна назва таких господарств як «присадибні».

За останні десятиліття ці форми господарювання у своєму історичному розвитку пройшли різні етапи, що відображали необхідність жителів сільської місцевості за рахунок результативності свої праці задовольняти власні потреби, та в кінцевому підсумку отримали назву господарства населення.

Враховуючи динамічність, випадковість та ймовірність виникнення господарських процесів у період реформування аграрного сектору, незважаючи на широку базу методів моделювання, прогнозування та економічної оцінки, виникає необхідність використання ширшого кола оцінок і прогнозів експертів практично у всіх напрямах дослідження ринкових тенденцій. Це зумовлює формування якісно нового рівня методичних підходів до підготовки й проведення економічних досліджень, що забезпечуватимуть стабільний розвиток та підвищить результативність використовуваних механізмів у змінних умовах ринкових відносин.

У результаті проведених реформ в сільському господарстві суб’єкти підприємництва відокремились в різні організаційні форми господарювання, за формою власності та складністю виробничих відносин. Для великого селянського (фермерського) господарства характерним є складність побудови взаємопов’язаних виробничих відносин порівняно із господарствами населення, оскільки додатково необхідно залучати земельні ресурси, допоміжних робітники щодо яких фермер застосовує управлінський вплив.

Остаточно функції управління чітко викристалізовуються при кооперативній формі господарювання, хоча і остаточно завершується процес їх формування при класичних формах ведення господарства. Такі форми господарювання уже володіють відповідними рисами, характерними для економічних систем: розподіл прав власності, поділ праці, чітке виокремлення функцій управління, і, як наслідок – висока ефективність виробництва, високий рівень товарності.

Варто відмітити виникнення особливих форми підприємницької діяльності, що побудовані на принципах вертикальної інтеграції, відповідно до яких передбачається наявність у конкретного виробника сільськогосподарської продукції певної частки на ринку. Такі форми ведення господарства на ринку є найбільш пристосовані до змінних умов ринкової кон’юнктури, однак вимагають дещо іншого підходу. У таких формах простежується максимальне відділення відносин власності від виробничих відносин.

Прикладом спрощеного варіанту вертикальної інтеграції на регіональному рівні є діяльність агрофірм і міжгосподарських підприємств. Адже для того, щоб підприємство сільського господарства мало змогу нарощувати виробництво, чим забезпечити собі присутність на ринку, розширити межі впливу на ринку за рахунок виходу на інші сегменти, необхідні фінансові ресурси, обсяг яких інколи перевищує потенційні можливості окремих господарств. У таких умовах актуальним є використання міжгалузевої інтеграції, основою якої є об’єднання фінансових структур з перспективними підприємствами сільськогосподарського ринку або з іншими вертикально інтегрованими економічними суб’єктами (корпораціями) підприємницької діяльності, у власності яких наявні необхідні ресурси або володіння правами на їхнє використання.

Використання виду інтеграції відіграє істотне значення при визначенні організаційної форми підприємницької діяльності. Застосування механізму холдингового типу доречне тоді, коли передбачається вторинна передача прав власності суб'єктами підприємницької діяльності на сформовані структури, що дозволить максимально полегшити формування як системи управління, так і зміну власників.

Наступним різновидом організаційної форми підприємницької діяльності у сільському господарстві є кооперація. Активізує процеси розвитку кооперації мотиваційний механізм, оскільки економічні відносини кожної форми господарської діяльності проявляються насамперед як результат діяльності. Реалізується мотиваційний механізм на основі принципів соціального партнерства, що передбачає узгодженість інтересів і дій партнерів з метою досягнення конструктивного результату. Кооперація, враховуючи специфіку її роботи, в найбільшій мірі вимагає дотримання принципу соціального партнерства від усіх її учасників, в іншому випадку це загрожуватиме втратою ринку, зниженням рівня прибутковості, невідповідністю прийняття рішень під впливом змінних умов зовнішнього середовища.

Проведення ринкових перетворень в сільському господарстві призвело до зміни власності та засобів виробництва, а також супроводжується високим рівнем приватизації землі. Академік П.Т. Саблук з цього приводу пише: «…перехід від повного одержавлення власності до різних її рівноправних форм є позитивним явищем, бо багаторічне нехтування приватною власністю не забезпечувало народному господарству України необхідного розвитку і вона з кожним роком відставала від інших високо розвинутих країн, які будують виробничі та економічні відносини на основі приватної власності. Як наслідок, у сільському господарстві, як і в більшості галузей народного господарства, продуктивність праці у роки найвищої підойми (1982–1985 рр.) було значно нижчою, ніж у передових зарубіжних країнах» (Sabluk, 1999).

На законодавчому рівні зміна прав власності закріплена в Законах України «Про господарські товариства», «Про форми власності на землю», «Про селянське (фермерське) господарство», «Про внесення змін до закону України «Про селянське (фермерське) господарство», у яких зазначено різновиди прав власності на землю, а саме державна, приватна та колективна. В результаті процесу паювання землі та майна виникають фермерські та селянські спілки, що працюють на засадах приватної та колективної форми господарювання. Власники паїв за своїм бажанням створюють власні фермерські господарства чи беруть участь у селянських спілках.

Господарства населення – це певний різновид підприємницької діяльності, заснований на приватній формі власності, що передбачає виробництво, споживання сільськогосподарської продукції та реалізацію її надлишків. Саме господарствах населення реалізують економічні інтереси жителів сільської місцевості в динамічному ринковому середовищі. Завдяки ефективній взаємодії та поєднанню економічних інтересів господарств населення та інших суб'єктів господарювання на ринку, зокрема і держави, визначено передумови для створюється середнього класу на селі.

Ринкові умови в Україні зумовили створення та розвиток фермерських господарств. Селянське фермерське господарство – це форма організації сільськогосподарського виробництва громадян на основі самостійного об'єднання жителів сільської місцевості, а напрямом його роботи є виробництво певних продуктів харчування та сировини з метою одержання прибутку. Фермерство як відносно нова форма підприємницької діяльності повинно зайняти певну нішу на ринку продовольства і сировини.

Проте вагоме місце у розвитку форм підприємницької діяльності належить підприємству, що створюється на основі залучення діяльністю громадян або об'єднання певної кількості фізичних осіб з метою виробництва продукції, її продажу, надання послуг для задоволення потреб споживачів, посередників, замовників і одержання відповідного рівня доходу. В певну групу доречно виділити сільськогосподарські підприємства.

Розвиток та функціонування сільськогосподарського підприємства забезпечує інтенсивний розвиток як агарного сектору економіки, так і сільського господарства зокрема. Адже підприємницька діяльність характеризується інтенсивним використанням новітніх технік та технологій в організації виробничого процесу. Це дозволяє нарощувати ефективність виробництва, пропонувати нові робочі місця, розширювати асортимент товарів та послуг, укріплюючи та розширюючи позиції на ринку. Характерною ознакою підприємницької діяльності є мотиваційний інтерес власників, які активно працюють з метою збільшення свого прибутку, використовуючи при цьому різноманітні економічні стратегії.

Чітко сформована хороша та якісна стратегія надасть можливість суб'єкту підприємницької діяльності сільського господарства визначити та закріпити за собою місце на ринку, а її реалізація покладена на інструменти асортиментної, комунікаційної та збутової політики.

У сільському господарстві виділяють декілька типів підприємницьких стратегій, враховуючи вплив ринкових чинників макро- та мікросередовища. Перший тип побудований на використанні політичних інновацій, забезпечуючи тим самим більш конкурентоспроможне становище на ринку. Другий тип підприємницької стратегії побудований на поліпшенні якісних параметрів продукції. Третій вид підприємницької стратегії орієнтований на одержання монопольного становища певного ринку за рахунок найповнішого задоволення його потреб, отримуючи при цьому лідерство у конкурентній боротьбі. Четверта стратегія орієнтована на диференціацію цінової політики завдяки впровадженню інноваційних технологій у виробництво продукції, надавши тим самими їй відмінних властивостей. Це дозволить підприємству вести успішну конкурентну боротьбу на ринках збуту запропонованої ним продукції.

На думку вченого В. Ольховінова, формування стратегії розвитку сільськогосподарських форм підприємницької діяльності повинна включати певні напрями, а саме:

– забезпечення угіддями – ключовий чинник, що дає змогу досягнення вищих результатів, адже підприємства з більшими земельними площами краще забезпечені капіталом, який є основою у формуванні матеріально-технічної бази;

– впровадження прибуткових видів діяльності, адже за належного рівня прибутку забезпечується стабільний розвиток підприємства, з'являється можливість модернізації виробництва та реформування господарської діяльності, формується кваліфікований кадровий склад як по горизонталі, так і по вертикалі;

– впровадження інноваційних технологій з урахуванням чинників виробництва та можливостей для їх придбання, методів управління для пошуку кращих рішень щодо зниження витрат виробництва та забезпечення конкурентоспроможності виготовленої продукції;

– врахування дії економічних законів щодо рівня приросту прибутку;

– використання праці найманих працівників на сезонні роботи, щоби зменшити навантаження на фонд оплати праці;

– збільшення частки ринку за рахунок активної маркетингової політики та покращення якості продукції, пропонованої на ринок;

– формування кадрової політики та підвищення кваліфікації працівників (Olkhovinov and Hrytsyshyn, 2005).

Питання власності у розвитку сільськогосподарського підприємства постає достатньо актуально. Тому серед сільськогосподарських підприємств виділяються державні, колективні та приватні. Державне сільськогосподарське підприємство – це підприємство, засноване на основі державної власності на засоби виробництва. Як юридична особа державне підприємство є суб'єктом майнових правовідносин. На ринку державні підприємства наділені певними правами.

Найбільша частка в структурі сільськогосподарського підприємництва за формою власності належить колективним та приватним. До колективних відносять: селянські спілки, агрофірми, виробничі, заготівельні та збутові кооперативи, товариства. Засновані колективні підприємства на основі колективної право власності. Для прикладу, виробничий кооператив – це організаційно правова форма підприємницької діяльності, яка здійснюється не менше, як трьома громадянинами, що на добровільних засадах об'єднали свої майнові, фінансові, трудові ресурси, а кінцевою метою їх діяльності є одержання належного рівня доходу. Учасники згадуваного кооперативу, окрім внесків своїх паїв в загальний статутний фонд, повинні бути залучені у весь трудовий процес кооперативу.

Різновидом колективної форми власності підприємницької діяльності є товариство. В Україні даний різновид форми підприємницької діяльності є найбільш поширеним в економіці та у сільському господарстві зокрема. Створюються господарські товариства на основі укладання угоди між кількома особами, які для здійснення підприємницької діяльності надають у розпоряджання товариства своє майно і капітал. Кожен з них відповідає за організацію виробництва, розподіляючи при цьому рівномірно ризик, прибутки та збитки.

За формою об'єднання та рівнем відповідальності товариства можна поділити на товариства з обмеженою відповідальністю, з повною, додатковою відповідальністю, а також командитні та акціонерні товариства (Maiona, 2001).

Командитне товариство – це товариство, побудоване на засадах, коли поряд з одним або більшістю учасників, які несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, існує також один або більше учасників у такому товаристві, відповідальність яких обмежується внеском у майно товариства. Тобто у командитних товариства поряд з учасниками, які несуть відповідальність всім своїм майном, включаються і учасники, що відповідають лише своїми вкладами.

Акціонерне товариство – це товариство, статутний фонд якого формується на основі визначеної кількості акцій, що є рівної вартості, а власники цих акцій несуть відповідальність лише майном товариства. Ринкові умови створюють сприятливі можливості для розвитку акціонерних товариств, оскільки будь-яке об'єднання підприємств і організацій, що входять у його структуру як самостійні юридичні особи за умов укладання договору між ними може стати акціонерним товариством.

Виділяють два види акціонерних товариств:

– публічне акціонерне товариство – це товариство, акції якого розповсюджуються шляхом відкритої купівлі-продажу на біржах;

– приватне акціонерне товариство – це товариство, акції якого розповсюджуються тільки між засновниками цього товариства і не можуть продаватися на біржах.

Результати дослідження свідчать, що найчастіше за організаційно- правовою формою зустрічаються на ринку товариства з обмеженою відповідальністю (ТзОВ). Вони становлять найбільшу частку в структурі серед всіх видів товариств. На відміну від акціонерного товариства учасники ТзОВ спільно здійснюють підприємницьку діяльність, проте несуть матеріальну відповідальність лише своїм майном.

За умови, коли учасники здійснюють спільну підприємницьку діяльність, а рівень відповідальності за взяті зобов'язання носить спільний характер – ця організаційно-правова форма відповідає принципам повного товариства.

Для товариства з додатковою відповідальністю характерним є додатковий рівень відповідальність його учасників, оскільки відповідають вони не лише своїми вчинками, а й частково власним майном.

Об'єднання виробників сільськогосподарської продукції існують в багатьох країнах світу, зокрема і в Європейському Союзі.

Основними вигодами такої консолідації сільськогосподарських виробників є:

– підтримка зі сторони ЄС для таких груп;

– спільна закупівля засобів виробництва (можливість користати з оптових цін, цінових знижок, кращих умов оплати);

− сильніша маркетингова діяльність та можливість комунікації зі споживачами;

− можливості застосування сучасних технологій виробництва та інтенсифікація біологічного прогресу (обмін насінним матеріалом, використання кращих порід і сортів тощо);

− спільна закупівля машин і обладнань, спільне використання бази зберігання і складування;

− зниження витрат на постачання засобів виробництва і збут сільськогосподарської продукції шляхом ефективної транспортної логістики;

− економія часу завдяки гуртовому постачанню і продажу;

− якісна і сортова уніфікація партії товарів і їх продаж гуртовим клієнтам, відповідно можливість досягнення відповідної ціни);

− створення власної мережі клієнтів (гуртові, переробні підприємства, заклади торгівлі та громадського харчування) (Smolynets, 2014).

Сучасні тенденції суспільних перетворень не обмежуються певними соціальними, економічними або техніко-технологічними процесами, а полягають в їх надзвичайно складному поєднанні, що вимагає узгодження, часто різнорідних суспільних вимог і потреб шляхом якісної переорієнтації пріоритетів управління на інноваційний розвиток. Аграрний сектор економіки України як складна відкрита система розвивається відповідно до загальних економічних закономірностей, а наслідки господарської діяльності корегуються до різних параметрів зовнішнього і внутрішнього характеру (Smolynets, 2012).

Вимоги ринкової економіки формують правила щодо розвитку видів форм підприємницької діяльності у сільському господарстві. Кожна з цих форм базується на певних принципах та методичних підходах. Проте варто зазначити, що розвиток форм підприємницької діяльності в сільському господарстві поки що не є на завершальному етапі, завдяки ефективній інвестиційній політиці можливі інноваційні підходи до їхнього формування. Лише завдяки потужним інструментам їх розвитку можна радикально підвищити рівень ефективності як аграрного сектору економіки, так і сільського господарства зокрема.

Незважаючи на те, що господарства населення є найчисельнішою організаційно-правовою формою підприємницької діяльності в сільському господарстві Львівської області, які виготовляють 70% від обсягу валової продукції сільського господарства, їхня питома вага у структурі формуванні валового виробництва сільської продукції перебуває на низькому рівні. Для порівняння наведемо характеристику сильних і слабких сторін основних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сільському господарстві Львівської області (табл. 1).

Дослідження дають змогу стверджувати, що здійснювати економічну оцінку ефективності виробництва в різних формах підприємницької діяльності сільського господарства необхідно з ураховуванням таких чинників, як рівень концентрації виробництва, форма власності на засоби виробництва й спосіб її використання. При цьому очевидно, що не існує єдиного універсального підходу до вибору показників оцінки ефективності організаційно-правової форми підприємницької діяльності, тому й неможливо запропонувати оптимальну форму підприємницької діяльності для різних природно-кліматичних умов. Звичайно, проводити оцінку ефективності функціонування різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності, варто, використовуючи не лише універсальні методичні підходи, а й враховуючи конкретні відповідні умов їх роботи.

Таблиця 1

Характеристика сильних і слабких сторін основних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в сільському господарстві Львівської області *

Ознака	Господарства населення	Аграрні підприємства	Фермерські господарства
Сильні сторони	- високий рівень соціальної ефективності; - великий обсяг робочих місць;	- спеціалізація виробництва; - ширина процесу виробництва;	- плюси невеликих підприємств; -незначні трансакційні витрати;
Слабкі сторони	- низький рівень продуктивності праці; - важкість в опануванні новітніх технологій;	-значні обсяги трансакційних витрат; -слабо продуманий мотиваційний механізм;	- недостатній рівень інвестиційних ресурсів; -наявність перешкод у розвитку тваринництва;
Потенційні можливості	- розвиток виробництва екологічно чистої продукції; - виробництво «під індивідуальне замовлення»	-коригування величини витрат на виробництво продукції; -зростання рівня конкурентоспромож-ності продукції;	-можливість швидкого пристосування до умов кон'юнктури ринку; -компактність виробництва;
Загрози (у перспективі)	- невідповідність асортиментної політики вимогам ринку; - зниження рівня конкурентоспроможності;	- зміна ринкових умов функціонування після вступу до СОТ; - диференціація цін;	- економічний тиск з боку великих підприємств; - значна залежність від кредитних ресурсів;

*Власні напрацювання автора

Формування та розвиток структури сільськогосподарського виробництва, форм підприємницької діяльності здійснювалось під впливом політичних, соціальних, економічних процесів, які супроводжували становлення незалежної держави. Саме зміна соціально-економічних умов розвитку країни призвела до потреби вдосконалення виробничої структури сільського господарства, пошуку механізмів побудови сільськогосподарського підприємництва, що гарантуватиме належний рівень її продовольчої безпеки.

Висновки

1. Організаційно-правова форма підприємницької діяльності в сільському господарстві – це економічно відокремлений і господарсько-самостійний, юридично визнаний вид організації виробничої діяльності, що характеризується змістом використання певної форми власності та відповідними економічними взаємовідносинами, способами здійснення аграрного виробництва та структурою.

2. В аспекті розвитку підприємницька діяльність має такі форми: приватні підсобні господарства, одноосібні володіння, господарства населення, селянські фермерські господарства, приватні та державні сільськогосподарські підприємства, колективні господарства, зокрема селянські спілки, агрофірми, міжгосподарські підприємства і об'єднання, різного роду та видів товариства, які поділяються за формою об'єднання та рівнем відповідальності. Найважливіші з них, які прижились та функціонують в сільському господарстві, є сільськогосподарські підприємства, зокрема приватні, та господарства населення.

3. Сільськогосподарське підприємство забезпечує функціонування агропромислового комплексу та його інтенсивний розвиток, тому що саме підприємницька діяльність характеризується новітнім використанням технологій та організацією управління виробництвом. У результаті цього зростає ефективність виробництва, збільшується зайнятість населення, створюються нові товари і послуги, розширюється ринок. Однією з основних ознак підприємницької діяльності є приватний інтерес.

4. Розвиненою моделлю підприємницької діяльності в США та в європейських країнах є фермерство, де на фермах, навіть на великих, застосовується праця переважно членів родини. Іншою особливістю американської моделі підприємницької діяльності є те, що на фермах застосовується продуктивна сільськогосподарська техніка і комп'ютерне забезпечення виробничої діяльності. Важливим чинником розвитку американського фермерства є тісна співпраця фермерів з науковцями та застосування останніх наукових розробок на практиці. Це сприяє підвищенню продуктивності праці, ефективності господарювання та доходності фермерів.

Перевагами фермерської моделі підприємницької діяльності є з одного боку наявність господаря, а з іншого – усунення такого негативного явища у вітчизняному сільському господарстві, як концентрація великих масивів сільськогосподарських угідь в господарстві однієї особи або підприємства.

Бібліографічні посилання

Berezivskyi, P.S. (2006). Ahrarna polityka v umovakh rynkovoi transformatsii ekonomiky ahropromyslovoho kompleksu: kol. Monohrafiia. Lviv: LDAU (in Ukrainian).

Haidutskyi, P.I. (2005). Ahrarna reforma v Ukraini. K.: NNTs IAE (in Ukrainian).

Hladiy, M. (1994). Ahrarna reforma na Lvivshchyni: Dokumenty i materialy (1990-1994). Lviv: Kameniar (in Ukrainian).

Yanchuk, V.Z. (2000). Ahrarne pravo Ukrainy. K.: Yurinkom Inter (in Ukrainian).

Maiona, P.O. (2001). Ekonomika i orhanizatsiia ahrarnoho servisu (in Ukrainian).

Kostetska, Ya. (1996). Do istorii zemelnykh vidnosyn ta zemelnykh reform v Ukraini. Vilnyi ahrarnyk. 1, 142 (in Ukrainian).

Sabluka, P.T., Mesel-Veseliaka, V.Ya. (2000). Posibnyk z reformuvannia silskohospodarskykh ta pererobnykh pidpryiemstv. IAE UAAN. K. (in Ukrainian).

Olkhovinov, O.V., Hrytsyshyn, O.B. (2005). Osnovy ekonomiky ahropromyslovoho vyrobnytstva. K., 11–12 (in Ukrainian).

Sabluk, P.T. (1999). Rozvytok hospodarskykh formuvan i orhanizatsiia vyrobnytstva v ahrarnii sferi APK. K.: IAE (in Ukrainian).

Sait Yevropeiskoho komitetu statystyky. [Elektronnyi resurs]. Yevropeiskyi komitet statystyky. – Elektronni dani. – Liuksemburh: Yevropeiska komisiia, 2013 (in Ukrainian).

Smolynets, I.B. (2014). Perspektyvy rozvytku riznykh orhanizatsiinykh form pidpryiemnytskoi diialnosti v silskomu hospodarstvi. Zbirnyk materialiv III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, 288–290 (in Ukrainian).

Smolynets, I.B. (2012). Indeksnyi analiz diialnosti ahrarnykh formuvan Lvivskoi oblasti u konteksti konkurentospromozhnosti. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava. – Khmelnytskyi, 128–134 (in Ukrainian).

Shulskyi, M.H. (2003). Osobysti hospodarstva naselennia: stan, mozhlyvosti i perspektyvy. Monohrafiia. Lviv: [vyd-vo «Krai»] (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 13.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7621

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.1.027

Вплив зовнішнього макросередовища на формування маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств

С.М. Ткач, І.Р. Урбан
kafmarketungy@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

У статті розглянуто вплив зовнішнього макросередовища на формування маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано, як зовнішнє макросередовище для будь-якого сільськогосподарського підприємства може відкривати нові можливості або створювати нові загрози. Оскільки макросередовище є неконтрольованим, то підприємство мусить добре орієнтуватися в ньому, відстежувати його зміни та швидко реагувати на них. Якщо будь-які зміни можуть створити для сільськогосподарського підприємства сприятливіші умови для виробництва або збуту продукції, воно повинно внести певні корективи в стратегію своєї діяльності для того, щоб максимально використати ці умови. Зовнішні сили макросередовища несуть у собі й загрози для підприємства, тоді потрібно вживати заходів, щоб їм запобігти і зменшити їх негативний вплив. Розглянуто завдання і необхідні умови формування товарної політики сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано основні проблеми розробки товарної політики для підприємств у сучасних умовах.

Основними ланками макросередовища, що тією чи іншою мірою впливають на підприємства, є: економічне, природно-екологічне, інформаційне, науково-технічне, політико-правове, соціально-культурне і міжнародне середовище.

Ключові слова: *Зовнішнє макросередовище, маркетингова товарна політика, товар, сільськогосподарські підприємства, економічні фактори, природно-екологічні фактори, інформаційні фактори, науково-технічні фактори, політико-правові фактори, соціально-культурні фактори.*

Влияние внешней макросреды на формирование маркетинговой товарной политики сельскохозяйственных предприятий

С.М. Ткач, И.Р. Урбан
kafmarketungy@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

В статье рассмотрено влияние внешней макросреды на формирование маркетинговой товарной политики сельскохозяйственных предприятий. Проанализировано, как внешняя макросреда для любого сельскохозяйственного предприятия может открывать новые возможности или создавать новые угрозы. Поскольку, макросреда является неконтролируемой, то предприятие должно хорошо ориентироваться в ней, отслеживать изменения и быстро реагировать на них. Если какие-либо изменения могут создать для сельскохозяйственного предприятия благоприятные условия для производства или сбыта продукции, оно должно внести определенные коррективы в стратегию своей деятельности для того, чтобы максимально использовать эти условия. Внешние силы макросреды несут в себе и угрозы для предприятия, тогда нужно принимать меры, чтобы предотвратить и уменьшить их негативное влияние. Рассмотрены задачи и необходимые условия формирования товарной политики сельскохозяйственных предприятий. Проанализированы основные проблемы разработки товарной политики для предприятий в современных условиях.

Citation:
Tkach, S., Urban, I. (2017). Effect of external macro environment on the formation of marketing commodity policy agricultural enterprises. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 108–111.

Главными звеньями макросреды, которые в той или иной степени влияют на предприятия, являются: экономическая, естественно-экологическая, информационная, научно-техническая, политико-правовая, социально-культурная и международная среды.

Ключевые слова: *внешняя макросреда, маркетинговая товарная политика, товар, сельскохозяйственные предприятия, экономические факторы, природно-экологические факторы, информационные факторы, научно-технические факторы, политико-правовые факторы, социально-культурные факторы.*

Effect of external macro environment on the formation of marketing commodity policy agricultural enterprises

S. Tkach, I. Urban
kafmarketungy@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;

The article discusses the impact of the external macro environment for the formation marketing commodity policy agricultural enterprises. On the analyzed both external macro for any agricultural enterprise can open new opportunities and create new threats. Since, then the macro is uncontrolled enterprise should be guided well in it, it track changes and react quickly to them. If any changes which may create for the agricultural enterprises more favorable conditions for the production or marketing, it must make definite adjustments in the strategy of its activities, in order to make the most of these conditions. External power macro and carry a threat to the company, whereas one should take measures to prevent and reduce the negative impact on them. The problem and the necessary conditions of the commercial policy of agricultural enterprises. The basic problems of development of commercial policy for businesses and current conditions. Soundly the necessity of forming marketing commodity policy agricultural enterprises, taking into account the needs and behavior of consumers, promote agricultural products on the market.

The main link macro environment that to some extent affect are: economic, natural and environmental, information, scientific, technical, political, legal, socio-cultural and international environment.

Key words: *macro environment, marketing, scientific factors, political and legal factors, information, socio-cultural factors.*

Вступ

На даний момент в Україні для будь-якого сільськогосподарського підприємства основним є ефективне виробництво та стабільне отримання прибутку. Для успішного розвитку сільськогосподарської підприємницької діяльності необхідно звернути увагу на умови ринкового середовища: попит, конкурентів, економічні та політично-правові фактори життя держави. Маркетинговий підхід дозволяє виробити конкретні цілі, стратегії, певну тактику поведінки сільськогосподарського підприємства на ринку та підвищити дохід. Ефективну діяльність сільськогосподарських підприємств багато в чому визначає їх здатність виходу на ринок з асортиментом товарів і послуг, що користуються стійким попитом у споживачів. Відповідно виникає необхідність формування маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств, яка враховує потреби та поведінку споживачів, систему просування сільськогосподарської продукції на ринок.

При формуванні та удосконалені маркетингової товарної політики виникає низка проблем. Сільськогосподарське підприємство при здійснені своєї діяльності не є ізольованим, а контакує із зовнішнім середовищем, яке представлене відомими силами, що діють за його межами. Ці сили з різним ступенем активності безпосередньо або опосередковано впливають на життя підприємства, зачіпають його інтереси. На одні сили підприємство може певною мірою впливати, намагаючись змінити їх дію в своїх інтересах, проте інші є повністю незмінними. Незважаючи на неоднаковий характер дії зовнішніх сил, підприємство не може не рахуватися з ними в процесі своєї діяльності, оскільки вони призведуть до негативних наслідків. При формуванні маркетингової товарної політики обов'язково потрібно звертати увагу та досліджувати вплив зовнішнього макросередовища підприємства.

Результати та їх обговорення

Маркетингову товарну політику не можна відокремити від зовнішнього маркетингового середовища сільськогосподарського підприємства. Щоб забезпечити стійке та стабільне становище на ринку, підприємство має швидко та гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища (Kravtsiv, 2014). Зовнішнє середовище — сукупність факторів, що впливають більш масштабно на діяльність підприємства та інші елементи мікросередовища, — це економічні, політико-правові, природно-кліматичні, демографічні та інші умови (Dichenko, 2016).

Маркетингове середовище постійно змінюється: ринкові можливості й загрози виникають, змінюються й зникають, тому для підприємства є дуже важливим, вчасно розпізнавши ринкові можливості й загрози, розвивати можливості та знешкоджувати загрози (Bondarenko and Bondarenko, 2011). В цьому контексті аналіз впливу макросередовища на маркетингову діяльність підприємства набуває неабиякого значення, тим паче, якщо враховувати сучасний стан вирішення цієї проблеми (Shtefanych and Diachuk, 2013).

Якщо на ринку (або в зовнішньому середовищі) для сільськогосподарського підприємства виникатимуть загрози, товарна політика повинна їх максимально враховувати з метою скорочення можливих втрат, але не відступаючи від головних принципів і

положень стратегії. Іншими словами, товарна політика має бути як постійною (непорушною) у своїх фундаментальних установках, так і адаптованою до змінних впливів зовнішнього середовища. У цьому і полягає сутність діалектики товарної політики сільськогосподарського підприємства (Dichenko, 2016).

Для того, щоб адаптуватися до макросередовища, перед підприємством стоїть основне завдання: постійно вивчати економічні, політико-правові, природно-кліматичні, демографічні, науково-технічні та фактори культурного оточення. Їхній вплив на маркетингову товарну політику сільськогосподарських підприємств в основному залежить від характеру і сили впливу на господарську діяльність.

Економічні фактори зовнішнього маркетингового макроекономічного середовища сільськогосподарських підприємств відносяться до неконтрольованих. Основними економічними факторами є рівень інфляції або дефляції, ступінь розвитку конкурентного середовища, рівень зайнятості, податкова політика, динаміка і співвідношення цін на сільськогосподарські товари тощо. В узагальненому вигляді воно може бути визначене через купівельну спроможність населення. Насиченість ринку сільськогосподарською продукцією та зростання купівельної спроможності населення є для аграрних підприємств певним сигналом до збільшення виробництва передусім дорогих високоякісних товарів. Відповідно до цього сільськогосподарські підприємства можуть залучати додаткові ресурси, знімати з консервації частину земельних ділянок, використовувати нові досягнення агрономічної і зоотехнічної науки для підвищення врожайності культур і продуктивності тварин. І навпаки, коли купівельна спроможність знижується за рахунок зменшення доходів населення, то через зростання безробіття обсяги продажу сільськогосподарської продукції зменшуються. При цьому підвищуються процентні ставки на кредит, скорочується інвестиційна діяльність. Через нееластичність цінового попиту на сільськогосподарські товари це зменшення відбувається повільніше, ніж на промислові товари, але це не означає, що аграрні підприємства не повинні реагувати на зниження купівельної спроможності населення. Залежно від обставин ця реакція може бути різною – від швидкого скорочення виробництва певних видів продукції до виходу підприємства на нові ринки та збуту своїх товарів, в тому числі і міжнародні. Аналізуючи економічне середовище, підприємству необхідно врахувати диференціацію доходів населення.

При вивчені кліматичних факторів підприємство стикається з сезонним попитом на сільськогосподарські товари, які є практично некерованими і залежить від кліматичних умов регіону. Але врахування саме кліматичних факторів дозволяє підприємству за рахунок зрушень сезонів розширити обсяги продажів у різних регіонах України , що є актуальним для товарів сезонного характеру та сільськогосподарських підприємств. Також для маркетингової товарної політики непередбачуваними є природно-кліматичні умови: розораність земель, кліматичні особливості, родючість грунту. Навіть у Польщі чи Словенії, де є високорозвиненим сільське господарство, де застосовуються інноваційні технології виробництва, результати від діяльності сільськогосподарських підприємств непередбачувані. Залежно від змін температурного режиму, посухи, повені чи інших природно-кліматичних умов сільськогосподарські підприємства є порівняно ризикованим бізнесом для інвесторів. На товарну політику впливають природно-кліматичні умови, це доводить факт, що в рослинництві протягом року підприємство отримує продукцію 1–2 рази, а робота триває протягом цілого року. Підприємству потрібно здійснювати детальне, ефективне планування та реалізацію товарів з максимальною вигодою.

Науково-технічні фактори макросередовища також займають певне місце у формуванні розвитку маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств. Підприємство повинно своєчасно враховувати та застосовувати нові тенденції і досягнення науково-технічного прогресу. Коли підприємство не реагуватиме на вплив цього фактора, воно буде приречене на стагнацію і банкрутство. Підприємство має приймати обґрунтовані рішення про доцільність та можливість впровадження у виробництво нових видів техніки і нових технологій, забезпечуючи таким чином конкурентоспроможність своїх товарів та доходність від їх реалізації. При впровадженні іновацій підприємствам варто бути обережними в тому розумінні, щоб сільськогосподарська продукція не зашкодила здоров'ю населення.

Будь-яке підприємство стикається у своїй господарській діяльності з політико-правовими факторами. Політико-правові фактори складаються з системи законів та інших юридичних актів, які регламентують господарську діяльність підприємства, а також систему політико-правових інститутів, що виробляють ці правові документи і контролюють їх виконання. Активне та вміле застосування положення основних законів та законодавчих актів дає змогу підприємству уникнути порушень, які загрожують штрафними санкціями аж до заборони займатися виробничою діяльністю взагалі.

У розвинутих країнах Західної Європи та США, особливу роль відіграють політичні партії і громадські рухи в захисті інтересів та прав громадськості як на загальнонаціональному рівні, так і на рівні окремих адміністративних територій. У своїй діяльності сільськогосподарські підприємства повинні зважати на це при плануванні товарів з новими якісними характеристиками та при розробці стратегій маркетингової діяльності.

Соціально-культурне середовище формується під дією демографічних процесів і змін культурно-освітнього рівня населення. Підприємство у своїй діяльності повинно враховувати зміни в структурній будові населення за віковими групами, а також зміни в культурі харчування, оскільки це зумовлює зростання попиту на одні види сільськогосподарської продукції та зменшення його на інші. Збільшення (зменшення) кількості населення впливає на товарну політику підприємства, оскільки повинні збільшуватися (зменшення) обсяги виробництва приблизно такими ж темпами, якими зростає кількість населення.

Несвоєчасне вивчення та врахування соціально-культурних факторів підприємством може загрожувати йому втратою позицій на ринку, зменшенням обсягу виробництва та зниженням його ефективності.

Висновки

Для ефективного функціонування підприємства в умовах мінливого макросередовища необхідним є постійне удосконалення маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств. А це неможливо без розуміння та усвідомлення актуальних умов її формування. Основні аспекти товарної політики сільськогосподарських підприємств приймаються під дією множини умов та чинників макросередовища. Зовнішнє макросередовище для будь-якого сільськогосподарського підприємства може відкривати нові можливості або створювати нові загрози. Макросередовище є неконтрольованим, але підприємство мусить добре орієнтуватися в ньому, відстежувати його зміни та швидко реагувати на них. Якщо будь-які зміни можуть створювати для сільськогосподарського підприємства сприятливіші умови для виробництва або збуту продукції, воно повинно внести певні корективи в стратегію своєї діяльності для того, щоб максимально використати ці умови. Зовнішні сили макросередовища несуть у собі й загрози для підприємства, тоді потрібно вживати заходів, щоб запобігти негативному впливу і зменшити його.

*Перспективи подальших досліджень***.** Товарна політика передбачає певний курс дій товаровиробника або наявність у нього наперед обдуманих принципів поведінки. Вона покликана забезпечити прийняття рішень стосовно формування асортименту й управління ним; підтримання конкурентоспроможності товару на певному рівні; знаходження для товарів оптимальних товарних ніш (сегментів); розробки та реалізації стратегії упаковування, маркування, обслуговування товарів.

Отже, в умовах ринкової економіки сільськогосподарським підприємствам необхідно адаптувати товарну політику й товарний асортимент так, щоб вони відповідали потребам споживачів та водночас сприяли збільшенню прибутковості підприємства. Необхідно, щоб кожне підприємство орієнтувалося на стійкий соціально-економічний розвиток і на повне використання якісних чинників економічного зростання, які б забезпечували виробництво високоякісної продукції, виконання робіт і надання послуг для задоволення потреб ринку та отримання максимально можливого позитивного фінансового результату.

Бібліографічні посилання

Bondarenko, V.M., Bondarenko, L.M. (2011). Sutnist, struktura ta doslidzhennia marketynhovoho seredovyshcha diialnosti pidpryiemstv APK. Zbirnyk naukovykh prats VNAU. 2(53), 3, 166–172 (in Ukrainian).

Harkavenko, S.S. (2002). Marketynh: [pidruchnyk]. K.: Libra (in Ukrainian).

Dichenko, A.L. (2016). Umovy formuvannia marketynhovoi tovarnoi polityky silskohospodarskykh pidpryiemstv. AHROSVIT. 7, 39–43 (in Ukrainian).

Kravtsiv, S.M. (2014). Formuvannia marketynhovoi tovarnoi polityky silskohospodarskykh pidpryiemstv ta shliakhy yii udoskonalennia. Visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhytskoho. 16, 2(59), 104–109 (in Ukrainian).

Shtefanych, D., Diachuk, O. (2013). Analiz vplyvu zminy marketynhovoho seredovyshcha na marketynhovu diialnist pidpryiemstva. Visnyk TNEU. 2, 44–53 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 2.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7622

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 338.43:636.4 (477.83)

Стан та основні тенденції розподільчої політики підприємств з виробництва свинини у Львівській області

В.А. Чемерис, В.І. Душка, В.Л. Максим
chemerus64@gmail.com, dushka.vitaliy@gmail.com, volodiamaxym88@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Однією з ключових складових процесу відтворення є розподіл виробленої продукції. Формування ефективної розподільчої політики для підприємств галузі свинарства є складним завданням, яке повинно враховувати значну кількість чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Ринок свинини Львівщини характеризується високим ступенем концентрації. Розподільча політика підприємств, які вирощують, свиней формується в основному без посередників, що є характерним для галузі. Понад 11,1 тис. тонн свинини у 2015 р. перероблено підприємствами області на власних виробничих потужностях. Основними розподільчими каналами збуту свиней є м'ясопереробні підприємства Львівщини, а також сусідніх областей, інші підприємства галузі та господарства населення. Менш розвиненими каналами реалізації є продаж продукції у власних торгових пунктах. Реалізація свиней сільськогосподарськими підприємствами Львівщини за 2012–2016 рр. характеризується зростаючою динамікою. У структурі обсягів реалізації свиней підприємствами області за основними каналами розподілу переважає тенденція до зростання частки, яка припадає на м'ясопереробні підприємства. Середньорічний темп зростання за цим каналом перевищив 4%. Динаміка зміни ціни реалізації свиней за каналами продажу є одним із основних чинників, який формує політику розподілу підприємств галузі. За досліджуваний період закупівельні ціни на свиней зросли в середньому на третину. Важливим завданнями для підприємств, які вирощують свиней, є диверсифікація продажу за різними каналами збуту шляхом співпраці з декількома м'ясопереробними підприємствами, з метою мінімізації ризиків продажу, а також розвиток власних торгових пунктів з продажу живих свиней на забій та поросят для відгодівлі селянським господарствам на місцевих ринках. Крупним виробникам свинини економічно доцільно застосовувати розподільчі стратегії, які базуються на співпраці з максимальною кількістю господарюючих суб'єктів за кожним напрямом продажу з метою зменшення розподільчих ризиків на основі розширення потенційних ринків збуту.

Ключові слова: *розподіл, реалізація, свинина, підприємство, ціна.*

Состояние и основные тенденции распределительной политики предприятий по производству свинины в Львовской области

В.А. Чемерис, В.И. Душка, В.Л. Максим
chemerus64@gmail.com, dushka.vitaliy@gmail.com, volodiamaxym88@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Одной из ключевых составляющих процесса воспроизводства является распределение продукции. Формирование эффективной распределительной политики для предприятий отрасли свиноводства является сложной задачей, которая должна учитывать значительное количество факторов внутренней и внешней среды. Рынок свинины Львовской области характеризуется высокой степенью концентрации. Распределительная политика предприятий, выращивающих свиней, формируется в основном без посредников, что характерно для отрасли. Более 11,1 тыс. тонн свинины в 2015 г. переработано предприятиями области на собственных производственных мощностях. Основными распределительными каналами сбыта свиней являются мясоперерабатывающие предприятия области, другие предприятия отрасли и хозяйства населе-

Citation:
Chemerus, V., Dushka, V., Maksym, V. (2017). Consisting and basic tendencies of distributive policy of pork production enterprises in Lviv area. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 112–117.

ния. Менее развитыми каналами реализации является продажа продукции в собственных торговых точках. Реализация свиней сельскохозяйственными предприятиями области за 2012–2016 гг. характеризуется растущей динамикой. В структуре объемов реализации свиней предприятиями области по основным каналам распределения преобладает тенденция к росту доли, приходящейся на мясоперерабатывающие предприятия. Среднегодовой темп роста по этому каналу превысил 4%. Динамика изменения цены реализации свиней по каналам продаж является одним из основных факторов, который формирует политику распределения предприятий отрасли. За исследуемый период закупочные цены на свиней выросли в среднем на треть. Важными задачами для предприятий, которые выращивают свиней, является диверсификация продаж по различным каналам сбыта путем сотрудничества с несколькими мясоперерабатывающими предприятиями, с целью минимизации рисков продажи, а также развитие собственных торговых точек по продаже живых свиней на убой и поросят для откорма крестьянским хозяйствам на местных рынках. Крупным производителям свинины экономически целесообразно применять распределительные стратегии, основанные на сотрудничестве с максимальным количеством хозяйствующих субъектов по каждому направлению продаж с целью уменьшения распределительных рисков на основе расширения потенциальных рынков сбыта.

Ключевые слова: *распределение, реализация, свинина, предприятие, цена.*

Consisting and basic tendencies of distributive policy of pork production enterprises in Lviv area

V. Chemerus, V. Dushka, V. Maksym
chemerus64@gmail.com, dushka.vitaliy@gmail.com, volodiamaxym88@gmail.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

One of key constituents of process of recreation there is distributing of products. Forming of effective distributive policy for the pig breeding industry enterprises is a difficult task which must take into account a lot of factors from internal and external environment. The market of pork in Lviv Area is characterized by the high degree of concentration. Distributive policy of enterprises, which grow hogs formed mainly without mediators which are characteristic trait for industry. Over 11,1 ths. tons of pork in 2015 are processing in own production capacities of the regional enterprises. The basic distributive channel of pig sales are meat processing enterprises from Lviv Area and nearby areas, other firms of industry and households. The less developed channel of realization is a sale of products in own sale points chain.

Sales of pigs from agricultural enterprises in Lviv Area during 2012–2016 are characterized by a growing dynamics. In the structure of bulk of pig sales over the main channels of distribution prevails a tendency to growth sales from regional producers on meat processing enterprises. The average annual rate of sales growth on this channel exceeded 4%. A dynamics change in cost of sales over main channel is one of basic factors, which forms the distribution policy of industrial hog production enterprises. During research period purchase prices on hogs grow up on the average on the third. Important tasks for enterprises, which grow pigs, there is diversification of sale thorough different channels of sale by a collaboration with a few meat processing enterprises, with the purpose of minimization of commercial risks and also the development of own sale points chain and sales of living pigs for a slaughters and pig lings for rural area households in local markets. It is economic validity decision to apply distributive strategies which are based on a collaboration with the maximal quantity of being in charge agents after every direction of sale the large producers of pork, with the purpose of diminishing of distributive risks on the basis of expansion the potential sale markets.

Key words: *distributing, realization, pork, enterprise, price.*

Вступ

Формування ефективної розподільчої політики аграрних підприємств належить до одних із найбільш значущих проблемних та дискусійних питань в галузі сільського господарства України. Значна частина підприємств з виробництва свинини не реалізує свого виробничого та економічного потенціалу через неефективно побудовану систему розподілу продукції. Оптимізація розподільчої політики є вагомим чинником зростання економічної ефективності сільськогосподарських підприємств, зокрема і тих, які спеціалізуються на розведенні та вирощуванні свиней. Відповідно дослідження основних каналів реалізації продукції підприємств галузі свинарства Львівщини є актуальним завданням – для визначення оптимальних варіантів удосконалення розподільчої політики.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження проблем збуту продукції сільськогосподарських підприємств висвітлені у працях Брезівського П.С., Ільчука М.М., Кубрак Н.Р., Лупенка Ю.О., Мельничука О.І., Месель-Веселяка В.Я., Саблука П.Т., Соловйової О.М**.,** Янишина Я.С. та інших вчених економістів. Проте залишається недостатньо дослідженою розподільча політика підприємств галузі свинарства, зокрема у Львівській області, що і визначає актуальність наукової публікації.

*Мета та завдання дослідження***.** Метою дослідження є аналіз стану та виявлення основних тенденцій у розподільчій політиці підприємств з виробництва свинини у Львівській області. Досягнення мети дослідження ґрунтується на реалізації поставлених завдань: аналізу основних каналів реалізації продукції для підприємств галузі свинарства у Львівській області; визначення динаміки обсягів продажу, структури та ціни за кожним із досліджених каналів системи розподілу.

Матеріал і методи дослідження

Дослідження стану та тенденцій у розподільчій політиці підприємств з виробництва свинини у Львів-

ській області проводилися на основі статистичного, дедуктивного, монографічного та розрахунково-конструктивного методів. Матеріалами досліджень стали дані Державної служби статистики України, публікації вітчизняних вчених економістів, а також власні спостереження.

Результати та їх обговорення

Львівська область посідає шосте місце в Україні за обсягом виробництва свинини у сільськогосподарських підприємствах. Загалом в області налічується понад 120 підприємств галузі свинарства. У половини підприємств чисельність свиней, які утримуються, не перевищує 100 голів. Всього у 10 свинофермах області поголів'я на початок 2016 р. перевищувало 2 тис. Ринок свинини Львівщини характеризується високим ступенем концентрації. Аналогічна ситуація склалася у більшості областей держави, де функціонують один-два крупних свинокомплекси, які формують до 60–70% пропозиції живих свиней на місцевих ринках. Найбільшими підприємствами, які вирощують свиней у регіоні є ТОВ «Галичина-Захід» та ТОВ «Барком». Чисельність свиноматок у них перевищує 5 тис. голів. За даним показником вони входять до десятки провідних підприємств галузі свинарства України. Проте між ними є суттєва відмінність, яка полягає у принципах формування політики та стратегії розподілу виробленої продукції. Так, ТОВ «Барком», яке обрало горизонтальний тип диверсифікованого розвитку, проводить забій та переробку вирощених свиней на власних цехах. Одержана продукція формує сировинну базу для виробництва м'ясних товарів кінцевого споживання, з якими підприємство виходить на ринок. ТОВ «Галичина-Захід» займається розведенням, дорощуванням та відгодівлею свиней, яких продає м'ясопереробним підприємствам регіону, а також реалізує поросят іншим суб'єктам господарювання галузі для спеціалізованої відгодівлі.

Сільськогосподарська продукція переважно є об'єктом переробки для виготовлення продовольчих товарів, тому від її неперервного постачання залежить забезпечення населення продуктами харчування належної якості, у потрібній кількості за доступною ціною. Специфіка збутової політики сільськогосподарських підприємств полягає в тому, що різна їх продукція потребує різних способів реалізації для найкращого задоволення потреб споживачів (Kubrak et al., 2014).

Ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств неможливе без реалізації виробленої ними продукції. Збутову діяльність сільськогосподарських підприємств потрібно розглядати як економічну систему, ефективність якої залежить від характеру взаємодії з діловими партнерами, конкурентами, посередниками та органами державного управління (Melnychuk and Dolynska, 2014).

Розподільча політика підприємств, які вирощують свиней, формується в основному за принципом продажу через канал нульового рівня або без посередників, що є характерним через специфіку галузі. Варто зазначити, що підприємства з вирощування свиней виходять на ринок з «живим товаром», реалізація якого через посередників є витратною та економічно не доцільною. Основні канали реалізації свинини для підприємств Львівщини наведені на рис. 1.

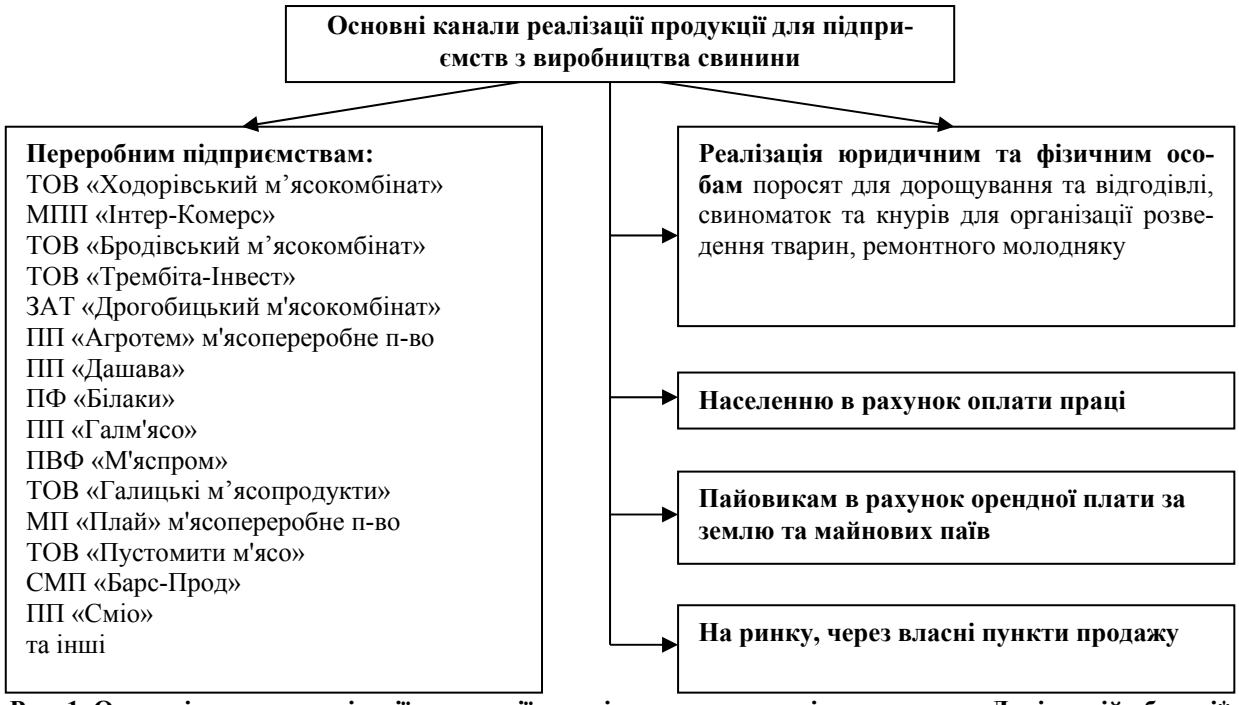

Рис. 1. Основні канали реалізації продукції для підприємств галузі свинарства у Львівській області*
*Джерело: власні дослідження

Понад 11,1 тис. тонн живої маси свиней у 2015 р. перероблено підприємствами області на власних виробничих потужностях. Однак основну масу вирощених свиней реалізують на м'ясопереробні підприємства Львівщини, яких у 2016 р. нараховувалося понад тридцять. Крупні виробники свинини виходять також на ринки сусідніх областей. Другим за вагомістю каналом розподілу є продаж юридичним та фізичним особам поросят для дорощування та відгодівлі, свиноматок та кнурів для організації розведення тварин, ремонтного молодняку. Додаткові канали реалізації формуються на основі продаж свиней населенню в рахунок оплати праці, пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв, продаж на ринку, через власні торгові пункти. Реалізація свиней у живій масі сільськогосподарськими підприємствами Львівщини за 2012–2016 рр. характеризується зростаючою динамікою (рис. 2).

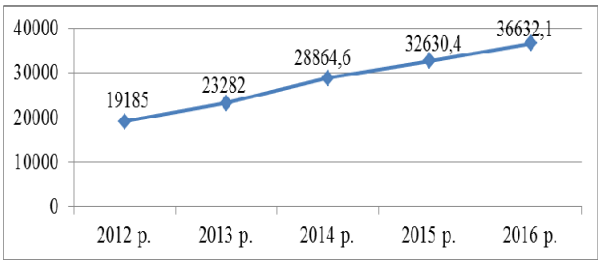

Рис. 2. Реалізація свиней у живій масі підприємствами Львівської області, 2012–2016 рр., тис. т.*

*Джерело: складено на основі (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny)

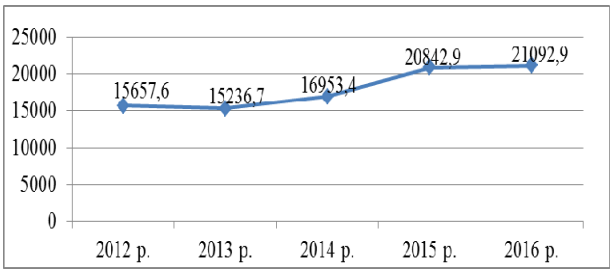

Рис. 3. Середня ціна реалізації 1 т живої маси свиней підприємствами Львівської області, 2012–2016 рр., грн.*

*Джерело: складено на основі (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny)

За досліджуваний період підприємства області збільшили обсяги реалізації свиней у живій масі на 91%. Зростання обсягів продажу зумовлені зростання обсягів вирощування свиней підприємствами галузі за аналогічний період більш ніж у два рази.

У 2012 р., до падіння курсу національної валюти, реалізаційні ціни на свиней у живій масі перебували на рівні 15,5 тис грн. за тонну, або понад 1900 дол. США в перерахунку на тодішній курс валюти. Ціна на свинину в Україні та Львівській області, зокрема, була однією з найвищих у Європі, що зумовлювало сприятливі ринкові умови для зростання імпорту свинини. Однак з середини 2014 року відбувається поступове зниження курсу гривні, яке спричинило зростання цін на продовольчу сировину. На початку 2016 р. закупівельні ціни на свиней у живій масі для м'ясопереробних підприємств перевищили 21 тис. грн/т, або близько 810 дол. США, що стало одним із найнижчих показників серед держав Європи. Зниження ціни у доларовому еквіваленті протягом 2013–2015 рр. спричинене зниженням попиту на свинину, що стало наслідком різкого падіння купівельної спроможності споживачів на внутрішньому ринку. У структурі обсягів реалізації свиней підприємствами області за основними каналами розподілу переважає тенденція до зростання частки, яка припадає на м'ясопереробні підприємства. Середньорічний темп зростання за цим каналом перевищив 4% (табл. 1).

Частка продажу свиней іншим господарюючим суб'єктам за досліджуваний період скоротилася на 7,9 п.п. Реалізація населенню та на ринках становила менше 1%, що є традиційним явищем для підприємств галузі. Через власні торгові пункти підприємства реалізують здебільшого поросят на відгодівлю для особистих селянських господарств. Продаж відбувається дрібними партіями – до 5 голів. Даний канал розподілу має перспективу до зростання, враховуючи те, що середні ціни реалізації свиней для селянських господарств на 10–15% вищі порівняно з продажем на м'ясопереробні підприємства, де партії в десятки та сотні раз більші (табл. 2). Також варто зазначити, що купівля поросят на місцевих ринках господарствами населення для відгодівлі є логістично ефективнішою для них.

Динаміка зміни ціни реалізації свиней за каналами продажу є одним із основних чинників, який формує політику розподілу підприємств галузі. Найвища ціна продажу живої маси свиней спостерігалася за двома каналами реалізації – через власні торгові пункти та іншим господарюючим суб'єктам. За 2015–2012 рр. закупівельні ціни на свиней першої та другої категорії зросли на третину, зокрема ріст цін у 2015 р. відносно до 2014 р. становив 21,8%. Другим важливим чинником формування політики розподілу для підприємств галузі свинарства є темпи зміни обсягів реалізації продукції за основними каналами (табл. 3).

Таблиця 1

Структура обсягу реалізації свиней підприємствами Львівської області за основними каналами розподілу, %*

Канали розподілу	Роки				Темпи росту, %	2015 +/- до 2014 р
	2012	2013	2014	2015		
Переробним підприємствам	71,4	70,7	75,6	83,6	4,27	+8,0
Населенню в рахунок оплати праці	0,1	0,1	0	0	0	0,0
На ринку, через власні магазини, ларки, палатки	1,7	1,0	0,8	0,7	-14,7	-0,1
Іншим господарюючим суб'єктам	26,8	28,2	23,6	15,7	-10,4	-7,9
Всього	100	100	100	100	X	0,0

*Джерело: складено на основі (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny)

Таблиця 2

Середня ціна реалізації свиней підприємствами Львівської області за основними каналами розподілу, грн./т*

Канали розподілу	Роки				Темпи росту, %	2015 у % до 2014 р
	2012	2013	2014	2015		
Переробним підприємствам	15456,8	15021,4	16613,4	20243,9	7,7	121,8
Населенню в рахунок оплати праці	18368	21488,2	14691,5	18103,2	-0,4	123,2
Пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв	11900	0,0	19246,7	15620,0	7,8	81,1
На ринку, через власні магазини, ларки, палатки	14024,4	14213,6	17500,2	23030,9	16,1	131,6
Іншим господарюючим суб'єктам	16280,5	15797,7	18025,9	23935,7	11,8	132,7

*Джерело: складено на основі (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny)

Таблиця 3

Обсяг реалізації свиней підприємствами Львівської області за основними каналами розподілу, тис. т*

Канали розподілу	Роки				Темпи росту, %	2015 у % до 2014 р
	2012	2013	2014	2015		
Переробним підприємствам	13702	16465	21809,0	27267,4	24,7	125,0
Населенню в рахунок оплати праці	25	17	8,0	6,3	-18,7	78,8
Пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнових паїв	1	0	0,6	0,1	-22,5	16,7
На ринку, через власні магазини, ларки, палатки	316	242	237,7	241,3	-5,9	101,5
Іншим господарюючим суб'єктам	5141	6558	6809,3	5115,3	-0,1	75,1

*Джерело: складено на основі (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny)

За результатами дослідження встановлено, що реалізація свиней м'ясопереробним підприємствам області динамічно зростає. Середній темп росту даного сегменту ринку становив понад 24%. Загалом на даний напрям реалізації припадає основна частка реалізованої продукції, відповідно важливим завданням для підприємств, які вирощують свиней, є диверсифікація продажу за цим каналом з метою мінімізації ризиків продажу.

Функціонування підприємств у нестабільних умовах ринкової економіки вимагає своєчасної адаптації системи збуту до змін зовнішнього середовища. Проте цей процес супроводжується низкою проблем (Yanyshyn and Kashuba, 2013). Альтернативою для вирішення ситуації, що склалася, є об'єднання сільськогосподарських товаровиробників з метою спільних зусиль в напрямі отримання максимальних прибутків від реалізації виробленої продукції. Аграрії об'єднавшись, у процесі збуту їхньої продукції, вже забезпечують собі підвищення рівня отриманих прибутків (Solovyova, 2010).

Додатковим варіантом удосконалення розподільчої політики підприємства галузі свинарства є співпраця з декількома м'ясопереробними підприємствами, частка продажу на кожне з яких не повинна перевищувати 30%, а також розвиток власних торгових пунктів з продажу живих свиней на забій та поросят для відгодівлі селянським господарствам на місцевих ринках з певною періодичністю. Крупні свинокомплекси застосовують розподільчі стратегії, які базуються на співпраці з максимальною кількістю господарюючих суб'єктів (покупців) за кожним напрямом продажу, з метою зменшення розподільчих ризиків на основі розширення потенційних ринків збуту.

Висновки

Ринок свинини Львівщини характеризується високим ступенем концентрації. Розподільча політика підприємств, які вирощують свиней, формується в основному за принципом прямого продажу, або без посередників, що є характерним через специфіку галузі. Понад 11,1 тис. тонн живої маси свиней у 2015 р. перероблено підприємствами області на власних виробничих потужностях. Проте понад 80% вирощених свиней реалізують на м'ясопереробні підприємства Львівщини, яких у 2016 р. нараховувалося понад тридцять. За досліджуваний період підприємства області збільшили обсяги реалізації свиней у живій масі на 91%, а закупівельні ціни на свиней першої та другої категорії зросли у середньому на третину. Важливим завданням для підприємств, які вирощують свиней, є диверсифікація продажу за усіма каналами розподілу з метою мінімізації ризиків продажу.

Перспективи подальших досліджень. Результати аналізу стану та основних тенденцій у розподільчій політиці підприємств з виробництва свинини Львівської області є вихідною базою для проведення подальших наукових досліджень щодо визначення основних шляхів удосконалення системи збуту продукції в підприємствах галузі.

Бібліографічні посилання

Kubrak, N.R. Rudik, O.O., Kosar, N.S. (2014). Perspektyvy rozvytku kanaliv rozpodilu silskogospodarskoyi produktsiyi Ukrayiny. Naukovyi visnyk Lvivskogo natsionalnogo universytetu veterynarnoyi meditsyny ta biotehnologiy im. Gzhytskogo. 16, 1(1), 285–291 (in Ukrainian).

Melnychuk, O.I., Dolynska, O.O. (2014). Problemy zbutovoyi diyalnosti silskogospodarskyh pidpryemstv. Naukovi pratsi [Odeskoyi natsionalnoyi akademiyi harchovyh tehnologiy]. 46(1), 258–260 (in Ukrainian).

Solovyova, O.M. (2010). Suchasni problemy tovaroruhu silskogospodarskoyi produktsiyi. Agrarniy visnyk Prychornomoria. Ekonomichni nauky. 53, 300–303 (in Ukrainian).

Realizatsiya produktsiyi silskogospodarskymy pidpriemstvamy: Statystychni byuleteni za 2012, 2013, 2014, 2015 rr. / Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny [Elektronniy resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.ukrstat.gov.ua/ (in Ukrainian).

Yanyshyn, Y.S., Kashuba, Y.P. (2013). Udoskonalennya organizatsiyi upravlinnya zbutom produktsiyi v agropidpriemstvi. Ekonomika APK. 9, 67–70 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7623

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 631.158

Фермерство – витоки розвитку: зональний аспект

М.Г. Шульський
pretty_62@mail.ru

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Проведено дослідження діяльності фермерських господарств у Львівській області з урахуванням зональних аспектів їх розвитку. Основна мета даної публікації полягає в тому, щоб привернути увагу науковців і практиків до дослідження процесів впливу природних факторів на розвиток аграрного виробництва. В основі цих досліджень – статистичні матеріали діяльності фермерських господарств у розрізі природних зон Львівщини: Полісся, Лісостепу, Передгірської і Гірської зон. В процесах дослідження застосовано традиційні методи економічних досліджень: метод теоретичного обґрунтування, економіко-статистичного аналізу, монографічний, аналізу і синтезу та ін. В результаті досліджень встановлено, що у фермерських господарствах різних природних зон функціонує різна кількість цих господарств (табл. 1), вони використовують різні за розмірами земельні угіддя (табл. 2, табл. 3), в них зайнята неоднакова кількість працюючих (табл. 4). Все це в комплексі дозволило встановити певні тенденції і закономірності формування цих господарств, які становлять основи їх розвитку. Висновки випливають із результатів дослідження і характеризують різні ознаки становлення фермерських господарств з урахуванням зональних аспектів. Для обґрунтування наслідків і відповіді на питання: чому це сталося так, а не інакше? – необхідно проводити подальші дослідження за обраною темою.

Ключові слова: *фермерські господарства, природні зони, сільськогосподарські угіддя, рілля, виробництво, працівники.*

Фермерство – истоки развития: зональный аспект

Н.Г. Шульский
pretty_62@mail.ru

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Проведено исследование деятельности фермерских хозяйств во Львовской области с учетом зональных аспектов их развития. Основная цель данной публикации состоит в том, чтобы привлечь внимание ученых и практиков к исследованию процессов влияния природных факторов на развитие аграрного производства. В основе этих исследований – статистические материалы деятельности фермерских хозяйств в разрезе природных зон Львовщины: Полесье, Лесостепи, Предгорной и Горной зон. В процессах исследования использованы традиционные методы экономических исследований: метод теоретического обоснования, экономико-статистического анализа, монографический, анализа и синтеза и др. В результате исследований установлено, что в фермерских хозяйствах разных природных зон функционирует разное количество этих хозяйств (табл. 1), они используют различные по размерам земельные угодья (табл. 2, табл. 3), в них занято неодинаковое количество работающих (табл. 4). Все это в комплексе позволило установить определенные тенденции и закономерности формирования этих хозяйств, которые составляют основу их развития. Выводы вытекают из результатов исследования и характеризуют различные признаки становления фермерских хозяйств с учетом зональных аспектов. Для обоснования последствий и ответа на вопрос: почему это произошло так, а не иначе? – необходимо проводить дальнейшие исследования по избранной теме.

Ключевые слова: *фермерские хозяйства, природные зоны, сельскохозяйственные угодья, пашня, производство, работники.*

Citation:
Shulskyi, M.G. (2017). Farming – the origins of development: the zonal dimension. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 118–123.

Farming – the origins of development: the zonal dimension

M.G. Shulskyi
pretty_62@mail.ru

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

This article presents the study of farms in the Lviv region, taking into account the zonal aspects of their development. The main purpose of this publication is to attract researchers and practitioners to study the processes of influence of environmental factors on the development of agricultural production. The basis of these studies used statistical materials farming activities in the context of natural areas in the Lviv region: Polesie, forest-Steppe, Foothill and Mountain areas. The study used traditional methods of economic research, the method of theoretical studies, economic and statistical analysis, monographic, analysis and synthesis, and others. As a result of studies found that farms of various natural zones operate a different number of farms (tabl. 1), they use different size plots of land (tabl. 2, tabl. 3), they occupied unequal number of working (tabl. 4). All of this together revealed certain trends and patterns of forming these farms, which are the foundations of development. The findings emerge from the study and characterize the different signs of becoming farmers, taking into account aspects zone. To substantiate the effects and to answer the question why this was so and not otherwise? It is necessary to carry out further research on the chosen topic.

Key words: *farms, natural areas, agricultural land, arable land, production, workers.*

Вступ

Результативність проведення аграрних реформ залежить від впливу цілого комплексу різноманітних факторів, важливу роль серед яких відіграють фактори зональності. Сільське господарство, як відомо, як ні одна галузь національного господарства, залежить передусім від природних умов, сукупність яких і формує відповідні природні зони. Саме на ці особливості в період здійснення реформування аграрних відносин недостатньо зверталась увага, особливо в системі наукових досліджень. Через ці обставини виникла об'єктивна необхідність надолужити те, що прогаяне в минулі роки, тобто прослідкувати, які особливості ведення аграрного виробництва спостерігаються з урахуванням зональності території. Ці процеси передбачено розглянути на прикладі розвитку фермерства Львівщини.

Мета і завдання дослідження. Мета публікації полягає у дослідженні формування і діяльності фермерських господарств з урахуванням наявності на території Львівської області природних зон: Полісся, Лісостеп, Передгірської і Гірської і тим самим привернути увагу науковців та практиків до зональних аспектів аграрного виробництва. Для виконання поставлених завдань використано матеріали статистичних органів, обробку яких проведено із застосуванням різних прийомів і методів економічних досліджень. На основі проведених досліджень передбачається зробити певні узагальнення і висновки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як було відзначено раніше, в сучасних умовах недостатньо звертається увагу на проведення досліджень функціонування різних аграрних форм господарювання з урахуванням зональності їх розміщення. Вчені-аграрники концентрують увагу в основному на загальних аспектах розвитку різних організаційно-господарських структур у системі АПК, і майже поза увагою залишаються природні фактори впливу. Прикладом можуть бути дослідження таких відомих економістів-аграрників, як: А.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Маліка, С.М. Кваші, П.Т. Саблука, В.В. Липчука, Г.В. Черевка, П.М. Музики та інших. Саме такий стан ведення наукових досліджень розвитку аграрного сектору економіки обумовив необхідність у підготовці даної публікації.

Результати та їх обговорення

Про зональні аспекти, їх роль у різних сферах суспільних відносин сказано і написано багато. Не будемо вдаватися в конкретизацію цих категорій, а лише наведемо висловлювання В.В. Докучаєва (1846–1903), який проявив себе, «як видатний природознавець, основоположник сучасного грунтознавства..., досліджував грунти, рослинність і геологічні умови Полтавської губернії..., заклав основи вчення про зони географічні..., розробив першу в світі природно-історичну класифікацію ґрунтів...» (Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk, 1966). Ось що він відзначив: «…вода, земля, огонь (тепло и свет), воздух, а равно растительный и животный мир, благодаря астрономическому положению, форм и вращения нашей планеты вокруг ее, оси несут на своем общем характере явные, резкие и неизгладимые черты закона мировой зональности» (Dokuchaev, 1951). На основі сказаного стверджується, що: «основоположником сучасного вчення про зональність природи є В. Докучаєв, який обгрунтував причини зональності… та виділив основні географічні зони Землі» (Ukrainska radianska entsyklopediia, 1961).

Одночасно дещо уточнимо щодо з'ясування суті зон географічних. В енциклопедичних виданнях про це сказано: «Зони географічні, природні зони – територіальні одиниці географічної оболонки, які мають вигляд широких смуг, простягаються на великих просторах земної поверхні та характеризуються спільними рисами фізико-географічних умов» (Ukrainska radianska entsyklopediia, 1961).

Отже, наукові дослідження проведені, здійснено певні узагальнення про зональність, залишилось тільки практично застосувати ці грандіозні напрацювання

попередніх поколінь в сучасних умовах розвитку аграрного виробництва. Одночасно зауважимо, що за колишньої системи вчення про зональність використовувалось у процесах дослідження значно ширше і повніше, ніж у сучасних умовах. Чим це обумовлене? Насамперед тим, що проводити дослідження з використанням аспектів зональності є значно важче, ніж ці явища досліджувати в узагальнених показниках, скажімо, в розрізі окремих районів, регіонів чи держави в цілому. Вивчення тенденцій і закономірностей розвитку аграрного виробництва в розрізі природних зон є досить копіткою справою, що супроводжується значними затратами часу на виборку і групування даних, проведення певних узагальнень на основі одержаних результатів, з одного боку, та їх узгодженості з висновками і узагальненнями теорії та практики щодо зональності – з іншого.

Все це, безумовно, здійснити значно важче, ніж провести економічні дослідження на основі загальних статистичних показниках розвитку тієї чи тієї форми господарювання в системі АПК. Отже, це складніше та більш утруднене проведення дослідження дозволяє діючі фактори зональності найповніше врахувати в процесах розвитку аграрного виробництва. Це настільки широка тема за охопленням розвитку господарюючого суб'єкта, з одного боку, та глибока за суттю, з іншого, що вимагає її розчленування на окремі теми, підтеми, розділи, підрозділи і навіть окремі питання. Саме через ці обставини ми обрали за основу дослідження те, що становить фундамент функціонування будь-якої форми господарювання, а саме: земельні угіддя і наявність працівників, завдяки яким і здійснюються процеси використання земельних угідь для налагодження виробничої діяльності фермерських господарств Львівщини. Всі інші складові фермерського господарювання в розрізі природних зон необхідно досліджувати у наступних публікаціях. Це, зокрема, площі посівів сільськогосподарських культур, їх урожайність та ефективність ведення рослинницьких галузей, наявність поголів'я тварин, їх продуктивність та рентабельність виробництва тваринницької продукції, загальні показники розвитку фермерства тощо. І все це вимагає значних затрат часу і праці.

Отже, конкретизуємо наші результати досліджень. Перш за все, розглянемо наявність фермерських господарств у Львівській області в розрізі існуючих природних зон: Полісся, Лісостеп, Передгірської та Гірської зон. При цьому зауважимо, що нами у кожній зоні виділено окремі райони, які, на наше переконання, мають найбільш характерні ознаки зони, в якій вони знаходяться, з одного боку, та найбільшу кількість фермерських господарств, з іншого. Зібрані і певним чином оброблені матеріали представлені в таблиці 1. Для порівняльного аналізу використано інформацію про формування фермерства як форми ведення аграрного виробництва, починаючи із 2000 р., з концентрацією уваги на 2015 р.

Наведені дані показують, що найбільше фермерських господарств у Львівській області в 2000 р. було зосереджено у зоні Полісся – 507, дещо менше у лісостеповій зоні – 486, значно менше у Передгірській – 151 і всього 20 у Гірській зонах, що у відсотковому відношенні ці величини відповідно складали: 43,6; 41,7; 13; 1,7. Щодо виділених районів: Сокальський (Полісся) – це найбільший за територією і найбільш потужний за ресурсами аграрного розвитку район Львівської області, в якому у 2000 р. функціонувало найбільше фермерських господарств – 177 одиниць і Пустомитівський (Лісостеп), який найближче розміщений навколо обласного центру м. Львова і має найбільшу за протяжністю межу з цим містом, отже – є найближче до найбільшої чисельності споживачів аграрної продукції. Стрийський район найбільш розвинений у Передгірській, а Сколівський – у Гірській зонах Львівщини.

Таблиця 1

Наявність фермерських господарств у Львівській області та їх структура в зональному розрізі *

Природні зони і виділені в них райони	2000 р.		2010 р.	2015 р.		2015 р. у % до 2000 р.
	кількість господарств	у % до підсумку		кількість господарств	у % до підсумку	
Полісся – всього	507	43.6	405	411	39,4	81,7
у тому числі Сокальський	177	15,2	95	90	8,6	50,8
Лісостеп – всього	486	41.7	451	502	48,1	103,3
у тому числі Пустомитівський	143	12,3	105	113	10,8	79,0
Передгірська – всього	151	13,0	95	126	12,0	83,4
у тому числі Стрийський	74	6,4	50	61	5,8	82,4
Гірська – всього	20	1,7	5	5	0,5	25,0
у тому числі Сколівський	7	0,1	4	4	0,4	57,2
Разом по фермерських господарствах області	1164	100,0	956	1044	100,0	89,7

Примітка: * тут і надалі використано матеріали статистичного збірника (Zymovina, 2016)

Щодо змін наявності фермерських господарств у розрізі природних зон Львівської області за досліджуваний період, то можна констатувати таке:

– в зоні Полісся – якщо у 2000 р. була найбільша кількість фермерських господарств, то у 2010 р. їх зменшилось на 102 одиниці, а у 2015 р. відбулось деяке збільшення (всього на 6 господарств порівняно з 2010 р.), однак досягти рівня їх за кількістю 2000 р. не вдалося;

– в зоні Лісостепу – хоча закономірність аналогічна, однак значно відмінна в цифрових величинах – зменшення їх кількості у 2010 р. сягнуло всього 35

господарств, а у 2015 р. кількість їх збільшилась до 502 одиниць, що на 3,3% більше, ніж у 2000 р., а їх питома вага складала 48,1 % у загальній кількості, тимчасом як питома вага фермерських господарств поліської зони знизилась до 39,4% (дані 2015 р.);

– в Передгірській і Гірській зонах також відбулись аналогічні зміни, хоча менші в абсолютних показниках, однак відчутні у відносних вимірах, особливо це відобразилось щодо змін кількості фермерських господарств у Гірській зоні;

Зміни, що відбулись в кількості фермерських господарств у розрізі природних зон, вплинули на їх загальну наявність у досліджуваних роках. У цілому спостерігається зменшення кількості фермерських господарств із 1164 одиниць у 2000 р. до 1044 – у 2015 р., або зменшення становило 10,3%.

Формування фермерських господарств у тій чи тій зоні обумовлено насамперед наявністю відповідних площ земельних угідь, передусім сільськогосподарського призначення. Звідси цілком закономірно постає питання, а якими площами сільськогосподарських угідь були обділені фермерські господарства за досліджуваний період? Відповідь на поставлене питання дають матеріали таблиці 2, які тісно пов'язані із даними попередньої таблиці 1.

Таблиця 2

Площі сільськогосподарських угідь та їх структура в розрізі природних зон у фермерських господарствах Львівщини

Природні зони і виділені в них райони	2000р.		2010 р., га	2015 р.		2015 р у % до 2000р.
	га	у % до підсумку		га	у % до підсумку	
Полісся – всього	19304* 38,1**	37,0 x	26044 64,3	22805 555	43,6 x	118,1 145,7
у тому числі Сокальський	7238 40,9	13,9 x	9214 97,0	8147 90,5	15,6 x	112,6 221,3
Лісостеп – всього	24091 49,6	46,2 x	22650 50,2	24473 48,8	40,7 x	101,6 98,4
у тому числі Пустомитівський	1756 12,3	3,4 x	1891 18,0	3622 32,1	6,9 x	206,3 261,0
Передгірська – всього	8614 57,0	16,5 x	5273 55,5	5019 39,8	9,6 x	58,3 69,8
у тому числі Стрийський	7525 101,7	14,4 x	2826 56,5	3173 52,0	6,1 x	42,2 51,1
Гірська – всього	127 6,3	2,3 x	99 12,8	54 10,8	0,1 x	42,5 171,4
у тому числі Сколівський	30 4,3	0,1 x	24 6,0	54 10,8	0,1 x	180 251,2
Разом по фермерських господарствах області	52136 44,8	100,0 x	52066 54,5	52348 50,1	100,0 x	100,4 111,8

Примітки: * чисельник – площі сільськогосподарських угідь – всього, га;

**знаменник – площі сільськогосподарських угідь в розрахунку на одне фермерське господарство, га

Наведені дані відображають певні тенденції змін площ сільськогосподарських угідь як у розрізі виділених природних зон, так в окремо виділених районах у них. Так, скажімо, у фермерських господарствах зони Полісся у 2000 р. було цих угідь 19304 га, у 2010 р. їх площі збільшились до 26044 га, а в 2015 р. зменшились до 22805 га, однак це зменшення все-таки обумовило зростання площ у 2015 р. порівняно з 2000 р. на 18,1 %. Аналогічні тенденції спостерігаються у Сокальському районі, а також площ сільськогосподарських угідь в розрахунку на одне фермерське господарство. Не спостерігається істотних відмінностей і в інших природних зонах Львівщини.

Серед складових площ сільськогосподарських угідь найбільш продуктивними є площі ріллі, наявність якої, її структура, а також скільки її припадає на одне фермерське господарство Львівщини – все це представлено у таблиці 3. Порівнюючи цифрові величини таблиці 2 і 3 можна пересвідчитись, що корінних відмінностей не спостерігається.

Проте привертають увагу показники щодо наявності орних земель в розрахунку на одне фермерське господарство від 2,3 га у Сколівському у 2000 р. до 92,1 га в 2010 р. у Сокальському районі. Тут спостерігається тверда закономірність – чим сприятливіші природні умови ведення аграрного виробництва, тим більше припадає земельних угідь на одне фермерське господарство і навпаки.

Характерною особливістю розвитку фермерства в зональному аспекті є не тільки наявність господарств, земельних угідь в кожній природній зоні, а й чисельність працівників, що зайняті у фермерській діяльності, які саме використовують наявні природні ресурси для ведення аграрного виробництва.

Такі обставини обумовили необхідність проведення досліджень щодо наявності працівників у фермерських господарствах Львівщини взагалі і в розрізі природних зон та виділених районах у них зокрема.

Таблиця 3

Площі ріллі та її структура в розрізі природніх зон у фермерських господарствах Львівщини

Природні зони та виділенні в них райони	2000 р.		2010 р.	2015 р.		2015 р. у % до 2000 р.
	га	у % до підсумки		га	у % до підсумку	
Полісся – всього	16989* 33,5**	39,5 x	23891 59,0	21616 52,6	44,8 x	127,2 157,0
у тому числі Сокальський	6254 35,3	14,6 x	8751 92,1	7572 84,1	15,7 x	121,1 238,2
Лісостеп – всього	19246 39,6	44,8 x	18616 41,2	21901 43,6	45,3 x	113,8 175,3
у тому числі Пустомитівський	1571 20,3	3,7 x	1826 17,4	3509 31,1	7,3 x	120,9 153,2
Передгірська - всього	6639 44,0	15,4 x	4945 52,1	4725 37,5	9,8 x	71,2 85,2
у тому числі Стрийський	5689 76,9	13,2 x	2622 52,4	3017 49,5	6,2 x	53,0 64,4
Гірська – всього	107 5,4	0,3 x	18 3,6	44 8,8	0,1 x	41,1 16,4
у тому числі Сколівський	16 2,3	0,0 x	13 3,2	44 8,8	0,1 x	275,0 382,6
Разом по фермерських господарствах області	42981 36,9	100,0 x	47470 49,7	48286 46,3	100,0 x	112,3 125,5

Примітки: * чисельник – площі ріллі фермерських господарствах, га;
**знаменник – площі на ріллі у розрахунку на одне фермерське господарство, га

Таблиця 4

Наявність та структура зайнятих працівників в розрізі природних зон у фермерських господарствах Львівщини

Природні зони та виділені в них райони	2005 р.		2010 р.	2015 р.		2015 р. у % до 2005 р.
	чисельність працівників, осіб	у % до підсумку		чисельність працівників, осіб	у % до підсумку	
Полісся – всього	1977 610	43,4 13,4	1102 240	915 220	39,1 9,4	46,3 36,1
у тому числі Сокальський	552 181	12,1 4,0	200 33	179 32	7,6 1,4	32,4 17,7
Лісостеп – всього	2056 730	45,2 16,0	1022 211	1098 325	46,9 13,9	53,4 44,5
у тому числі Пустомитівський	333 124	7,3 2,7	340 45	410 79	17,5 3,4	123,1 63,7
Передгірська - всього	507 163	11,1 3,6	252 59	317 61	13,6 26	62,5 37,4
у тому числі Стрийський	222 71	4,9 1,6	98 24	86 22	3,7 0,9	38,7 31,0
Гірська – всього	12 6	0,3 0,1	16 6	10 3	0,4 0,1	83,0 50,0
у тому числі Сколівський	12 6	0,3 0,1	8 3	7 2	0,3 0,1	58,3 33,3
Разом по фермерських господарствах області	4552 1509	100,0 33,1	2392 516	2340 609	100,0 26,0	51,4 40,4

Примітки: * чисельник – наявність працівників усього, осіб; **знаменник – у тому числі жінок

Крім того, нами звернуто увагу на використання праці жінок у фермерській господарці. Оброблена певним чином інформація подана в таблиці 4. При цьому зазначимо, що ми не використали дані за 2000 р. (як у попередніх таблицях) тому що в статистичних збірниках інформація про ці показники за цей рік відсутня. І тому за висхідну основу прийнято 2005 р.

Наведені дані показують, що у фермерському господарстві як у цілому в Львівській області, так і в розрізі природних зон і виділених районах у них найменшу питому вагу становлять жінки – в межах третини з деяким відхиленням як у менший, так і більший бік. Ще одна характерна особливість випливає із даних досліджень про зміни, які відбулись в абсолютних і відносних величинах чисельності працюючих. А ці зміни вплинули на формування певних тенденцій і закономірностей, які полягають в тому, що загальна чисельність працівників у фермерських господарствах зменшувалася меншими темпами, ніж чисельність жінок у них. Тобто жіноча праця витісняється із фермерської діяльності більш інтенсивніше, ніж чоловіча.

Висновки

Узагальнюючи вищесказане можна констатувати таке:

1. Ведення аграрного виробництва залежить насамперед від впливу природних факторів. І саме через ці обставини їх дію слід результативно використовувати як для введення фермерської, так і інших форм господарювання в системі АПК.

2. Аналіз розвитку фермерства Львівщини (за 2000–2015 рр.) в розрізі наявних природних зон (Полісся, Лісостепу, Передгірської і Гірської) показав, що на їх територіях розміщена неоднакова кількість фермерських господарств, які володіють різними площами земельних угідь як в абсолютному, так і відносному обчисленнях. У цих господарствах працює різна кількість осіб взагалі і жінок зокрема. При цьому характерним є те, що їх чисельність динамічно зменшується, при цьому зменшення жінок відбувається інтенсивніше, ніж чоловіків.

Перспективи подальших досліджень. В процесі проведених досліджень нами встановлено певні тенденції і закономірності щодо формування і діяльності фермерських господарств Львівщини в розрізі наявних природних зон на їх території. При цьому розглянуто питання щодо кількості фермерських господарств, наявності в них земельних угідь та чисельності працюючих осіб взагалі і жінок зокрема. Звідси цілком закономірно виникає питання: чому це сформувалось так, а не інакше? Дати відповідь на поставлене питання можна лише тоді, коли продовжити подальші дослідження розвитку фермерства як у загальних аспектах, так і в розрізі природних зон у Львівській області. Ця проблема є досить широка за темою дослідження та глибока за суттю її розкриття і тому вимагає розробки всебічних напрямів її дослідження, а одержані результати будуть основою для її розв'язання.

Бібліографічні посилання

Horovyi, V.P. (2007). Efektyvnist fermerskykh hospodarstv lisostepovoi zony Ukrainy. K.: NNTs IAE (in Ukrainian).

Dokuchaev, V.V. (1951). Preobrazovanie prirody stepej. Raboty po issledovaniju pochv i ocenke zemel', uchenie o zonal'nosti i klassifikacii pochv 1888–1900. Izd-vo Akad. nauk SSSR. M.: L. (in Russian).

Maksymets, N.Iu. (2016). Osoblyvosti, chynnyky ta funktsii tovarnoi polityky fermerskykh hospodarstv /N.Iu. Maksymets. Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S.Z. Gzhytskoho. Seriia: ekonomichni nauky. 18, 2(69), 92–95 (in Ukrainian).

Zymovina, S.I. (2016). Silske hospodarstvo Lvivskoi oblasti. Statystychnyi zbirnyk. Lviv (in Ukrainian).

Ukrainskyi radianskyi entsyklopedychnyi slovnyk (1966). Tom 1. K.: Holovna redaktsiia Ukrainskoi radianskoi entsyklopedii AN URSR (in Ukrainian).

Ukrainska radianska entsyklopediia (1961). Tom 5. K.: Holovna redaktsiia Ukrainskoi radianskoi entsyklopedii (in Ukrainian).

Shulskyi, M.H. (2004). Fermerstvo: problemy stanovlennia i rozvytku. Monohrafiia. Lviv (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7624

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 658.15

Бізнес і його соціальна відповідальність

А.М. Шульський
pretty_62@mail.ru

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Проведено дослідження особливостей функціонування бізнесу в сучасних умовах з акцентуванням особливої уваги на його соціальній відповідальності. Для розкриття сформованої теми використано матеріали теоретичних напрацювань щодо соціальної відповідальності, трактуванні її суті та значення у різних сферах суспільних відносин, погляди західних науковців на особливості здійснення бізнесової діяльності з акцентуванням уваги на її розвитку в передових країнах світу тощо.

Для глибшого проникнення в суть і зміст піднятих проблем використано різноманітні методи і підходи до вивчення розвитку досліджуваних явищ, важливе місце серед яких займає діалоговий метод дослідження. Його суть полягає в тому, що нами сформовані конкретні питання, а відповіді на них віднайдено у конкретних наукових працях. Такий підхід дозволяє з'ясувати суть піднятої проблеми і напрямів її розв'язання. Одночасно звернуто увагу на порівняння функціонування двох систем: колишньої соціалістичної і сьогоднішньої модернізованої капіталістичної та їх прагнення побудувати соціально справедливе суспільство. Будівники комунізму проявляли велике прагнення досягти цього, проте ці прагнення залишилися добрими намірами, а не практичними результатами, представники сучасного капіталізму починають поступово реалізовувати основи соціальної відповідальності. Яким чином і коли це вдасться їм досягти, то час покаже. Саме через ці обставини дослідження за обраною темою слід продовжувати й надалі як науковцям, так і практикам.

Ключові слова: *бізнес, соціальна відповідальність, соціальні суб'єкти, економіка, розвиток, прибуток, економічне зростання, рентабельність, корпорації.*

Бизнес и его социальная ответственность

А.Н. Шульский
pretty_62@mail.ru

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Проведено исследование особенностей функционирования бизнеса в современных условиях с акцентированием особого внимания на его социальной ответственности. Для раскрытия сформированной темы использованы материалы теоретических наработок относительно социальной ответственности, трактовки их сущности и значения в различных сферах общественных отношений, взгляды западных ученых на особенности осуществления деловой деятельности с акцентированием внимания на ее развитии в передовых странах мира и тому подобное. Для более глубокого проникновения в суть и содержание поднятых проблем использованы разнообразные методы и подходы к изучению развития исследуемых явлений, важное место среди которых уделено применению диалогового метода исследования. Его суть заключается в том, что нами сформированы конкретные вопросы, а ответы на них найдены в конкретных научных трудах. Такой подход позволяет выяснить суть поднятой проблемы и направлений ее решения. Одновременно обращено внимание на сравнение функционирования двух систем: бывшей социалистической и сегодняшней модернизированной капиталистической и их стремление построить социально справедливое общество. Строители коммунизма проявляли большое стремление достичь этого, но эти стремления остались добрыми намерениями, а не практическими результатами, представители современного капитализма начинают постепенно реализовывать основы социальной ответственности. Каким образом и когда это им удастся достичь – то время покажет. Именно из-за этих обстоятельств исследования по избранной теме следует продолжать и в дальнейшем как ученым, так и практикам.

Citation:
Shulskyi, A.M. (2017). Business and its social responsibility. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 124–128.

Ключевые слова: *бизнес, социальная ответственность, социальные субъекты, экономика, развитие, прибыль, экономический рост, рентабельность, корпорации.*

Business and its social responsibility

A.M. Shulskyi
pretty_62@mail.ru

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The article is a study of the functioning of business in modern conditions, focusing special attention on its social responsibility. For opening the prevailing theme draws theoretical developments on social responsibility, the interpretation of their nature and significance in various areas of public relations, the views of Western scholars on the peculiarities of doing business with emphasis on its development in the advanced countries and so on.

For a deeper penetration into the nature and content of the problems raised used different methods and approaches to the study of the phenomena studied, among which an important place is given to dialogue method of investigation. Its essence is that we have generated specific questions and answers discovered in specific scientific studies. This approach allows us to determine the essence of the problem raised areas and its solution. At the same time drawn attention to the comparison operation of two systems: the former socialist and capitalist today upgraded and their desire to build a socially just society. Builders of Communism showed a great desire to achieve this, but these aspirations were well-intentioned, but not practical result is that modern capitalism begin to implement basic principles of social responsibility. How and when it will be able to reach them, then time will tell. It is because of these circumstances experiment.

Key words: *business, social responsibility, social subjects, economics, development, profit growth, profitability corporation.*

Вступ

Реформування різних сфер суспільних відносин, що почалося в кінці минулого століття, обумовило кардинальні зміни у здійсненні діяльності організаційно-господарських структур у різних сферах національного господарства України. Насамперед на базі колишніх підприємств соціалістичного типу стали формуватися структури, як тоді їх вважали, ринкової орієнтації. Розвиток бізнесу і підприємництва став наріжним каменем не тільки змін у веденні господарської діяльності, а й в подальшому формуванні основ соціальної відповідальності. Все це в комплексі вказує на актуальність обраної теми досліджень і необхідність проведення детального вивчення процесів, що відбуваються в сучасних умовах розвитку суспільних відносин.

Матеріал і методи досліджень

Мета даної публікації полягає в тому, щоб привернути увагу науковців і практиків до такої важливої складової бізнесу, як його соціальної відповідальності. У завдання дослідження входить вивчення зарубіжного досвіду у цій сфері бізнесової діяльності, який накопичений у функціонуванні великих компаній і корпорацій, погляди і оцінка зарубіжних науковців розвитку процесів соціальної відповідальності господарюючими суб'єктами. Все це проводиться для того, щоб найбільш раціонально використати напрацювання зарубіжних фахівців у сфері соціальної відповідальності бізнесу в діяльності вітчизняних бізнесових структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку бізнесу в різних сферах суспільних відносин присвячені праці багатьох науковців, серед яких виділимо деяких із них, а саме: С.В. Мочерного (Ekonomichna entsyklopediia, 2002), В.Я. Амбросова, Ю.О. Лупенка, М.Й. Маліка, О.Г. Шпикуляка, К.В. Поліщука, В.О. Точиліна, В.В. Вольської (Ambrosov, 2011; Tochylin, 2011; Volska, 2012; Polishchuk, 2012; Lupenko et al., 2016) та інших. Проте у працях вітчизняних вчених в основному відображаються основи формування та етапи становлення бізнесових структур, ефективність їх функціонування у різних сферах національного господарства. Це, безумовно, є позитивно, однак, з іншого боку, недостатньо звернуто увагу на важливу складову бізнесу – його соціальну відповідальність.

Проте суспільно-економічні перетворення, що відбулись у світовій економіці, особливо в передових країнах світу, внесли певні зміни в суть і зміст поняття соціальної відповідальності. Особливо відчутно це відбулось і відбувається в діяльності великих фірм і компаній, що є основою розвитку великого бізнесу. Що змінилося у функціонуванні цих структур, які механізми задіяні у цих процесах і які зміни відбуваються у них? Всі ці питання передбачено дослідити і результати представити для обговорення у даній публікації.

Результати та їх обговорення

Відповідальність соціальна в економічній літературі трактується як: «відповідність дій соціальних суб'єктів (особистостей, соціальних груп, суспільства) взаємним вимогам, соціальним нормам, загальним інтересам тощо. Відповідальність соціальна характерна для загального (відповідальність суспільства, держави), особливого (відповідальність групи, колективу, класу), одиничного (особиста чи персональна відповідальність) суб'єкта» (Hordiienko, 2008). Отже, це поняття досить широке за формою, суттю змістом у різних сферах суспільних відносин. Для виконання поставлених завдань у досягненні сформованої мети нами використано напрацювання С. Мочерного, що відображені в «Економічній енциклопедії»

(Ekonomichna entsyklopediia, 2002). Для з'ясування сутті аналізуючого матеріалу, надання йому більш стислої форми у сприйнятті основних складових досліджуваної праці, нами використано діалоговий підхід до вивчення розвитку аналізуючого явища. Його суть, як було сказано раніше, полягає в тому, що ми формуємо відповідні питання, а відповіді на них відшукуємо в тексті статті автора. Такий підхід дає можливість поєднати наші потреби у вивченні досліджуваного явища, з одного боку, та їх задоволення, виходячи із основних складових праці С. Мочерного, з іншого. Оброблена таким чином інформація представлена в таблиці 1.

Таблиця 1

Суть соціальної відповідальності бізнесу (Ekonomichna entsyklopediia, 2002)

№ п/п	Питання, сформовані нами	Відповіді із тексту вищевказаного джерела
1	Що являє собою соціальна відповідальність бізнесу?	Це одна з провідних концепцій у тлумаченні головної мети діяльності підприємств, передусім великих фірм і компаній.
2	Що змінилося в контексті бізнесової діяльності?	Згідно з нею такою метою перестало бути максимальне привласнення прибутку, а визначальним є задоволення соціальних потреб та інтересів усіх верств населення.
3	Які дані на користь такого твердження?	На користь такого твердження наводяться дані про розширення номенклатури товарів і послуг для населення, коло споживачів цих благ, дотримання норм державного регулювання підприємництва та ін.
4	Як слід розглядати питання про соціальну відповідальність бізнесу?	Соціальну відповідальність бізнесу слід розглядати в зіставленні з іншими цілями. Домінуючою серед них є привласнення максимального прибутку, зокрема норма і маса (величина) прибутку є головною метою підприємців і критерієм ефективності виробництва.
5	Про що свідчать ці співставлення?	Про що свідчить той факт, що з прибутку (різниці між валовою виручкою і собівартістю продукції) нараховують податки до бюджету, виплачують дивіденди, здійснюють розширене відтворення тощо
6	Як визначають рентабельність підприємства?	Відношенням прибутку до середньорічної вартості основних фондів та вартості нормованих обігових коштів визначають показник рентабельності підприємства.
7	Що ще повинно реалізувати підприємство, щоб досягти головної мети?	Однак для досягнення головної мети підприємство має реалізувати похідні цілі – економічне зростання, підвищення продуктивності праці, виготовлення якісних товарів і послуг для задоволення суспільних потреб.
8	Чи завжди привласнення прибутку супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу?	Водночас привласнення прибутку не завжди супроводжуються соціальною відповідальністю бізнесу. У США 20–50% споживачів незадоволені товарами і наданими послугами. Аналогічна ситуація спостерігається і в Україні: у 1988 більш як третина перевірених продуктів була неякісною
9	Що змушує підприємства дотримуватися соціальної орієнтації бізнесу?	Дотримуватися певною мірою вимог соціальної орієнтації бізнесу підприємства в розвинутих країнах світу змушує боротьба споживачів за свої права, конкурентна боротьба, антитрестівське законодавство.

Відповідь на перше питання дає можливість уточнити, що соціальна відповідальність бізнесу у сьогоднішньому трактуванні полягає у зміні мети діяльності великих фірм і компаній. В чому ці зміни? Матеріали відповіді на друге питання таблиці 1 дозволяє з'ясувати їх суть. Тобто іде переорієнтація самої мети діяльності підприємств від традиційної – привласнення максимальної маси прибутків, до визначальної, яка полягає в задоволенні «соціальних потреб та інтересів усіх верств населення». Що є підставою для такого твердження? Це дані про розширення номенклатури товарів і послуг для населення, самі їх споживачі, державне регулювання підприємницької діяльності та ін. (відповідь на третє питання). Одночасно слід взяти до уваги, що соціальну відповідальність бізнесу не варто розглядати ізольовано від інших цілей, а в діалектичному їх поєднанні. Пріоритетною і домінуючою основою є привласнення максимального прибутку (відповідь на четверте питання). При цьому слід зауважити, що саме з прибутку надходять податки до бюджету, здійснюються виплати дивідендів та розширене відтворення тощо. Тут спрацьовує принцип: «Більші прибутки – більші відрахування».

Сума прибутку, її відношення до основних фондів і обігових коштів визначає рентабельність підприємства. Одночасно слід взяти до уваги, що для досягнення головної мети господарюючого суб'єкта, необхідно реалізувати похідні цілі. Це, зокрема, економічне зростання, підвищення продуктивності праці, якість товарів і послуг для споживачів. Становить неабиякий інтерес відповідь на 8-ме питання таблиці 1: «Чи завжди привласнення прибутку супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу?» Ствердної відповіді не існує. Не завжди це вдається поєднати. Це підтверджується тим, що у «США 20–50% споживачів незадоволені товарами і наданими послугами». Необхідно також відзначити, що така ситуація є характерною для України. Проте виникає питання, а що змушує підприємства дотримуватися соціальної орієнтації бізнесу? Це, насамперед, «боротьба споживачів за свої права, конкурентна боротьба, антитрестівське законодавство».

Таблиця 2

Особливості оцінки цілей діяльності підприємств західними вченими (Hordiienko, 2008)

№ п/п	Питання, сформовані нами	Відповіді з тексту вищевказаного джерела
1	Як оцінює мету діяльності керівництва великих корпорацій США економіст Дж. Гелбрейт?	Американський економіст Дж. Гелбрейт стверджує, що метою діяльності керівництва великих корпорацій США є вищі цілі цивілізації.
2	В чому полягають ці цілі?	Захист людей від нестатків, експлуатації та зловживань, збереження національних ресурсів, прогрес науки та ін.
3	Які інші цілі підприємства називають західні вчені пріоритетними?	Інші західні вчені пріоритетними цілями підприємницької діяльності називають економічне зростання, досягнення вищої продуктивності праці.
4	Як оцінює цілі підприємства швейцарський вчений Ч. Тавел?	Швейцарський економіст Ч. Тавел серед п'яти цілей сучасної корпорації (соціальна відповідальність бізнесу, управління, зростання обсягу продаж, максимізація прибутку та відповідальність перед споживачами) визначальним називає зростання обсягу продаж і збільшення прибутків.
5	Як повинна діяти корпорація згідно з прийнятими принципами?	Згідно з прийнятими принципами корпоративного управління корпорація повинна захищати права акціонерів та справедливо ставитись до них, стимулювати активну, співпрацю між корпораціями і зацікавленими особами у створенні робочих місць, добробуту тощо, дотримуватися чинного законодавства.

Неабиякий інтерес з огляду на вищесказане становлять погляди і оцінки цілей діяльності великих підприємств західними фахівцями. Нами зібрані та певним чином оброблені матеріали з цих аспектів і представлені в таблиці 2. Так, зокрема, відомий американський економіст Дж. Гелбрейт дотримується думки, що управлінський персонал великих корпорацій США у своїй діяльності ставить за мету вищі цілі цивілізації. Із цим твердженням неможливо не погодитися, адже розвиток цивілізації відбувається не ізольовано, а в тісному взаємозв'язку і взаємообумовленості змін у функціонуванні різних складових світової цивілізації, важливе місце серед яких займає діяльність різних корпорацій, особливо у формуванні їх мети та засобів її досягнення. В чому полягають ці зміни у сформованих цілях? Відповідь на питання дано у другому питанні таблиці 2. Його суть полягає у двоякості суспільного розвитку – захист населення від дії негативних чинників (нестатків, експлуатації, різних зловживань тощо), з одного боку, та збереження національних ресурсів (у сучасних умовах відчувається їх дефіцит), розвиток науки та ін., з іншого.

Особливої уваги щодо визначення пріоритетності цілей підприємців у здійсненні ними діяльності заслуговують погляди західних вчених на економічне зростання, підвищення продуктивності праці. Названі складові суспільного розвитку виробництва визначають рівень розвитку держави і її можливості реалізувати соціальну відповідальність безпосередньо у практичних умовах.

Щодо поглядів швейцарського економіста Ч. Тавела, який серед п'яти цілей сучасних великих корпорацій пріоритетними і визначальними називає зростання обсягу продаж і збільшення прибутку. Безумовно, при рентабельному веденні виробництва обсяг реалізації виробленої продукції обумовлює збільшення маси прибутку. А це, у свою чергу, створює умови для направлення засобів для підвищення соціального захисту населення.

Особливу увагу в наведеній таблиці привертає 5-те питання і відповідь на нього. Питання сформовано чітко, а відповідь стисла і лаконічна. До цього лише додамо, що не тільки великі корпорації повинні діяти згідно з діючими принципами, а всякий суб'єкт господарювання – незалежно від розмірів діяльності, видів і обсягів виробництва продукції тощо. Порушення дотримання прийнятих принципів веде будь-яке підприємство до негативних наслідків його діяльності, кінцевим рубежем якого є банкрутство і припинення функціонування господарюючого суб'єкта.

Висновки

Підсумовуючи вищесказане відзначимо, що питання соціальної відповідальності було важливою складовою і при інших суспільно-політичних устроях. Так, скажімо, за колишньої системи в програмних документах будівництва комунізму вказувалось, що це буде супроводжуватися «цілковитою соціальною рівністю всіх членів суспільства, де разом з всебічним розвитком людей виростуть і продуктивні сили і здійсниться великий принцип: «від кожного – по здібностях, кожному – по потребах» (Prohrama Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu, 1962). Не залишалася поза увагою проблеми соціальної справедливості і в перебудовчий період (80-ті роки XX століття). З цього приводу М.С. Горбачов відзначив: «Суворе проведення принципу соціальної справедливості – важлива умова єдності народу, політичної стабільності динаміки розвитку» (Horbachov, 1986). Те, чого не вдалося досягти організаторам будівництва комунізму, хоча проголошувалися обнадійливо-принадливі наміри, можливо, буде під силу здійснити сьогоднішньому модернізованому капіталізму. Перші кроки зроблено, людське суспільство чекає наступних дій. При цьому особлива увага звернута на розвиток бізнесу та його соціальну спрямованість. Час докаже і покаже об'єктивність в обґрунтуванні реальності в здійсненні соціальної політики вже у XXI столітті.

Перспективи подальших досліджень. Бізнесова діяльність в Україні перебуває у стані формування і розвитку. Саме через ці обставини слід особливу увагу приділити подальшим дослідженням в тих специфічних умовах його функціонування, в яких він пере-

буває. Одержані результати функціонування вітчизняних бізнесових структур слід оцінювати критично, однак об'єктивно і всебічно. На основі цього найбільш оптимально використовувати позитивно досягнуті наслідки їх діяльності, з одного боку, та найбільш результативно запозичувати досвід соціальної відповідальності зарубіжного бізнесу та забезпечувати його впроваджень у функціонуванні вітчизняних господарюючих суб'єктів, з іншого. Цього можна досягти передусім завдяки проведенню подальших досліджень у цій сфері як в умовах сьогодення, так і на майбутнє. Іншого напряму до цивілізованого розвитку вітчизняного бізнесу практично не існує.

Бібліографічні посилання

Hordiienko, V.H. (2008). Sotsiolohichna entsyklopediia. K.: Akadem-vydav (in Ukrainian).

Ekonomichna entsyklopediia (2002). U trokh tomakh. T.3. Redkol.:… S.V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. K.: Vydavnychyi tsentr «Akademiia» (in Ukrainian).

Ambrosov, V.Ia. (2011). Transformatsii ahrarnykh pidpryiemstv ta vidtvorennia vyrobnychoho potentsialu. Instytutsialni zasady transformatsiinii v ahrarnii sferi: Zbirnyk materialiv Trynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konh. vchen. ekonomistiv-ahrarnykiv. K.: NNTs «IAE», 565–569 (in Ukrainian).

Volska, V.V. (2012). Upravlinnia kooperatyvnymy, protsesamy v ahrarnomu biznesi. Kooperatyvnyi marketynh v ahrobiznesi. Problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini. Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi Mizhnarodnomu rotsi kooperatyviv. Zhytomyr: Vyd-vo ZhNAEU, 338–346 (in Ukrainian).

Lupenko, Iu.O., Malik, M.I., Shpykuliak, O.H. (2016). Rozvytok pidpryiemstva i kooperatsii: instytutsialnyi aspekt: monhr. K.: NNTs «IAE» (in Ukrainian).

Polishchuk, K.V. (2012). Rozvytok maloho biznesu v zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho imeni Ivana Ohiienka. Ekonomichni nauky. Kamianets-Podilskyi. Abetka. 6, 251–254 (in Ukrainian).

Tochylin, V.O. (2011). Ahrokholdynhy: instytutsiini zasady, perevahy ta ryzyky. Instytutsiini zasady transformatsii v ahrarnii sferi: Zbirnyk materialiv Trynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrainskoho konh. vchen. ekonomistiv-ahrarnykiv. K.: NNTs «IAE», 595–599 (in Ukrainian).

Prohrama Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu (1962). Pryiniata XXII z'izdom KPRS. K.: Derzhpolitvydav (in Ukrainian).

Horbachov, M.S. (1986). Politychna dopovid Tsentralnoho Komitetu KPRS XXVII z'izdom Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu, 25 liutoho 1986 r. K.: Politvydav Ukrainy (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 7.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

doi:10.15421/nvlvet7625

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

HUMANITARIAN EDUCATION IN HIGHER SCHOOL

УДК 796. 011.1

Вплив психофізіологічних та фізичних факторів на структуру професійної підготовки студентів біолого-технологічного факультету

Б.С. Семенів, М.М. Стахів, І.Д. Якимишин, Т.Г. Приставський, О.Л. Ковбан
bodsemen@gmail.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Профільна фізична підготовка розглядається як один з напрямів системи фізичного виховання, яка повинна формувати прикладні знання, фізичні, психологічні й спеціальні властивості, уміння й навички, що забезпечують об'єктивну готовність людини до успішної професійної діяльності. Особливу увагу в засвоєнні трудових навичок і в адаптації організму молодої людини до професії займають спеціальні засоби фізичної культури, в основі яких міститься перенесення фізичних якостей і рухових навичок, що і є одним з важливих питань в теорії фізичного виховання. Перенесення фізичних якостей і рухових навичок слід розуміти як вплив занять фізичними вправами на ті чи інші види діяльності людини. В кожній руховій дії можна виділити її головну сторону, яка полягає в переважному вияві й розвитку певних якостей і навичок. Спеціально направленими методами фізичної підготовки можна тренувати ті психологічні й фізіологічні механізми, які визначають функціональні можливості людини в процесі її трудової діяльності. Завдання фізичного виховання полягає в тому, щоб уміло та цілеспрямовано використовувати спеціальну фізичну підготовку для підвищення працездатності фахівця.

Ключові слова: *фізичне виховання, профільна фізична підготовка, студенти, психологічні, фізіологічні, фізичні якості, активність, статус.*

Влияние психофизиологических и физических факторов на структуру профессиональной подготовки студентов биолого-технологического факультета

Б.С. Сэмэнив, М.М. Стахив, И.Д. Якимышин, Т.Г. Прыставский, А.Л. Ковбан
bodsemen@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Профильная физическая подготовка рассматривается как одно из направлений системы физического воспитания, которое должно формировать прикладные знания, физические, психические и специальные свойства, умения и навыки, обеспечивающие объективную готовность человека к успешной профессиональной деятельности. Особое внимание в усвоении

Citation:
Semeniv, B.S., Stahiv, M.M., Yakymyshyn, I.D., Prystavskyi, T.G., Kovban, A.L. (2017). The influence of physiological and physical factors on the structure of professional training of students of bio-technology faculty. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 129–135.

трудовых навыков и адаптации организма молодого человека к профессии занимают специальные средства физической культуры, в основе которых – перенос физических качеств и двигательных навыков, что и является одним из важных вопросов в теории физического воспитания. Перенос физических качеств и двигательных навыков следует понимать как влияние занятий физическими упражнениями на те или иные виды деятельности человека. В каждом двигательном действии можно выделить его главную сторону, которая заключается в преимущественном проявлении и развитии определенных качеств и навыков. Специально направленными методами физической подготовки можно тренировать психологические и физиологические механизмы, определяющие функциональные возможности человека в процессе его трудовой деятельности. Задача физического воспитания заключается в том, чтобы умело и целенаправленно использовать специальную физическую подготовку для повышения работоспособности специалиста.

Ключевые слова: *физическое воспитание, профильная физическая подготовка, студенты, психологические, физиологические, физические качества, активность, статус.*

The influence of physiological and physical factors on the structure of professional training of students of bio-technology faculty

B.S. Semeniv, M.M. Stahiv, I.D. Yakymyshyn, T.G. Prystavskyi, A.L. Kovban
bodsemen@gmail.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Specialized physical preparation is considered as one of the areas of physical education, which will develop applied knowledge, the physical, mental and special properties and skills, providing an objective readiness of a person to a successful professional career. Special attention in learning skills and adaptation of the organism of the young man in the profession is a special means of physical culture, which contains the transfer of physical qualities and motor skills, which is one of the important issues in the theory of physical education. The transfer of physical qualities and motor skills should be understood as the effect of exercise on those or other human activities. In every physical action it is possible to allocate its main side, which is the predominant manifestation and the development of certain qualities and skills. Specially designed methods of physical training can train the psychological and physiological mechanisms that determine the functional ability of a person in the process of his work. The task of physical education is to skillfully and intentionally use a special physical training to improve health professional.

Key words: *physical education, profile physical training, students, psychological, physiological, physical quality, activity, status.*

Вступ

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної й трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків. Сама мета гармонійного (всебічного) розвитку особистості є продуктом історії розвитку людства. Всебічний розвиток людині необхідний для того, щоб мати можливість брати участь у всіх напрямах діяльності – професійній, громадській, спортивній, художній тощо. Але для цього потрібно розвинути структуру особистості, зробити її комунікативною, здатною до перетворювальної художньої діяльності, сформувати ціннісні орієнтації. Це можливо за умови різноманітності змісту, форм і способів діяльності людини та їх оптимального поєднання в процесі її культурного розвитку.

Сьогодні підготовку висококваліфікованих кадрів проводить близько 300 вищих навчальних закладах країни. Прийняті програмні документи щодо перебудови вищої школи передбачають суттєве підвищення рівня професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Вирішення цього важливого завдання покладається на колективи навчальних закладів і насамперед на професорсько-викладацький склад профільних кафедр. Програмою Міністерства освіти і науки України передбачено курс фізичного виховання з елементами профільної фізичної підготовки протягом усього періоду навчання студентів у закладі. В робочу програму з фізичної культури в кожному навчальному закладі повинна входити система знань і спеціальних вправ з профільної фізичної підготовки, спрямованих на формування професійно важливих фізичних і психомоторних якостей, рухових умінь, навичок і вдосконалення психофізіологічних можливостей організму з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності студентів.

Аналіз науково-методичної літератури. Науковці з фізичного виховання та фізіології С.І. Присяжнюк, Р.Т. Раєвський, Б.С. Семенів, встановили, що, окрім практичної реалізації профільної фізичної підготовки студентів, необхідно подати їм основні теоретичні положення, зміст, шляхи практичної реалізації профільної фізичної підготовки, організованої з урахуванням особливостей їх майбутньої професійної діяльності (Raievskyi and Khalaidzhi, 2007; Prysiazhniuk, 2008; Semeniv et al., 2016).

Максимович В.А. детально висвітлює і питання цілеспрямованого розвитку особистості майбутнього інженера в системі профільної фізичної підготовки, тобто формування його особистості за заздалегідь спроектованою моделлю з допомогою адекватних заходів, прийомів і засобів впливу, специфічних для фізичного виховання. Запропонований метод базується на сучасній концепції формування особистості професіонала (Maksymovych, 1982).

Об'єктивною передумовою є здатність людського організму до активної адаптації, пристосування до умов навколишнього середовища, до певних її вимог, впливів. Професійно важливі для спеціаліста фізіологічні системи, елементарні фізичні й психологічні здатності

розвиваються шляхом тренування. Сутність її – в простому повторенні дій, у яких проявляється і формується певна якість особистості (Prysiazhniuk et al., 2007; Semeniv and Lapshyna, 2012; Semeniv et al., 2016).

Раєвський Р.Т. доводить, що на «формування професійних здібностей у студентів позитивний вплив має їх зацікавленість майбутньою професією, бажання краще підготуватись до майбутньої роботи, систематичність профілюючої фізичної підготовки, впевненість в її ефективності» (Raievskyi and Khalaidzhi, 2007; Prysiazhniuk et al., 2007).

Г.Г. Лапшина, Б.С. Семенів розкривають закономірності перенесення тренованості й адаптації організму як природно-наукової основи профільної фізичної підготовки; характеризують і класифікують професії у зв'язку із завданнями профільної фізичної підготовки. Вони вважають, що «знання основних вимог, висунутих професією та спортом до організму дорослого, дозволяє створити раціональну систему профільної фізичної підготовки (Semeniv and Lapshyna, 2012; Semeniv et al., 2016).

В.А. Романенком встановлено, що потенційні можливості людини певною мірою визначаються його фізичним статусом, куди відносяться властивості темпераменту. Темпи структурно-функціональних перетворень визначаються середовищними та генетичними факторами, до яких відноситься й особиста тривога. У тривожних студенток ці властивості формують більшу кількість зв'язків з параметрами антропометричного статусу (Romanenko, 2005).

Закономірності, які встановив В.А.Романенко щодо співвідношення між тривожністю та фізичним статусом, частково поширюються і на агресивність. Ця риса особистості виражається у студенток в реактивній (імпульсивно-афектній) формі, пов'язаній з їх підвищеною емоційністю та тривожністю (Romanenko, 2005; Romanenko, 2012).

В.М. Русалов виділив як головний компонент темпераменту загальну психологічну активність – внутрішню потребу особистості до ефективного засвоєння зовнішнього світу. Загальна психологічна активність є інтегральним показником активності особистості в різних сферах діяльності – психомоторній, інтелектуальній та комунікативній (Romanenko, 2012).

Отож, розробка комплексних соціально-біологічних характеристик, професіограм праці і спортивної діяльності – найкоротший шлях до вирішення завдань профільної фізичної підготовки. Ґрунтуючись лише на результатах фізіолого-гігієнічного аналізу трудових процесів і фізичних вправ та їх взаємодії, можна достовірно прогнозувати вплив конкретних видів фізичних вправ на конкретну професійну діяльність.

Мета дослідження: експериментальним шляхом встановити взаємозв'язок психофізіологічних властивостей студентів та їх фізичного статусу в процесі навчання.

Об'єкт дослідження: навчальний процес студентів біолого-технологічного факультету Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького.

Предмет дослідження: психофізіологічний стан студентів біолого-технологічного факультету під час фізичних навантажень.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз науково-методичних літературних джерел з окресленого питання.
2. Встановити вплив психофізіологічних та фізичних факторів на структуру професійної підготовки студентів біолого-технологічного факультету в процесі навчання.
3. Розробити комплекси тренувальних режимів з фізичної підготовки для підвищення психологічної активності та професійної працездатності студентів біолого-технологічного факультету в процесі навчання.

Матеріал та методи досліджень

1. Аналіз та узагальнення науково-методичних літературних джерел.
2. Методика визначення психологічного статусу студентів.
3. Психофізіологічні методики дослідження.
4. Педагогічні методи дослідження.
5. Математичні методи обробки даних наукового дослідження.

Результати та їх обговорення

Дослідження проводились на базі Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Ґжицького кафедрою фізичного виховання, спорту і здоров'я спільно з профілюючими кафедрами біолого-технологічного факультету. З цією метою студенти, які беруть участь у дослідженні з вивчення психофізіологічних особливостей професійної діяльності, були розподілені за експертним оцінюванням на дві полярні групи: з високим рівнем спеціальної професійної працездатності та низьким рівнем спеціальної професійної працездатності.

Як видно з наведених даних, до складу вказаних груп справді увійшли студенти з неоднаковим рівнем професійної працездатності $P < 0,05$: перша група – з високим рівнем, а друга – з низьким. Цей факт для наступних досліджень став принципово важливим. Було визначено антропометричний і функціональний статуси студентів кожної групи. Дослідження проводилося за 10-ма показниками. Комплексне дослідження статусу студентів було здійснене з метою визначення їх вихідного стану щодо вказаних груп. Результати, що характеризують вказані групи, подано в таблиці 2.

Враховуючи цільове призначення поетапного дослідження, свідомо провели відбір у групи студентів, відносно однакових за віком, антропометрією та функціональним станом. Єдина достовірна відмінність між вказаними групами полягала лише в рівні професійної працездатності: в одних висока, в інших – низька.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика спеціальної працездатності студентів біолого-технологічного факультету

№ з/п	Показник	Перша група		Друга група		Відмінності	
		X ± Mx	σ	X ± Mx	σ	t	p
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Кількість знаків, од.	220,4 ± 12,1	26,3	123,8 ± 8,3	18,6	6,64	≤ 0,05
2	Кількість допущених помилок, од.	2,8 ± 0,4	1,1	6,9 ± 0,8	2,3	4,6	≤ 0,001
3	Відношення кількості знаків на один рядок, од.	68,0 ± 2,5	5,8	30,4 ± 2,3	5,1	11,09	≤ 0,001
4	Швидкість переробки інформації	4,8 ± 0,18	0,47	3,2 ± 0,12	0,33	8	≤ 0,05

Таблиця 2

Характеристика антропометричного та фізичного статусу студентів з високим (1) та низьким (2) рівнями спеціальної працездатності

№ з/п	Показники антропометричного та фізичного статусу	Перша група (18 осіб)		Друга група (25 осіб)		Відмінності	
		X ± Mx	σ	X ± Mx	σ	t	p
1	Вік	21,3 ± 0,4		21,1 ± 0,4		0,2	> 0,001
2	Довжина тіла, см	165,8 ± 0,9	5,8	162,8 ± 1,0	5,8	1,9	> 0,05
3	Маса тіла, кг	60,8 ± 1,15	7,5	62,0 ± 1,2	7,2	1,2	> 0,05
4	Індекс Кетле, гр.	361,9 ± 6,54	42,9	360,8 ± 6,5	42,8	1,1	> 0,05
5	Росто-ваговий показник, кг	63,8 ± 0,89	5,8	61,8 ± 1,0	5,8	2,0	< 0,05
6	Сила правої кисті, кг	27,4 ± 0,92	6,1	28,6 ± 1,1	6,0	1,2	> 0,05
7	Сила лівої кисті, кг	26,5 ± 0,91	5,9	25,1 ± 0,89	6,1	1,4	> 0,05
8	Сила правої руки, маса тіла, %	43,5 ± 1,49	9,8	44,3 ± 1,5	9,4	0,8	> 0,05
9	ЖЄЛ, л	2,56 ± 0,09	0,6	2,40 ± 0,07	0,5	0,16	> 0,01
10	Життєвий показник, мл/кг	42,4 ± 1,49	9,8	40,8 ± 1,47	9,6	1,16	> 0,05

Кореляція між показниками функціональних проб і тестів – з однієї сторони, і критеріями експертного оцінювання – з другої, відображає лише схожість, не розкриваючи причинно-наслідкових зв'язків між ними. Факторизація зменшує кількість зв'язків, але вона не відповідає на запитання про фізіологічну природу факторів. Саме тому розв'язання завдання здійснювали з позиції діяльнішого підходу, що трактує індивідуально-психологічні особливості особистості як результат певного алгоритму операцій, а їх значення – як характеристику ефективності функціонування систем і блоків, що формують структуру діяльності.

Порівняння значень функціональних проб у стані спокою і в процесі виробничої діяльності зі значущістю факторів дало можливість стверджувати, що студенти з вищою експертною оцінкою відрізняються від своїх колег низьким рівнем функціонального стану організму.

Таблиця 3

Характеристика функціонального стану центральної нервової системи студентів біолого-технологічного факультету в процесі професійної діяльності

№ з/п	Показник	До роботи		В процесі роботи				Достовірність відмінностей	
		X ± Mx	σ	1 година		3 години			
				X ± Mx	σ	X ± Mx	σ		
1	Рівень реакції, од.	1,47 ± 0,12	0,81	1,54 ± 0,08	0,58	1,22 ± 0,09	0,6	3,2	P > 0,05
2	Рівень функціональних можливостей, од.	2,96 ± 0,13	0,9	3,14 ± 0,1	0,7	2,67 ± 0,12	0,8	4,7	P > 0,001
3	Функціональний рівень системи, од.	4,77 ± 0,09	0,6	4,84 ± 0,08	0,5	4,51 ± 0,1	0,7	2,4	P < 0,05
4	Зорово-моторна реакція на диференційований показник (ЗМР диф.), мс	362,6 ± 8,87	58,2	397,8 ± 9,39	61,6	395,2 ± 9,54	62,6	2,4	P < 0,05
5	Кількість помилок при ЗМР диф., од.	1,28 ± 0,15	1,0	1,4 ± 0,18	1,2	1,93 ± 0,22	1,5	2,2	P < 0,05
6	Зорово-моторна реакція на простий подразник (ЗМР пр.), мс	220,0 ± 5,72	37,5	223,9 ± 4,89	32,1	241,7 ± 7,44	48,8	2,4	P < 0,05

Як продемонстровано в таблиці 3 більш кваліфіковані студенти володіють, судячи з показників сенсомоторної реакції вибору і параметрів рівня реакції РР, вищими функціональними можливостями центральної нервової системи. У них спостерігається краща спроможність до переробки інформації, вищий рівень

уваги і певною мірою (P < 0,05) короткотривалої зорової пам'яті. Параметри, які відображають стан розумової працездатності, забезпечували якіснішу роботу «відмінників». Певна роль у структурі професійної підготовки належить і особливостям особистості майбутніх спеціалістів.

Представлений фактичний матеріал відображає структуру і рівень фізичного стану, дозволяючи, з одного боку, встановити взаємозв'язок компонентів означуваної структури з рівнем професійної підготовки студентів, а з іншого – використати отримані результати для розробки спеціальних тренувальних програм. Виходячи з фактичного матеріалу, психофізіологічні показники професійної працездатності студентів надзвичайно різні. Саме тому було поставлене завдання – уточнити важливі фактори, які визначають професійну працездатність. Для цього у 43-х студентів четвертого курсу в стані спокою та при фізичних навантаженнях реєстрували показники, які характеризують фізичну, професійну і розумову працездатність, стан апарату кровообігу, центральної нервової системи, психоемоційного статусу, психомоторики та засобів особистості (табл. 4).

Таблиця 4

Психофізіологічна характеристика засобів кардіогемодинаміки особистості студентів біолого-технологічного факультету

№	Показник	X ± Mx	Приріст, %
1	ЧСС, уд./хв	77,0 ± 1,7	11,3
2	АТ систолічний мм. рт. ст.	111,4 ± 1,5	9,7
3	АТ діастолічний мм. рт. ст.	71,9 ± 1,1	7,0
4	Індекс Кердо	7,7 ± 2,3	14,9
5	КЕК од.	3096,0 ± 116,7	765,5
6	ЧСС реакц. орг. на навантаження	133,7 ± 2,8	18,6
7	ЗМР на простий подразник	220,0 ± 5,7	37,5
8	ЗМР на диференційований подразник, с	362,6 ± 8,9	58,2
9	К-ть помилок при ЗМР на диференційований подразник	1,28 ± 0,2	1,0
10	Обсяг уваги	21,0 ± 0,4	2,8
11	Концентрація та переключення уваги	151,0 ± 3,5	23,0
12.	Короткотривала зорова пам'ять	4,3 ± 0,2	1,2
13.	Показник інтроверсії	8,5 ± 0,3	1,7

Експертне оцінювання професійної підготовленості здійснювали викладачі профілюючих кафедр біолого-технологічного факультету. Використовувався метод повних парних порівнянь з подальшим розрахунком коефіцієнтів згоди. Для встановлення залежності показників професійної працездатності як критерію експертного оцінювання використовували факторний аналіз за методом головних компонентів з ортогональним обертанням за варимакс – критерієм.

Кореляційним аналізом встановлений певний (0,31 < r < 0,47) взаємозв'язок 13-ти показників, які відображають функціональний стан апарату кровообігу, центральної нервової системи, розумової, фізичної і спеціальної працездатності, емоційного статусу й засобів особистості студентів з критерієм експертного оцінювання. Такий широкий спектр практично однакових за прогностичною цінністю показників не може застосовуватися для використання професійно важливих якостей і функцій з двох причин: перша полягає в практично однаковій інформативності, не дає можливості визначити їх значущість для професійної діяльності; сутність другої в численності таких показників.

Вказані причини можуть бути усунуті з допомогою факторного аналізу. На першому етапі його проведення здійснювалось оцінювання спільностей, на другому – їх уточнювали і піддавали факторизації. Всього було виділено сім факторів. Три з них – 5, 6, 7, елімінованні в зв'язку з прийнятим у біологічних дослідженнях п'ятипроцентним рівнем значущості. Вклад інших чотирьох факторів у загальну (83,1%) дисперсію вибірки становить: 29,5; 26,5; 20,2; 6,8% (табл. 5). Де: I – фактор функціональних можливостей апарату кровообігу, II – фактор відображає функціональний стан центральної нервової системи, III – фактор розумової працездатності, IV – фактор інтровертності (перевага внутрішньому світу) особистості.

У першому факторі (фактор функціональних можливостей апарату кровообігу) з малими, середніми та високими ваговими навантаженнями домінують показники, що відображають стан кардіогемодинаміки в стані спокою (індекс Кердо, АТ діастолічний, ЧСС уд./хв, КЕК і реакції апарату кровообігу на гарвардський степ-тест, біг 500 м, ЧСС на 1 хв відновлення і під час бігу). Останні змінні пов'язані з фактором зворотної залежності. Ці показники пов'язані (r < 0,4) між собою, що дозволяє інтерпретувати їх як фактор функціональних можливостей апарату кровообігу.

Другий фактор (функціонального стану центральної нервової системи) має високі негативні навантаження за показниками експертного оцінювання, кількістю помилок реакцій на диференційований подразник, асиметрії, критичної частоти злиття на червоний колір і рівень реакцій. Змінні характеризують стан центральних механізмів нервової системи. Отже, фактор відображає функціональний стан центральної нервової системи.

Сутність третього фактора (розумової працездатності) складає показники обсягу, концентрації та переключення уваги, короткотривалої зорової пам'яті з факторними вагами від 68% до 94%. У спеціалізованій літературі ці показники ототожнюються з розумовою працездатністю (Raievskyi and Khalaidzhi, 2007; Romanenko, 2012; Semeniv and Lapshyna, 2012).

Таблиця 5

Показники, які визначають структуру професійної підготовки студентів біолого-технологічного факультету

№ з/п	Психофізіологічні показники	Фактор			
		I	II	III	IV
1	Експертне оцінювання, од.	-2*	-91	0,1	12
2	ФРС, од.	12	16	-8	-5
3	ІГСТ, од.	2	-6	-1	8
4	Кількість помилкових реакцій, ЗМР диф.	-31	-83	-1	32
5	АТ діастолічний мм рт. ст.	7	54	2	4
6	АТ систолічний мм рт. ст.	76	15	-0,1	-4
7	Індекс Кердо, од.	79	6	37	-12
8	ЧСС, уд./хв.	95	6	-13	-3
9	Час бігу 500 м, с	-35	-1	9	-4
10	Концентрація і переключення уваги	9	6	75	10
11	Обсяг уваги	-25	1	93	-20
12	ЗМР на простий подразник, с	-4	-6	-6	-8
13	ЗМР на диференційований подразник, с	6	-4	-2	2
14	Самопочуття, од.	-3	-4	-3	-44
15	Активність, од.	-83	-5	11	-23
16	Настрій, од.	2	-78	-9	-1
17	Показник коректурної проби, од.	-15	-5	94	20
18	Короткотривала зорова пам'ять, од.	-8	-3	68	0,1
19	Швидкість переробки інформації	-5	-1	-91	37
20	КЕК, од.	55	14	-10	-8
21	Показник екстраверсії од.	7	-7	6	7
22	Показник нейротизму, од.	11	-3	-13	3
23	Показник інтроверсії, од.	19	-2	7	80
24	Показник вольового зусилля	7	9	-0,1	90
25	ЧСС на 1 хв відновлення гарв. степ-тесту	-53	-5	-0,1	28
26	РФС, од.	11	-4	-29	-0,1
27	РР, од.	-12	-92	3	6
28	ІСП, од.	0,1	2	17	7
Питома вага факторів**		29,5	26,5	20,2	6,8

Примітка: * коефіцієнти помножені на 10^2; ** індекс професійної працездатності

Отже, сам фактор може ідентифікуватися з розумовою працездатністю.

Сутність четвертого, останнього, фактора (інтроверсія) визначають показники інтроверсії (-0,31). Очевидно, фактор до певної міри відображає структуру особистості, зокрема рівень інтровертності.

За інтровертністю полярні групи відрізняються таким чином:

- у більш кваліфікованих студентів відмінна тенденція ($P < 0,05$) до кращого вираження цієї особистої ознаки.

Висновки

1. Таким чином, структуру професійної підготовки студентів-технологів з виготовлення продукції тваринництва в порядку питомої значущості визначають такі фактори:

1) функціональні можливості апарату кровообігу;
2) стан центральної нервової системи;
3) розумова працездатність;
4) засоби особистості;
5) інтровертність.

2. Певна ієрархія елементів структури професійної діяльності складає передумови для управління станом професійної готовності студентів-технологів з допомогою не лише спеціальних засобів навчання, а й шляхом використання оптимальних режимів фізичного тренування. Було встановлено, що основним фактором, за яким визначалась (29,5%) професійна працездатність студентів, слід вважати фактор гемодинаміки.

3. Фактор функціонального стану кардіогемодинаміки відображає рівень здоров'я студентів і характеризує стійкість їх організму до професійної гіподинамії. За літературними даними, професійна гіподинамія є фактором, який зумовлює зниження рівня можливостей кардіогемодинаміки. З викладених позицій фактор необхідно розглядати як забезпечувальний рівень здоров'я і стійкості майбутніх спеціалістів до професійної гіподинамії, тимчасом як решта три є специфічними.

Перспективи подальших досліджень. Розробка та визначення тренувальних режимів і комплексів фізичних вправ для забезпечення термінового та кумулятивного ефекту в процесі фізичного виховання.

Бібліографічні посилання

Maksymovych, V.A. (1982). Metodycheskoe rukovodstvo po prymenenyju psyhofyzyologycheskyh metodov prof. otbora y adaptacyy operatorov. Gorlovka (in Russian).

Prysiazhniuk, S.I. (2008). Fizychne vykhovannia: navch. Posibnyk. K.: Centr uchebnoj literatury (in Ukrainian).

Raievskyi, R.T., Khalaidzhi, S.V. (2007). Profesiino oriientovane fizychne vykhovannia studentiv enerhetychnykh spetsialnostei. Teoriia ta metodyka fizychnoho vykhovannia. 3, 36–37 (in Ukrainian).

Romanenko, V.A. (2005). Diagnostika dvigatel'nyh sposobnostej cheloveka. Doneck: DNU (in Russian).

Romanenko, V.A. (2012). Psihofiziologicheskij status studentok. Doneck: DNU (in Russian).

Semeniv, B.S., Yakymyshyn, I.D., Stakhiv, M.M. (2016). Profiliuiucha fizychna pidhotovka studentiv navch. Posib. Lviv (in Ukrainian).

Semeniv, B.S., Lapshyna, H.H. (2012). Profesiino-oriientovana fizychna pidhotovka studentiv: navch.-metod. posib. Lviv (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 3.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 614.8

Аспекти виробничого травматизму та професійна захворюваність

Л.М. Гордійчук
lagordiychuk@gmail.com

Львівський національний, університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50 м. Львів 79010, Україна

У статті розглянуто аналіз нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, проблеми охорони праці в умовах виробництва, причини виробничого травматизму на підприємствах та шляхи їх вирішення. Виконання цього завдання нерозривно пов'язано з удосконаленням методів управління охороною праці на виробництві та дотримання правил безпеки. Аналізуючи причини. зроблено висновок, що актуальність досліджуваної теми не викликає сумніву, адже створення максимально безпечних та здорових умов праці є одним з найважливіших завдань, що стоять перед державою. Робота з охорони праці та техніки безпеки регламентується рядом положень, законодавчих актів, стандартів безпеки, правил, інструкцій та санітарних норм. Відомо, що проблема виробничого травматизму перешкоджає підвищенню конкурентоспроможності сучасної економіки, що висуває вимоги безперервного підвищення продуктивності праці та викликає прагнення до мінімізації показників виробничого травматизму і професійної захворюваності.

Ключові слова: *підвищена небезпека, охорона праці, виробничий травматизм, виробнича травма, причини травматизму.*

Аспекты производственного травматизма и профессиональной заболеваемости

Л.Н. Гордийчук
lagordiychuk@gmail.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50. г. Львов 79010, Украина

В статье рассмотрен анализ несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний, проблемы охраны труда в условиях производства, причины производственного травматизма на предприятиях и пути их решения. Выполнение этой задачи неразрывно связано с совершенствованием методов управления охраной труда на производстве и соблюдения правил безопасности. Анализируя причины, сделан вывод, что актуальность исследуемой темы не вызывает сомнения, ведь создание максимально безопасных и здоровых условий труда является одной из важнейших задач, стоящих перед государством. Работа по охране труда и технике безопасности регламентируется рядом положений, законодательных актов, стандартов безопасности, правил, инструкций и санитарных норм. Известно, что проблема производственного травматизма препятствует повышению конкурентоспособности современной экономики, а это предъявляет требования непрерывного повышения производительности труда и вызывает стремление к минимизации показателей производственного травматизма и профессиональной заболеваемости.

Ключевые слова: *повышенная опасность, охрана труда, производственный травматизм, производственная травма, причины травматизма.*

Aspects occupational injuries and incidence

L.M. Gordiychuk
lagordiychuk@gmail.com

Citation:
Gordiychuk, L.M. (2017). Aspects occupational injuries and incidence. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 136–138.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S. Z. Gzhytskyj,
Pekarska Str. 50, Lviv, 79010, Ukraine

In the article the analysis of accidents and occupational diseases, problems of labor in production, the causes of occupational injuries in enterprises and solutions. This task is closely linked with the improvement of methods of management of the workplace and safety regulations. Analyzing the reasons for concluding that the relevance of the subject, no doubt, because the maximal safe and healthy working conditions is one of the major challenges facing the state. Working with health and safety is regulated by a number of regulations, legislation, safety standards, regulations, guidelines and health standards. According to the documents developed «Regulations on health and safety», which defines the responsible person for performing regulated requirements. It is known that the problem of occupational injuries hindered the competitiveness of modern economies, which makes demands continuous improvement in productivity and the desire to minimize the indices of industrial injuries and occupational diseases. Development of measures to prevent occupational injuries and diseases is the main goal of all theoretical and practical work in the field of labor. The set of measures designed to ensure healthy and safe working conditions must be developed simultaneously with the increase in production volumes, in principle, be designed taking into account the long-term plan of the company. The main purpose of safety is to create a safe working environment, enforce workers legal requirements, which in turn makes it possible to prevent injury at work.

Based on the research we can state the following, occupational injuries is a major medical and social problems, which is found in humans in the course of their professional duties, depending on the type of industrial activity. Background injuries is growing.

***Key words**: high risk, occupational safety, occupational accidents, work injury, causes injuries.*

Незважаючи на впровадження сучасних і більш безпечних технологій, питання виробничого травматизму та професійної захворюваності на сьогодні не втрачає своєї актуальності. Одним з найважливіших елементів системи охорони праці є попередження нещасних випадків на виробництві та профілактика професійних захворювань. Конституцією України закріплені права кожної людини на працю в умовах, що не загрожують її життю і здоров'ю, що відповідають усім вимогам безпеки і санітарним нормам.

Але, незважаючи на докладені зусилля роботодавців, на проведення заходів щодо поліпшення умов праці, вдосконалення оснащеності, забезпеченості засобами індивідуального захисту, що проводяться інструктажі, рівень виробничого травматизму має дуже високий показник як в окремо взятих регіонах, так і в цілому по країні.

Високий рівень виробничого травматизму і пов'язані з ним соціально економічні наслідки сьогодні становлять серйозну проблему. Метою даної роботи є аналіз нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

На виробництві травми головним чином виникають внаслідок непередбаченої дії на робітника небезпечного виробничого фактора при виконанні ним трудових обов'язків. Виробнича травма – це раптове механічне (забої, переломи, рани тощо), фізичне (рухомі вузли машин, механізмів, інструмент, оброблювальний метал, недопустимі метеорологічні умови, недостатня освітленість робочої зони, завищений рівень шуму, вібрації тощо), хімічне (хімічні опіки, загальнотоксичні гострі отруєння тощо), біологічне (макро- та мікроорганізми, бактерії, віруси, рослинні та тваринні мікроорганізми), психофізіологічне (фізичне та нервове перевантаження організму людини), комбіноване та інші пошкодження тіла людини у виробничих умовах. За ступенем важкості наслідків нещасні випадки поділяють на легкі (втрата працездатності на 1 день), важкі (втрата працездатності більше, ніж на 1 день) і смертельні (Mel'nyk, 2011).

Статистика свідчить, що розподіл травматизму за основними галузями виробництва протягом багатьох років залишається постійним. Однією з травмонебезпечних галузей є агропромисловий комплекс, де смертельні травми в процентному відношенні складають у рослинництві – 24% від загальної кількості травм, тваринництві – 21%, будівництві – 16%, ремонтному й технічному обслуговуванні машин і устаткування – 14%, в транспорті – 11%, деревообробці і лісозаготівлі – 3%, харчовій промисловості, житловому і комунальному господарстві – 0,7%, молочній галузі – 0,5%, інші – 6% (Myahchenko, 2010).

На сьогодні в Україні існує державна система охорони праці, яка на законодавчому рівні визначена Законом України «Про охорону праці», Кодексом законів про працю України, Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, дотримання яких дає змогу роботодавцю створити на виробництві безпечні умови праці. Система забезпечення охорони та безпеки праці на виробництві поділяється на систему запобіжних заходів та систему засобів запобігання захворюванням на виробництві. Згідно з законом «Про охорону праці» власник, з використанням нормативно-правових і нормативно-технічних документів, розробляє систему управління охороною праці, яка спрямована на гарантування безпеки, гігієни праці та виробничого середовища, профілактики виробничого травматизму, профзахворювань та аварій (Kostenko, 2002; Melik-Shakhnazarov and Popova, 2006; Royina, 2006).

Небезпечні чинники часто призводять до травми, а шкідливі чинники – до захворювання. Тільки з організаційних причин відбувається близько 80% всіх нещасних випадків у побуті та на виробництві. Але оздоровити умови діяльності, підвищити безпеку неможливо за допомогою одних лише організаційних заходів (Tkachuk and Kruzhylko, 2014).

В системі заходів щодо профілактики травматизму, вироблених усіма країнами світу, істотна роль приділяється розробці та впровадженню комплексних програм безпеки праці.

В результаті дослідження виявлено, що для запобігання випадкам виробничого травматизму необхідно активізувати розробку і впровадження заходів з охорони праці за такими напрямками:

а) організаційні:

– посилити контроль за проведенням навчання та інструктажів з охорони праці;

– застосовувати комп'ютерні методи прикладного та інструментального забезпечення для моделювання виробничих ситуацій;

б) технічні:

– модернізація технологічного обладнання, перепланування його розміщення;

– впровадження і контроль за ефективністю використання пристроїв автоматичного та дистанційного керування виробничим обладнанням, колективними та індивідуальними засобами, що гарантують безпеку працівників;

в) санітарно-гігієнічні:

– впровадження і контроль за ефективністю використання пристроїв, що захищають працівників від електромагнітних випромінювань, пилу, газів, шуму;

– влаштування нових і реконструкція діючих вентиляційних систем, систем опалення, кондиціювання;

г) медико-профілактичні:

– контроль за ефективністю використання коштів, призначених для придбання лікувально-профілактичного харчування, засобів миття та знешкодження; організація лікувально-профілактичного лікування.

Таким чином, розробка заходів щодо запобігання виробничому травматизмі та професійним захворюванням є головною метою всіх теоретичних і практичних робіт у галузі охорони праці. Зазначимо, що комплекс заходів, спрямованих на забезпечення здорових та безпечних умов праці повинен розвиватися одночасно зі зростанням обсягів виробництва продукції, а в принципі – розроблятися з урахуванням перспективного плану розвитку підприємства. Адже здоров'я та життя працюючих – основна цінність нації (Laktionov and Syerikov, 2015).

Отже, для запобігання нещасним випадкам на виробництві, викликаних умовами праці, необхідно проводити профілактичні заходи. З метою ефективного проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, які загрожують життю і здоров'ю працівників, Міністерством промислової політики України та Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійної захворюваності України розроблено програму поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища.

Програмою передбачено вивчення умов праці працівників:

– виявлення та усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів на робочих місцях;

– проведення аналізу негативних факторів за ступенем шкідливості.

При правильній організації праці, дотриманні технологічної і трудової дисципліни процес виробничої діяльності відбувається без випадків травматизму, професійних захворювань та аварій, а при відхиленні від затвердженої технології робіт, порушенні режимів експлуатації обладнання, техніки безпеки та виробничої санітарії можуть виникати ситуації, що спричиняють травмування або професійні захворювання.

Аби не допустити нещасних випадків на виробництві потрібно насамперед забезпечити нормальні безпечні умови праці. Виробничий травматизм і професійні захворювання завдають шкоди постраждалим, працездатності підприємства і значною мірою впливають на рівень життя суспільства в цілому, перешкоджають підвищенню конкурентоспроможності сучасної економіки, що висуває вимоги безперервного підвищення продуктивності праці.

На основі проведеного дослідження можна констатувати: виробничий травматизм є однією з найважливіших медико-соціальних проблем сучасності, що трапляється в людей у процесі виконання ними професійних обов'язків залежно від виду виробничої діяльності. Актуальність проблеми травматизму постійно зростає.

Бібліографічні посилання

Melik-Shakhnazarov, L.Sh., Popova, T.O. (2006). Doslidzhennya vyrobnychoho travmatyzmu v Ukrayini. Informatsiynyy byuleten' z okhorony pratsi. K.: NNDIOP. 3, 9–13 (in Ukrainian).

Kostenko, O.M. (2002). Udoskonalennya metodiv i zasobiv z kompleksnoho analizu, prohnozu ta poperedzhennya vyrobnychoho travmatyzmu u sil's'kohospodars'komu vyrobnytstvi: avtoref. dys.. na zdobuttya nauk. stupenya kand.. tekhn.. nauk: spets. 05.26.01 «Okhorona pratsi» (in Ukrainian).

Tkachuk, K.N., Kruzhylko, O.Ye. (2014). Prohnozuvannya vyrobnychoho travmatyzmu: monohrafiya. K.: Osnova (in Ukrainian).

Myahchenko, O.P. (2010). Bezpeka zhyttyediyal'nosti lyudyny ta suspil'stva: navch. posib. K.: Tsentr uchbovoyi literatury (in Ukrainian).

Laktionov, S.O., Syerikov, Ya.O. (2015). Vyrobnychyy travmatyzm i profesiyna zakhvoryuvanist' yak problema suchasnosti: aspekty, prychyny, shlyakhy zapobihannya. Mezhdunarodnye konferencii: Bezpeka lyudyny u suchasnykh umovakh. NTU «KhPI» (in Ukrainian).

Royina, O.M. (2006). Okhorona pratsi v Ukrayini: Normatyvni dokumenty. 2-he vyd., vypravlene i dopovnene. Kyyiv: KNT (Normatyvni dyrektyvni pravovi dokumenty) (in Ukrainian).

Mel'nyk, P.V. (2011). Vypadkovyy travmatyzm na vyrobnytstvi v konteksti borot'by z profesiynymy ryzykamy. Naukovyy visnyk NAVS. 1, 114–123 [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2011_1/m elnik.htm/ (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 1.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 94 – 055.2 (477.8) “19” (092)

Освітня та популяризаційна праця О. Левицької в товаристві «Просвіта»

О.М. Бежук
omkostiv@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Дане історичне дослідження присвячене різноплановій культурно-просвітницькій роботі відомої галицької громадсько-політичної діячки Ольги Левицької (Басараб) у товаристві «Просвіта» Саме цей аспект її праці залишається малодослідженою темою, попри значний масив публікацій вітчизняної та діаспорної наукової літератури. У біографічному контексті піднімаються також питання формування та зміцнення громадянської позиції О. Левицької напередодні Великої війни 1914–1918 рр., ідейних пріоритетів, суспільно-політичних поглядів. Приклад О. Левицької демонструє широку залученість жіноцтва Східної Галичини у товариство «Просвіта», що зумовлювалось його світським характером і прагненням до масовості. В подальшому громадянській активності українок сприяла зміна їх становища та здобуття нових прав у суспільстві.

Ключові слова: *Ольга Левицька, товариство «Просвіта», Східна Галичина, Львів, громадська праця, книги, бібліотека, курси для неписьменних.*

Образовательная и популяризаторская работа О. Левицкой в обществе «Просвита»

О.Н. Бежук
omkostiv@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Данное историческое исследование посвящено разноплановой культурно- просветительской работе известной галицкой общественно-политической деятельницы Ольги Левицкой (Басараб) в обществе «Просвита». Именно этот аспект ее труда остается малоисследованной темой, несмотря на значительный массив публикаций отечественной, а также зарубежной научной литературы. В контексте биографии поднимаются также вопросы формирования и укрепления гражданской позиции О. Левицкий-Басараб накануне Великой войны 1914–1918 гг., ее идейных приоритетов, общественно-политических взглядов. Пример О. Левицкой-Басараб демонстрирует широкую вовлечённость женщин Восточной Галиции в общество «Просвита», что объяснялось его светским характером и стремлением к массовости. В дальнейшем гражданской активности украинок способствовали изменения их положения и получения новых прав в обществе.

Ключевые слова: *О. Левицкая, общество «Просвита», Восточная Галиция, Львов, общественная работа, ,книги, библиотека, курсы для неграмотных.*

Olha Levytska`s reserch and popularization work for the «Enlightenment» society

O. Bezhuk
omkostiv@ukr.net

Citation:
Bezhuk, O. (2017). Olha Levytska`s reserch and popularization work for the «Enlightenment» society. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 139–143.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

This historical research deals with diverse cultural and educational work of Olha Levytska (Basarab), the famous Galician social and political activist of the «Enlightenment» society. This particular aspect of her work remains the underexplored subject, despite numerous publications in native and Diaspora scientific literature. The biographical context discusses the issues of formation and strengthening of Olha Leyitska's civic position on the threshold of World War I (1914–1918) including her ideological priorities, and social and political views. The example of Olha Levytska demonstrates extensive involvement of Eastern Galician women into the «Enlightenment» society that was stipulated by its secularism and pursuit of mass character. Later, civic engagement of Ukrainian women was promoted by changes of their civil condition and gaining new public rights.

***Key words**: Olha Levytska, «Enlightenment» society, Eastern Galicia, Lviv, social work, books, library, courses for illiterates.*

Початок нового століття в Східній Галичині характерний прискореним зростанням національної свідомості суспільства: ідея незалежності України, затверджена програмами усіх політичних партій краю, стала головним завданням національного руху XIX – початку XX ст. (Hrytsak, 1996; Sukhyi, 1998). Незважаючи на тривале перебування Галичини під іноземним пануванням, русини краю не тільки зберегли себе як етнос, а й розвивали різні форми свого національного життя, що найбільше виявлялися в культурно-духовній сфері. Насамперед, це були церковні братства, згодом школи, а з XIX–XX ст. – громадсько-культурні та політичні організації, що відіграли головну роль у формуванні української нації у новітню добу. Львів став центром духовного життя українців західного регіону, а починаючи з XIX ст. – столицею національного відродження. Саме тут зосереджувалася національна еліта, яка, уособлюючи себе часткою свого народу, могла оцінити його становище і визначити перспективи, здійснювати конкретні кроки, спрямовані на збереження етнічної самобутності та розвиток національних основ, що допомогло підняти русинів Галичини до рівня громадян, здатних обстоювати свої права й свободи. Однак політичне, економічне та культурне відродження краю наштовхнулося на запеклий опір поляків, що прагнули домінувати в Галичині (Dashkevych, 1993; Malyk and Helei, 2001).

Українсько-польське протистояння на західноукраїнських землях наростало і торкалося буквально всіх напрямів суспільно-політичного життя краю (Partach, 1996). Не знаходячи розуміння в польської сторони, провідники українського національного руху обрали тактику посиленого тиску на влади у Львові й Відні, влаштовуючи масові віча й збори з прийняттям петицій та заяв. Водночас розпочалася енергійна боротьба за рівноправність української мови, за українське шкільництво, а особливо за український університет у Львові (Hunchak, 1993).

Цілеспрямованій асиміляторській політиці Австрії та Польщі була протиставлена національна за змістом праця українських інституцій, що спиралася на високу ідейність та моральний обов'язок її працівників. Добровільні громадські об'єднання культурно-освітнього, економічного та пожежно-спортивного спрямування відіграли неоціненну роль у поширенні української ідеї, піднесенні національної свідомості й солідарності українського народу напередодні Великої війни 1914–1918 рр. (Savchuk, 1999).

У роботу чисельних громадських та студентських товариств включається і Ольга Левицька (Басараб) – відома в подальшому суспільно-політична діячка Східної Галичини, учасниця жіночих, філантропічних та мілітарних організацій, в подальшому зв'язкова Української військової організації (УВО). Уродженка с. Підгороддя на Рогатинщині, де парохом греко-католицької церкви служив її батько о. Михайло Левицький, Ольга після успішного навчання в Українському Інституті для дівчат у Перемишлі (1903–1909 рр.) та закінчення курсів у Віденській торговій академії, повертається 1910 року у Східну Галичину.

Починається важка праця за шматок хліба. Диплом Віденської Handelsakademie надає можливість молодій абсольвентці отримати посаду в торговельній студії в Тернополі, де вона проживає по вулиці Костюшка, 18 (TODA). Одночасно Ольга практикує в Українському кредитному товаристві, але розглядає свою роботу як тимчасову, оскільки мріє перебратися до Львова, у вир громадсько-політичного життя краю.

Пропрацювавши один шкільний рік (1910–1911) у Тернополі, Ольга Левицька таки переїжджає до Львова. Спочатку працює в товаристві «Дністер» маніпулянткою, згодом – в Земельному гіпотечному банку (TsDIAUL 6). Місце бухгалтера в цій установі Ользі надають на прохання посла до Віденського парламенту Володимира Сингалевича, який сприяв землякам в отриманні робочих місць у польському Львові. Заснований 1910 року як акційна спілка, Земельний гіпотечний банк займався питаннями нерухомості, видачею заставних листів, дисконтуванням вітчизняних та закордонних векселів, купівлею та продажем цінних паперів, фінансуванням і організацією різних типів підприємств (Відділ рукописів). Робота бухгалтера була трудомісткою, потребувала кваліфікованої підготовки, і Ольга Левицька, як ніхто, відповідала цій посаді: усі відзначали її працьовитість, професіоналізм, почуття громадського обов'язку у виконанні службових функцій. Зі своєї скромної платні з першого місяця праці вона допомагає братові Северину закінчити університетські студії (Levytskyi, 1976). І хоча фаховий труд забирав в Ольги її 8–10 год, у вільних хвилинах вона відживала на громадській праці. Духовний світ О. Левицької вимагав постійного перебування у вирі останніх подій, спілкування з однодумцями. У вільний час О. Левицька поспішає до громадської праці, адже ніколи не стояла осторонь подій, що хвилювали українську суспільність. О. Залізняк – подруга О. Левицької так описує цей період її життя:

«Жила вона тоді дуже інтенсивно – неначе в погоні за вільною хвилиною. Відбувши вісім годин бюрової праці, треба було знайти час на сходини в товаристві студенток, на порядкування бібліотеки, на ведення курсів грамоти в «Просвіті», на руханку в «Соколі». Крім того, треба було доробити гроша приватними лекціями чи переписуванням рукописів до друку та ще й самій учитися» (Okhrymovych-Zalizniak, 1976). «І у нас своє життя, розгін, багато великих надій і сподівано, недосвідних юних днів – «справа Мирося», «Кут» – Комітет української молоді, університетська боротьба»,–згадує Ольгу гімназійна подруга. – «Засідання, збори, наради. Все це таке їй близьке, цікавить, займає». Разом з братом Северином Ольга бере участь у студентських мітингах у Львові, основною вимогою яких було відкриття українського університету, сама виступає в ролі оратора і пропагандиста.

Починаючи з 1911 року, О. Левицька стає активним членом «Просвіти» – однієї з найбільш популярних громадських організацій в Галичині (TsDIAUL 4). Як відомо, ще з середини XIX століття, використовуючи закріплені в конституції Австро-Угорщини ґарантії, зокрема на заснування товариств й організацій, представники громадсько-політичного угруповання – народовці-україно́філи, послідовники «Руської Трійці», прагнули знайти дійові способи для забезпечення національного поступу русинів Галичини. Великі надії вони покладали на широку, масову освітню працю, вважаючи, що саме просвіта зможе пробудити народ до активного суспільного життя і з етносу витворити національно-свідомих громадян. Знаковою стала промова О.Заячківського на відкритті «Просвіти» у Львові 1868 року: «Щира охота, – мовив виступаючий – пізнати чесних русинів львівських і докинути дрібненьку лепту до просвіти народу привела мене до Львова…. Одно слово є слово подяки для вас, панове, що в так краснім числі зібралися радити о єго (народовій) просвіті». (Pashuk, 1998).

Перетворившись напередодні війни на досить потужну в структурному відношенні організацію, «Просвіта» здійснювала багатогранну і цілеспрямовану суспільно-політичну, національно-культурну та соціально-економічну діяльність, що робило її виразником національних прагнень українців (TsDIAUL 4). За відсутності локальних політичних організацій, місцевих комітетів, партій саме філії «Просвіти» ставали осередками національного руху, а його найактивніші діячі, зазвичай, поєднували політичну і громадську роботу. Участь жіноцтва в заснуванні та діяльності товариства «Просвіта» була одним із шляхів самоутвердження та самореалізації жіночої особистості через створення недільних шкіл, викладання у сільських осередках, проведенні культурно-освітньої роботи (Maliuta, 2005).

Зі змістом роботи «Просвіти» Ольга була знайома змалечку: до трьох років вона виховувалася в Підгородді, в родині свого діда, греко-католицького пароха – Івана Стрільбицького, котрий був покровителем просвітницької діяльності в селі та заснував у травні 1900 року при товаристві читальню. (Levytska, 1976). На його прохання 12 вересня 1900 року Львівська «Просвіта» надіслала в Підгороддя близько 200 найменувань так званих «книжок для народу». Серед них повісті з народного життя, оповідання морально-релігійного характеру, історичні повісті, видання економічно-господарського та етнографічно-географічного змісту, календарі (TsDIAUL 5). Читання такого роду літератури сприяло піднесенню рівня освіти та розбудженню національної свідомості селян, на ній виховувалося не одне покоління українців Східної Галичини.

Досвід та ідеали пароха Івана Стрільбицького в просвітній діяльності придалися Ользі, коли вона включилася в роботу Головного виділу (управи) товариства у Львові та займалася упорядкуванням його бібліотеки. Ця праця дуже імпонувала Ользі, адже ще товаришки по Перемишлю називали її «книжним молемо» (Bachynska-Dontsov, 1976). Зачитуючись українською та зарубіжною класикою, вона радо допомагала читачам «Просвіти» у виборі книги, завжди могла згідно з уподобаннями людини підібрати літературу – наукову чи художню. На першому місці в Олі Левицької була популяризація наукових знань, оскільки вони розширюють світогляд, виховують риси справжнього громадянина. Тому вона, насамперед, пропонує читачам книги історичного змісту з цікавим зображенням подій, їх причин та наслідків, а також праці на культурну та суспільно-політичну тематику.

З 1913 року, коли керівництво «Просвіти» вирішує систематизувати книги та матеріали, видані товариством за попередні роки, Ольгу залучають до бібліографічної праці. За рік двома виданнями виходить «Ілюстрований каталог видань товариства «Просвіта» у Львові» (Ivanychuk et al., 1993). Сумлінність, акуратність у роботі, працьовитість Ольги відіграли в появі каталогу неабияку роль.

Бібліотека «Просвіти» давала змогу Ользі Левицькій пізнати ближче революційний рух на східноукраїнських землях, познайомитися з його ідеями та провідними діячами. Після поразки буржуазної революції 1905–1907 рр. до Галичини з Росії прибувають визначні українські діячі. Серед них Дмитро Донцов, Симон Петлюра, Микола Вороний, Гнат Хоткевич, Євген Чикаленко, для яких тоді Галичина була зразком боротьби за національне відродження, віри у краще майбутнє українських земель (Chykalenko, 1955). Ними засновуються періодичні видання, публікуються революційні статті, організовуються громадські та партійні осередки. Під впливом наддніпрянців молодь дедалі більше усвідомлює ідею М. Міхновського: «...одна, єдина, нероздільна, вільна і самостійна Україна від Карпат до Кавказу» (Doroshenko, 2007).

Недільне дозвілля Ольга Левицька присвячувала курсам для неграмотних, що діяли при товаристві «Просвіта» (Vidozva…, 1912). Згодом у 1913 році товариством було організовано курси вищої освіти, що стали першим народним університетом для сільської молоді. Тут проводились заняття з української мови та літератури, історії, географії, природознавства, права, народного господарства та ін. (Kovba, 1993). Ольга Левицька, як член Головного виділу, охоче працює з дівчатами, що масово пливли з обідніло села у Львів і стикалися із непередбачуваними

реаліями міста. Навчання не обмежувалося лише вивченням лічби та грамоти: О. Левицька дбала про поглиблення національного світогляду та громадянської свідомості молодих селянок, своєю присутністю «вносила життя в сухий, монотонний курс для неграмотних у темних класах школи Шашкевича». Ведені нею курси для «Секції студенток» мали свій особливий характер: «… не було це сухе читання і писання, а наука мови, історії України, географії, пісень».

29 липня 1914 року разом з Ольгою Левицькою учениці курсів для неграмотних при школі М. Шашкевича у м. Львові долучаються до святкування столітнього ювілею Т. Г. Шевченка в залі товариства «Січ» на вулиці Коперника. Здвиг проводився за сприяння секції ювілейного Шевченкового Комітету при товаристві «Просвіта» із залученням молоді «Соколів», Українського студентського союзу, спортивного товариства «Україна» (TsDIAUL 1; TsDIAUL 3). Разом з дівчатами О. Левицька відвідує музеї, залучає селянок до слухання класичної музики в стінах консерваторії імені М. Лисенка (Zahalni zbory «Sokola-Batka», 1924). Влітку організовує прогулянки за місто, взимку – сходини з культурною програмою й товариськими розвагами. Дівчата з наставницею відвідують виставки, театральні постановки, зокрема знаменитого «Гриця» за участю О. Курбаса та Н. Рубчакової.

На святкових імпрезах відбувається знайомство Ольги з Оленою Степанів, яка в цей час проводить просвітницьку роботу з хлопцями-ремісниками (Savytska, 1976). Спрагла активної діяльності Олена Степанів знайшла у Львові найбільш благодатний ґрунт для реалізації своєї невгамовної натури. Нестримна енергія, патріотичний запал Степанівни, її прагнення служити своєму народові полонили молоду Ольгу Левицьку. Дівчата стають подругами на довгі роки, в подальшому вони обоє вступають в жіночу чоту Легіону УСС (Davyd, 1993).

Ольга Левицька була активна в роботі «Просвіти» і в повоєнний час. Так, восени 1921 року при головному виділі постав «Кружок любителів Львовао» на зразок польського «*Towarzystwo Przyjaciół Lwowa*». Степан Шах, тодішній секретар головного виділу товариства «Просвіта» і директор канцелярії, зумів залучити до співпраці в Кружку таких провідних краєзнавців як Іван Крип'якевич, Іван Брик, Іван Ліщинський, Іван Куровець. Метою Кружка було плекати любов до рідного міста, поширювати інформацію про його історію, відкриття старовинних пам'яток, публікувати історичні розвідки про Львів в пресі й окремими виданнями. Серед членів «Кружка любителів Львова» була і Ольга Левицька (Shakh, 1955). Вона, як і решта її колег, організовувала так звані «проходи містом» з метою ознайомлення мешканців Львова та гостей з його багатим історичним надбанням.

Таким чином, товариство «Просвіта» згуртувало довкола своїх ідей чимало активних діячок тогочасного суспільно-політичного, економічного та національно-культурного життя Східної Галичини, а серед них і О. Левицьку. Пропаганда української культури здійснювалась жінками через різноманітні культурно-освітні товариства та клуби. Жінки та дівчата-просвітянки, охоплені хвилею духовного й національного піднесення своїх співвітчизників, засновували курси для неписьменних, готували концерти, популяризували книжки і часописи, організовували самодіяльні театральні гуртки в селах, фестини, віча, ювілеї. Це про них писав Іван Франко в праці «Молода Україна»: «Руська академічна молодіж, устроює преміальні мандрівки по краю, щоб знайомитися з різними околицями, з народом… Бачимо тепер оживлений науковий рух: постають спеціальні кружки, читаються відчити, ведуться дискусії; давня байдужість та цинічна скептичність уступає місце серйозному поглядові на життя і завзяттю до праці» (Franko, 1910).

Отже, формування суспільно-політичних поглядів О. Левицької відбулося у роки перебування Галичини в складі Австро-Угорщини. О. Левицька походила зі священичої родини, що мало вирішальний вплив на становлення її світогляду. Формування та зміцнення громадянської позиції О. Левицької продовжилося в Перемишльському Інституті та Віденській торговій академії. Активна праця в товаристві «Просвіта» сприяла інтелектуальному зростанню О. Левицької та впливала на формування її суспільно-політичних поглядів. Незважаючи на задекларований статутом 1870 р. освітній характер організації, її учасники проводили всебічну діяльність із політичною включно (Chynylo, 1968). Філіали товариства стали тим осередком, де на цілком легальному ґрунті могли об'єднатися усі свідомі українці, а рівність обох статей, що проголошувалась статутом товариства єднала жінок і чоловіків у їхній спільній праці. Саме «Просвіта» зосередила у своїх лавах найяскравіші постаті ідейної молоді, яка в майбутньому відіграла вирішальну роль в активізації та здійсненні гасла самостійної української держави.

Бібліографічні посилання

Partach, Cz. (1996). Od Badeniego do Potockiego. Stosunki polsko-ukrainskie Galicij w latach 1888–1908. – Torun: Adam Marszalek.

Bachynska-Dontsov, M. (1976). Romantyka azh do trahichnoi smerti. Nezabutnia Olha Basarab. Vinnipeh, 66–72 (in Ukrainian).

Viddil rukopysiv (1910). Viddil rukopysiv ta ukrainiky LNNB. F. 252. Op. 1. Spr. 13. Zemelnyi hipotetychnyi bank u Lvovi. UZE. Lyst do redkolehii UZE pro bank hipotetychnyi u Lvovi, zasnovanyi 1.04.1910 r. 29 ark. (in Ukrainian).

Vidozva Holovnoho Vydilu tovarystva «Prosvita» «Ukrainskyi narode!» (1912) Dilo. 1 (in Ukrainian).

Hrytsak, Ya. (1996). Narys istorii Ukrainy. Formuvannia modernoi ukrainskoi natsii KhIKh-KhKh stolit. K.: Heneza (in Ukrainian).

Hunchak, T. (1993). Ukraina: persha polovyna KhKh stolittia. Narysy politychnoi istorii. K.: Lybid (in Ukrainian).

Davyd, I. (1993). Olena Stepaniv. Triumf i trahediia. Naukovi zapysky. Lvivskyi istorychnyi muzei. Lviv. 1, 150–155 (in Ukrainian).

Dashkevych, Ya. (1993). Ukraina vchora i nyni. Narysy, vystupy. K. (in Ukrainian).

Doroshenko, D. (2007). Moi spomyny pro nedavnie mynule (1914–1920). K.: Tempora (in Ukrainian).

Zahalni zbory «Sokola-Batka» (1924). Dilo. 86, 3 (in Ukrainian).

Kovba, Zh.M. (1993). «Prosvita» – svitlo, znannia, dobro i volia ukrainskoho narodu (do 125-richchia z dnia zasnuvannia). Drohobych: Vidrodzhennia (in Ukrainian).

Levytska, I. (1976). Dytynstvo i yunist Olhy Basarab. Nezabutnia Olha Basarab. Vybrane. Vinnipeh, 17–23 (in Ukrainian).

Levytskyi, S. (1976). Nacherk zhyttiepysu Olhy z Levytskykh Basarabovoi. Nezabutnia Olha Basarab. Vybrane. Vinnipeh, 24–33 (in Ukrainian).

Malyk, Ya. Helei, H.D. (2001). Narysy z istorii suspilnykh rukhiv i politychnykh partii v Ukraini (KhIKh-KhKhst). Lviv: Svit (in Ukrainian).

Maliuta, O. (2005). «Prosvita» u formuvanni derzhavnytskoho potentsialu ukrainskoho narodu (druha polovyna KhIKh – persha chvert KhKh st.): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ist. nauk: spets. 07.00.01 «Istoriia Ukrainy». K: NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy (in Ukrainian).

Okhrymovych-Zalizniak, O. (1976). Momenty z zhyttia Olhy Basarab. Nezabutnia Olha Basarab. Vybrane. / [Pid red. I. Knysh]. Vinnipeh, 44–61 (in Ukrainian).

Pashuk, V. (1998). Statuty «Prosvity». «Prosvita»: istoriia ta suchasnist (1868–1998): Zbirnyk materialiv ta dokumentiv, prysviachenykh 130-richchiu VUT «Prosvita» im. Tarasa Shevchenka. K., 17–20 (in Ukrainian).

Savytska, S. (1976). Olia. Nezabutnia Olha Basarab. Vybrane. [Pid red. I. Knysh]. Vinnipeh, 61–65 (in Ukrainian).

Savchuk, B. (1999). Prosvitnytska ta sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainskykh hromadskykh tovarystv u Halychyni (ostannia tretyna KhIKh st. – kinets 30-kh rokiv KhKh st.). Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).

Ivanychuk, R., Komarynets, T., Melnyk, I., Serediak, A. (1993). Diialnist tovarystva «Prosvity» v 1868–1914 rr. Narys istorii «Prosvity». Lviv – Krakiv – Paryzh: Prosvita, 18–22 (in Ukrainian).

Z zhyttia tsiloi liudyny (1929). Nova khata. 3, 3 (in Ukrainian).

Sukhyi, O. (1998). Natsionalna ideia v prohramakh ta diialnosti ukrainskykh politychnykh partii Halychyny (kinets KhIKh – poch. KhKh stolittia). Lviv: Kameniar (in Ukrainian).

TODA. Ternopilskyi Oblasnyi Derzhavnyi Arkhiv. F. 40. Op. 1. Spr.1135. Protokoly ekzamenatsiinoi komisii shchodo zdachi ekzameniv u pryvatnykh osib. (1911-1918 rr.). 295 ark. (in Ukrainian).

Franko, I. (1910). Moloda Ukraina. Chast persha: Providni idei y epizody. Lviv: Nakladom Ukrainsko-ruskoi vydavnychoi spilky (in Ukrainian).

TsDIAUL 1. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 312. Op. 1. Spr. 424. Zvity, protokoly, inshi materialy pro diialnist filialu v mistsevosti Lysynychi. (1903–1938 rr.). 47 ark. (in Ukrainian).

TsDIAUL 2. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 3. Statut tovarystva. (1913-1916 rr.). 64 ark. (in Ukrainian).

TsDIAUL 3. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi (TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 62. Zvernennia Holovnoi Upravy tovarystva do inshykh tovarystv i orhanizatsii Pivdenno-Zakhidnoi Ukrainy v zviazku z vidznachenniam 100-richchia z dnia narodzhennia Shevchenka Tarasa. (1914r.). 2 ark. (in Ukrainian).

TsDIAUL 4. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi(TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 777. Holovna knyha reiestratsii chleniv tovarystva. (1908-1924 rr.). 197 ark. (in Ukrainian).

TsDIAUL 5. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi(TsDIUAL) F. 348. Op. 1. Spr. 4398. Zvity ta lystuvannia pro diialnist chytalni v s. Pidhoroddia, ta spysky chleniv chytalni. (1901–1939 rr.) 128 ark. (in Ukrainian).

TsDIAUL 6. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv u Lvovi(TsDIUAL) F. 866. Op. 1. Spr. 8. Lysty ta poshtivky Venhzhyn M. (1911-1913 rr.). 16 ark. (in Ukrainian).

Chykalenko, Ye. (1955). Spohady (1861–1907). Niu-York (in Ukrainian).

Chynylo, M. (1968). Stolittia «Prosvity». Almanakh «Homonu Ukrainy». 9, 110 (in Ukrainian).

Shakh, S. (1955). Lviv – misto moiei molodosty. Spo-myn, prysviachenyi tiniam zabutykh Lvivian (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Сучасні методи досліджень міжнародних відносин

М.М. Дзера[1], Р.Я. Пасічний[2]
rpasichnyy@gmail.com

[1]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна;
[2]Львівський національний університет «Львівська політехніка» вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна

Міжнародні відносини як сфера людського співіснування охоплюють політичні, економічні, дипломатичні, культурні та інші зв'язки і взаємовідносини між акторами, які діють на міжнародній арені. Через наявність такої великої кількості суб'єктів та важливість їх взаємовідносин виникає необхідність аналізу цієї сфери з метою визначення тенденцій їх розвитку та взаємовпливу між ними.

Для вивчення міжнародних відносин застосовують більшість загальнонаукових методів, проте одночасно з ними використовують і спеціальні методологічні підходи, зумовлені тим, що світові політичні процеси мають свою специфіку, відрізняються від політичних процесів, що розгортаються в рамках окремих держав. Важливе місце в дослідженні світової політики і міжнародних відносин належить методам інструментального спостереження, зокрема контент-аналізу, аналізу документів, методу спостереження відображення політичної дійсності у мас-медіа. За допомогою вищезазначених методів стає можливою фіксація та спостереження події, з подальшим оцінюванням та встановленням причинно-наслідкових зв'язків.

Ключові слова: *міжнародні відносини, політичний аналіз, прогнозування, контент-аналіз, аналіз документів, інтерпретація.*

Современные методы исследований международных отношений

М.М. Дзера[1], Р.Я. Пасичный[2]
rpasichnyy@gmail.com

[1]Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина;
[2]Львовский национальный университет «Львовская политехника», ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина

Международные отношения как сфера человеческого сосуществования охватывают политические, экономические, дипломатические, культурные и другие связи и отношения между акторами, действующими на международной арене. Наличие такого большого количества субъектов и важность их взаимоотношений, являются причиной необходимости анализа этой сферы с целью определения тенденций их развития и взаимовлияния между ними.

Для изучения международных отношений применяют большинство общенаучных методов, однако вместе с ними используют и специальные методологические подходы, обусловленные тем, что мировые политические процессы имеют свою специфику, отличаются от политических процессов, разворачивающихся в рамках отдельных государств. Важное место в исследовании мировой политики и международных отношений принадлежит методам инструментального наблюдения, в частности контент-анализа, анализа документов, метода наблюдения отражения политической действительности в СМИ. С помощью вышеуказанных методов становится возможной фиксация и наблюдения события, с последующим оцениванием и установлением причинно-следственных связей.

Ключевые слова*: международные отношения, политический анализ, прогнозирование, контент-анализ, анализ документов, интерпретация.*

Citation:
Dzera, M.M., Pasichnyy, R.Y. (2017). Modern research methods International Relations. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 144–146.

Modern research methods International Relations

M.M. Dzera[1], R.Y. Pasichnyy[2]
rpasichnyy@gmail.com

[1]Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine;
[2]Lviv National Polytechnic University «Lviv Polytechnic», Stepan Bandera Str., 12, Lviv 79013, Ukraine

International relations as a sphere of human coexistence covering political, economic, diplomatic, cultural and other ties and relations between actors that operate internationally. Because of such a large number of subjects and the importance of their relationship is necessary to analyze this sector in order to identify trends in their development and mutual influence between them.

To study international relations most used scientific methods, but both of them and use special methodological approaches, due to the fact that world political processes have their own specifics are different from political processes unfolding within individual states. An important role in the study of world politics and international relations belongs instrumental observation techniques, including content analysis, document analysis, observation method reflected the political reality in the media. Using the above named methods becomes possible fixing and monitoring developments with further evaluation and establishing causation.

Select individual research methods in the analysis of international relations, determined by the characteristics of the task, so with the aim of research training public perception of powerful solutions in the political arena, pay attention to methods such as analysis of documents and their content, method of illumination and interpretation in the media .

Political analysis involves a systematic assessment of political reality and viability of alternative policies, which tend to have a form of political documents.

The study of relevant documents gives researchers important information about the foreign policy of countries and their development trends, the reasons for acceptance of foreign policy decisions in a given international situation. However, study of topical international problems, this method has several disadvantages. As part of the documents may be closed nature, due to the state secret, a researcher operating with only open sources and not having all the information about the scenario of the international situation, can make the wrong conclusion.

Key words: *international relations, political analysis, forecasting, content analysis, document analysis, interpretation.*

Політичні процеси міжнародних відносин сучасності є взаємопов'язаними та взаємозалежними, а також перебувають під впливом демографічних, економічнимих, соціальних чинників. Наявність великої кількості чинників впливу спричиняє необхідність аналізу та прогнозування цієї сфери з метою визначення тенденцій їх розвитку та впливу на кожного суб'єкта політики та міжнародних відносин.

У сучасному світі здійснення ефективної і результативної політичної діяльності (на міжнародній арені в тому числі), неможливе без підтримки населення, тому носіям влади усіх рівнів необхідно встановлювати та підтримувати постійні взаємозв'язки з суспільством. Через ці канали політики, зокрема, встановлюють зворотний зв'язок із виборцями, а держава – з громадянами, що дає їм можливість популяризувати владні рішення або підготувати громадськість до них. На нашу думку дослідження інформаційного простору напередодні політичного рішення дає можливість спрогнозувати його з високою ймовірністю.

Вибір окремих дослідницьких прийомів при аналізі міжнародних відносин визначається особливостями поставлених завдань, тому маючи на меті дослідження підготовки сприйняття суспільством владного рішення на політичній арені, звернемо увагу на такі методи, як аналіз документів та їх змісту, методу їх висвітлення та інтерпретації у мас-медіа.

Політичний аналіз включає в себе систематичну оцінку реальності та політичної життєздатності альтернативних політик, що зазвичай мають форму політичних документів.

Вивчення відповідних документів дає досліднику важливу інформацію про зовнішню політику держав та тенденції їх розвитку, про мотиви прийняття зовнішньополітичних рішень в тій чи іншій міжнародній ситуації. Проте щодо вивчення актуальних проблем міжнародних відносин, даний метод має ряд недоліків. Оскільки частина документів може носити закритий характер, у зв'язку з державною таємницею, дослідник, оперуючи тільки відкритими джерелами та не володіючи усією інформацією щодо розгортання подій міжнародної ситуації, може зробити хибний висновок.

Саме тому, якщо доступні документи не дають можливості адекватно оцінити наміри, цілі, передбачити можливі рішення і дії учасників зовнішньополітичного процесу, фахівці можуть застосовувати контент-аналіз.

Метод контент-аналізу застосовується для обробки значного за обсягом, несистематизованого текстового матеріалу, він особливо корисний у випадках, коли важливі для дослідження категорії, характеризувалися певними повтореннями у досліджуваних документах.

В історії контент-аналізу першим прикладом застосування цього методу зазвичай вважають оцінку шведськими церковними діячами XVIII ст. збірника нових релігійних пісень та гімнів на предмет їх відповідності релігійним канонам. Це здійснювалося шляхом порівняння викладених у нових піснях релігійних ідей із трактуванням їх у вже існуючих офіційних релігійних текстах. Внаслідок цього їх визнали такими, що не відповідають релігійним догматам. Щоправда, це були радше форми порівняльного аналізу змісту текстів з метою їх цензурування, ніж контент-аналіз у його сучасному розумінні (Popova, 2011).

Становлення наукового контент-аналізу в його нинішньому вигляді відбулося тоді, коли засоби масової комунікації стали засобами масового впливу на громадську думку. Термін «контент-аналіз» почали застосовувати наприкінці XIX – на початку XX ст. американські журналісти Дж. Спід й Д. Уілкокс, а остаточно він увійшов у науковий обіг завдяки таким дослідникам у галузях журналістикознавства, соціології, політології, політичної психології, як Б. Меттьюз, М. Уіллі, С. Кінгсбері, А. Кларк, Г. Харт, Дж.Вудворд і, безумовно, Г. Лассуелл.

Існує декілька видів контент-аналізу, в розрізі яких застосовуються різноманітні спеціальні методи, зокрема:

— підрахунок символів (простий підрахунок ключових слів у тексті)

— аналіз за елементами (вибір головних і другорядних частин тексту, визначення тем, пов'язаних з інтересами аудиторії);

— тематичний аналіз (виявлення явних і прихованих тем);

— структурний аналіз;

— аналіз взаємовідносин різноманітних матеріалів (застосування структурного аналізу з вивченням послідовності публікації матеріалів, обсягу і часу виходу в друк) (Pochepcov, 2001).

Побудова робочої гіпотези передбачає пошук та аналіз визначених характеристик у міжнародних документах, зокрема термінів та понять, які є репрезентативними у тексті (слова які часто зустрічаються в тексті та не несуть функціонального характеру).

Аналізуючи ключові терміни у масиві текстів, дослідниками застосовується принцип малої кількості причин або принцип італійського економіста В. Парето, згідно з яким 20% лексем описують 80% інформаційного простору, а 80% лексем описують 20% інформаційного простору. На думку соціолога А. Рюміна, це дозволяє оцінити актуальність, представленість та активність сегментів сукупності. Таким чином, при аналізі текстів звертається увага на найбільш вживані слова, які визначають основну ідею і концепцію документу, що дозволяє зробити висновок про його функціональну спрямованість.

При аналізі міжнародних відносин знаходить застосування і метод івент-аналізу (аналіз подій), заснований на спостереженні за динамікою подій на міжнародній арені з метою визначення основних тенденцій розвитку політичної ситуації в окремих країнах, регіонах і в світі в цілому. Згідно з даними досліджень, за допомогою івент-аналізу можна успішно вивчати міжнародні переговори. У цьому випадку в центрі уваги перебуває динаміка поведінки учасників переговорного процесу, інтенсивність висування пропозицій, динаміка взаємних поступок і т.д.

Бібліографічні посилання

Popova, O.V. (2011). Politicheskij analiz i prognozirovanie: Uchebnik. M.: Aspekt Press (in Russian).

Pochepcov, G.G. (2001). Teorija kommunikacii. M.: «Refl-buk», K.: «Vakler» (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 050(09):619

Історія періодичного видання «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» (Ветеринарний огляд) як віддзеркалення розвитку ветеринарої медицини, науки та освіти

Л.О. Луцик[1], С. Баран[2], Л. Левицька[2]
ludmila.librarian@gmail.com, bib.uwm@uwm.edu.pl

[1]Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська 50, м. Львів, 79010, Україна;
[2]Uniwersytet Warminsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Michala Oczapowskiego 12B, Olsztyn 10719, Poland

Становлення сучасної ветеринарної освіти було започатковано у другій половині 18-го століття створенням у Ліоні (Франція) першої школи ветеринарії (1762). Формування нових шкіл, розширення мережі ветеринарних працівників і поглиблення знань у галузі ветеринарної медицини, методів і засобів лікування тварин спричинилися до заснування відповідних наукових журналів. Ветеринарний часопис «Recueil de medecine veterinaire», опублікований 1824 року у Франції, був першим періодичним виданням такого змісту. Наступними стали англійський журнал «The Veterinarian» (1828) та німецький «Zeitschrift für die gesammte Thierheilkunde und Viehzucht» (1834). Ветеринарні часописи польською мовою були започатковані лише наприкінці 19-го століття. Першим таким виданням став журнал «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny», що публікувався у Львові упродовж 1886–1939 років.

Стаття описує історію часопису «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny», роль редакторів у його становленні та розвитку, характеризує особливості редакційної політики, технічного та фінансового забезпечення, читацьку аудиторію на різних етапах існування цього періодичного наукового видання. Розглянуто зміни, пов'язані з історичними подіями: Першою світовою війною, польсько-українською війною, політичними перетвореннями післявоєнного періоду і, нарешті, зі зміною редакторів. Незважаючи на вищеозначені складності, самовіддана жертовна праця видатних вчених, які створювали і редагували журнал, дописувачів, котрі наповнювали його фаховим змістом, забезпечили наукову вагомість і міжнародну репутацію часопису. Загалом упродовж 1886–1939 рр. на його сторінках було опубліковано 1452 наукових праці. Журнал припинив свою діяльність з вибухом Другої світової війни.

***Ключові слова**: «Ветеринарний огляд», «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny», Львів, ветеринарна наука і освіта, журнали, редактори.*

История периодического издания «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» как отражение развития ветеринароой медицини, науки и образования

Л.А. Луцик[1], С. Баран[2], Л. Левицкая[2]
ludmila.librarian@gmail.com, bib.uwm@uwm.edu.pl

[1]Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская 50, Львов, 79010, Украина;
[2]Uniwersytet Warminsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Michala Oczapowskiego 12B, Olsztyn 10719, Poland

Citation:
Lutsyk, L.A., Baran, S., Levytski, L. (2017). History of «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» journal enmirroring development of veterinary medicine, science and education. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 147–154.

Становление современного ветеринарного образования было заложено во второй половине 18-го века образованием в Лионе (Франция) первой школы ветеринарии (1762). Создание новых учебных заведений, расширение сети ветеринарных работников и углубление знаний в сфере ветеринарной медицины, методов и средств лечения животных обусловили возникновение соответствующих научных изданий. Ветеринарный журнал «Recueil de medecine veterinaire», который начал издаваться в 1824 году во Франции, явился первым периодическим изданием такого рода. Следующими стали английский журнал «The Veterinarian» (1828) и немецкий «Zeitschrift für die gesammte Thierheilkunde und Viehzucht» (1834). Ветеринарные журналы на польском языке стали публиковаться лишь в конце 19-го столетия. Первым таким изданием стал журнал «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny», который публиковался во Львове в период 1886–1939 гг.

В статье представлена история журнала «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny», роль редакторов в его становлении и развитии, охарактеризовано особенности редакционной политики, технического и фінансового обеспечения, читательской аудитории на различных етапах существования периодического научного издания. Рассмотрены изменения, обусловленные историческими событиями: Первой мировой войной, польско-украинской войной, политическими переменами послевоенного периода и сменой редакторов. Несмотря на вышеуказанные сложности, самоотверженный труд выдающихся ученых, которые создавали и редактировали журнал, авторов, наполнявших его содержанием, обеспечили его научную значимость и международную репутацию. Всего за период 1886–1939 гг. на страницах журнала было опубликовано 1452 статьи. Журнал прекратил свое существование с началом Второй мировой войны.

***Ключевые слова**: «Ветеринарный обзор» («Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny»), Львов, ветеринарная наука и образование, журналы, редакторы.*

History of «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» journal enmirroring development of veterinary medicine, science and education

L.A. Lutsyk[1], S. Baran[2], L. Levytski[2]
ludmila.librarian@gmail.com, bib.uwm@uwm.edu.pl

[1]Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str. 50, Lviv, 79010, Ukraine;
[2]Uniwersytet Warminsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Michala Oczapowskiego 12B, Olsztyn 10719, Poland

The occurence of a modern veterinary learning is dated back to the second-half of the 18th century, when the first veterinary school was constitued in Lyon (1762). The formation of schools, expansion of the veterinary staff and the tendency to improve knowledge, methods and means of animals' treatment, contributed to the development of scientific journals with veterinary contents. A veterinary periodical «Recueil de medecine veterinaire», published in 1824 in France, was the first magazine with these contents. The next one – English «The Veterinarian» (1828) and German «Zeitschrift für die gesammte Thierheilkunde und Viehzucht» (1834). Polish veterinary periodicals had come into existence rather late, not until the end of the 19th century. The first scientific veterinary periodical in polish was «Veterinary Review» («Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny»), published in Lviv in between 1886–1939.

The article is describing the history of the «Veterinary Review» and the influence of its editors to the periodical's shape and the technical contents. Problems of the organizational and financial support of the periodical were also raised. They were associated with historical events: World War I, Polish-Ukrainian War, political transformations during this period and finally with the change of some editor's employment. In spite of these complications, preeminent scholars who were creating the periodical, had provided the scientific excellence and the international reputation for the «Veterinary Review». Altogether, as much as 1452 articles were published in between 1886–1939 on the pages of the «Veterinary Review». The activity of the periodical ended with World War II outbreak.

***Key words**: «Veterinary Review» («Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny»), Lviv (Lwow), veterinary science and education, journals, editors*

Інформацію, яку нам залишила історія в друкованих виданнях, ми не завжди використовуємо повною мірою. Особливо це стосується фахових періодичних видань. Сучасні періодичні видання мають більше можливостей бути збереженими і донести свою інформацію до прийдешніх поколінь, аніж періодичні видання минулого і позаминулого століть. Далеко не вся інформація цих видань увійшла до наукових монографій, навчальної літератури і навіть до фахової історії.

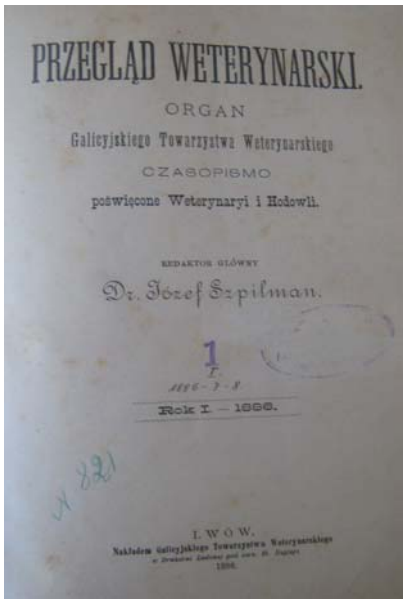
Часопис «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» є неоціненним джерелом інформації з історії ветеринарної медицини і освіти не лише періоду публікації журналу, а й історії ветеринарії і розведення тварин у середньовічній Польщі та за новітніх часів. У статтях цього часопису відображено поступ ветеринарної освіти і науки як на теренах Польщі, так і провідних європейських країн. Матеріали часопису містять інформацію про видатних вчених, їхні наукові праці та внесок у розвиток ветеринарної науки та освіти. Цією статтею ми сподіваємось привернути увагу фахівців, які опрацьовують питання історії ветеринарної медицини, і в першу чергу польських фахівців, оскільки «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» був першим і тривалий час залишався єдиним періодичним фаховим виданням, яке виходило друком польською мовою.

Розвиток ветеринарної освіти і науки на західних землях України Австро-польського періоду розпочався зі створення у 1784 році кафедри ветеринарії при медичному факультеті Львівського університету. У 1881 році був створений окремий самостійний вете-

ринарний заклад – «Цісарсько-королівська ветеринарна школа і школа кування коней разом із клінікою лікування тварин у Львові». Заклад очолювали та працювали у ньому вчені світової слави. Цей період ознаменувався вагомими досягненнями в галузі патологічної анатомії, мікробіології, хірургії, зоології та інших ветеринарних наук, збільшенням числа ветеринарних спеціалістів. У зв'язку із вищезазначеним та за ініціативи ветеринарних лікарів у Львові 1885 року був організований «Гурток львівських ветеринарів»; у 1886 році його було перейменовано на «Галицьке ветеринарне товариство», яке об'єднало у своїх рядах вчених Львівської ветеринарної академії та ветеринарних лікарів Галичини (Padura, 2000).

З метою оприлюднення наукового доробку вчених, обміну практичним досвідом лікування тварин, яким хотіли поділитись науковці та ветеринарні лікарі, за ініціативи членів «Галицького ветеринарного товариства» було ухвалено рішення про видання часопису «Przegląd Weterynarski» («Ветеринарський огляд»). Це був перший і єдиний фаховий журнал, який видавався польською мовою, навколо якого зосередились всі фахові сили як у Галичині, так і за її межами.

1 січня 1886 року вийшов з друку перший номер «Przeglądu weterynarskiego» (фото 1).

PRZEGLĄD WETERYNARSKI.

ORGAN

Galicyjskiego Towarzystwa Weterynarskiego

CZASOPISMO

poświęcone Weterynaryi i Hodowli.

REDAKTOR GŁÓWNY

Dr. Józef Szpilman.

1

Rok I. — 1886.

LWÓW.

Фото 1. Титульна сторінка часопису

Він був присвячений питанням ветеринарії і розведенню свійських тварин. До складу редколегії журналу увійшли відомі професори – Генрик Кадий, Юзеф Шпільман, науковці Цісарсько-королівської школи ветеринарії, головний ветеринарний лікар міста Львова Й. Кубіцкі і крайовий ветеринарний лікар Александр Літтіх. Редакція журналу первинно знаходилась у Львові на вулиці Панській, 1.4. (тепер вул. Івана Франка), адміністрація – в книгарні Ґубриновіча і Шмідта (ksiegarnia Gubrynowicza i Szmidta) на площі Соборній (Veterinary Review, 1886–1914; Sroka, 1999).

Видання часопису здійснювалося частково за рахунок грошових внесків членів Галицького ветеринарного товариства (до 1922 року), а також за кошти, отримані від його передплати. Вартість журналу не змінювалась до 1911 року. На титульній сторінці було вказано прізвище головного редактора, рік видання, том і номер журналу, відомості про те, під чиєю егідою публікувалось означене видання, вказувалась вартість передплати у різних країнах, а також вартість окремого номера. В центрі титульної сторінки була розміщена емблема журналу (фото 2). Щорічно в останньому, 12 номері, публікувалася бібліографія авторів, назв статей та бібліографія окремих розділів часопису. Річна підшивка мала єдину нумерацію сторінок.

Фото 2. Емблема часопису

Першим головним редактором часопису був доктор медицини, професор Ветеринарної школи Антоні Бараньскі (Prof. Dr Antoni Barański, 1850–1915, фото 3) (Padura, 2016).

Фото 3. Професор Антоні Бараньскі

Основними публікаціями першого випуску журналу були статті наукового характеру. Частину номера займав огляд закордонних новин. Оскільки професор Бараньскі не мав певності у тому, що суто наукове

видання зможе зацікавити значну аудиторію ветеринарних лікарів, а також з метою популяризації часопису він приймав до друку статті, присвячені питанням розведення свійських тварин. Поступово журнал почав перетворюватись на науково-популярне видання, що викликало незадоволення членів редколегії, які хотіли бачити його суто науковим друкованим органом. Це стало причиною протистояння з професором Юзефом Шпільманом, внаслідок чого після двох місяців праці професор Бараньскі був змушений залишити посаду головного редактора, хоча й продовжував працювати у складі редколегії. У другому номері часопису було надруковане повідомлення, що від березня 1886 року обов'язки головного редактора виконуватиме Юзеф Шпільман (Padura, 2016). Професор Бараньскі був автором 58 наукових та науково-популярних праць з різних ділянок ветеринарної медицини, 11 із них – на сторінках часопису.

Професор Юзеф Шпільман (Prof. Dr Józef Szpilman, 1855–1920, фото 4), учень славетного Роберта Коха, очолив редколегію журналу в березні 1886 року. За 13 років праці на посаді головного редактора професор Шпільман залучив переважну більшість, якщо не усіх ветеринарних лікарів Галичини до членства у Галицькому ветеринарному товаристві, а також зробив свій авторський внесок, опублікувавши на сторінках журналу 18 власних праць. За час його каденції істотно зросла кількість наукових публікацій.

Фото 4. Професор Юзеф Шпільман

Вислід редакційної політики професора Шпільмана полягав у тому, що журнал здобув авторитет і повагу, до співпраці було залучено ветеринарних лікарів не лише з теренів Галичини, але усіх тих фахівців, для кого польська мова була рідною. Не всі друковані у часописі наукові праці досягали рівня міжнародних стандартів, але вони були правдивим відображенням рівня ветеринарної науки у Галичині. Докладно була викладена інформація стосовно досягнень ветеринарної науки за кордоном. Актуальним був розділ, присвячений поточним справам, з'явився розділ «Повідомлення ветеринарної поліції і статистики». Через 10 років існування часопису всі члени Галицького ветеринарного товариства були його передплатниками. Високий фаховий рівень та потреба в часописі зумовила надання йому у 1890 році субвенції крайової адміністрації, дещо пізніше Крайовим сеймом була прийнята ухвала щодо щорічної дотації (Zakrzewski, 1936). У 1898 р. професор Шпільман склав із себе повноваження головного редактора журналу і цілковито присвятив себе праці на посаді ректора Львівської академії ветеринарної медицини.

Наступних 12,5 років (1899–1910 рр.) третім головним редактором журналу працював професор академії Станіслав Круліковскі (Prof. Mgr Stanisław Królikowski, 1853–1924, фото 5) (Zakrzewski an Legezynski 1936; Padura, 2016) – відомий хірург, фізіолог, патологоанатом, паразитолог, історик ветеринарної медицини і мемуарист.

Фото 5. Професор Станіслав Круліковскі

Протягом всієї каденції йому вдавалося підтримувати започаткований професором Шпільманом високий науковий рівень журналу. Водночас зросла кількість статей науковців Ветеринарної академії з фундаментальних наук, прикладної мікробіології м'яса і молока, публікацій поліцейсько-ветеринарного характеру та з історії ветеринарії. Кількість цих публікацій значно перевищила число повідомлень із закресу практичної медицини. Професору Круліковському, який здобув свій науковий ступінь у Санкт-Петербурзі, вдалося також залучити до співпраці з журналом ветеринарних лікарів польського походження, які працювали на азійських теренах Російської імперії та у підвладному цареві Польському королівстві, а також російських ветеринарів, що надало часописові міжнародний статус та значно збільшити число закордонних передплатників. На сторінках журналу з'явилися праці видатних ветеринарних лікарів свого часу. Відтак у 1910 році кількість передплатників склала: у австрійській Галичині – 190, Австрії – 8, Познанському краї (Німецька імперія) – 7, Польському королівстві та Російській імперії – 150 (Zakrzewski, 1936).

Визнанням важливості журналу було нагородження його дипломами у 1900 і 1907 роках на IX та X з'їздах польських лікарів і природознавців. Персона-

льними дипломами були нагороджені професор Круліковскі (фото 6), а також редколегія «Przeglądu Weterynarskiego» (фото 7). У зв'язку з постійним збільшенням обсягу редакційної роботи, у 1909 році до складу редколегії долучилися професор Марковскі, низка професорів Ветеринарної академії та ветеринарних лікарів. Професор Круліковскі залишив посаду головного редактора в першій половині 1911 року, але продовжував роботу в складі редколегії як відповідальний за зв'язки із закордонними читачами.

Фото 6. Диплом X з'їзду Польських лікарів і природничників (Львів, 1907 р.), присуджений професорові Круліковському на відзнаку його заслуг як головного редактора часопису

Фото 7. Диплом X з'їзду Польських лікарів і природничників (Львів, 1907 р.), присуджений редколегії часопису

Після Станіслава Круліковського від 1 липня 1911 до 1914 року часопис очолював професор Казімєж Панек (Prof. Dr Kazimierz Panek, 1873–1935, фото 8) (Zakrzewski and Legezynski, 1936; Padura, 2016).

Фото 8. Професор Казімєж Панек

Від № 9 за 1911 рік обов'язки співредактора професора Панека – з відповідальністю за розділ розведення тварин – виконував професор Кароль Мальсбург (Prof. Karol Malsburg), обов'язки адміністративного редактора – доцент Станіслав Пшибилкєвіч (Dr Stanislaw Przybylkiewicz, 1872–1920), який займався передплатою, іншими адміністративними питаннями. Новий редактор планував збільшити періодичність часопису до 24 номерів на рік, розширити обсяг та модернізувати структуру журналу. До кінця 1912 року обсяг журналу справді зріс на 3 аркуші, однак плани щодо двотижневика зреалізовані не були. Редактор надавав пріоритет науковим статтям і рефератам, до яких вперше почали вказувати місце їхньої первинної публікації. Була запроваджена нова рубрика «Питання і відповіді», натомість зменшилася кількість професійних статей і рубрика поточних новин. У часописі почали друкуватися матеріали з'їздів, праці на здобуття наукового ступеня. У 1913 році вперше з об'єктивних причин відчутно знизився рівень фінансування журналу, відповідно його обсяг зменшився від 36 до 21 аркуша (Zakrzewski, 1936).

Від № 5 за 1914 рік до редакційної праці як співредактор долучився професор Зиґмунт Марковскі, а також змінився склад редколегії журналу. У зв'язку з вибухом Першої світової війни 1914 року з друку вийшло лише 7 номерів часопису, а наприкінці цього ж року журнал залишився без редакторів (Veterinary Review, 1886–1914). Упродовж 1915–1917 рр. не функціонувало також Галицьке ветеринарне товариство; свою діяльність воно відновило лише у 1918 році. На зборах товариства з ініціативи професора Панека було ухвалено рішення про відновлення з 1919 року видання журналу (Zakrzewski, 1936). Головним редактором знову був затверджений професор Панек. У зв'язку з польсько-української війною 1919 року вийшов тільки один номер часопису. З 1 січня 1920 року назва журналу змінилася на «Przegląd Weterynaryjny», стабілізувалася періодичність його випуску, однак професор Панек склав повноваження головного редактора у зв'язку з переїздом на нове місце праці до міста Бидгоща.

Упродовж 1920–1930 рр. посаду головного редактора часопису обіймав професор Зиґмунт Марковські (Prof. Zygmunt Markowski, 1872–1951, фото 9) (Zakrzewski and Legezynski, 1936; Padura, 2016).

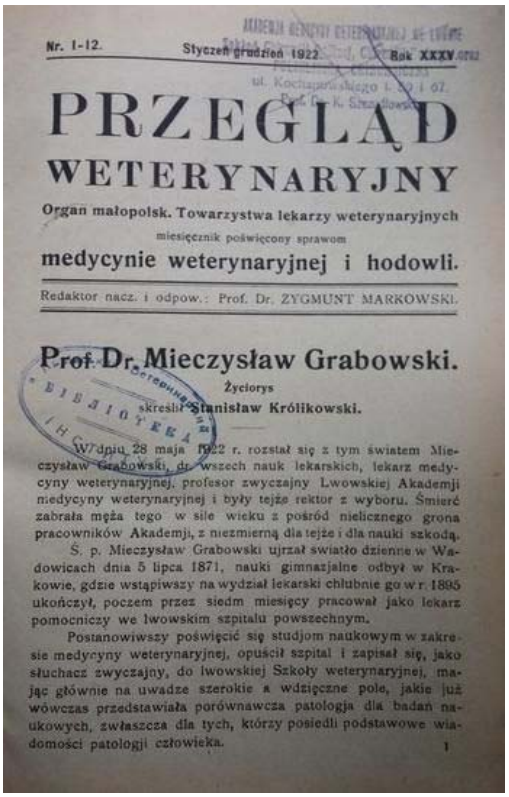

Фото 9. Професор Зиґмунт Марковскі

У цей період його двічі обирали ректором академії. Обов'язки співредактора виконував професор Станіслав Нємчицкі (prof. Dr. Stanisław Niemczycki, 1872–1943). Протягом перших чотирьох післявоєнних років у зв'язку із девальвацією постійно зростала вартість журналу. У 1922 році бухгалтерію часопису було виокремлено від фінансів Галицького ветеринарного товариства (Zakrzewski, 1936). Через погіршення фінансової ситуації зменшився обсяг номерів і кількість розділів, деякі числа часопису виходили спареними (фото 10). Призупинилася публікація розділу повідомлень ветеринарної поліції і статистики.

Протягом 1922–1925 рр. відсутня річна бібліографія. На обкладинці журналу за 1923 рік зазначено, що часопис присвячений ветеринарній медицині, чим підкреслювалося, що характерні для перших десятиліть існування журналу питання розведення тварин перестали бути пріоритетом редакційної політики. У 1924 році вийшло лише 7 номерів журналу, того ж року він набув статусу друкованого органу Малопольського Товариства ветеринарних лікарів і Товариств ветеринарних лікарів Краківського і Шльонського воєводств у Кракові (Organ malopolskiego Towarzystwa lekarzy weterynaryjnych i tow. lekarzy weterynaryjnych województwa Krakowskiego i Śląskiego w Krakowie) (Veterinary Review, 1920–1923).

Упродовж 1925–1929 рр. у часописі з'явилися нові розділи: «З ветеринарної практики», «З життя ветеринарного товариства», а також був започаткований розділ «Цікаві новини». У 1926 році були відновлені попередні розділи і річна бібліографія. Незважаючи на значні труднощі, які випали на час каденції професора Марковского як головного редактора, йому все ж вдалося зберегти видання у найтяжчі післявоєнні роки, і попри все журнал не втратив своєї популярності. У 1931 році професор Марковскі переїхав до Варшави, аби очолити один із департаментів у Міністерстві сільського господарства, а 1945 року він став першим деканом новоствореного факультету ветеринарної медицини у Вроцлаві.

Nr. 1-12. Styczeń grudzień 1922. Rok XXXV

PRZEGLĄD

WETERYNARYJNY

Organ małopolsk. Towarzystwa lekarzy weterynaryjnych

miesięcznik poświęcony sprawom

medycynie weterynaryjnej i hodowli.

Redaktor nacz. i odpow.: Prof. Dr. ZYGMUNT MARKOWSKI.

Prof. Dr. Mieczysław Grabowski.

Życiorys

skreślił Stanisław Królikowski.

W dniu 28 maja 1922 r. rozstał się z tym światem Mieczysław Grabowski, dr. wszech nauk lekarskich, lekarz medycyny weterynaryjnej, profesor zwyczajny Lwowskiej Akademji medycyny weterynaryjnej i były tejże rektor z wyboru. Śmierć zabrała męża tego w sile wieku z pośród nielicznego grona pracowników Akademji, z niezmierną dla tejże i dla nauki szkodą.

Ś. p. Mieczysław Grabowski ujrzał światło dzienne w Wadowicach dnia 5 lipca 1871, nauki gimnazjalne odbył w Krakowie, gdzie wstąpiwszy na wydział lekarski chlubnie go w r. 1895 ukończył, poczem przez siedm miesięcy pracował jako lekarz pomocniczy we lwowskim szpitalu powszechnym.

Postanowiwszy poświęcić się studjom naukowym w zakresie medycyny weterynaryjnej, opuścił szpital i zapisał się, jako słuchacz zwyczajny, do lwowskiej Szkoły weterynaryjnej, mając głównie na uwadze szerokie a wdzięczne pole, jakie już wówczas przedstawiała porównawcza patologja dla badań naukowych, zwłaszcza dla tych, którzy posiedli podstawowe wiadomości patologji człowieka.

1

Фото 10. Спарений номер часопису за 1922 рік

Обов'язки наступного (і останнього) головного редактора часопису від 1 січня 1931 до вересня 1939 року виконував професор Александр Закшевскі (Aleksandr Zakrzewski, 1894–1976, фото 11) (Sroka, 1999).

Фото 11. Професор Алєксандр Закшевскі

За час його каденції журнал став більш науковим, академічним. Редакція знаходилась за адресою: Львів, вулиця Кохановського, 61 (нині це вулиця Костя Ле-

вицького). У 1931 році на обкладинці часопису було зазначено, що він виходить при співпраці колективу професорів Академії ветеринарної медицини і членів Львівського відділення Польського товариства ветеринарних лікарів. У 1931 році був започаткований новий розділ «Інформація стосовно досліджень м'яса». Відновилася детальна бібліографія, якою вона була під час трьох перших редакторів. Обов'язковим стал друк рефератів фахових праць на здобуття наукового ступеня. Заголовки і резюме наукових праць необхідно було дублювати однією із загальноєвропейських мов – французькою, німецькою чи англійською. Автори публікацій вперше почали отримувати невеликі авторські гонорари, а також безкоштовно 25 відбитків надрукованої статті (Veterinary Review, (1931–1939).

Від 1932 року у вигляді річного додатку було започатковано друк звітів ректора щодо діяльності Академії. У 1935 році обсяг журналу зріс до 47 друкованих аркушів; тільки за цей рік число передплатників збільшилося на 200 позицій (Zakrzewski, 1936), додався новий розділ – «Огляд ветеринарного законодавства». В часописі почали друкуватися матеріали ветеринарних з'їздів, конференцій, звіти про участь у виставках. Висвітлена робота Львівської ветеринарної академії, зокрема, наведено перелік ветеринарних лікарів, які отримали дипломи Академії. На сторінках журналу з'явилися публікації вчених Краківського Ягеллонського університету (Veterinary Review, 1931–1939).

У 1936 році вийшов друком ювілейний номер, присвячений 50-річчю часопису (фото 12), в якому містилися статті, присвячені Галицькому ветеринарному товариству та його часопису, редакторам, а також бібліографія за 1886–1935 роки.

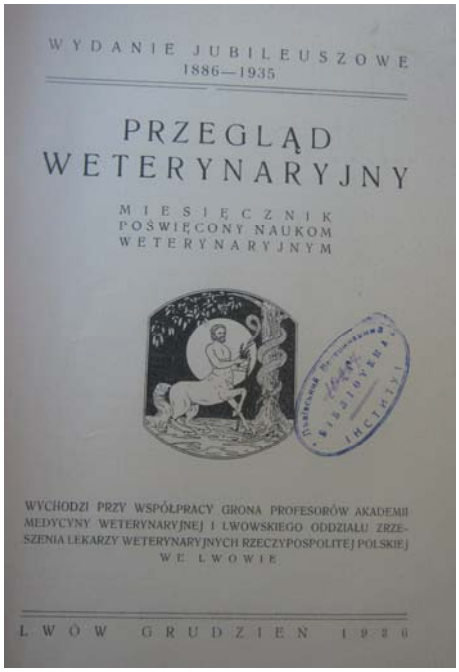

Фото 12. Ювілейний випуск журналу за 1936 рік

З вересня 1939 року видання журналу припинилось у зв'язку із вибухом Другої світової війни. Останній номер часопису закінчується 8 номером. Повне видання журналу, за винятком кількох номерів, зберігається нині у фонді Наукової бібліотеки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького.

Важко переоцінити роль часопису «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» в історії друкованих документів з ветеринарної медицини. Це єдине друковане видання польською мовою з ветеринарії того часу. У цьому журналі сконцентровано життя науки, здобутки спільноти польських вчених в галузі ветеринарної медицини і ветеринарних лікарів-практиків. Він як енциклопедія, з якої можна отримувати знання з усіх розділів ветеринарії, розведення домашніх тварин, мікробіології, паразитології, ветеринарної практики.

Історія видання часопису тісно переплетена з життям видатних вчених Львівської ветеринарної академії, які в різні роки долучились до роботи у складі редколегії журналу. На сторінках журналу, окрім наукових публікацій і проблем практичної ветеринарії, висвітлювались різноманітні аспекти діяльності Львівського ветеринарного товариства та Львівської ветеринарної академії, звіти редколегії журналу, офіційні документи, поточні новини і оголошення, розміщувалась інформація з громадського життя, некрологи, рекламна продукція нових друкованих видань та з продажу устаткування для ветеринарної медицини і господарств. Всього за період 1886–1939 рр. в часописі надруковано 1452 публікації. Структура розділів і фахово укладена бібліографія, яка включає кілька покажчиків, дозволяє легко провести потрібний пошук. Такій бібліографії могли б позаздрити сучасні періодичні видання.

Підбиваючи підсумки роботи над цією статтею і гортаючи сторінки часопису, відчуваєш гордість і вдячність видатним науковцям за минуле нашої Alma Mater – в якій вони працювали, віддавали свої знання і вкладали душу в розвиток ветеринарної науки. Завдяки цим видатним постатям, їх відданій роботі в редакції і власним публікаціям у часописі, маємо великий скарб, у якому простежується не лише історичний шлях польської і європейської ветеринарної медицини, а й історія становлення, розвитку науки та освіти в стінах Львівської ветеринарної академії, яка описана на пожовклих, але таких живих сторінках журналу.

Бібліографічні посилання

Padura, M. (2000). Lviv State Academy of Veterinary Medicine named after S.Z.Gszytskyi (1784–2000). – Lviv, Modern-2 (in Ukrainian).

Veterinary Review (1886–1914). – Lviv: 1886, N 1–2; 1898–1910, N 1–12; 1907, N 7–12; 1911, N 6,7,9; 1912, N 12; 1914, N 5,7 (in Polish).

Zakrzewski, A. (1936). About the activities of Veterinary Review journal. Veterinary Review. On the 50th anniversary of foundation. Lviv, 11–22 (in Polish).

Zakrzewski, A., Legezynski, St. (1936). Posthumous recollections about Veterinary Review editors. Veterinary Review. On the 50th anniversary of foundation.

Lviv: 67–84 (in Polish).
Veterinary Review (1920–1923). Lviv, 1920, N 1–4; 1921, N 1; 1922, N 1–12; 1922–1925, N 1–12; 1923, N 1,6,7–12 (in Polish).
Veterinary Review (1931–1939). Lviv: 1931, N 1; 1932, N 12; 1933–1934, N 1–12; 1936, N 1–12; 1939, N 1–8 (in Polish).
Sroka, S.T. (1999). Veterinary Review. Veterinary science in Lviv up to year 1945. Rzeszow, 237–243 (in Polish).
Padura, M. (2016). Scientists of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z.Gszytskyi 1784–2014. Lviv, Galicien Editory Union (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 26.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 291.5

Ідеї креаціонізму в сучасній освіті

О.В. Огірко
Ohirko@yandex.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

В статті розглядаються деякі аспекти впровадження ідей креаціонізму в навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів. Креаціонізм є вченням про Розумний Задум Творця щодо створення живої і неживої природи. Згідно з креаціонізмом для виникнення життя і свідомості необхідний Інтелект, який ці форми знає і здійснює. Стверджено, що об'єктивно-ідеалістичне мислення варто визнавати мисленням послідовно науковим. Визнавання існування Творця Всесвіту є одночасно як засадничим принципом для всіх світових релігій, так і послідовно обґрунтованим науковим фактом. Вказано на наукові, історичні, моральні та антропологічні аргументи існування Творця. Сама людина – це найкращий аргумент існування Бога. Вона є найвиразнішим документом Божої реальності і Його присутності у світі. Сучасна наукова картина виникнення світу ґрунтується на теорії колапсу, надпотужного вибуху порожнистої матерії, теорії розширення Всесвіту, теорії реліктового випромінювання. Зафіксована у Біблії послідовність подій має глибокий сенс. Всесвітньовідомі вчені вірили в Бога та засвідчили глибоку духовність, талановитість і відповідальність.

***Ключові слова**: креаціонізм, Бог, Творець, наука, віра.*

Идеи креационизма в современном образовании

О.В. Огирко
Ohirko@yandex.com

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

В статье рассматриваются некоторые аспекты внедрения идей креационизма в учебно-воспитательном процессе высших учебных заведений. Креационизм является учением об Умном Замысле Творца по созданию живой и неживой природы. Согласно креационизма для возникновения жизни и сознания необходим Интеллект, который эти формы знает и осуществляет. Утверждено, что объективно идеалистическое мышление следует признавать мышлением последовательно научным. Исповедание существования Творца Вселенной является одновременно как основополагающим принципом для всех мировых религий, так и последовательно обоснованным научным фактом. Указано на научные, исторические, моральные и антропологические аргументы существования Творца. Сам человек – это лучший аргумент существования Бога. Он является самым выразительным документом Божьей реальности и Ее присутствия в мире. Современная научная картина возникновения мира основывается на теории коллапса, сверхмощного взрыва полой материи, теории расширяющейся Вселенной, теории реликтового излучения. Зафиксированная в Библии последовательность событий имеет глубокий смысл. Всемирноизвестные ученые верили в Бога и показали глубокую духовность, талантливость и ответственность.

***Ключевые слова**: креационизм, Бог, Творец, наука, вера.*

Citation:
Ohirko, O. (2017). Ideas of creationism in modern education. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 155–158.

Ideas of creationism in modern education

O. Ohirko
Ohirko@yandex.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

The article examines some aspects of the introduction of the ideas of creationism in the educational process of higher educational institutions. Intelligent design *is a* creationist *religious argument for the existence of God, for creating animate and inanimate nature. According to creationism, the emergence of life and consciousness requires the intellect, which knows and realizes these forms. It is argued that objectively idealistic thinking should be recognized by thinking consistently scientific. The confession of the existence of the Creator of the Universe is both a fundamental principle for all world religions and a consistently grounded scientific fact. It is pointed to the scientific, historical, moral and anthropological arguments of the existence of the Creator. The man himself is the best argument for the existence of God. He is the most expressive document of God's reality and Its presence in the world. The modern scientific picture of the emergence of the world is based on the theory of collapse, a super-powerful explosion of hollow matter, the theory of the expanding universe, the theory of relic radiation. Fixed in the Bible sequence of events has a profound meaning. World-famous scientists believed in God and showed deep spirituality, talent and responsibility.*

Key words*: Creationism, God, Creator, science, faith.*

Креаціонізм (з англійської мови creationism) – віра в те, що світ, людина та різні форми життя на Землі створені вищою, надприродною силою. Це вчення про Розумний Задум Творця щодо створення живої і неживої природи. Науковий креаціонізм – це світогляд, який визнає, що для виникнення та існування усіх змістовних форм у Всесвіті, а зокрема – для виникнення життя і свідомості необхідний Інтелект, який ці форми знає і здійснює. Науковий креаціонізм визнає достовірні дані природничих наук і спирається на них; при цьому він чинить спротив необґрунтованим гіпотезам та «ерзац-вірі», які часто намагаються маскуватися під такі наукові дані. Науковий креаціонізм відкидає також хибну онтологію так званої «теорії еволюції», згідно з якою нижчі форми є підставою для виникнення вищих, складніших форм, причому «ускладнення» мали б виникати нізвідки та самі собою.

Вся сума аргументів, якою нині володіють сучасні апологети існування Творця, конче змушує визнати, що тільки об'єктивно-ідеалістичне мислення слід визнавати мисленням послідовно науковим, а матеріалістичне мислення можна вважати таким лише формально. Хід історичних подій та приклади особистої долі людей переконливо демонструють причину такого явища: попри будь-які аргументи апологетів існування Творця, певні люди завжди будуть матеріалістами – і це саме з тієї причини, що послідовно ідеалістичне мислення спонукає особу в її вчинках уважно ставитися до волі Творця, а матеріалізм відкриває шлях до свавілля. Визнавання існування Творця Всесвіту є одночасно як засадничим принципом для всіх світових релігій, так і послідовно обґрунтованим науковим фактом. І в цьому немає нічого нелогічного, оскільки знання кожної (навіть природничої) істини починається з ознайомлення людини з необґрунтованим твердженням про цю істину, а завершується систематизованим і перевіреним її знанням. Науково-ідеалістичне мислення не цурається розгляду релігійних вчень; однак засадничу істину буття Творця Всесвіту воно розглядає передусім як науково доведений факт.

Творення є дією, за допомогою якої Господь надає буття видам сущого, надаючи їм можливість постати з нічого. Саме творення також не є еманацією чи еволюцією. Еманацією не виступає через те, бо тут «не відбувається поширення буття зі свого джерела, а є покликання до буття того, чого раніше не було. Так само творення не є і еволюцією, бо має відношення до походження перших видів сущого, оскільки не існувало попередньо якоїсь матерії, від якої вони б отримали змогу розвиватися» (Mondin Battista, 2012). Бог за власним бажанням творить все з нічого. Творячи, Бог дивиться, чи це є добрим, а коли бачить у сотворених речах добрі прикмети, то йде далі, де у кінці сотворює людину на Свій образ та подобу. Людська душа, на думку креаціоністів, є теж витвором Бога. Саме душа уподібнює людину до свого Творця, яким є Бог.

В сучасній освіті є чудова нагода впроваджувати теорію креаціонізму, яка допоможе розкрити нашій молоді, що людина – це не результат еволюції, чи так званої теорії панспермії, а творіння Боже, про яке знаменито висловився псалмопівець: «Коли на небеса спогляну, твір Твоїх пальців, на місяць та на зорі, що створив єси, то що той чоловік, що згадуєш про нього, або людська істота, що про неї дбаєш. Мало чим зменшив єси його від ангелів, славою й честю увінчав його. Поставив його володарем над творами рук Твоїх, усе підбив йому під ноги» (Пс. 8,4–7). Людина створена Богом за своїм «образом і подобою», тобто теорія її походження спирається на ідею креаціонізму.

При вивченні гуманітарних дисциплін в навчально-виховному процесі вищої школи передбачене ознайомлення студентської молоді із Святим Письмом – Біблією як фундаментом світової культури. Саме Святе Письмо дає правдиве розуміння людини як вінця творіння, що є втіленим духом і одухотвореним тілом, її призначення та покликання до спільноти в любові та через любов. Воно також розкриває мету життя людини – любити людей і Бога, бути доброю, знати, говорити і засвідчувати істину та творити красу. Викладач, який переконаний в теорії креаціонізму,

навчить своїх слухачів, що «теорія еволюції» – досі лише гола теорія, яка не підтверджена фактами. Її мета – заперечити створення людини. Бо якщо людина створена Богом, то вона несе моральну відповідальність перед Ним за своє життя. Біблія, до речі, розказує про падіння людини – згори донизу, а не про розвиток знизу догори. Крім цього, теорія еволюції заперечує існування Бога, Його план щодо людини, вічне життя і суд. Не визнає гріхопадіння і цим заперечує необхідність примирення з Богом, виправдовує аморальну поведінку людини: нібито «випадкова» еволюція створила її такою.

Відомі богослови та філософи, використовуючи досягнення науки, доводили існування Бога. Великий учитель Західної Церкви святий Августин Аврелій (354–430) справедливо повчав: «Вірую, щоб зрозуміти і пізнати, а розумію, щоб вірити». Доктор Церкви святий Тома Аквінський (1224–1274) обґрунтував п'ять головних доказів існування Бога, які полягають у тому що: 1) хтось спричинює рух у тому, що рухається, бо ніщо не має саме в собі причини руху; 2) лад і порядок у Всесвіті свідчить про Творця, бо все має свою причину; 3) існування можливих, необов'язкових речей свідчить про Творця; 4) обмеженість досконалостей творінь свідчить про повну досконалість Творця; 5) все у світі має свою ціль і прямує до неї, що свідчить про існування Верховного Упорядника. Подаючи ці аргументи, ми тим самим стверджуємо, що Господь Бог – перша причина, перший рух, створює чарівний лад у світі, ступені досконалості та щось потрібне й непотрібне.

Науковий доказ існування Бога ґрунтується на універсальності світу на рівнях мікро-та макросвітів, тобто молекул, атомів і планет, які взаємодіють за певними універсальними законами. Цей же доказ ґрунтується і на оптимальності світу, до якого неможливо щось додавати чи віднімати, бо порушується відповідний баланс і стан існування. Науковий доказ торкається також проблеми гармонії світу, в якому одне без одного існувати не може, бо взаємно себе доповняють. Цей доказ показує неперевершену мудрість Творця у влаштуванні світу. В цьому доказі використовуються: антропний принцип, який вказує на доцільність у природі для можливості життя у всіх формах; телеологічний принцип, який указує на мету існування всього живого і неживого; онтологічний принцип, який апелює до логічності самої постановки питання про сумнів у правдивості існування Творця; космологічний принцип, який привертає увагу до причинно-наслідкового зв'язку у питанні виникнення Всесвіту (Andrushko and Ohirko, 2007).

Важливим доказом існування Бога є історичний доказ, який вказує на історичний досвід людства у культі Бога, у вірі в позагробове життя. Доказом існування Бога є також моральний доказ, який відкривається в голосі совісті (сумління) у житті кожної людини віруючої чи невіруючої. Цей голос є Божим голосом в душі людини, який за добрий вчинок потішає людину, а за злий учинок її мучить, гнітить і докоряє. Моральні докази існування Бога стосуються також і бажання щастя та загального переконання всіх народів. Теорія еволюції усуває етику як таку, бо аборти, евтаназія, клонування, контрацепція, біологічні маніпуляції на людях згідно з нею стають дозволеними. Правдива християнська етика ґрунтується на креаціонізмі.

Сама людина – це найкращий аргумент існування Бога. Вона є найвиразнішим документом Божої реальності та Його присутності у світі. Знаки Бога можемо спостерігати у житті та діяльності людини. Незважаючи на постійне самовдосконалення, людина не може досягнути повноти досконалості. Діяльність людини виявляє її велику духовну здатність, але вона зумовлена виміром своєї тілесності. Своїм життям людина вказує на Бога, як остаточну вершину своєї діяльності. Звичайно, віруюча людина не потребує доказів існування Бога, бо Він є сенсом її життя. Проте частина сучасної молоді, хоча і чує про Бога та й деколи може називати себе віруючою, не завжди може обґрунтувати свою віру, а найгірше часто зберігає практичний атеїзм за принципом: «Знаю, що є Бог, але поводжусь так, ніби Його не існує». Вивчаючи ряд наукових предметів у сучасних вищих школах, молодь не завжди в їхньому світлі може пізнати Бога. Акцентуючи увагу на науковій картині світу, варто поєднувати її з релігійною, яка не тільки не заперечує її, а й доповнює.

Сучасна наукова картина виникнення світу ґрунтується на теорії колапсу, надпотужного вибуху порожнистої матерії, теорії розширення Всесвіту, теорії реліктового випромінювання. Все це підтверджується Біблією, згідно з якою – «усе це створив Бог з нічого» (2 Мак. 7.28), а першим днем творіння Божого було: «Нехай буде світло!» (Бут. 1.3), внаслідок якого й постав цей вибух і розширення порожнистої матерії. Під дією сил гравітації, електромагнетизму, сильної та слабкої взаємодії постали різні структури матерії, про що своєрідно підтверджує Біблія у другому дні творіння: «І зробив Бог твердь і відділив води, що під твердю, від вод, що над твердю» (Бут. 1.7).

Використовуючи природничі дисципліни, наприклад космологію, фізику, астрономію, хімію, теж можливо запроваджувати теорію креаціонізму у навчально-виховний процес вищої школи. Науковці визнають, що зафіксована у Біблії послідовність подій має глибокий сенс, бо коли б спочатку виникли небесні світила, то згубний вплив ультрафіолетового випромінювання Сонця не дав би можливості зародженню життя рослин. Надпотужний рух розжарених частинок матерії привів до утворення небесних світил і галактик, яких науковці нараховують понад 50 млрд. Розташування Землі в сонячній системі є унікальне за задумом Творця, бо якби Земля була на 5% ближче до Сонця, то стався би її перегрів і ніякого життя б на ній не існувало, а якщо б (за розрахунками вчених) Земля була на 1% далі від Сонця, то сталось би її зледеніння.

Вісь добового обертання Землі нахилена до площини, в якій планета рухається навколо Сонця, під кутом 66,5°. Тим самим на Землі забезпечується зміна пір року, істотно злагіднюється клімат планети. Атмосфера Землі складається з таких газів і в такому співвідношенні, які найкраще сприяють життю на планеті. Справді, якби концентрація кисню тут була не 20,9% (за об'ємом), а, скажімо, 50%, то все, що

може горіти, давно згоріло б. А коли кисню було б менше за 10%, то горіння стало б узагалі неможливим (Klymyshyn and Dubytskyi, 1999).

Науковці підтверджують існування на Землі близько 20 000 видів риб, 350 000 видів рослин, 9 000 видів птахів, 45 000 видів тварин, 1 млн. видів комах, які були створені Творцем та розвивались шляхом мікроеволюції, тобто невеликих змін в межах одного виду. «Vivum e vivo» – «все живе з живого», повчає крилатий латинський вислів. Неможливо, щоб з неживого поставало живе, стверджують науковці, а тому більшість з них відкидають теорію макроеволюції Ч. Дарвіна, внаслідок якої з одних видів утворювались нові. Людська душа, створена Богом, не походить з тваринної, яка, на відміну від людської, не має ні розуму, ні власної волі, а керується лише інстинктами. Сучасні дослідження генотипу людини підтверджують її кардинальну різницю від тварини.

Тому, пізнаючи різноманітні науки, пізнаємо і Господа Бога, який дав натхнення вченим до їх розвитку. Всесвітньовідомі вчені, такі як: О. Коші, К. Гаус, Г. Марконі, В.Ф. Браун, М. Ломоносов та багато інших були віруючими (Klymyshyn, 2010). Українці пишаються своїми великими, славетними вченими (Ю. Дрогобичем, Г. Сковородою, І. Пулюєм), які щиро вірили в Бога та засвідчили глибоку духовність, талановитість і відповідальність.

Бібліографічні посилання

Andrushko, V.T., Ohirko, O.V. (2007). Relihiieznavstvo. Navchalnyi posibnyk. Lviv: NLTU Ukrainy, LNUVMBT im. C.Z. Gzhytskoho (in Ukrainian).

Klymyshyn, I. (2010). Vcheni znakhodiat Boha. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).

Klymyshyn, I.A., Dubytskyi, I.M. (1999). Osnovy kosmolohii. Ivano-Frankivsk: IFTKDI (in Ukrainian).

Mondin, Battista (2012). Filosofiia relihii i teoditseia. Lviv: Misioner (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 14.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Історія організації рибальської освіти у Галичині кінця XIX – початку XX століття

О.Р. Проців
oleg1965@meta.ua

Івано-Франківське обласне управління лісового та мисливського господарства, вул. Грушевського, 31, м. Івано-Франківськ, 76004, Україна

У статті висвітлено державне регулювання, правозастосування у сфері рибальської освіти Галичини кінця XIX – початку XX століття. Проведено аналіз методики викладання навчальних предметів на кафедрі зоології Ягеллонського університету, Сільськогосподарської академії у Дублянах, Львівської ветеринарної школи, Молодшої лісової школи у Болехові, Рільничої школи у Дублянах. Встановлено, що низка одноденних рибальських курсів проходила у Львові, Бродах, Хирові, Самборі, Старій Солі, Лопушанці. За сприяння Малопольського землеробського товариства були організовані курси у галузі річкового рибальства в Ярославі, Коломиї та Чорткові. Описано правові підстави для вступу до навчальних закладів за спеціальністю «Рибальство», їх матеріальне та фінансове забезпечення. Висвітлено діяльність «Рибацької школи», що діяла у 1938 р. в Бухажево Мєндзиходзького повіту Познанського воєводства. У школі мали право навчатись особи з усіх частин Польщі (в тому числі і Східної Галичини), які досягли 18-річного віку, закінчили школу (незалежно від її рівня) та хоча б 1 рік працювали у сфері рибальства.

Висвітлено діяльність Крайового рибальського товариства та його керівників – М. Новицького та З. Фішера, а також Краківського рільничого товариства в організації рибальської освіти. Встановлено, що головним чином викладанням предметів з рибальства займались Генрик Вєловейський, Станіслав Фібіх, Францішек Стафф. Висвітлено вплив інноваційних технологій та навчання працівників рибальської галузі при організації господарств. Встановлено, що основною джерельною базою для дослідження освіти у галузі рибальства є «Okólnik» – часопис, який видавало Крайове рибальське товариство, «Przegląd rybacki», звіти про діяльність Краківського рільничого товариства, архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, державного архіву Тернопільської області. На основі розпоряджень органів публічної влади Галичини та Другої Речі Посполитої описано підходи щодо управління галуззю освіти, її вплив на ефективність рибальства. Виявлено гуманітарні, політичні, економічні чинники, які впливали на форму та якість рибацької освіти. На основі опрацьованого матеріалу подано висновки, які можна використати при організації освіти у галузі рибальства в умовах сучасної України.

Ключові слова: *Галичина, рибальство, навчання, освіта.*

История организации рыболовного образования в Галиции конца XIX – начала XX века

О.Р. Процив
oleg1965@meta.ua

Ивано-Франковское областное управление лесного и охотничьего хозяйства, ул. Грушевского, д 31, г. Ивано-Франковск, 76004, Украина

В статье освещены государственное регулирование, правоприменение в сфере рыболовного образования Галиции конца XIX – начала XX века. Осуществлен анализ методики преподавания учебных предметов на кафедре зоологии Ягеллонского университета, в Сельскохозяйственной академии в Дублянах, Львовской ветеринарной школе, Младшей лесной школе в Болехове, Аграрной школе в Дублянах. Установлено, что ряд однодневных рыболовных курсов проходило во Львове, Бродах,

Citation:
Protsiv, O.R. (2017). The history of fishing education in Galicia in late 19th – early 20th century. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 159–162.

Хырове, Самборе, Старой Соли, Лопушанке. При содействии Малопольского земледельческого общества были организованы курсы речного рыболовства в Ярославе, Коломые и Черткове. Описаны правовые основания для поступления в учебные заведения по специальности «Рыболовство», их материальное и финансовое обеспечение. Отражена деятельность Рыбацкой школы, действовавшей в 1938 году в Бухажево Мендзиходзкого уезда Познаньского воеводства. В школе имели право учиться лица из всех частей Польши (в том числе и Восточной Галиции), которые достигли 18-летнего возраста, закончили школу (независимо от ее уровня) и хотя бы 1 год работали в сфере рыболовства.

Отражена деятельность Краевого рыболовного общества и его руководителей – М. Новицкого и С. Фишера, а также Краковского земледельческого общества в организации рыболовного образования. Установлено, что главным образом преподаванием предметов по рыболовству занимались Генрик Веловейський, Станислав Фибих, Францишек Стафф. Освещены влияние инновационных технологий и обучение работников рыболовной отрасли при организации хозяйств. Установлено, что основными источниками для исследования образования в области рыболовства являются «Okólnik» − журнал, который издавало Краевое рыболовное общество, «Przegląd rybacki», отчеты о деятельности Краковского земледельческого общества, архивные материалы Центрального государственного исторического архива Украины в г. Львове, государственного архива Тернопольской области. На основании распоряжений органов публичной власти Галиции и Второй Речи Посполитой описаны подходы к управлению отраслью образования, его влияние на эффективность рыболовства. Обнаружено гуманитарные, политические, экономические факторы, которые влияли на форму и качество рыбацкого образования. На основе разработанного материала представлены выводы, которые можно использовать при организации образования в области рыболовства в условиях современной Украины.

Ключевые слова: *Галиция, рыболовство, обучение, образование.*

The history of fishing education in Galicia in late 19th – early 20th century

O.R. Protsiv
oleg1965@meta.ua

Ivano–Frankivsk Regional Department of Forestry and Hunting
Grushevskyj Str., 31, Ivano–Frankivsk, Ukraine 76004

In the article it was researched the regulation, enforcement of fishing education in Galicia of late 19th – early 20th century. It was made the analysis of teaching methods of subjects at the Department of Zoology at the Jagiellonian University, Agricultural Academy in Dublyany, Lviv veterinary school, junior forest school in Bolekhiv, field crops school in Dublyany. It was established that a number of one-day fishing courses were held in Lviv, Brody, Hyriv, Sambir, Old Solya, Lopushanka. With the assistance of Malopolska agricultural society there were organized the courses in the field of river fishing in Jarosław, Kolomyya and Chortkiv. It was described the legal basis for admission to educational institutions on specialty «Fishing», their material and financial support. It was researched the activity of «Fisherman's school», which operated in 1938 in Buhazhevo, Myendzyhodzy County of Poznan province. People from all parts of Poland (including Eastern Galicia) who were 18 years old, who left school (regardless of its level) and who at least 1 year were working in the field of fisheries, they had the right to study at the school.

It was researched the activity of Provincial fishing society and its leaders, M. Novitsky and S. Fisher, and field crops Society in Krakow in organizing the fishing education. It was found that mainly Henryk Vyeloveyskyy, Stanislav Fibih, Franciszek Staff engaged in teaching subjects in fisheries. It was shown the influence of innovative technologies and the workers' training in the fishing industry in the organization of farms. It was established that the main source base for research education in fisheries is «Okólnik», magazine which was published by marginal fishing company; «Przegląd rybacki», reports on the activities of Krakow field crops society, archives of the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv, State archives of Ternopil region. Based on the instructions of the public authorities of Galicia and the Second Commonwealth it was described approaches to management of education sector and its influence on the effectiveness of fisheries. It was discovered humanitarian, political and economic factors which had influence on the shape and quality of Fisherman's education. Based on the elaborated material, it was presented results which can be used in the organization of education in fisheries in modern Ukraine.

Key words: *Galicia, fisheries, training, education.*

Вступ

Інноваційні технології, навчання кваліфікованих кадрів у галузі рибальського господарства сприяє ефективності галузі. Дослідження зазначеної проблеми в історичному контексті дасть змогу врахувати позитивний історичний досвід при організації підготовки працівників галузі.

Проблема правового регулювання освітніх аспектів у мисливському та рибальському господарстві Галичини досліджуваного періоду висвітлювалась у журналах «Огляд рибальський», «Окульник», звітах про діяльність рибальських товариств, архівних матеріалах Центрального державного історичного архіву України м. Львова, Державного архіву Тернопільської області.

Мета дослідження – дослідити організацію надання освітніх послуг при підготовці фахівців у галузі рибальського господарства Галичини кінця XIX – початку XX століття та практику його правозастосування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- провести аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини, що врегульовували питання надання освітніх послуг у галузі рибальського господарства;
- проаналізувати практику правозастосування органами державної влади, громадськими організаціями, освітніми закладами надання освітніх послуг;

Результати та їх обговорення

З прискореним розвитком науково-технічного прогресу наприкінці XIX – початку XX століття визначальне значення для розвитку галузі рибальства у Галичині набуває підготовка кваліфікованих фахівців. Перші згадки у пресі щодо організації курсів, на яких вивчали основи розвитку рибальства, знаходимо в «Окульнику» – «П'яте австрійське віче рибалок у Відні». У статті зазначалось, що державний інспектор з розвитку рибальства Галичини Зигмунд Фішер організував курси, на яких же й викладав (Piąty austryacki wiec rybaków w Wiedniu, 1894). Про особливості навчання рибальства у Молодшій лісовій школі у Болехові та Рільничій школі в Дублянах йшлось у статті «Рільничі школи та рибальська наука» (Szkoły rolnicze i nauka rybactwa, 1893). Підготовка фахівців у галузі рибальства здійснювалась у Галичині в Краківському університеті та Сільськогосподарській академії в Дублянах, про що писали у Львівському науково-літературному виданні «Наука і життя» (Wiedza i życie, 1910). Питання навчання висвітрювали в часописі «Окульник» у статтях: «Рибальські курси» (Kurs rybacki, 1898), «У справі навчання рибальства в рільничих школах Галичини» (W sprawie nauki rybactwa w kraj. szkołach rolniczych, 1911), «Навчання розведення риби у вищій школі Галичини» (Wykłady o hodowli ryb w szkołach wyższych w Galicyi, 1911). У статті «Різні відомості» йшлось про особливості викладання рибальства доцентом Генриком Вєловейським на сільськогосподарському факультеті Яґеллонського університету у Кракові (Różne wiadomości, 1909). У статті «Наука про розведення риби у вищих школах Галичини» (1911 р.) йшлось про особливості викладання предмету у Львівській ветеринарній школі доктором Станіславом Фібіхом, який читав курс «Про рибальство», у рільничій школі в Дублянах – інженером Тадеушом Розвадовським (курс – «Рибальство»), а у Краківському Яґеллонському університеті – доктором Францішеком Стаффом (курс – «Риба, її природа та розведення») (Wykłady o hodowli ryb w szkołach wyższych w Galicyi, 1911). Про організацію рибальських курсів Краківським рільничим товариством для зацікавлених осіб йшлось у «Звіті Краківського рільничого товариства за 1905 р.». Відзначалось, що організатором курсів, які відбулись з 29 червня по 2 липня 1905 року, був Зигмунт Фішер. Слухачами були 62 особи, з яких – 42 самі заплатили за навчання, а за 20 – курси оплатило рільниче товариство. Щоб мати можливість безоплатно взяти участь у курсах, необхідно було пройти окреме тестування, на яке зголосилось 85 претендентів. Для осіб, які отримали право на безоплатне навчання, за рахунок товариства було оплачено дорогу з місця проживання до Кракова і назад та виділено на харчування 12 крон кожному. Всього на ці цілі товариство витратило 360 крон. Учасниками курсів були не лише місцеві мешканці, але й також приїхали з Царства Польського, Литви. У курсах взяли участь 4 жінки. Курси відбулись у приміщенні кафедри зоології Ягелонського університету, на яких викладали такі предмети: біологія річкових та ставкових риб; розведення коропа, лина, щупака, судака і вугра; організація розведення риби у ставках; захворювання риб (Wykłady wędrowne, 1906). У статті «Доповіді про рибальство у 1882 році» повідомлялося, що Краківське рибальське товариство у 1882 р. організувало для рибалок та власників ставів одноденні лекції у містах Східної Галичини – Львові, Бродах, Хирові, Самборі, Старій Солі, Лопушанці (Wykłady o rybactwie w roku 1882). Крім організації курсів, на з'їзді фахівців з рибальства, який відбувся у Львові 1895 року, було вирішено, що влада виділятиме безоплатну консультативну допомогу при проектуванні та будівництві ставів, риборозплідників, рибоходів на греблях тощо. Крім того, з метою виховання кадрів у рибальській галузі (ставничих) було запроваджено п'ять щорічних стипендій розміром по 200 зол. ринських для випускників нижчих землеробських шкіл, що виявлять бажання працювати у рибальстві (Ankieta rybacka we Lwowie, 1895).

У справі «Звіт Новицького М. про результати перевірки рибальської справи в Галичині у 1884 р.» відзначалось, що навчальні бесіди з рибалками проводилися і в наступні роки (Tsentral'nyj derzhavnyj istorychnyj arkhiv Ukrainy u m. L'viv). Деякі архівні фонди містять хоча й невеликі за обсягом, але дуже оригінальні і важливі факти. Так, фонд Тернопільського повітового відділу самоуправління (ф. 137) зберігає унікальну інформацію про проведення рибальських курсів та їх програму (Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti). У справі «Розпорядження Львівської земельної палати, Тернопільського повітового відділу самоуправління і свідчення ґмінних управ про рибні господарства приватні і ґмінні Тернопільського повіту. 18 січня – 23 серпня 1934 р.» є матеріали про те, що з 1930 р. було започатковано триденний рибальський курс у Львові для орендарів округів та їхніх помічників. Його навчальна програма постійно удосконалювалась і щоразу містила якісь нові важливі елементи, навіяні плином часу. Наприклад, у 1934 р. головне спрямування курсу було націлене на вивченні біології риб та їх господарчого значення. З цією метою транслювали навіть фільм. Крім того, значну увагу організатори приділили теоретичним та практичним аспектам виготовлення рибальських знарядь, способам їх монтування, зберігання тощо (Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti). У справі «Листування повітового старости з воєводським управлінням про облік рибальських товариств і рибних угідь. 6–10 серпня 1931 р.» відзначалось, що позитивно вплинуло на ситуацію в рибальстві повернення з початку 30-х рр. XX ст. до практики проведення рибальських курсів. Зокрема, у 1931 р. за сприяння Малопольського землеробського товариства відбулися одноденні студії з галузі річкового рибальства у Ярославі, Коломиї та Чорткові (Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti). Міскєвіч В. у статті «Рибацька школа» вказував, що у 1938 р. в Бухажево Мєндзиходзького повіту Познанського воєводства (нині Великопольське воєводство, Польща) було відкрито першу в державі рибальську однорічну школу. В ній могли навчатися особи з усіх частин Польщі (в тому числі і Східної Галичини), які досягли 18-ти річного віку, закінчили школу (незале-

жно від її рівня) та принаймні 1 рік працювали в сфері рибальства (Miskiewicz, 1938).

Висновки

Наприкінці XIX століття у Галичині розвивалась рибальська освіта і органи державної влади намагались використовувати позитивний досвід європейських країн у цій сфері. Стає зрозумілим, що ефективне ведення рибальського господарства можливе лише з використанням наукових інновацій, які спроможні втілити кваліфіковані спеціалісти. З кінця XIX ст. у Галичині з метою підготовки фахівців у галузі рибальського господарства було організовано низку навчальних закладів та короткотермінових курсів, що, як правило, мали тематичне спрямування. Великих зусиль до організації навчання у Галичині досліджуваного періоду доклало Крайове рибальське товариство та його керівники М. Новицький і З. Фішер, а також Краківське рільниче товариство. Головним навчальним закладом з підготовки спеціалістів у галузі рибальства у Галичині були кафедра зоології Ягеллонського університету, Сільськогогосподарської академії у Дублянах, Львівської ветеринарної школи, молодша лісова школа у Болехові, Рільнича школа у Дублянах.

Бібліографічні посилання

Piąty austryacki wiec rybaków w Wiedniu (1894). Okólnik. 13, 2.

Szkoły rolnicze i nauka rybactwa (1893). Okólnik. 7, 8.

Wiedza i życie (1910). Serya IV. Tom VII. Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 43–55.

Kurs rybacki (1898). Okólnik. 31, 3.

W sprawie nauki rybactwa w kraj. szkołach rolniczych (1911). Okólnik. 119, 145.

Wykłady o hodowli ryb w szkołach wyższych w Galicyi (1911). Okólnik. 117, 99.

Różne wiadomości (1909). Okólnik. 104, 95.

Wykłady o hodowli ryb w szkołach wyższych w Galicyi (1911). Okólnik. 117, 99.

Wykłady wędrowne. VIII. Kurs rybacki (1906). Sprawozdanie c. k. towarzystwa rolniczego Krakowskiego oraz towarzystw pokrewnych za rok 1905. w Krakowie. nakładem c. k towarzystwa rolniczego Krakowskiego drukarnia A. Koziańskiego, 90

Wykłady o rybactwie w roku 1882 (1883). Okólnik. III, 47.

Ankieta rybacka we Lwowie (1895). Okólnik. 18, 10.

Tsentral'nyj derzhavnyj istorychnyj arkhiv Ukrainy u m. L'viv f. 844, Malopol's'ke myslyvs'ke tovarystvo, m. L'viv, 1876–1939 rr. op. 1, spr. 36, Zvit Novyts'koho M. pro rezul'taty perevirky rybal's'koi spravy v Halychyni u 1884 r. 1884 r., 2 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti, m. Ternopil' f. 137. Ternopil's'kyj povitovyj viddil samoupravlinnia, 1918–1939 rr. op. 1, spr. 504, Rozporiadzhennia L'-vivs'koi zemel'noi palaty, Ternopil's'koho povitovoho viddilu samoupravlinnia i svidchennia gminnykh uprav pro rybni hospodarstva pryvatni i gminni Ternopil's'koho povitu. 18 sichnia – 23 serpnia 1934 r., 113 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti, m. Ternopil' f. 137. Ternopil's'kyj povitovyj viddil samoupravlinnia, 1918–1939 rr. op. 1, spr. 504, Rozporiadzhennia L'-vivs'koi zemel'noi palaty, Ternopil's'koho povitovoho viddilu samoupravlinnia i svidchennia gminnykh uprav pro rybni hospodarstva pryvatni i gminni Ternopil's'koho povitu. 18 sichnia – 23 serpnia 1934 r., ark. 3. (in Ukrainian).

Derzhavnyj arkhiv Ternopil's'koi oblasti, m. Ternopil' f. 10. Terebovlians'ke povitove starostvo, 1919–1939 rr. op. 2, spr. 228. Lystuvannia povitovoho starostva z voievods'kym upravlinniam pro oblik rybal's'kykh tovarystv i rybnykh uhid'. 6–10 serpnia 1931 r., ark. 4. (in Ukrainian).

Miskiewicz, W. (1938). Szkoła rybacka «Przegląd rybacki». 7, 265.

Стаття надійшла до редакції 1.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 331.44

Стрес на робочому місці один з психофізіологічних факторів нещасних випадків на виробництві

І.Г. Ярошович, Б.П. Чайковський, Б.М. Микичак, Т.С. Ярошович
bmech@lvet.edu.ua

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Багато людей навіть не можуть провести грань між роботою та особистим життям, так як останнє просто - відсутнє, складна економічна ситуація по всьому світу тримає в напрузі рядових працівників, фірми проводять реструктуризацію і організаційні зміни, щоб хоч якось пережити кризові ситуації і залишитися на плаву, знизивши витрати, звідси масові звільнення, безробіття, зниження фінансової стабільності. Тож не дивно, що дані факти накладають відбиток на здоров'я працівників, а звідси стрес на робочому місці, що позначається на особистому житті.

Якщо тема здається вам не дуже важливою, то даремно. Насправді стрес на робочому місці – це чума сучасності, яка веде до досить сумних наслідків і з нею слід боротися. В даний час багато працівників стикаються з тиском психологічним і фізичним, щоб відповідати сучасному трудовому ритму. Тут і психофізіологічні ризики, такі як конкуренція на ринку праці, її постійне зростання, очікування від працівників все більш і більш високої продуктивності, і тривалості робочого дня, змушуючи працювати буквально на знос, все це сприяє виникненню напруженої обстановки та погіршує стан здоров'я.

Сьогодні стрес, пов'язаний з роботою, визнається дійсно глобальною проблемою і жваво цікавить як дослідників, так і психологів, лікарів і навіть політиків. Вплив стресу на безпеку виконання робіт на сьогодні визначається глобальною проблемою, що стосується працюючих людей усіх професій і занять, як у розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються.

Тому дуже важливо об'єднатися і знайти взаємовигідне і дійсно працююче вирішення проблеми. Стрес на робочому місці може підірвати не тільки здоров'я працівника, а й «здоров'я» всієї компанії не гірше, ніж нещасний випадок на виробництві, хоч і такий стан не відноситься до професійних захворювань, але сприяє їх появі. Дуже шкода, що ще не винайшли «щеплення» від стресу, що дозволяє працівникам бути стійкими в будь-якій ситуації, проте хороші умови праці можуть стати панацеєю для впевненості в завтрашньому дні і зниженні психоемоційних навантажень.

Ключові слова: *стрес, працівник, роботодавець, здоров'я, охорона праці, виробництво, нещасний випадок, психофізіологічний фактор, напруженість.*

Стресс на рабочем месте один из психофизиологических факторов несчастных случаев на производстве

И. Ярошович, Б.П. Чайковский, Б.М. Микичак, Т.С. Ярошович
bmech@lvet.edu.ua

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

Многие люди даже не могут провести грань между работой и личной жизнью, так как последнее просто – отсутствует, сложная экономическая ситуация во всем мире держит в напряжении рядовых работников, фирмы проводят реструктуризацию и организационные изменения, чтобы хоть как-то пережить кризисные ситуации и остаться на плаву, снизив расходы, отсюда массовые увольнения, безработица, снижение финансовой стабильности. Неудивительно, что данные факты накладывают отпечаток на здоровье работников, а отсюда стресс на рабочем месте, что сказывается на личной жизни.

Citation:
Yaroshovych, I., Tchaikovsky, B., Mykychak, B., Yaroshovych, T. (2017). Stress at the workplace is one of the physiological factors of accidents at work. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 163–166.

Если тема кажется вам не очень важной, то зря. На самом деле стресс на рабочем месте – это чума современности, ведущей к весьма печальным последствиям и с ней нужно бороться. В настоящее время многие работники сталкиваются с давлением психологическим и физическим, чтобы соответствовать современному трудовому ритму. Здесь и психофизиологические риски, такие как конкуренция на рынке труда, ее постоянный рост, ожидания от работников все более и более высокой производительности, и продолжительности рабочего дня, заставляя работать буквально на износ, все это способствует возникновению напряженной обстановки и ухудшает состояние здоровья.

Сегодня стресс, связанный с работой, признается действительно глобальной проблемой и живо интересует как исследователей, так и психологов, врачей и даже политиков. Влияние стресса на безопасность выполнения работ на сегодня определяется глобальной проблемой, касающейся работающих людей всех профессий и занятий, как в развитых странах, так и в развивающихся.

Поэтому очень важно объединиться и найти взаимовыгодное и действительно работающее решение проблемы. Стресс на рабочем месте может подорвать не только здоровье работника, но и «здоровье» всей компании не хуже, чем несчастный случай на производстве, хотя и такое положение не относится к профессиональным заболеваниям, но способствует их появлению. Очень жаль, что еще не изобрели «прививку» от стресса, что позволяет работникам быть устойчивыми в любой ситуации, однако хорошие условия труда могут стать панацеей для уверенности в завтрашнем дне и снижении психоэмоциональных нагрузок.

Ключевые слова: *стресс, работник, работодатель, здоровья, охрана труда, производство, несчастный случай, психофизиологический фактор, напряженность.*

Stress at the workplace is one of the physiological factors of accidents at work

I. Yaroshovych, B. Tchaikovsky, B. Mykychak, T. Yaroshovych
bmech@lvet.edu.ua

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi,
Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Many people can not even draw the line between work and personal life, just as the last – is absent, complex economic situation throughout the world keeps the tension of ordinary workers, firm hold restructuring and organizational changes, to somehow survive the crisis and to stay afloat, reduce expenses, from here mass layoffs, unemployment, reducing financial stability. No wonder that these facts leave their imprint on the health of workers, and hence the stress in the workplace, reflected on his personal life.

If you think the theme is not very important, then nothing. In fact, stress at the workplace – this is a plague of our time, which leads to a rather sad consequences and it should be fought. Currently, many workers are facing psychological and physical pressure, to match the today's employment rate. Here and physiological risks, such as the competition in the labor market, its constant growth, expectations from workers more and more high productivity and working hours, forcing the work literally at wear, all this contribute to the emergence situations of tension and worsen health.

Today stress, associated with work is really recognized by a global problem and keenly interested in as researchers and psychologists, doctors and even politicians. The influence of stress on safety implementation of works for today is defined global problem, concerning the working people of all professions and occupations, as in developed countries and those in developing countries.

Therefore it is important to unite and find mutually beneficial and really working solution. Stress in the workplace can undermine not only the health of the worker, but also the «health» of the entire company no worse than industrial accident, although this condition does not apply to professional diseases, but contributes to their appearance. A great pity that not yet invented «vaccine» from stress, which allows workers to be stable in any situation, however, good working conditions can be a panacea for confidence in the future and reducing psycho-emotional stress.

Key words: *stress, employee, employer, health, occupational health, production, accidents, physiological accident, physiological factor, tension.*

«Стрес – це не те, що
з вами сталося, а те,
як ви це сприймаєте»
Ганс Сельє

Одним з індикаторів розвитку суспільства є стан здоров'я населення, зокрема працюючого. За станом здоров'я окремої людини стоїть якість трудових ресурсів держави, продуктивність праці та обсяг валового внутрішнього продукту.

Широко відомо, що нещасні випадки на виробництві переважно стаються через вплив психофізіологічних, психоемоційних та організаційних чинників на працівника. Впровадження нової техніки, механізація й автоматизація виробничих процесів, упровадження комп'ютерних технологій, потреба постійно залишатися «на зв'язку», висока конкуренція докорінно змінюють характер праці та висувають деталі вищі вимоги до професійних якостей людини, збільшують економічну й соціальну значущість результатів її діяльності.

Професійна діяльність у сучасному суспільстві носить дуже напружений характер. Стрімкі зміни в економіці, соціально-політичні ситуації в країні та на ринку праці позбавляють людину можливості повністю контролювати свою професійну діяльність. Постійний стан невизначеності призводить до значного нервово-психічного напруження і, як наслідок, стресу.

Стрес – це фізична та емоційна реакція організму, яка виникає тоді, коли посадові обов'язки не відповідають здібностям, ресурсам і потребам працівника.

Психосоціальні ризики та стрес на робочому місці є одним з найскладніших питань у сфері охорони праці та здоров'я, актуальність яких загальновизнана для всіх країн, професій та працівників. Стрес – це виклик не лише працівнику, але й усім, хто причетний до колективної праці. Управління стресом має стати основним пріоритетом, як для роботодавців, так і самих працівників (Andreeva, 1999; Hohitashvili et al., 2007).

За ініціативи Міжнародної організації праці (надалі-МОП) з метою привернення уваги світової спільноти до питань охорони праці та смертності працівників на робочому місці щорічно 28 квітня, починаючи з 2002 року, понад 100 країн світу відзначають Всесвітній день охорони праці. Наша держава підтримала цю ініціативу і відповідно до Указу Президента від 18.08.2006 №685/2006 визначила 28 квітня, як День охорони праці в Україні.

У 2016 році Всесвітній день охорони праці за рекомендацією МОП визначався під девізом «Стрес на робочому місці: колективний виклик». Така підвищена увага до цієї теми зумовлена тим, що стрес на робочому місці є однією з найскладніших проблем, що постають перед сферами охорони праці та охорони здоров'я.

За офіційними даними EU – OSHA близько половина працівників у ЄС працюють в умовах стресу, а зростання кількості порушень, пов'язаних зі стресом на робочому місці, зумовлено поширенням гнучких і нестабільних форм зайнятості (72% загальної кількості респондентів), надмірним навантаженням працівників (66%), а також такими явищами, як моральне та фізичне насилля (59%). За даними європейських досліджень, саме стрес є причиною від 50% до 60% усіх втрачених робочих днів і пов'язаних із цим економічних і соціальних втрат.

Стрес сформувався в процесі еволюції, як адаптивна реакція організму на загрозу, що забезпечує його виживання в життєво важливих ситуаціях. Коли в світі дикої природи зустрічаються хижак і жертва, обидва зазнають стресу. Стрімке вироблення гормонів, підвищення емоційного фону, які виникають у стресовій ситуації, дають організму змогу мобілізувати свої сили для виживання та задоволення найбільш важливих потреб (Yemelianenko et al., 2003)

Проблема формування стресу в людини в ході трудової діяльності й у повсякденному житті стала набувати критичного значення в нашій країні та за кордоном в останні десятиліття XX та в XXI сторіччя. Цьому сприяли кілька обставин. Наявність підвищення рівня загальної тривожності, напруженості, занепокоєння у більшості людей відбувається під впливом значної зміни виробничих технологій та інтенсифікації соціальних процесів. Особливо виражені такі ефекти впливу на психіку людини в напружених ситуаціях: при розвитку природних та техногенних катастроф та лих, аварій, соціальних і професійних конфліктів, появі в процесі трудової діяльності складних, відповідальних і небезпечних завдань. В останні роки розвитку стресу сприяють воєнні дії на сході країни та соціально-економічні проблеми. У більшості випадків ці події призводять до погіршення функціонального стану, зміни особистісного статусу, порушення професійної ефективності, розвитку психосоматичних захворювань. Найбільш характерним станом, що формується під впливом екстремальних умов професійної діяльності, є стрес.

До найпоширеніших причин виникнення професійного стресу належить:

- Конфлікти з колегами або з керівником, «складний характер» роботодавця;
- Невизначеність, висока ймовірність скорочень, повної або часткової втрати роботи;
- Нечіткий розподіл професійних обов'язків, недостатня або неповна поінформованість співробітників про обсяги, якість і строки виконання роботи, необхідність виконати завдання «на вчора»;
- «Плаваючий», невизначений графік роботи, складності в плануванні особистого часу;
- Низька заробітна плата, необхідність тимчасово або постійно виконувати понаднормові обов'язки без додаткової оплати праці;
- Нездоровий «психологічний клімат» у колективі, не сформованість корпоративної культури підприємства або її формальність, «подвійне дно»; несправедливість і непрозорість розподілу премій, соціальних пакетів, бонусів:
- Погані умови праці (дискомфортний температурний режим, протяги, дуже старі і незручні меблі, оргтехніка, гнітюча обстановка і цілому) (Zaporozhets et al., 2016).

Саме в такому стані працівник неадекватно сприймає навколишнє середовище, усі небезпеки на виробництві та пов'язані з ними ризики. Така неадекватна оцінка часто призводить до необґрунтованого завищення цільового рівня ризику а також домінування різних типів ризикованої поведінки працівника в його повсякденній трудовій діяльності.

Через тривалий стрес вичерпуються ресурси організму, що призводить до стадії виснаження, яка характеризується різким зниженням працездатності, загострення хронічних хвороб. Виникає крайня втома, байдужість до себе, стресової ситуації, свого життя в цілому. Попередні хобі і захоплення втрачають привабливість. Розвиваються депресивні стани. Переживання стресу супроводжується певними фізіологічними та психологічними ознаками.

Фізіологічний стрес пов'язаний з об'єктивними змінами умов життєдіяльності людини. Стресорами при цьому можуть бути мікроклімат, радіація, шум, вібрація, природні стихійні лиха і навіть затоплення квартири сусідами.

Фізіологічні ознаки стресу:

- Висока втомлюваність;
- Безпричинні головні болі, запаморочення й болі в м'язах, спині;
- Підвищення пітливості;
- Тремор рук, озноб;
- Нудота й печія;
- Загострення захворювань серцево-судинної системи;
- Загальне погіршення самопочуття.

Психофізіологічний стрес зумовлюється особистою позицією індивіда. Людина реагує на те, що її

оточує, згідно зі своєю інтерпретацією зовнішніх стимулів, яка залежить від особистісних характеристик, соціального статусу, рольової поведінки, віку, виховання, життєвого досвіду (Moskalova, 2005; Ivakh et al., 2015; Okhorona pratsi, 2016).

Психоемоційні ознаки стресу:

- Підвищена безпричинна тривожність;
- Постійно емоційно пригнічений настрій, меланхолія, життя бачиться в чорному світлі;
- Часті прояви роздратування по відношенню до близьких людей і конфлікти з ними з незначних причин; людина емоційно «зривається» в ситуаціях, у яких зазвичай стримує свої емоції;
- Стійке роздратування та інші негативні емоції щодо життя в цілому;
- Відчуття бігу по замкненому колу, втрата сенсу життя;
- Замкнутість, прагнення побути наодинці з собою, не бажання спілкуватися з людьми;
- Безпричинне зниження працездатності «хронічна втома»;
- Неуважність, зниження концентрації уваги, забування як другорядних, так і важливих, але суб'єктивно неприємних справ;
- Суб'єктивне відчуття власної загальмованості;
- Виникнення нав'язливих ідей (чи закриті двері квартири, чи вимкнене світло, газ);

Наявність більшості вище перелічених ознак свідчить про те, що людина, ймовірно переживає стрес.

Три стадії розвитку стресової реакції:

1. Стадія тривожності – мобілізація захисних сил організму у відповідь на дію стресора, підвищення працездатності.
2. Стадія резистентності – пристосування організму до стресогенної ситуації, збалансована витрата адаптаційних резервів.
3. Стадія виснаження – різке зниження працездатності, загострення хронічних хвороб, розвиток психоматичних і неврологічних захворювань. Закінчується смертю організму.

Результати досліджень також свідчать про те. Що пригнічений психологічний стан працівників негативно корелюється з безпечною виробничою діяльністю, підвищуючи ймовірність настання нещасного випадку.

Дуже важливо. Щоб стресові впливи не перевищували пристосувальні можливості людини. За умови надто сильної і тривалої дії подразника на нервову систему процес збудження може охопити нервові клітини головного мозку. У людини, яка перебуває в такому стані, не спрацьовують гальмівні рефлекси, і вона повністю втрачає контроль над своїми діями. Такий стан організму є станом ефекту.

Уникнути стресів у професійній діяльності неможливо, проте можна звести до мінімуму їх негативний вплив на життя та здоров'я. Будь-яка життєва ситуація – це досвід. Пережитий стрес підвищує життєстійкість людини, формує своєрідний психологічний імунітет до наступних стресів. Пережити стресову ситуацію допомагає й прогнозування найбільш імовірних варіантів її вирішення: від найбільш бажаного до найбільш негативного. Складання чіткого плану подальших дій при можливому негативному сценарії (втрата роботи, зменшення зарплати) і оцінка наявних ресурсів допоможуть перейти від негативних емоцій і непродуктивної тривоги до дій, спрямованих на відновлення свого життєвого благополуччя.

Висновки

Підприємствам не слід відмовлятися від колективного підходу до профілактики стресу та забезпечення психічного здоров'я на користь винятково індивідуального. Колективна профілактика цього явища є актуальною, оскільки всі дії доцільно спрямовувати на усунення максимально можливої кількості причин виникнення стресу на робочому місці.

Таку профілактику повинна забезпечувати комплексна система управління охороною праці шляхом періодичної оцінки та управління всіма ризиками на виробництві, у тому числі й психофізіологічними, наслідком яких є стрес.

Стресом не можна управляти без його адекватної оцінки. А оскільки, як вважають представники МОП, управління стресом має стати основним пріоритетом, як для роботодавців, так і для працівників, проблеми оцінки напруженості праці на робочому місці потрібно вирішувати оперативно й невідкладно.

Одна із умов, що сприяє запобіганню стресам Основним у житті повинно бути змагання із самим собою, а не з іншими. Не варто заздрити чужим успіхам, матеріальному добробуту тощо. Заздрість здатна спровокувати найсильніший стрес.

Бібліографічні посилання

Andreeva, G.M. (1999). Social'naja psihologija: Uchebnik. M.: «Aspekt-Press» (in Russian).

Hohitashvili, H.H., Karchevski, Ye.T., Lapin, V.M. (2007). Upravlinnia okhoronoiu pratsi ta ryzykom za mizhnarodnymy standartamy – vydavnytstvo «Znannia» Kyiv (in Ukrainian).

Yemelianenko, L.M., Petiukh, V.M., Torhova, L.V., Hrynenko, A.M. (2003). Konfliktolohiia: Navch. posib. Za zah. red. V.M. Petiukha, L.V.Torhovoi. K.: «KNEU» (in Ukrainian).

Zaporozhets, O.I., Protoiereiskyi, O.S., Franchuk, H.M., Borovyk, I.M. (2016) Osnovy okhorony pratsi. Vyrobnytstvo «Tsentr uchbovoi literatury» Kyiv, 263 (in Ukrainian).

Moskalova, V.M. (2005). Osnovy okhorony pratsi. Vydavnychyi dim «Profesional», Kyiv (in Ukrainian).

Okhorona pratsi (2016). Naukovo-vyrobnychyi zhurnal. 6, 39–41 (in Ukrainian).

Okhorona pratsi (2016).Naukovo-vyrobnychyi zhurnal. 11, 48–50 (in Ukrainian).

Ivakh, R.M., Bedrii, Ya.I., Bilinskyi, B.O., Koziar, M.M. (2015). Osnovy okhorony pratsi. Vydavnytstvo «Kondor» Kyiv, 462 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК81112.2.372.2

Німецькі паремії про багатство і бідність

В.Г. Рудий
RudyjV@ukr.net

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна

У статті досліджено структурно-семантичні, синтаксичні й образно-експресивні особливості німецьких прислівїв і приказок про багатство і бідність та їхні семантичні еквіваленти в українській мові.

Прислів'я і приказки своєю лаконічністю, образністю та поетичною красою завжди привертали увагу майстрів художнього слова

Ключові слова: *прислів'я, приказка, паремія, метафора, метонімія, гіпербола, синекдоха, парадокс.*

Немецкие паремии о богатстве и бедности

В. Рудый
RudyjV@ukr.net

Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина

В статье исследуются структурно – семантические, синтаксические и образно-экспрессивные особенности немецких пословиц и поговорок о богатстве и бедности и их семантические эквиваленты в украинском языке.

Ключевые слова: *пословица, поговорка, паремия, метафора, гипербола, синекдоха, парадокс.*

German paremias about riches and poverty

V. Rudyj
RudyjV@ukr.net

Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine

The article considers the structural-semantic, syntactical, and figurative-expressive peculiarities of German proverbs and sayings about riches and poverty and their semantic equivalents in Ukrainian.

Key words: *proverb, saying, paremia, metaphor, metonymy, comparision, hyperbole.*

Citation:
Rudyj, V. (2017). German paremias about riches and poverty. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 167–169.

Паремії (від гр. paroimia – прислів'я, приказки) – це вічно живі мудрослів'я, які творяться сторіччями, шліфуються з погляду художньо-виражальних засобів і передаються наступним поколінням.

Прислів'я та приказки – це, по суті, різновиди одного жанру, оскільки різкої межі між ними не існує. Прислів'я, – за визначенням більшості учених-пареміологів, – це самостійні судження, інтонаційно оформлені як прості або складні речення, що містять

завершену думку, тоді як приказки будуються як одночленні речення з незакінченим судженням і, на відміну від прислів'їв, не мають повчального змісту. Крім того, прислів'я можуть вживатися як у прямому, так і в переносному значенні, тоді як приказки передають здебільшого прямий смисл змісту висловлювання.

Паремійні одиниці про багатство і бідність становлять у народній творчості чисельну тематичну групу. З давніх-давен у людей виникало питання, що таке багатство, що воно дає людині, як змінюється її характер і стосунки з іншими людьми. Хто спроможний достойно пройти випробування багатством і бідністю. Можливі варіанти відповідей можна знайти у прислів'ях і приказках, залишених нам нашими предками.

Прислів'я, що склалися у класовому суспільстві, відображають соціальну нерівність і експлуатацію людини людиною. У багатьох з них розкішне життя багатіїв різко контрастує з жалюгідним існуванням бідних. Наприклад: Wo Geld ist, kommt Geld ein = Гроші до грошей пливуть. Гроші йдуть до багатого, а злидні – до бідного; Reichen gibt man, Armen nimmt man = Багатим дають, у бідних беруть. Як багач, так і рвач; Reich und arm gehen selten Arm in Arm = Багатий бідному не брат; Dem Reichen prägt der Teufel das Geld = Багатому чорти гроші кують; Dem Armen wird immer das Ärgste zuteil = На бідного скрізь капає; Dem Armen läuft die Armut nach = За вбогим бідність по п'ятах женеться.

Прості люди у прислів'ях виступають носіями чесності і справедливості: Besser nackt und bloß, als mit Schande groß = Краще бути чесним і бідним, ніж багатим і підлим; Besser arm in Ehren als reich in Schanden = Краще без майна, ніж без честі; Ein ehrlicher Mann wird niemals reich = Від трудів праведних не наживеш палат кам'яних; Arm und frei ist besser als voller Kopf und eine Kette um den Hals = Краще бути бідним і вільним, ніж ситим на ланцюгу.

Кривду ж чинять бідним багатії і пани. Деякі прислів'я відображають несправедливість, продажність суддів, прокурорів та інших чиновників. Нечисті на руку юристи часто вершать кривосуддя: Mit dem Fuß ins Gericht, mit der Hand in die Tasche = В суд ногою, в кишеню рукою; Lieber ins Wasser gehen als mit einem Reichen rechten = З багатим судитись – краще в морі втопитись. Багатому йти в суд – тринь-трава,а бідному– з плеч(ей) голова; Der Reiche stiehlt und der Arme wird gehängt = Багатий краде, а бідного вішають; Reiche läßt man gehen, Arme muß man an den Galgen = Що сходить з рук злодіям, за те злодюжок б'ють. Де злодієві простять – злодюжці буде край. Сильні та багаті рідко винуваті.

Стилістичну побудову проаналізованих прислів'їв та приказок урізноманітнюють такі художні поетичні засоби, як стислість вислову, римованість, протиставлення, порівняння, синекдоха, гіпербола, парадокс тощо. Проілюструємо це твердження низкою прикладів:

а) короткість: Armut ist kein Laster. Armut schändet nicht = Бідність – не ганьба. Бідність – не гріх;

б) рима: Reichtum vergeht, Armut besteht = Багатство гине – злидні живуть;

в) парадокс: Arm sein ist keine Schande, wenn man nur Geld hat = Бідність – не ганьба, якщо є гроші;

г) синекдоха: Arme haben die Kinder, Reiche – die Rinder = У багатих худоба рогата, у бідних – дітей повна хата;

д) порівняння: Arm wie eine Kirchen maus = Бідний, як церковна миша;

е) протиставлення: Arm ist nicht, wer wenig hat, sondern, wer viel bedarf = Бідний не той, хто мало має, а той, що багато бажає; Reich werden ist keine Kunst, aber fromm bleiben = Не штука стати багатим, а благочестивим зостатись;

є) гіпербола: Wer reich ist, dem kalbt ein Ochs = У багатого і бик телиться; Dem Reichen legt der Hahn Eier = Богачеві ведеться, бо йому й півень несеться.

Німецькі паремії відзначаються також великою різноманітністю синтаксичної будови. Серед них можна виділити низку структурних моделей, організованих у формі: 1. простого поширеного речення: Beim Reichen wiegt der Teufel die Kinder = У багатого чорт дітей колише; Armut ist der sechste Sinn = Біда всього навчить. 2. складносурядного речення, переважно з протиставним зв'язком: Armut tut weh, lehrt aber = Що мучить, те й учить. 3. складнопідрядного речення: а) підметового: Wer Armut ertragen kann, ist reich genug = Коли є хліба край, то й під вербою рай; б) додаткового: Wer eilt nach fremden Gut, auf den wartet Armut = Хто на чуже добро зазіхає, на того бідність чекає; в) означального: Armut ist eine Sünde, die der Reiche nie vergibt = Бідність – гріх, який багатий не пробачить; г) порівняльного: Besser in der Tasche kein Geld als ohne Freund in dieser Welt = Краще без грошей у кишені, ніж без друга на білому світі; д) умовного: Was hilft Reichtum, wenn man ihn nicht mehr genießen kann = Що з того багатства, якщо ним скористатись не можна;Wenn's Unglück dem Reichen bis ans Knie geht, geht's dem Armen bis an den Hals = Якщо багатому нещастя по коліна, то бідному – по шию ; е) місця: Wo Geld ist, da ist der Teufel, wo keins ist, da ist er zweimal = Де гроші, там і чорт, де грошей нема, там їх два. Гроші то й роблять біду на світі; Wo Geld kehret und wend't hat die Freundschaft bald ein End' = Де гроші правлять, там дружби нема.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що прислів'я і приказки своєю лаконічністю, образністю та поетичною красою завжди привертали увагу майстрів художнього слова.

Бібліографічні посилання

Bahmet, A., Dashchenko, M., Andrushchenko, A. (2002). Zbirka ukrainskykh prykazok ta prysliviv 2-he. K., Tekhnika (in Ukrainian).

Havrys, V.I., Prorochenko, O.P. (1981). Nimetsko-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk: u 2t. K. (in Ukrainian).

Zhovkivskyi, A.M., Zhovkivska, H.A. (2004). Mudrist narodna – mudrist mizhnarodna. Pryslivia, prykazky, krylati vyslovy ta movni zvoroty deviatma movamy. Chernivtsi «Ruta» (in Ukrainian).

Kudina, O., Prorochenko, O. (2005). Perlyny narodnoi mudrosti: Nimetski pryslivia ta prykazky. Vinnytsia, Nova knyha (in Ukrainian).

Paziak, M.M. (1989). Ukrainska narodna tvorchist. Pryslivia ta prykazky. K., Naukova dumka (in Ukrainian).

Beyer, H., Beyer, A. (1989). Sprichwörterlexikon. Leipzig.

Graf, A.E. (1960). 6000 deutsche und russische Sprichwörter. 3. Auflage. Halle-Saale.

Müller-Hagemann, A., Otto, L. (1965). Das kleine Sprichwörterbuch. Leipzig.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

УДК 141.7

Антропоноосферизація як збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку

О.В. Халецький, О.В. Голубовська
Khaletskyj@ukr.net

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

За сучасними науково-філософськими уявленнями (синергетика, квантова гравітація, підтверджена андронним колаїдером теорія Великого Об'єднання, так звана «нова історія», соціально-культурна парадигма тощо і узагальнюючий їх всіх універсал-історичний еволюціонізм) світ (субстанція-суб'єкт-процес як творчісна силодія) у своєму розвитку проходить етапи: 1) космогенезу літосфери, 2) біосфери життя. 3)антропоноосфери дієрозуму. На нашу думку, антропоноосферизація сутнісно тотожна соціально-культурній парадигмі та являє собою збільшення свідомісно-духовних чинників історичного розвитку суспільства як здійснення соціально-культурних проектів. Збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства відбувається як зростання дієусвідомлень в усіх сферах життя, як зростання розвиткових значень, ідей і вчень аж до віроздійснення малих і великих соціально-культурних проектів, особистісна трансгресія, новоозначення тощо. Від середини XX ст., з початком НТР, сутність якої – у перетворенні науки на безпосередню продуктивну силу, свідомісно-духовні чинники розвитку набувають вирішального значення, що зумовлює інтелектуалізацію усіх сфер суспільного життя. Глобалізація постає одним із головних засобів збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку суспільства як низки здійснюваних соціально-культурних проектів, що постають через їх релігійно-філософське виведення і обґрунтування. Виникає нова універсалістсько (екуменічно)-динамістично-теономна релігійність, яка є дієусвідомленням переходу до глобально-інформаційного суспільства.

Ключові слова: *універсал-історичний еволюціонізм, субстанція – суб'єкт – процес, творчісна силодія, антропоноосферизація, історично-духовний розвиток, зростання свідомісно-духовних чинників розвитку, процесуально-творчоцентричний образ світу, глобалізаційно-інформаційне суспільство, новорелігійнення, універсалістсько(екуменічно)-динамістично-теономна релігійність, світська релігійність, світовіра*

Антропоноосферизация как возростание сознательностно-духовных определяющих развития

О.В. Халецкий, О.В. Голубовская
Khaletskyj@ukr.net

Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, ул. Пекарская, 50, г. Львов, 79010, Украина

По современным научно-философским представлениям (синергетика, квантовая гравитация, подтверждённая андронным коллаидером теория Великого Единения, так называемая «новая история», социально-культурная парадигма и обобщающий их всех универсал-исторический эволюционизм) мир (субстанция-субъект-процесс как творческое силодействие) в своём развитии проходит как возростние дееосознания во всех сферах жизни и как возростание развивающих значений, идей и учений вплоть до осуществления малых и больших социально-культурных проектов, личностная трансгрессия, новоозначивание и т. д. От середины XX века, с началом НТР, сущность которой – в превращении науки в непосредственную производительную силу, сознательностно-духовные определяющие развития приобретают решающее значение, что обуславливает интеллектуализацию всех сфер общественной жизни. Глобализация выступает одним из главных способов

Citation:
Khaletskyj, O., Holubovska, O. (2017). Antroponoospherization – it is the increase of consciousness and spiritual development factors. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 170–174.

возростания сознательностно-духовных определяющих развития общества как вереницы осуществляемых социально-культурных проектов, возникающих через их религиозно-философское выведение и обоснование. Возникает новая универсалистско (экуменично)-динамистично-теономная религиозность как дееосознание перехода к глобально-информационному обществу.

Ключевые слова: *универсал-исторический эволюционизм, субстанция-субъект-процесс, творческое силодействие, антропоноосферизация, исторически-духовное развитие, возростание сознательностно-духовных определяющих развития, универсалистко (экуменистически)-динамично-теономная религиозность, процессуально-творчецентрический образ мира, глобализационно-информационное общество, универсально(экуменически)-динамистическая теономная религиозность, светская религиозность, световера.*

Antroponoospherization – it is the increase of consciousness and spiritual development factors

O. Khaletskyj, O. Holubovska
Khaletskyj@ukr.net

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

According to current scientific and philosophical ideas (synergetics, quantum gravity, confirmed androgen theory of Collider of Grand unification, called «New History», socio-cultural paradigm, etc. and synthesis of all universal evolutionism) world (substance – subject – process as creative forceaction) in its development goes through stages: 1) cosmogenesis of lithosphere, 2) biosphere of life, 3) andronoosphere of valid reason. In our opinion, antroponoospherization essentially identical socio-cultural paradigm, and represents an increase consciousness and spiritual factors of the historical development of society. Growth of consciousness and spiritual factors of society is growth of consciously act in all areas of life and how, developmental growth ofmeanings, increase of operational projectiveness of ideas until the implementation of small and large socio-cultural projects, personal transgression, new values, etc. From the middle of twentieth century,with the beginning of the STR, which is the essence of the transformation of science into a direct productive force, consciousness and spiritual development factors become critical, which leads intellectualization of all spheres of public life. Globalization presents a major means of increasing theconsciousnessand spiritual factors in the development of society, the importance of its senses and spiritual factors are increased as the number of social and cultural projects that arise because of their religious and philosophical inference and justification. There is a new universalistic (ecuminic) – dynamictheonomic religiousness, which is valid awareness of transition to global – information society.

Key words*: Dynamism, evolution, substance-subject-process, creative foiceaction, antroponoospherization,hislorically – the spiritual development, increasing theconsciousnessand spiritual factors in the development, the global information society, new religious, new universalistic (ecuminic) – dynamic-theonomic religiousness.*

За сучасними науково-філософськими уявленнями (І. Пригожін, І. Стенгерс, Г. Гакен, Г. Ніколіс, Г. Князєва, С. Курдюмов, А. Баблоянц, В. Лукянець, О. Кравченко, М. Мойсеєв, К. Майнцер, О. Тофлер, міжнародний Конгрес Німецького товариства складних систем 1997 р. та ін.) світ не є даність, а є його творення (ύβρτζ – шаленство творчесного процесу, за Г. Аренд або М. Бланшо) як розвиток (субстанція – суб'єкт – процес) (Berhson, 2010), всепоступальний (стріла часу, за Д. Еддінгтоном, або так зване перевідкриття часу в синергетиці, за І. Пригожиним і Г. Гакеним), законотеденційно – імовірнісно-багатоваріантний (хаосмос, за Д. Джойсом, хвилоподібно-гілковано (синергетика)-різомний (постмодернізм) як космогенез літосфери, біосферу життя і антропоноосферізацію дієрозуму (В. Вернадський, Г. Леруа, П. Тейяр де Шарден, М. Мойсеєв, К. Майнцер, М. Булатов, В. Загороднюк та ін.), через людину як істоту діяльнісно-свідомісну і розвиток суспільства як історично-духовний процес (А. Тойнбі) етапів, цивілізацій і подіє-ідеє-розвою як поступальне збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку (соціально-культурна парадигма) (Khaletska, 2009) як соціально-культурних проектів в Еон духовної вічності у Вирії (Khaletskyi and Khaletska, 2013).

Світотворення-дієрозвій відбувається (здійснюється) через космогенез літосфери, біосферу життя і антропосферізацію дієрозуму. Первісна творчісна силодія (υβριζ – шаленство творчісного процесу, за Г. Аренд або М. Фуко) як субстанція-суб'єкт-процес, вічно існуюча (перпший закон збереження енергії, яка нізвідки не виникає, нікуди не зникає, тобто існує вічно і в усе перетворюється) 13,7 млрд р. до н. е., через Первісний Вибух сингулярності (енерговакуум фізиків неймовірної щільності і температури), розширюється (інфляція-розбухання до 10^{-32}сек і t^o10^{27} К), коливання, збудження і збурення як окремі світи, зосереджується («хвилі матерії» де Л. Бройля або коливання-«струни») у хвиле-частки (через 10^{-43}сек при t^o10^{32}к після Первісного Вибуху віртуальні спалахи гравітони та Х-бозони, через 10^{-32}сек при t^o10^{27}к – кварки, нейтріно, електрони і так далі) та їх взаємодії – поля (10^{-43}сек при t^o10^{32}к – гравітація, за 10^{-33}сек при t^o10^{32}к – сильні та слабкі, за 10^{-10}сек при t^o10^{15}к – електромагнітні взаємодії), виникає відтворююча взаємодія, що є найбільшим загальним визначенням інформації. Енергія з довжиною хвилі менше ніж $1{,}3x10^{-13}$ см перетворюється на енергію спокою, тобто речовину, масу, корпускули, тіла і так далі (енергія – матерія-свідомість). За близько 100 сек. після Первісного вибуху хвиле-частки об'єднуються у ядра і Всесвіт являє собою фотонну плазму, іще за 500 тис. р. – у атоми, а Всесвіт – у воднево-гелієву суміш, завершуючи етап утворення так званого «гарячого Всесвіту»,

коли головним фактором творення – розвитку виступають надзвичайно високі температури (так званий космічний жар). Близько 1 млрд. р. після Первісного Вибуху утворюються протогалактики, а за 4 млрд р. (за останніми даними 2011 р. – від 200 млн р. після Первісного вибуху) після Первісного вибуху – галактики, перші водневі зіркі і планети та інш., одним словом, утворюється космос і притаманне неживій природі пасивне відображення (Г. Гельмгольц). Близько 5 млрд р. піля Первісного вибуху з'являються макромолекули, тобто можливість виникнення життя. За 10 млрд р. після Первісного вибуху постає друге металеве покоління зірок, в тому числі наша сонячна система, планета Земля і так далі (Khaletskyi and Khaletska, 2013).

Від 10,3 млрд р. після Первісного вибуху утворення літосфери переходить у самовід творення, через яке постає якісно новий ступінь світорозвитку – біосфера життя і притаманне їй пристосовницьке відображення: 4,7 млрд р. до н. е. – одноклітинні організми, від грудочок білкової речовини – до водоростей і грибів та разом з ними подразливість і вибіркова подразливість; 2,5 млрд до н. е. – багатоклітинні організми, від губок – до ракоскорпіонів і членистоногих і разом з ними – рефлекси безумовні і умовні, тобто інстинкти, а спорові рослини завойовують сушу. Близько 410 млн р. до н. е. голосеменні рослини утворюють тропічні ліси і з'являються хребетні, від панцирних риб – до амфібій і звірозубих плазунів, а разом з ними – мозок як знаряддя народжуваної психіки. Близько 240 млн р. до н. е. настає вік яйцекладних плазунів – динозаврів, рептилії виходять на суходол і у них з'являється двоного-вертикальна мобільна локація. Близько 65 млн. р. до н.е. квіткові рослини опановують суходол і настає вік ссавців як сумчатих, так і плацентарних, у них – здатність успадковувати досвід, а у вищих приматів так зване наочне-дійове мислення (Khaletskyi and Khaletska, 2013). Розвиток відбувається напрочуд спрямовано, але, як стверджують науковці (Д. Койн та ін.), переважно «способом проб і помилок», з чисельними тупиковими варіантами еволюції, що мусило би свідчити про його стихійність, а не заздалегідь розумну спректованість. За добрим визначенням Л. Ціглера, «де Бог є те або інше, де Бог взагалі іще є чимось, він завжди має щось позамежне, і тому не є іще Бог» (Khaletskyi and Khaletska, 2013). Бог, за сучасними богословським уявленнями (Р. Ціглер, П. Тейяр, П. Тілліх, процес – теологія Д. Ккобба, Ш. Огдена, Г. Кюнг, теїстичний еволюціонізм А. Морено, Е. Фера, В. Маркоцці, П. Оверхаге та ін.), є уособлена творчісна силодія, уособлене творення, або іще точніше – світотворення в цілому (Berhson, 2010). Закони природи також заздалегідь не проектовані, а відбуваються як своєрідний ланцюг «зчеплень» – детермінацій, механічних у неживій і цільових у живій. Творчісна силодія з появою хвилечасток постає як взаємодія, яка являє собою зв'язок. Зв'язок внутрішній, суттєвий і сталий постає як закон. Закон імовірнісний і багатоваріантний утворює законотенденції, тобто спрямованості, у яких «зовнішнє втручання», за висловом Лапласа, є «непотрібним», а світотворення відбувається, за висловом Гегеля, як «внутрішня закономірна необхідність» (Енциклопедія філософських наук, 1817 р.). Але проектування є і воно з'являється з появою людини, або, за висловом того ж Гегеля, світотворення «набуває свідомість, волю і особу (Бог) тільки в людині». Таким абсолютом, тобто Богом, постає світотворення, від якого усе є похідним. З появою людини світотворення постає як його пере-творення.

У науково-філософській думці антропоноосферізація (Tejjar de Sharden, 1987) розглядається як 1) планетарна сила, сумирна з силами природи (В. Вернадський, Г. Лє Руа, П. Тейяр та ін.), 2) як тривала «епоха нооосфери» (М. Мойсеєв, 1990 р.; К. Майнцер, 1994 р. та ін.), 3) «сукупність глобальних проблем, які розкривають «проблему людини» (ФЕС, К, 2002) (М. Булатов, В. Загороднюк та ін., 1995 р.). На нашу думку, четвертою концепцією антропосферізації в її конкретності є весь історично-духовний розвиток як внесення у світ свідомості і його проектований розвиток, ідеє-розумо-духоперетворення як одухо-творення світу (О. Халецький, 2003, 2012, 2014 р.), світопроектування. У процесі антропоноосферізації поява людини як істоти діяльнісно-свідомісної перетворює розвиток суспільства на історично-духовний розвиток (Toinbi, 1995; Mak-Nil, 2002).

У процесі антропосоціогенезу близько 2,5 млн р. до н. е. габіліси починають не тільки використовувати, а й виготовляти знаряддя праці (олдувайська техніка), в період близько 1,5 млн р. до н. е. еректуси не тільки виготовляють знаряддя праці (ашельська техніка), а й оволодівають вогнем, що різко виділило їх із тваринного світу і дозволило олюднювати всю Землю, накопичуються трудові навички і наочно-дійове мислення і разом з тим так звана жесто-звукова мова, ашельське рубило, вірніше його ідея, спричинилося до виникнення цілепокладання. Близько 250 тис. р. до н.е. у пресапієнсів і неандертальців у діяльнісно-свідомісному розвитку з'являється статево-віковий поділ праці, житло, одяг, складні знаряддя праці із відщепів (техніка мустьє), що вже вимагало створення ідеальних уявлень, де наочно-дійове переходить в ідеально-мовне мислення (близько 300 тис. р. до н.е. з'являється мовний нерв) і так звані слова-речення, а на черепах з'являється підборіддя – ознака мислення, з'являється перше передрелігійне уявлення – фетишизм – відчуття залежності людини від якихось сил поза нею (поховання, так званий ведмежий культ). У процесі антропосоціогенезу через працю, виникнення складних знарядь праці і мови виникає проектування як діє усвідомлення (Khaletskyi and Khaletska, 2013).

Близько 150 тисяч р. до н. е., із формуванням людини сучасного фізичного типу – кроманьйонців, завершується антропосоціогенез виникнення людини як істоти діяльнісно-свідомісної і починається розвиток первісної трудової общини збирачів і мисливців (близько 150 тис. р. до н .е. – у Східній Африці, близько 125 тис. р. до н. е. – у Південній Африці, близько 100 тис. до н. е. – у Передній і Південній Азії, де після вибуху вулкану Тоба на о.Суматра близько 71 тис. р. до н.е., друга хвиля у Південно-Східній Азії близько 60 тис. р. до н. е., близько 58 тис. р. до н. е. – у Австралії, близько 40 тис. р. до н. е. – у Європі і на Дале-

кому Сході, близько 35 тис. р. до н. е. – в Америці і Півд. Африці і так далі) випрацьовується величезне урізноманітнення знарядь праці і технологій (палеолітичних), відбувається грацілізація, через табу на канібалізм та інцест виникає дуально-родова організація у якій влада належить найбільш обізнаній верстві старших (геронтократія), починається великий расогенез, у мовному розвитку свідомості з'являється абстрактне мислення і артикуляція (що приводить до збільшення лобних долей мозку), прості граматичні конструкції (синтаксис) і так званий «телеграфний стиль», діалогічне мовлення розвивається у монологічне мислення (так звана внутрішня мова), збільшується лексика і починають виникати мовні групи (близько 150–60 тис. р. до н. е. кроманьйонсько-афрозійська і близько 60 тис. р. до н. е. палеолітична мовна спільність, яка близько 20 тис. р. до н. е. розділяється на афразійську – у Сірійському степу, сино-кавказьку – у Анатолії і ностратичну – у горах Загроса мовні сім'ї), виникає первісна магічна свідомість з притаманним їй синкретизмом (нерозділеністю всіх форм свідомості), уособленням всіх явищ і процесів навколишнього світу, чуттєво-асоціативним мисленням (логікою), моделюванням світу як великої родової общини, двоїсто-троїстим улаштуванням (способами мислення) і так далі; виникають перші знання, перші системи рахунку (по 5 і по 60), перший календар (близько 10 тис. р. до н. е. – мисливський місячний, а згодом, сонячний – землеробський), мистецька діяльність (живопис, скульптура, музика, танці тощо), перші святилища та ініціації, друга передрелігійна форма – тотемізм – вшанування роду в образі першопредка, так звана мезокосмічна (ландшафтна) міфологія. Людина «видіюється» із природного середовища, створюючи навколо себе штучний світ культури, змінюючи природний відбір – соціальним (Khaletskyi and Khaletska, 2013). Після глобальної Мадагаскарської близько 11542 р. до н. е. і євроатлантичної Білингенської катастроф близько 8213 р. до н. е. клімат стає сучасним, полювання та інш. індивідуальним, поширюються різні складні знаряддя (мезолітичні мікро і макроліти), бумеранги, лук, стріли та інші метальні знаряддя, човен, сіті та інш., дуально-родова організація розпадається на менші групи і поступово переростає у мезоліто-неолітичні протоплемена (Ю. Павленко, 1994), приручена перша тварина – пес, утворюються малі раси, настає криза привласнюючого господарства. Із палеолітичної мовної неперервності виділяються і в мезоліті поширюються мовні групи: афразійська (семіто-хамітська) – із Сірійського степу – у Аравію і Сахару; Сино-Кавказька – із Анатолії поширюється: кавказомовна (протохаттська) гілка – на Балкани близько 30 тис. р. до н. е. – Дунай – в Європу (В. Ілліч-Світич, 1964, 1967, 1968 рр.) протобаскі, ібери та інші, а сино-тібетська гілка – у Центральну Азію, Китай, Японію (айни) і Америку (на-дене) (Д. Грінберг); ностратична – із Загроса поширюється: еламо-дравідська гілка – в Іран та Декан, бореальна (М. Андреев, 1986 р.; Л. Залізняк; Ю. Павленко, 1994 р. та ін.) – через Кавказ і Копет-Даг – у Причорноморо-Кавказо-Каспійській регіон. Весь світ уявлявся як Великий Звір, а його виникнення – як упорядкування первісного хаосу, мороку. В цілому, через нерозвиненість практики, свідомість носить магічний або, за вдалим висловом М. Марра (1933 р.) «трудомагічний», тобто силопосилюючий через психофізичні засоби, характер, дотичний до сучасних пошуків активізації сил людини (Khaletskyi and Khaletska, 2013). Людина «видіюється» із природного середовища, створюючи навколо себе штучний світ культури, де пере-творення вимагає від-творення (проектування) у свідомості. Логіка чуттєво-предметної діяльності переходить у логіку мислення, де ідеальні дієобрази і є проектами його пере-творення. Так, разом з творенням людини як істоти діяльнісно-свідомісної і розвитком суспільства як історично-духовного процесу поволі починає поставати проектований, ідеєтворний, розумо-творний, духо-творний, одухотворений світ. Творчісна силодія набуває свідомості(Г. Гегель, Г. Спесер, А. Шопенгауер, Е. Гартман, А. Древс, Л. Ціглер та ін.) у людській діяльності і постає як духовне перетворення світу (його антропоноосферізація) (А. Тойнбі, П. Тейяр).

Близько 8 тис. р. до н. е. відбувається так звана «неолітична революція» (Г. Чайлд, 1936 р.) шляхом «набігаючих демографічних хвиль» перехід від привласнюючого до виробляючого господарства (де кількість населення зросла у 50–100 разів) і первісного общинно-родового суспільства землеробів і скотарів 8–4 тис. до н. е. У добу неоліту, коли виникає мотичне землеробство і пастушеське скотарство, найбільший у кам'яну добу розвиток знарядь праці (неоліт), кераміка, варіння їжі, прядіння і ткацтво, постійні поселення, у соціальній організації – парна сім'я і материнський рід, матріархат і родо-племінна організація, землеробські і селекційні знання, піктографія, вузелкове та інше письмо, схематичне (лінія, орнамент) мистецтво неоліту, все розмаїття знаків і символів, декоративно-ужиткове мистецтво, третя передрелігійна форма – анімізм – віра в душу, духів, демонів, шаманизм, культ предків, жінок-прародительок і плодючості, натуризм і хтонічна міфологія, уявлення про добре і зле начала тощо. Весь світ уявлявся як світове древо, а його виникнення – як породження. Перетворення на практиці відбувається через його відтворення у свідомості як мислення, ідей, образів тощо, тобто його своєрідних діяльнісних «двійників». Тому перехід до відтворюючого господарства спричинився до вибухового розширення мислення, збільшення ідей, образів тощо, духовного світу людства розвитку свідомості як знаряддя проектованого перетворюючого розвитку (Khaletskyi and Khaletska, 2013).

В цілому розвиток людства проходить етапи первісного, аграрного та індустріального суспільства (Toinbi, 1995; Mak-Nil, 2002; Ujells, 2008). Від IV тисячоліття до н. е. відбувається перехід до соціально-деферінційованого формаційно-цивілізаційного розвою, де у аграрному суспільстві, яке проходить етапи общинно-невільницького IV–II тис. до н. е., общинно-рабовласницького (I тис. до н.е. – сер. I тис. н. е.) і общинно-феодального (сер. I тис. – XVI ст. н. е.), виникають локальні цивілізаційні способи розвитку. На етапі міднокам'яного віку IV–II тис. до н. е. виникають перші локальні общинно-невільницькі цивілі-

зації: Давньєгипетська, Шумеро-Вавілонська, Індиська, Егейська, Хетто-Малоазійська, Ранньокитайська і Давньоамериканська. На етапі залізного віку І тис. до н. е. – давні общинно-рабовласницькі цивілізації: Давньосхідна, Антична, Давньоіндійська і Давньокитайська (Khaletskyi and Khaletska, 2013). У сер. І тисячоліття до н. е. у т. з. «вісьовий час» (К. Ясперс) разом із особистісно-понятійним мисленням виникають його різновиди – три великі духовні традиції людства: Далекосхідна, Індійська і Євразійська, які охоплюють усе багатство розвитку (Khaletskyi and Khaletska, 2012). На етапі середньовічному общинно-феодальному – Долекосхідна, Індійська, Австрична, Центральноазіатська, Ірано-ісламська, Східнохристиянська і Західнохристиянська локальні цивілізації. Від XVII ст. людство переходить до індустріальних способів розвитку, виникає новочасна цивілізація, яка проходить етапи передіндустріалізаційний XVII–XVIII ст. індустріалізаційний середини XVII–XIX ст., індустріальний початок XX ст. і пост-індустріально-інформаційний сер. XX – поч. XXI ст. (Khaletskyi and Khaletska, 2013) і поступово поглинає усі локальні цивілізації, утворюючі світову глобально-ойкуменічну мегацивілізацію – Світовик як соборну єдність національних культур (Г. Уеллс, А. Тойнбі, В. Мак-Ніл та ін.).

У процесі історичного розвитку відбувається збільшення його свідомісно-духовних чинників (соціально-культурна парадигма), із яких найбільшим є здійснення соціально-культурних проектів (А. Турен). Уся історія людства постає як низка здійснюваних соціально-культурних проектів (Царства Божого або Царства Розуму Просвітницької доби, прогресу, комунізму, глобально-інформаційного суспільства тощо). Нині людство здійснює соціально-культурний проект глобалізаційно-інформаційного суспільства, яке для своєї розбудови вимагає віроздійснення (Д. Белл, «Повернення сакрального? Аргумент на користь релігії майбутнього», 1980 р.; О. Тофлер; У. Еко та ін.). своєрідним «духовним випаровуванням» глобалізаційно-інформаційного розвою постає сучасне новорелігійнення (Khaletskyi and Khaletska, 2012), яке неухильно прогресує в усіх конфесіях як їх екуменізація, секуляризація і виникнення нового секулярно-динамістичного богослів'я (РКЦ теологія розвитку, протестантська теологія процесу, всеконфесійний теїстичний еволюціонізм тощо), авангардом, вістрям, жалом якого виступає так звана світська релігійність, а її різновидом – так звана світовіра – дієусвідомлення світотворення як його практикування (чим є прогресування) в усіх сферах життєдіяльності – у житті, роботі, дослідженнях тощо. У здійсненні соціально-культурних проектів постає проектований, ідеє-творний, розумо-творний, духовно перетворений, одухо-творений світ. Розвиток суспільства постає як подіє-ідеє-розвій. Події дієусвідомлюються як ідеї, а ідеї проектуються як розвиток. Андроний колаїдер і «виготовлена» на ньому 2012 р. «частка Бога» провокують думки про антропоноосферизаційне світотворення. У В. Вернадського антропоноосферизація – це планетарна сила, у М. Мойсеєва, К. Майнцера – ціла епоха, тобто процес, у М. Булатова, В. Загороднюка та ін. – процес глобалізації, у Халецьких – весь історично-духовний розвиток одухо-творення світу. На думку Бертрана де Жувенеля («Аркадія», 1968 р. та ін.), від доби НТР людство вступило у добу «винаходжуваного майбутнього», коли можуть бути здійснені будь-які проекти всього подальшого розвитку. На думку Ф. Фукуями (1989) уже здійснені усі попередні проекти розвитку людства («кінець історії»), а наступна доба, на думку Г. Ганктінгтона (1992), буде «війною цивілізацій» – глобалазаційним подоланням їх локальних рудиментів, що ми навіч спостерігаємо тепер і знаходим у футурологічних роздумах Р. Бредбері, А. Кестлера, А. Азімова, С. Лема, А. Кларка, брати Стругацьких, Г. Гаррісона, Д. Мартіна та ін. Світ є його творення (субстанція – суб'єкт – процес як творчісна силодія), спрямованість якої постає як антропоноосферізація, у кінцевому рахунку духовне перетворення (одухотворення) світу (Царство Боже).

Бібліографічні посилання

Berhson, A. (2010). Tvorcha evoliutsiia. K.:Vyd. Zhupanskoho (in Ukrainian).

Mak-Nil, V. (2002). Pidnesennia Zakhodu. Istoriia liudskoho suspilstva. K.: Nika-tsentr (in Ukrainian).

Toinbi, A. (1995). Doslidzhennia istorii. T.1–2. K.: Osnova (in Ukrainian).

Tejjar de Sharden, P. (1987). Fenomen cheloveka. M.: Progress (in Russian).

Ujells, G. (2008). Vseobshhaja istorija mirovoj civilizacii. M.: Jeskimo (in Russian).

Khaletska, O. (2009). Sotsialno-kulturna paradyhma u filosofskii dumtsi. Dukhovnist, kul-tura, natsiia. Zbirnyk naukovykh statei. Lviv: Vydavnychyi tsentr LNU im. I. Franka. 4, 54–60 (in Ukrainian).

Khaletskyi, O., Khaletska, O. (2012). Neznanyi Boh apostola Pavla v svitli zrostannia yoho istorychno-dukhovnykh chynnykiv. Istoriia relihii v Ukraini. Naukovyi shchorichnyk. Knyha II. Lviv.: Lohos, 35–47 (in Ukrainian).

Khaletskyi, O.V., Khaletska, O.O. (2013). Svit yak diierozvii abo universalno-istorychnyi evoliutsionizm. Naukovi zapysky. Seriia «Istorychne relihioznavstvo». Vydavnyts-tvo natsionalnoho universytetu «Ostrozka Akademiia». 8, 183–202 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Земальна реформа як складова парадигми системних економічних трансформацій в Україні

П.М. Музика, Д.О. Соломонко, Н.В. Тучак-Петраш
nadia_tuchak@yahoo.com

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького, вул. Пекарська, 50, м. Львів, 79010, Україна

Формування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні є необхідною передумовою для підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрного ринку на національному та світовому ринках. Земля є цінним активом який, як свідчить досвід економічно розвинутих країн, в тому числі і ЄС, ефективно капіталізується і дозволяє залучати фінансові ресурси для розвитку виробництва і розширеного відтворення. Водночас, керівники Асоціації фермерів та приватних землевласників України, постійно наголошують на побоюваннях фермерів щодо відкриття ринку сільськогосподарських земель через побоювання їх масового скуповування агрохолдингами і зарубіжними інвесторами. Політичні діячі протягом багатьох років включають питання про створення ринку сільгоспземель за європейським зразком, а дане питання протягом останніх півроку обговорюється представниками різних політичних сил і урядовцями. Значна увага різним аспектам та інструментам функціонування та організації земельних відносин приділялася проектами міжнародної технічної допомоги, зокрема в рамках українсько-нідерландського проекту «Технічна допомога у процесі розробки програмних документів з розвитку земельних ресурсів в Україні», Німецько-українського агрополітичного діалогу, Проекту USAID «Підтримка аграрного і сільського розвитку». В 2017 році в Україні почав реалізуватися також проект Світового банку з дистанційного зондування земель, який дозволить вирішити багато "вузьких" технічних проблем для впровадження цивілізованих відносин в сфері землекористування.

Ключові слова: *Земельна реформа, сільське господарство, земельні паї, кооперативи, агрохолдинг, аграрний ринок.*

Land reform as part of systemic economic paradigm transformations in Ukraine

P. Muzyka, D. Solomonko, N. Tuchak-Petrash
nadia_tuchak@yahoo.com

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyi, Pekarska Str., 50, Lviv, 79010, Ukraine

Forming of market of earth of the agricultural setting in Ukraine is necessary pre-condition for the increase of competitiveness of subjects of agrarian market on national and world markets. Earth is a valuable asset that, as experience of the economically developed countries testifies, including, effectively capitalized and allows to attract financial resources for development of production and extended recreation. At the same time, leaders of Association of farmers and private landed interests of Ukraine, constantly mark fears of farmers in relation to opening of market of agricultural earth through fear of them mass buying up agricultural holding and foreign investors. Political figures during many years include a question about market of сільгоспземель creation on the European standard, and this question during the last half-year comes into question the representatives of different political forces and governmental officials. Considerable attention to the different aspects and instruments of functioning and organization of the landed relations was spared by the projects of international technical help, in particular within the framework of project of Ukrainian-Netherlands the «Technical help in the process of development of position papers from development of the landed resources in Ukraine», German-Ukrainian агрополітичного dialogue, to Project of USAID «Support of agrarian and rural development». In 2017 in Ukraine the project of the World bank began to be realized also from the remote sensing of earth, that will allow to decide many "narrow" technical problems for introduction of the civilized relations in the sphere of land-tenure.

Key words: *Landed reform, agriculture, landed shares, cooperative stores, agricultural holding, agricultural market.*

Citation:
Muzyka, P., Solomonko, D., Tuchak-Petrash, N. (2017). Land reform as part of systemic economic paradigm transformations in Ukraine. *Scientific Messenger LNUVMBT named after S.Z. Gzhytskyj*, 19(76), 175–179.

Вступ

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню економічних аспектів становленню цивілізованих відносин на ринку земель сільскогосподарського та їх впливу на подальший розвиток національного агропродовольчого комплексу присвячено праці відомих вітчизняних науковців, зокрема П. Саблука, Ю. Лупенка, А. Третяка, М. Федорова, А. Мартина, С. Кваші, О. Ходаківської, М. Ступеня, М. Щурика, В. Борщевського, Л. Коваль та інших. Протягом останніх 26 років в Україні науковцями та експертами було підготовлену велику кількість законопроектів та обгрунтовано концепції реформ на ринку землі, наприклад (Tretiak et al., 2006; Tretiak and Druhak, 2014; Lupenko and Khodakivska, 2016).

Мета дослідження полягає у визначенні перспективних напрямів розвитку земельних відносин в Україні з урахуванням поглиблення процесів європейської інтеграції і поступового переходу до нової парадигми формування економічної моделі на засадах принципів збалансованого розвитку.

Результати та їх обговорення

Необхідно враховувати, що на розвиток галузей сільського господарства в Україні впливає не лише економічна ситуація, але і зміни у світовій економіці, для якої характерними рисами стають швидкість змін в поведінці економічних агентів, нові форми соціальної організації та міжнародний характер проблем і шляхів пошуку для їх розв'язання. Більшість економічно розвинутих країн світу, зокрема ЄС, надали перевагу приватній власності на землю з використанням окремих інструментів державного регулювання для упередження концентрації земель сільськогосподарського призначення в обмеженої кількості власників і встановивши вимоги щодо наявності спеціалізованої освіти для ведення фермерського господарства і контроль за раціональним використанням землі, зокрема дотриманням сівозмін. Ефективні правові інструменти, які використовуються, наприклад в країнах ЄС, практично дозволяють уникати поширеного в останні п'ять років в Україні явища «земельного рейдерства»

31 березня 2016 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 4355, який повинен розширити повноваження органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель. Відповідно до зазначеного проекту закону, зокрема передбачається передача повноважень щодо розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів об'єднаним територіальним громадам.

Зміст закону про обіг земель сільськогосподарського призначення повинен, з погляду відомого вітчизняного науковця, академіка НААН Я. Гадзала, повинен передбачати заборону набувати землю для іноземців. Ця заборона може діяти до набуття Україною статусу члена ЄС при врахуванні можливості продажу земельної ділянки соціально незахищеними особами власних земельних паїв (їх викуп державою чи територіальною громадою) (Hadzalo, 2015).

Попит на землю має тенденцію до зростання, що пояснюється збільшенням чисельності населення, внаслідок чого відбувається зростання попиту на сільськогосподарську продукцію та землю для житлового і промислового будівництва (Bashnianyn et al., 2011). Одночасно авторський колектив монографії (Bashnianyn et al., 2011) пропонує землекористувачів, які ефективно, за цільовим призначенням використовують сільськогосподарські угіддя, доцільно було б звільнити від сплати сільськогосподарського податку терміном до п'яти років.

Наприкінці 2016 року науковці ННЦ «Інститут аграрної економіки» обґрунтували модель обігу земель сільськогосподарського призначення, яка, зокрема передбачає законодавче закріплення вимог до покупця земельної ділянки. Директор ННЦ «Інститут аграрної економіки», академік НААН Ю.О. Лупенко відзначив, що відповідно до пропозиції науковців, покупцем землі мають бути лише громадяни України, які проживають за місцем знаходження земельної ділянки, що купується. Крім того, серед вимог – наявність спеціальної сільськогосподарську освіту або певного досвіду роботи у сільському господарстві за умови самостійного господарювання на купленій земельній ділянці (Lupenko, 2016).

Реальний механізм наведення порядку у використанні земель, регулюванні земельних відносин області на всій території може бути землеустрій у процесі якого вирізняють правові і соціально-екологічні завдання. Тому всі дії, пов'язані з перерозподілом земель, утворенням нових землеволодінь і землекористувачів, організацією використання та охорони земель слід здійснювати тільки в порядку землеустрою і на основі детальних соціально-економічних обґрунтувань (Chumachenko and Martyn, 2013).

У науковій доповіді Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» (Hadzalo et al., 2011) наводяться результати досліджень, відповідно до яких середній розмір агроформування в Україні становить 487 га і коливається від 193 га у фермерських господарствах до 1202 га в сільськогосподарських акціонерних товариствах (Hadzalo et al., 2011). Серед численних важливих проблем у сфері земельних відносин, автори зазначеної наукової доповіді відзначають також відсутність законодавчого регулювання формування раціональних розмірів агрохолдингів, які в на даний час орендують необґрунтовано великі площі сільськогосподарських земель.

В країнах Європейського Союзу вже давно сформована та ефективно діє система державного земельного кадастру, що дозволяє оперативно відслідковувати динамічні тенденції на ринку сільгоспземель. Сільськогосподарські угіддя, як свідчать результати спеціального дослідження Європейського статистичного агентства «Євростат» (2012 р.) (Land cover, land use and landscape), охоплювали 43,5% загальної земельної площі в ЄС-27. Водночас, в Ірландії, Данії, Великобританії, Угорщині та Румунії

сільськогосподарські угіддя становили 71,5%, 63,9%, 63,5%, 61,8% та 60,3% площі відповідно країни.

Для реалізації функції управління землями сільськогосподарського призначення, в тому числі і державної власності, з подальшою їх ефективною передачі фермерам в багатьох країнах ЄС створено спеціалізовані інституції, зокрема Агенція сільськогосподарської нерухомості (ANR) в Польщі, корпорація «SAFER» у Франції та Товариство з реалізації та управління землями (BVVG) у Німеччині.

Революція 1788–1789 рр. стала найбільшим переділом власності в історії Франції. Вона не тільки знищила феодальні порядки і привілеї, але й передала селянам право володіння земними багатствами, звільнення від феодалів і можливість працювати на своїй землі. Наполеону було необхідно забезпечити незламність позицій приватної власності, зробивши її невразливою для будь-якої загрози з боку феодалів, які не бажали віддавати землі.

Кодекс Наполеона зробив величезний вплив на розробку і кодифікування цивільного права в Європі, у тому числі в німецьких державах, що виявилися під час Наполеонівських воєн під французькою окупацією, а також в Польщі, де взагалі дуже сильним був вплив наполеонівської Франції; потім, вже в пізніші епохи, в Бельгії, Італії і інших країнах (Kodeks Napoleona).

У статті 552 визначалося, що власність на землю включає також власність «на те, що знаходиться зверху, і на те, що знаходиться знизу». Тим самим власник ставав повноправним господарем надр своєї ділянки. У такому підході укладачів Кодексу відбилося прагнення законодавця максимально закріпити право власності приватних осіб на землю.

За кордоном ринок землі сформувався вже давно. Його виникнення тісно взаємопов'язане із загальними процесами формування ринкових економічних відносин, виникнення приватної власності на землю та майно, формування правових засад існування ринку нерухомості (Vdovenko, 2015).

Французький агентство з розпорядження земельними ресурсами «SAFER» (Sociétés d'Aménagement Foncier et d'Établissement Rural) створено в 1960 році для регулювання обороту земель сільськогосподарського призначення. Організаційно-правова форма агентства у формі неприбуткової корпорації дозволяє ефективно господарювати завдяки фаховій наглядовій раді до складу учасників якої входять представники органів місцевої влади, учасники професійних сільськогосподарських організацій, представники банку Crédit Agricole та уряду. Основна мета 26 установ «SAFER» полягає в попередженні можливої концентрації земель і спекуляції на ринку, а також сприяє започаткуванню справи молодими фермерами. Всі земельні ділянки придбані «SAFER» стають доступними для фермерських господарств. Відповідно до законодавства Франції, всі нотаріуси зобов'язані інформувати «SAFER» про очікувані угоди купівлі або продажу земельної ділянки сільгоспризначення у своєму окрузі і очікувану ціну, що дозволяє агентству постійно моніторити ситуацію на ринку в сільській місцевості і упереджувати спекулятивні тенденції.

Завдяки діяльності «SAFER» невеликі фермерські господарства, які в умовах конкуренції втрачають можливості для розвитку виробництва, мають змогу розширювати власний земельний банк до прийнятного рівня (SAFERs…).

Аграрні реформи в країнах Східної Європи як стратегічні цілі передбачають перехід від одержавлених, і колективно-громадських форм землеволодіння та землекористування до приватних (індивідуальних або колективно-пайових) форм. У більшості країн землі, які знаходилися в державній власності сільськогосподарських кооперативів, майже повністю приватизовані, у деяких із них цей процес знаходиться в завершальній стадії.

У період після другої світової війни в європейських країнах починається посилення державних реформ у сфері земельних відносин, що характеризуються зміною законодавчих норм, спрямованих на задоволення інтересів орендарів.

У країнах Західної Європи в цілому по сільськогосподарському сектору кількість землі фіксована. Можливість для розширення сільськогосподарських угідь незначна або взагалі відсутня.

Досвід країн Східної Європи показує можливість розвитку невеликих селянських господарств товарного типу. Так, у Польщі середній розмір селянського господарства складає 4–8 га. У Данії середня ферма має 32 га землі, в Німеччині – 18, у Бельгії – 15, у Франції 14, в Італії – 6, у Греції – 4 га.

Ринок землі в принципі можна вважати вільним у тому розумінні, що держава не обмежує право громадянина на купівлю та продаж землі й не впливає на її ціну (крім деяких випадків, наприклад у Франції, де є державний орган, який має переважне право на купівлю землі з метою поліпшення фермерської структури) Але у зв'язку з тим, що кількість операцій обмежена, ціни під час окремих продаж можуть коливатися в широких межах залежно від різних обставин (Vdovenko, 2015).

Україна – це вражаюча країна. Завдяки чорноземам та розташуванню неподалік від аграрних ринків та ринків постачання суміжної продукції, аграрний сектор України має надзвичайно потужні підвалини для розвитку високопродуктивного і стабільного сільського господарства. Однак політичні та економічні рамкові умови для освоєння потенціалу в аграрному секторі є непростими.

Під гаслом «землі громаді» реформа триває вже два десятки років. За нею, угіддями мали б розпоряджатися українці, між якими і розділять площі та паї. Все задля розвитку фермерських господарств та охорони земель. Наразі реалізувати в Україні цю реформу досі не вдається.

Кожна людина має, що проживає у сільській місцевості, має право на володіння (приватна власність), користування та розпоряджання сількогосподарською землею. Земельні паї в Україні отримали 6,9 млн селян. За тривалий час реформ померло вже майже мільйон власників земельних паїв. Ще 1,6 млн землевласників зараз у віці старше 70 років, і не можуть самостійно працювати на своїх паях. Єдиний

шлях розпорядження своєю землею для цих людей – передача в оренду.

Необхідно надати селянам право повноцінно розпоряджатися своїми земельними паями. Забезпечити на законодавчому рівні розвиток самоврядування в аграрному секторі, що забезпечить інформування та допомогу у веденні сільського господарства. Через навчальні заклади, програми дуальної освіти, дорадництво пропагувати на селі сучасні інструменти та форми ведення господарства, ставлячи пріорітет на виробництві нішевої аграрної продукції. Практикувати надання доступної та швидкої в оформленні фінансової підтримки сільським товаровиробникам. Працювати над створенням ринкової інфраструктури та поширенням кооперативного руху (Visnyk ahroforum, 2016).

Невизначеність стосовно ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні, як слушно зазначають Я. Гадзало та Ю. Лузан, а також безсистемне, а часто необґрунтоване внесення змін до Земельного кодексу України, поступово переростає з економічної площини до зловживань та політичних маніпулювань навколо цього питання (Hadzalo and Luzan, 2017).

На думку авторів данного дослідження, впроваджувати реформу у сфері земельних відносин в Україні необхідно, оскільки урегульованість відносин власності та обігу земель сільськогосподарського призначення в сучасних умовах становить важливу складову в забезпеченні національної економічної безпеки. При цьому необхідно покладатися на досвід вітчизняних науковців та практиків.

На даний час маємо безліч прикладів успішних реформ у сільському господарстві в країнах Європейського Союзу. Багато напрямів реформування аграрної економіки можуть бути результативними й в Україні уже в найближчій перспективі.

Висновки

З метою забезпечення збалансованого економічного розвитку сільського господарства та формування правильного вектору подальшого реформування в сфері земельних відносин в Україні, на думку авторів, необхідно якомога швидше забезпечити здійснення комплексу наступних заходів:

- законодавчо визначити кінцевий період скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні;
- забезпечити до 1 січня 2018 року актуалізацію даних Державного земельного кадастру в усіх областях України з метою проавильного встановлення меж земельних ділянок в натурі і усунення наявних помилок та неточностей;
- реалізувати в кожній з областей України протягом 2017 року пілотні аукціони з продажу земель сільськогосподарського призначення державної форми власності з урахуванням специфіки природно-кліматичної зони з метою визначення індикативних або стартових цін на земельні ділянки;
- усунути монополію окремих підприємницьких стурктур на підготовку землевпорядної документації в районах різних областей України шляхом демонополізації ринку зазначених послуг;
- активізувати роботу спеціалізованих антикорупційних інституцій України з метою протидії масовому прояву явищ із корупціогенною складовою у відносинах землекористування в сільській місцевості;
- провести інформаційно-розяснювальну кампанію з використанням сучасних засобів комунікації в сільській місцевості для пояснення громадянам правил та вимог земельного законодавства;
- створити законодавчі передумови для діяльності саморегулівних організацій з передачею їм частини повноважень щодо атестації фахівців на здійснення землевпорядних робіт.

Перспективним напрямом дослідження є формування регіональних концепцій розвитку земельних відносин в об'єднаних територіальних громадах з урахуванням практики землекористування та максимальної капіталізації вартості земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Бібліографічні посилання

Bashnianyn, H.I., Moskva, M.H., Blonska, V.I., Havrylko, P.P., Potynskyi, M.L. (2011). Rynok zemelnykh resursiv v Ukraini: problemy stanovlennia ta perspektyvy rozvytku. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi komertsiinoi akademii (in Ukrainian).

Bashnianyn, H.I., Moskva, M.H., Kundytskyi, O.O., Selskyi, A.A., Stetsiv, Yu.A. (2012). Rynok zemelnykh resursiv v Ukraini: rehionalnyi aspekt / H.I. Bashnianyn,– Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi komertsiinoi akademii (in Ukrainian).

Vdovenko, N.M. (2015). Zarubizhnyi dosvid kupivli-prodazhu zemel silskohospodarskoho pryznachennia. Materialy kruhloho stolu na temu: «Zemelna reforma v Ukraini: suspilno-politychni ta ekonomichni ochikuvannia». Kyiv (in Ukrainian).

4Visnyk ahroforum (2016). 1(1) (in Ukrainian).

Hadzalo, Ya.M., Luzan, Yu.Ia. (2017). Zemelna reforma: problemy i perspektyvy rozvytku ahrarnoi ekonomiky. Ekonomika APK. 1, 5–14 (in Ukrainian).

Hadzalo, Ya.M. (2015). Problemy zavershennia zemelnoi reformy. Vinyk ahrarnoi nauky. 8, 5–10 (in Ukrainian).

Kodeks Napoleona. Vikipediia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki (in Ukrainian).

Koval, L.M. (2014). Rynok zemli v Ukraini: problemy stanovlennia ta perspektyvy rozvytku: [monohrafiia]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi komertsiinoi akademii (in Ukrainian).

Lupenko, Yu.O. (2016). Instytut ahrarnoi ekonomiky obgruntuvav model obihu zemel silhosppryznachennia, yaka ne maie nichoho spilnoho z «rozprodazhem ukrainskykh zemel» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/1956--l-r-.html (in Ukrainian).

Lupenko, Yu.O., Khodakivska, O.V. (2016). Naukovi zasady zaprovadzhennia rynkovoho obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: naukova

dopovid. K.: NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky» (in Ukrainian).

Hadzalo, Ya.M., Lupenko, Yu.O., Puhachov, M.I. (2016). Rozvytok ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy v 2011–2015 rr.: naukova dopovid. NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky»; za red. Yu.O. Lupenka. NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky» (in Ukrainian).

Tretiak, A.M., Novakovkyi, L.Ia., Lutsenko, Yu.Iu., Fedorov, M.M. (2006). Kontseptsiia derzhavnoi prohramy vdoskonalennia zemelnykh vidnosyn v Ukraini na 2007-2015 rr. Visnyk ahrarnoi nauky. 9, 5–7 (in Ukrainian).

Tretiak, A.M., Druhak, V.M. (2014). Kontseptsiia rozvytku silskohospodarskoho zemlekorystuvannia silskykh terytorii. Zemleustrii, kadastr, monitorynh zemel. 1–2, 133–142 (in Ukrainian).

Khodakivska, O.V. (2012). Rynok zemel silskohospodarskoho pryznachennia v krainakh YeS: mozhlyvosti vykorystannia dosvidu v Ukraini. Ekonomika APK. 5, 30–36 (in Ukrainian).

Chumachenko, O.M., Martyn, A.H. (2013). Ekoloho-ekonomichni problemy dehradatsii silskohospodarskykh zemel v Ukraini: [monohrafiia] K.: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian).

Land cover, land use and landscape: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Land_cover,_land_ use_and_landscape

SAFERs: Land Agencies that Have Been Used to Regulate the French Rural Land Market for Over 50 Years: http://www.agter.org/bdf/en/corpus_chemin/fiche-chemin-556.html

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ ІМЕНІ С. З. ҐЖИЦЬКОГО

ISSN 2518-1327 (Online), ISSN 2413-5550 (Print)

http://nvlvet.com.ua/

Структура статті

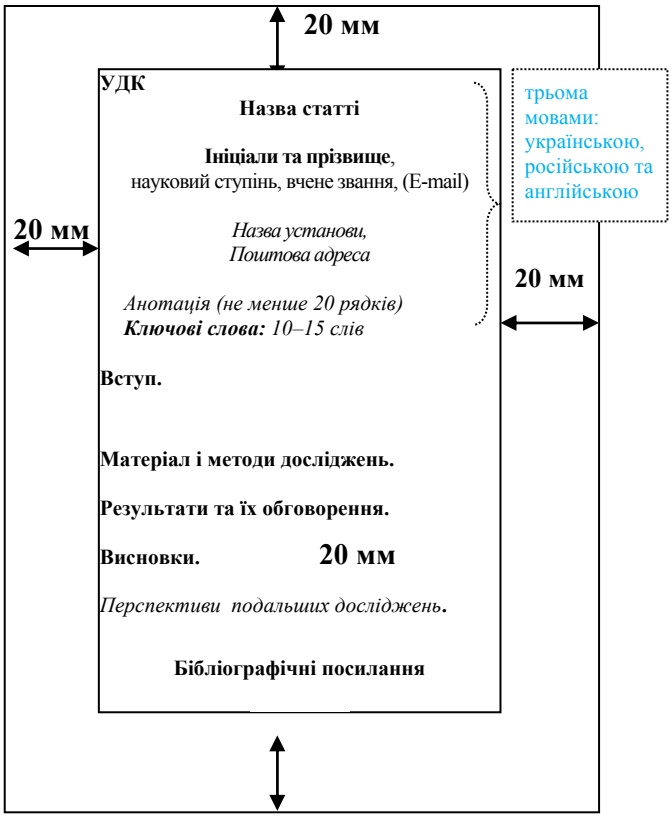
- УДК
- Прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання, (E-mail)
- Назва установи, місто, країна
- Анотація
- Ключові слова

Трьома мовами: українська, російська, англійська (2000 знаків)

- Вступ
- Матеріал та методи досліджень
- Результати та їх обговорення
- Висновки
- Перспективи подальших досліджень
- Бібліографічні посилання

Статті оформлюють у редакторі Word 6 або 7 (формат А4 з полями з усіх сторін - 20 мм, шрифт – Times New Roman, розмір – 14 пт, відстань між рядками – 1,5, без ущільнення тексту та переносів слів).

ВЗІРЕЦЬ ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

Анотація. Авторська анотація (резюме) є коротким резюме роботи, що має науковий характер, повинна бути зрозумілою без звернення до самої публікації. Авторське резюме до статті є основним джерелом інформації в вітчизняних та зарубіжних інформаційних системах і базах даних, в яких індексується журнал. Авторське резюме повторює структуру статті і коротко висвітлює мету та завдання, методи, результати, висновки. ***Анотація англійською мовою повинна мати 2000 знаків***. (Шрифт 12 пт, одинарний інтервал)

Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми. У вступі стисло подається загальна характеристика роботи у такій послідовності:
Актуальність теми: сутність проблеми, її значущість, роботи відомих науковців над розглядуваним питанням, обґрунтування необхідності свого дослідження.
Мета і завдання дослідження. Мету дослідження формулюють одним реченням. Щоб досягти поставленої мети, треба розв'язати кілька (як правило, 3–5) завдань. Мета і завдання мають бути взаємопов'язані
і розкривати тему, заявлену в назві роботи.
(Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

Матеріал і методи досліджень формують так, щоб за наведеним описом можна було відтворити дослідження. На загальновідомі методи досить дати посилання. Необхідно навести вид і кількість піддослідних тварин (Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

Результати та їх обговорення. Висвітлюються основні отримані результати дослідження, подані у науковій статті. Не потрібно наводити ті самі результати у таблицях і на рисунках. Якщо є таблиця, у тексті цифровий матеріал не подавати, вказувати лише зміну показників з вірогідними різницями (p<) у разах або відсотках, кореляційні зв'язки (r=). За наявності у статті рисунків у тексті слід дати цифрові дані (середнє арифметичне та відхилення, коливання) (Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

Висновки формуються з 4–10 речень. Подаються конкретні висновки за результатами дослідження (Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

Перспективи подальших досліджень формуються з 2-5 речень (Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

Бібліографічні посилання. Бібліографічний опис документів здійснюється згідно із стандартом з бібліографічного опису документів ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. (Шрифт 14 пт, інтервал – **1,5**, без ущільнення тексту та переносів слів)

References. Окремий транслітерований список використаної літератури англійськими літерами
Транслітерацію можна зробити на сайті: http://translit.net.

Науковий вісник внесено в Перелік наукових фахових видань України з ветеринарних, сільськогосподарських, економічних та технічних наук (Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13 липня 2015 р.), а також до міжнародних наукометричних баз даних: IndexCopernicus, UlrichsWeb, Crossref, E-Library.ru, CyberLeninka, Universe Impact Factor, Cosmos impact factor, General Impact Factor, National Library of Ukraine Vernadsky, Ukrainian scientific journals, Google Scholar, MIAR, BASE - Bielefeld Academic Search Engine, Vsenauki.ru, ROAD, Scientific Indexing Services, Directory of Research Journals Indexing

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Зміст

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКТІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

1. **Багрій М.В.**
Управління туристично-рекреаційною галуззю в умовах нестабільності ринку …….. 3
2. **Батюк Б.Б.**
Інформаційний вплив на прийняття управлінських рішень …… 10
3. **Бурцева Т.І., Пальонна Т.А., Боковня А.О.**
Маркетингове управління методами економіко-математичного моделювання …… 15
4. **Васильчак С.В., Куницька-Іляш М.В., Дубина М.П.**
Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики …… 19
5. **Власенко І.В.**
Стан підприємництва у сфері сільського зеленого туризму в Україні та за кордоном …….. 26
6. **Гірняк К.М.**
Теоретичні аспекти формування системи управління трудовими ресурсами підприємства ... 31
7. **Грабовський Р.С., Дадак О.О., Музичка Ю.М., Дудяк Р.П.**
Перспективи аграрної галузі в контексті інтеграційних процесів з ЄС …… 35
8. **Григор'єва Я.В**.
Шляхи вдосконалення процесу управління оборотними коштами ……..……. 39
9. **Гримак А.В.**
Економічна оцінка стану та тенденцій розвитку м'ясного скотарства Львівської області …. 43
10. **Дорош-Кізим М.М., Дадак О.О., Гачек Т.С.**
Перспективи розвитку агропромислового комплексу України в умовах євроінтеграції ….. 47
11. **Єременко Д.В.**
Теоретичні аспекти реалізації інтеграційних процесів в аграрному секторі на основі кластерів …… 56
12. **Козій Б.І., Степанюк О.І.**
Автоматизована система обчислення раціонів годівлі сільськогосподарських тварин ……. 61
13. **Коробка С.В., Пенцак Т.Г.**
Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні …….. 67
14. **Косар Н.С., Кубрак Н.Р.**
Ринкові можливості та загрози молокопереробних підприємств України …….. 72
15. **Минів Р.М., Вороний І.В.**
Особливості розвитку м'ясного птахівництва в сільськогосподарських підприємствах України …….. 77
16. **Поперечний С.І.**
Становлення маркетингової діяльності у сільськогосподарських підприємствах України … 82
17. **Приймак С.В., Будай І.В.**
Особливості застосування дискримінантного аналізу в сучасних умовах …… 86
18. **Саламін О.С.**
Актуальні проблеми становлення фермерських господарств …… 91

19. **Сендецька С.В.**
Сучасний стан та перспективи розвитку світового ринку м'яса птиці ……. 96
20. **Смолинець І.Б.**
Аспекти розвитку різних організаційно-правових форм підприємницької діяльності в аграрному секторі …… 100
21. **Ткач С.М., Урбан І.Р.**
Вплив зовнішнього макросередовища на формування маркетингової товарної політики сільськогосподарських підприємств …….. 108
22. **Чемерис В.А., Душка В.І., Максим В.Л.**
Стан та основні тенденції розподільчої політики підприємств з виробництва свинини у Львівській області …… 112
23. **Шульський М.Г.**
Фермерство – витоки розвитку: зональний аспект ……. 118
24. **Шульський А.М.**
Бізнес і його соціальна відповідальність ……. 124

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

25. **Семенів Б.С., Стахів М.М., Якимишин І.Д., Приставський Т.Г., Ковбан О.Л.**
Вплив психофізіологічних та фізичних факторів на структуру професійної підготовки студентів біолого-технологічного факультету ……. 129
26. **Гордійчук Л.М.**
Аспекти виробничого травматизму та професійна захворюваність ……... 136
27. **Бежук О.М.**
Освітня та популяризаційна праця О. Левицької в товаристві «Просвіта» ……... 139
28. **Дзера М.М., Пасічний Р.Я.**
Сучасні методи досліджень міжнародних відносин ……. 144
29. **Луцик Л.О., Баран С., Левицька Л.**
Історія періодичного видання «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» (Ветеринарний огляд) як віддзеркалення розвитку ветеринарої медицини, науки та освіти .. 147
30. **Огірко О.В.**
Ідеї креаціонізму в сучасній освіті ……. 155
31. **Проців О.Р.**
Історія організації рибальської освіти у Галичині кінця XIX – початку XX століття …….. 159
32. **Ярошович І.Г., Чайковський Б.П., Микичак Б.М., Ярошович Т.С.**
Стрес на робочому місці один з психофізіологічних факторів нещасних випадків на виробництві …….. 163
33. **Рудий В.Г.**
Німецькі паремії про багатство і бідність ……. 167
34. **Халецький О.В., Голубовська О.В.**
Антропоноосферизація як збільшення свідомісно-духовних чинників розвитку …… 170
35. **Музика П.М., Соломонко Д.О., Тучак-Петраш Н.В.**
Земальна реформа як складова парадигми системних економічних трансформацій в Україні 175

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Ґжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

ISSN 2519–2701 print
ISSN 2518–1327 online

http://nvlvet.com.ua/

Content

ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION AND AGRICULTURAL PRODUCTS ALTERATION

1. **Bahriy M.V.**
Management tourism and recreation industry under market instability 3
2. **Batyuk B.**
Information influence on management decisions 10
3. **Burceva T.I., Palonna T.A., Bokovnya A.O.**
Marketing management of economic-mathematical modeling methods 15
4. **Vasylchak S.V., Kunytska-Ilyash M.V., Dubyna M.P.**
Using of cryptocurrency in the modern economic systems of Ukraine: prospects and risks 19
5. **Vlasenko I.V.**
State enterprise in rural green tourism Ukraine and abroad 26
6. **Hirnyak K.**
Theoretical aspects of the system human resource management enterprise 31
7. **Grabovskyi R.S., Dadak O.O., Muzychka Y.M., Dudyak R.P.**
Perspectives in the agricultural sector integration with the EU 35
8. **Grygorieva Y.**
Ways to improve working capital management process 39
9. **Hrymak A.V.**
Assessment of economic development and trends beef cattle lviv region 43
10. **Dorosh–Kizym M., Dadak O., Gachek T.**
Prospects of development of agroindustrial complex of Ukraine under conditions of European integration 47
11. **Yeremenko D.**
Theoretical aspects of integration processes in the agricultural sector based clusters 56
12. **Kozij B., Stepanjuk O.**
Automated system calculation rations feeding farm animals 61
13. **Korobka S.V., Pentsak T.G.**
Problems of socio-economic development of rural territories in Ukraine 67
14. **Kosar N., Kubrak N.**
Market opportunities and threats milk processing enterprises Ukraine 72
15. **Muniv R.M., Voronuy I.V.**
Features of development of the meat poultry farming in the agricultural enterprises of Ukraine. 77
16. **Poperechnuy S.**
Formation of marketing activities in agricultural enterprises of Ukraine 82
17. **Pryjmak S.V., Budaj I.V.**
Features of the application of discriminant analysis in modern conditions 86
18. **Salamin O.**
Actual problems of farms formation 91
19. **Sendetska S.**
The current state and development prospects of the global poultry meat market 96

20. **Smolynets I.B.**
Different aspects of organizational-legal forms of business in agricultural sector …….. 100
21. **Tkach S., Urban I.**
Effect of external macro environment on the formation of marketing commodity policy agricultural enterprises …… 108
22. **Chemerus V., Dushka V., Maksym V.**
Consisting and basic tendencies of distributive policy of pork production enterprises in Lviv area …… 112
23. **Shulskyi M.G**.
Farming – the origins of development: the zonal dimension …… 118
24. **Shulskyi A.M.**
Business and its social responsibility ……. 124

HUMANITARIAN EDUCATION IN HIGHER SCHOOL

25. **Semeniv B.S., Stahiv M.M., Yakymyshyn I.D., Prystavskyi T.G., Kovban A.L.**
The influence of physiological and physical factors on the structure of professional training of students of bio-technology faculty …… 129
26. **Gordiychuk L.M.**
Aspects occupational injuries and incidence …… 136
27. **Bezhuk O.**
Olha Levytska`s reserch and popularization work for the «Enlightenment» society …….. 139
28. **Dzera M.M., Pasichnyy R.Y.**
Modern research methods International Relations ……... 144
29. **Lutsyk L.A., Baran S., Levytski L.**
History of «Przegląd Weterynarski / Przegląd Weterynaryjny» journal enmirroring development of veterinary medicine, science and education …… 147
30. **Ohirko O.**
Ideas of creationism in modern education …… 155
31. **Protsiv O.R.**
The history of fishing education in Galicia in late 19th – early 20th century …….. 159
32. **Yaroshovych I., Tchaikovsky B., Mykychak B., Yaroshovych T.**
Stress at the workplace is one of the physiological factors of accidents at work ……. 163
33. **Rudyj V.**
German paremias about riches and poverty …….. 167
34. **Khaletskyj O., Holubovska O.**
Antroponoospherization – it is the increase of consciousness and spiritual development factors… 170
35. **Muzyka P., Solomonko D., Tuchak-Petrash N.**
Land reform as part of systemic economic paradigm transformations in Ukraine ……... 175

НАУКОВИЙ ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ імені С.З. ҐЖИЦЬКОГО

заснований у 1998 році

Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj

СЕРІЯ "ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ"
SERIES "ECONOMICAL SCIENCES"

Том 19 № 76

Підписано до друку 30.03.2017. Формат 60x84/8
Гарн. Times New Roman. Папір офсетний № 1. Ум. друк. арк. 21,51
Наклад 300 прим. Зам. № 30/03.

Друк ФОП Корпан Б.І.
Львівська обл., Пустомитівський р-н., с Давидів, вул. Чорновола 18
Ел. пошта: bkorpan@ukr.net, тел. 067-674-44-46
Код ДРФО 1948318017, Свідоцтво про державну реєстрацію
В02 № 635667 від 13.09.2007